

MAGYAR TÖRTÉNELMI
EMLÉKEK

OKMÁNYTÁRAK

Egyháztörténeti Források 4.

ZSINATOK A CSANÁDI EGYHÁZMEGYÉBEN A 19-20. SZÁZADBAN

MTA
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Történettudományi
Intézet

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA

DIPLOMATARIA

Redigit PÁL FODOR

Fontes Historiae Ecclesiasticae 4.

Redactor a quo subseries MARGIT BALOGH

Institutum Historicum Sedis Centralis
Studiorum Philosophicorum
Academiae Scientiarum Hungaricae
Budapestini, 2016

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

OKMÁNYTÁRAK

Egyháztörténeti Források 4.

Zsinatok a Csanádi egyházmegyében a 19–20. században

Összeállította, a bevezető tanulmányt írta és a forrásokat jegyzetelte

Zakar Péter

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Történettudományi Intézet

Budapest, 2016

A kutatást és a kötet kiadását
az OTKA NK 83799 számú programja támogatta

© MTA BTK, 2016

Sorozatszerkesztő
BALOGH MARGIT

Lektor
ADRIÁNYI GÁBOR

A 75–106. oldalak latin szövegeit fordította

HAMVAS ENDRE
SZABÓ ÁDÁM
ZAKAR PÉTER

ISBN 978-963-416-027-4
ISSN 2416-0873

Kiadja az MTA BTK
Történettudományi Intézet
Felelős kiadó: Fodor Pál
Nyomdai előkészítés:
MTA BTK TTI

tudományos információs témacsoport

Vezető: Kovács Éva
Olvasószerkesztő: Nagy Zsejke
Tördelés: Hudecz Andrea
Borító: Böhm Gergely

Nyomdai munka: Kódex Könyvgyártó Kft.
Felelős vezető: Marosi Attila

TARTALOM

Ajánlás (<i>Kiss-Rigó László</i>)	7
Bevezetés (<i>Zakar Péter</i>)	9
Zsinatok és zsinati előkészületek a Csanádi egyházmegyében, 1821–1995 ..	11
I. A jozefinizmus	11
II. Az 1821-es egyházmegyei szinódus	15
III. Zsinati előkészületek a Csanádi egyházmegyében 1848-ban	23
IV. Egyházmegyei szinódus 1995-ben	59
Dokumentumok	73
I. Az 1821-es temesvári szinódus	73
I.1. Az 1821-es temesvári szinódus határozatai	75
I.1.A. Acta et Statuta Synodi Almae Dioecesis Csanádiensis	75
I.1.B. Az I.1.A. alatti forrás fordítása	106
II. Zsinati előkészületek 1848-ban	131
II.1. A pest-budai papság levele Kunszt József főkáptalani helynökhöz	133
II.2. Fisser István: Igénytelen felszólamlás a' papi nőtlenség tárgyában	143
II.3. A Makói kerület lelkészei Lonovics József csanádi püspöknek	148
II.4. A Makói kerület lelkészei Lonovics József csanádi püspöknek	151
II.5. Csanádi pontok	154
II.6. Lonovics József csanádi püspök levele a Főtisztelendő Csanádi Káptalannak	161
II.7. Lonovics József csanádi püspök levele az alespereseknek	162
II.8. Az Egri érsekség körlevele a nemzeti zsinat kapcsán tartandó tanácskozmányok témájáról	165
II.9. Fábry Ignác püspöki helynök levele a Főtisztelendő Csanádi Káptalannak	167
II.10. A Szegedi esperesi kerület gyűlése	168
II.11. Szűts Antal óvása az ellene felhozott vádakkal kapcsolatban	174
II.12. A Nagykikindai alesperesi kerület 1848. augusztus 26-án Padén tartatott rendkívüli kerületi gyűlésének jegyzőkönyve	175

II.13. A Nagykikindai kerületnek 1848-ik évi augusztus 28-án Nagykikindán tartott rendkívüli gyűlésének jegyzőkönyve	177
II.14. A Torontáli közép-kerületben 1848-ik évben tartott rendkívüli ülés jegyzőkönyve	178
II.15. A Verseci kerület rendkívüli papi gyűlése	180
III. Az 1995. évi szeged-csanádi szinódus	187
III.1. V. A.: Hozzászólás a keresztszülő-bérmaszülő kérdéshez a készülő egyházmegyei zsinat szempontjából	189
III.2. Dr. Sz. I. levele Gyulay Endre püspökhöz	190
III.3. P. F. levele Gyulay Endre püspökhöz	191
III.4. Sz. P.: A házasság	193
III.5. M. E.: [Hozzászólás az ifjúságpasztoráció kérdéséhez]	196
III.6. F. K.: Javaslat az egyházmegyei zsinatra	196
III.7. A Szentesi esperesi kerület zsinati munkacsoportjának körlevele az egyházmegyei zsinattal kapcsolatban	197
III.8. A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Munkadokumentuma (részletek)	199
III.9. Gyulay Endre megyéspüspök levele Katona Nándor általános helynök, újszegedi plébánosnak	203
III.10. Részletek a Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Munkadokumentumából	203
III.11. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat. Plenáris ülések jegyzőkönyvei	206
III.12. Szeged-csanádi egyházmegyei zsinat. Szekcióülések (részlet)	211
III.13. A hitoktatás helyzetével kapcsolatos vita (részlet)	212
III.14. Gyulay Endre szentbeszéde a zsinatot befejező ünnepi szentmisén	213
Synods and Synodical Preparatory Councils of the Diocese of Csanád in the 19 th and 20 th Centuries. Summary	219
Die Diözesansynoden und Vorbereitungen von Csanád im 19. und 20. Jahrhundert. Zusammenfassung	223
Függelék	227
Képek	229
Irodalomjegyzék	237
Személynévmutató	247
Földrajzinév-mutató	256

AJÁNLÁS

Zakar Péter hiánypótló kötetében a Csanádi egyházmegye 19–20. századi zsinatairól és zsinati előkészületeiről rendezett sajtó alá egy kötetnyi forrást. Bevezető tanulmányában, amelynek anyagát számos belföldi és külföldi kötetből és levéltárból merítette, ismerteti azokat a történelmi körülményeket, amelyek indokolták a szinódusok összehívását. Ezek mindig tükrözték az egyházmegye helyzetét és a kihívásokra megfogalmazott válaszokat is, beleértve az adott kor politikai aktualitásait is.

1821-ben a késői jozefinizmus közepette érzékelhető erkölcsi hanyatlást szándékoztak feltartóztatni a zsinati atyák. A határozatok főként a trienti zsinat rendelkezéseit próbálták meg az egyházmegyében foganatosítani. Szigorúan intették a papságot – többek között – arra, hogy műveltségük fejlesztése mellett életmódjukra is fordítsanak figyelmet. Nyomatékosan hangsúlyozták, hogy a szinódus határozatai nem tartalmaznak újításokat, csak az adott körülmények között értelmezték az egyház tanítását.

1848-ban a polgári átalakulás jelentett kihívást az egyház számára. Ekkor a papság többsége az új eszmék egyházon belüli alkalmazásában látta a válságból kivezető utat. Demokratikus egyházkormányzatot, a kötelező cölibátus eltörlését és a laikusok bevonását követelték az egyház életét meghatározó döntésekbe. Noha a katonai események következtében sem a megyei, sem az országos zsinatot nem lehetett megtartani, az espereskerületek jegyzőkönyvei bepillantást engednek a korabeli papság műveltségébe, reformterveibe és lelki életébe is.

1995-ben a II. vatikáni zsinat, a kommunista diktatúra öröksége és az átalakuló társadalmi közeg határozta meg az egyházi gyülekezet tárgyalásait. A Szeged-csanádi egyházmegyében főként a szentségekről és a világiak pasztorációba történő bevonásáról tárgyaltak. Abban reménykedtek, hogy az új típusú kommunikáció, a „zsinatoló egyház” és a kisközösségek fogják megújítani a katolikus egyházat. Noha a legutóbbi zsinat hatásait az eltelt idő rövideége miatt történetileg még nem lehet megítélni, ez a kötet is jól mutatja, milyen nagy utat járt be az utóbbi kétszáz év alatt a Csanádi egyházmegye. Mindenkinek szívből ajánlom ezt a kötetet, akit érdekel egyházmegyénk utolsó kétszáz évének története, és aki a forrásokat többre becsüli az ideológiától átítatott magyarázatoknál.

Dr. Kiss-Rigó László
szeged-csanádi püspök

BEVEZETÉS

A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Könyvének bevezetése szerint, amely 1995-ben jelent meg, az egyházmegyében korábban kétszer volt zsinat: az 1730-as években és 1821-ben. Előbbi időpontja kívül esik ennek a kötetnek a vizsgálódási körén. Az 1790 utáni időszakot joggal nevezhetjük az elmaradt zsinatok időszakának. 1821-ben ugyan a Csanádi egyházmegyében is tartottak szinódust, de a következő évben megrendezett országos zsinat határozatait az uralkodó nem szentesítette, és csak négy év elteltével terjesztették fel iratait Rómába, így azok nem emelkedtek törvényerőre. 1848-ban ismét megkezdődtek az előkészületek egy országos zsinatra, de a katonai események megakadályozták az országos zsinat megtartását. A két világháború között – immár jelentősen megváltozott joghatósági viszonyok között – kellett volna szinódust tartani, de az egyházmegye újjászervezésének feladatai miatt arra nem került sor. Csak a kommunista diktatúra összeomlását követően, 1995. június 18-tól június 24-ig tartottak ismét szinódust a Szeged-csanádi egyházmegyében.¹

Munkánk során többen is segítséget nyújtottak számunkra. Különösen sok anyagot készített elő Claudiu Călin a Temesvári Püspöki, és Szaplanczay Miklósné a Szeged-Csanádi Püspöki Levéltárban.² Köszönettel tartozunk főtisztelendő Martin Roos temesvári római katolikus püspöknek, aki maga is a Csanádi egyházmegye történetének kiváló ismerője és kutatója. Adriányi Gábor (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont) az 1821-es szinódus aktáinak fénymásolatát küldte el nekünk, amelyek nyersfordítását a Gál Ferenc Főiskola két munkatársa, Hamvas Endre és Szabó Ádám készítette el. Adriányi Gábornak továbbá köszönettel tartozunk kötetünk lektorálásáért is. Balogh Margittól (MTA BTK) zsinatokkal foglalkozó köteteket kaptunk, Máté-Tóth András (Szegedi Tudományegyetem) pedig egyik tanulmányát küldte el számunkra. Mindnyájuknak köszönetet mondunk segítségükért. Kötetünk az OTKA NK 83799 témaszámú kutatási projekt keretében készült el.

Az alábbiakban közölt latin nyelvű forrásokat – a humanista átírástól eltekintve – betűhíven közöljük, az esetleges elírásokat, illetve rövidítéseket a jegyzetekben oldottuk fel. A magyar nyelvű forrásokat a mai helyesírási és központoszási szabályok figyelembevételével közöljük. A régies helyesírást közelítettük a mai szabályok-

1 *A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Könyve*. Bev. Gyulay Endre. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Hatóság, [Szeged,] 1995. 5–6. A kötet az egyházmegye belső használatára készült.

2 A Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár anyagát időközben átrendezték. Kötetünkben mindig a kutatás időpontjában érvényes raktári jelzeteket adtuk meg.

hoz (például ministerium helyett minisztérium), de a régies alakokat igyekeztünk megtartani. Az 1995-ös szinódus plenáris üléseinek jegyzőkönyvében előforduló helyesírási hibákat kijavítottuk, csak a gépelés során keletkezett elütéseket tartottuk meg és jelöltük, mint sajtóhibát.

Zakar Péter

ZSINATOK ÉS ZSINATI ELŐKÉSZÜLETEK A CSANÁDI EGYHÁZMEGYÉBEN, 1821–1995

I. A jozefinizmus

Az 1821-es színódus a késői jozefinizmus időszakában ült össze. A jozefinizmus, amely nevét II. Józsefről kapta, Mária Terézia uralkodásától 1850-ig tartó történeti periódus, amely alatt a Habsburg-országokban és -tartományokban tovább folytatódott az egyház és az állam szétválasztása, miközben az állam egyre nagyobb mértékben beavatkozott az egyház életébe. A jozefinizmussal érte el csúcspontját az úgynevezett államegyházrendszer a Habsburg Birodalomban. Az államegyház gondolatát az abszolutizmus karolta föl, s az egyházon belül többé-kevésbé a gallikanizmus (a pápai joghatóság korlátozása a francia állami érdekeknek megfelelően), illetve az episzkopalizmus (a püspöki tekintély növelése a római centralizációval szemben) erősítette fel. Virathatatlannal sokat merített a jozefinizmus a felvilágosodás gondolatrendszeréből is.¹

Mária Terézia már az 1750-es évek elején bírálta az egyháziakat, különösen a szerzeteseket, mondván, hogy a papság nem arra fordította javait, amire kellett volna, s ezáltal a közjót is veszélyezteti. Utasítására olyan (végül életbe nem léptetett) rendelettervezetet készítettek, amely meghatározta volna a szerzetesrendekbe belépők vagyoni helyzetét, illetve megtiltotta volna, hogy 20. életévének betöltése előtt valaki szerzetesi fogadalmat tegyen. Fontos szerepe volt a korai jozefinizmus korszakában Anton Wenzeslaus von Kaunitz-Rietberg államkancellárnak, aki 1768-ban, a lombardiai kormánynak kibocsátott titkos utasításával döntő lökést adott az új rendszer kiépülésének. Már a korai jozefinizmus kísérletet tett a plébániai hálózat racionalizálására. Az 1750-es években az osztrák hatóságok tudomására jutott, hogy megnövekedett a katolikus hitet elhagyók száma. E folyamat ellensúlyozására új plébániákat akartak létrehozni, s ehhez a papság anyagi hozzájárulását is biztosítani akarták. Ez vezetett a papság megadóztatásának gondolatához, amelyet Mária Terézia hosszas politikai küzdelmek után 1768. január 1-től kezdődően rendelt el.²

Mind a mai napig nincs egyetértés a történészek között a jozefinizmus lényegével kapcsolatban. A jozefinizmust Fritz Valjavec azon törekvések eredményének te-

1 Adriányi Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve*. Szent István Társulat, Budapest, 2001. (Szent István Kézikönyvek 5.) 334–340.

2 Maass, Ferdinand: *Der Frühjosephinismus*. Verlag Herold, Wien–München, 1969. (Forschungen zur Kirchengeschichte Österreichs 8.) 13–25., 36–39., 116–118.

kintette, amelyek a politika, illetve az egyházi és kulturális élet területén kiegyezést akartak létrehozni a régi (barokkos) felfogás és az új eszmék (felvilágosodás, szekularizáció) között. Valjavec felfogása azonban nem vált általánosan elfogadottá, mivel szerinte a jozefinizmus felölelte a monarchiában a felvilágosodás teljes késő 18. századi és kora 19. századi történetét, miközben nem kapcsolódott szorosan a kormányzati tevékenységhez és az állam–egyház viszony alakulásához.³

A jozefinisták számára az erkölcsi feladatokat is ellátó állam volt az elsődleges, az egyház az állammal szemben csak alárendelt szerepet játszhatott. A vallás szerepe ezen felfogás szerint az emberi jólét szolgálata a józan ész alapján. Az állam cél elérése érdekében a vallást erősen „földi” feladatok megoldására korlátozza, felügyeli a vallásos jellegű megnyilatkozásokat, amiből az következik, hogy a vallást lényegében a politikum részeként fogták fel. A vallás állam alá rendelése együtt járt azzal, hogy előbbi lényeges maradt, de már nem volt minden dolog mértéke. Az állam még nem függetlenítette magát valamennyi vallásos célkitűzéstől, de a politika területén már kihasított magának néhány vallástól független területet (például a házassági jog területén). Valjavec a változás lényegi elemét ragadta meg, amikor arra mutatott rá, hogy az állam számára a vallás jelentősége nem a transzcendenciában volt, hanem azért lényeges, mert erkölcsi értékeivel az emberek boldogulását döntő mértékben tudja elősegíteni. A vallás a jozefinisták számára már nem az egyetlen, hanem csak egy eszköz az alattvalók jólétének biztosítására.⁴

A legnagyobb hatást kétségkívül Ferdinand Maass gyakorolta a jozefinizmusról szóló irodalomra, aki művében (*Der Josephinismus. Quellen zu seiner Geschichte in Österreich 1760–1850*) az adott korszakra vonatkozó hivatalos iratokat adta közre. Ő határozta meg úgy a jozefinizmust, mint az államegyházi rendszer tipikus példáját, illetve mint cezaropapizmust. Úgy vélte, ha Kaunitz volt a jozefinizmus apja, akkor Mária Terézia az anyja.⁵

Derek Beales szerint ez a koncepció háttérbe szorította II. József (a klasszikus jozefinizmus) szerepét a jozefinista rendszer kialakításában, ráadásul szerinte a korai jozefinizmus Lombardiában megvalósuló rendeletei sem vetítették előre a következő két évtized eseményeit.⁶ Maass további bírálói, mint például Ernst Wangermann, a Maass által bírált „egyházellenes szellem” meglétét vonják kétségbe,

3 Valjavec, Fritz: *Der Josephinismus. Zur geistigen Entwicklung Österreichs im 18. und 19. Jahrhundert*. Rudolf M. Rohrer Verlag, Brünn–München–Wien, 1944. 6–7.

4 Uo. 23–25.

5 Maass, Ferdinand: *Der Josephinismus. Quellen zu seiner Geschichte in Österreich 1760–1790. Amtliche Dokumente aus dem Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchiv*. I. Band. Ursprung und Wesen des Josephinismus 1760–1769. Verlag Herold, Wien, 1951. (Fontes rerum Austriacarum: Österreichische Geschichtsquellen, 2. Abteilung: Diplomataria et acta, 71. Band.) 11–105.

6 Beales, Derek [Edward Dawson]: *Joseph II. I. In the Shadow of Maria Theresia 1741–1780*. Cambridge University Press, Cambridge etc., 1987. 440–441.

arra hivatkozva, hogy Mária Terézia és tanácsadói a katolicizmust akarták megvédeni a titokban terjedő protestantizmustól.⁷

Eduard Winter a jozefinizmust a katolikus reform sajátos formájának tekintette. Azt hangsúlyozta, hogy a jozefinizmusra nem lehet pusztán egyházi rendszerként tekinteni. A nemzeti egyházak nagyobb önállóságért folytatott küzdelme csak az egyik követelés volt a mind erősebbé váló római központosítással szemben. II. József és a jozefinizmus tulajdonképpeni létrehozói: Gerhard van Swieten lelki és Kaunitz jogi értelemben sokkal tovább mentek, céljuk egy alapvető egyházi reform megvalósítása volt, amely nemcsak az egyházi alkotmányt, hanem a kultuszt, az egyházfegyelmet, sőt még az egyház tanításának előadását is, összefüggésben a gazdasági és szociális fejlődéssel, meg akarta újítani.⁸

II. József tízéves uralkodása alatt több mint hatezer egyházi rendeletet adott ki, és még arról is rendelkezett, mikor hány gyertyát kell a templomban meggyújtani, illetve hogy az általa felállított plébániákon az új plébánosnak hány széke, kanala, kése és villája legyen. Vallása parancsait magánéletében szigorúan teljesítette, és erkölcsi élete is kifogástalan volt. 1781-ben bevezette a „placetum regium”-ot, elszakította Rómától a szerzetesrendeket, kiadta híres türelmi rendeletét, a papnövéndékeket pedig kitiltotta Rómából.⁹ Már az 1780-as évek elején megkezdődött a szerzetesrendek feloszlatása, s a szemlélődő rendek mellett egyes tanító rendek is áldozatul estek a reformnak. Ingóságait központi raktárakba gyűjtette és elárverezte az uralkodó, az így befolyt összegeket a vallásalapba csoportosította, amelyet azután új plébániák felállítására és építésére, illetve az alacsony jövedelmű plébánosok támogatására fordíthatott.¹⁰

Az uralkodó beavatkozott a papnevelésbe, úgynevezett generális szemináriumokat állíttatott fel, amelyekben 1788-ban már csak két féléven át tanítottak dogmatikát. Súlyos változásokat hozott a népi vallásosságot felszámoló rendelkezéseinek sora: többek között betiltotta a zarándoklatokat és feloszlatta a jámbor társulatokat. II. József halála előtt – lárvá birodalma kaotikus állapotát – híres tollvonásával visszavonta rendeleteit. Kivételt csak jobbágy- és türelmi rendelete, valamint a papi javadalmazásra vonatkozó rendelete jelentett.¹¹

Lonovics József 1851-ben megjelent összefoglalása volt az első, amely a kortárs szemével, egyházához és egyúttal uralkodójához is hűséges, mindazonáltal lemondó

7 Wangermann, Ernst: *Josephinismus und katholischer Glaube*. In: *Aufklärung und Josephinismus*. Hrsg. Kovács, Elisabeth. Oldenbourg, München, 1979. 332–341.

8 Winter, Eduard: *Der Josefismus. Die Geschichte des österreichischen Reformkatholizismus 1740–1848*. Rütten & Loening, Berlin, 1962. 349.

9 Adriányi 2001. 338.

10 Tepperberg, Christoph: *Das Militärmatrikelwesen in Österreich*. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 49. (2001) 59–90.; *Egyháztörténeti lexikon*. Szerk. Végheső Tamás–Gárdonyi Máté–Tóth Tamás. II. kötet, Jel Kiadó, Budapest, 2009. 426–428.

11 Hermann Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. Aurora, München, 1973². 369–375.

datott püspökként kritizálta a rendszert, amely az „enyészetéhez közelít”. Az egykori csanádi püspök szerint II. József „annyi erélyt, oly tevékenységet s állhatatosságot fejtett ki... egyházi reformjainál, hogy a tan, melyből azoknak mind eszméit mind indokait merítette, elveszté eredeti nevezetét, s ami Febronianismus volt, ez az ő nevét ölté magára s mind e mai napig világszerte »Josephinismusnak« hívatik.”¹²

Meszlényi Antal jozefinizmusról szóló munkája 1934-ben jelent meg, s 1780-tól 1846-ig vizsgálta – jórészt a korabeli magyarországi püspökök szemszögéből – a jozefinizmus magyarországi történetét. Az 1846-os korszakhatárt a vatikáni levéltár kutathatósága határozta meg.¹³ Benda Kálmán az 1960-as években egy meglehetősen reduktív jozefinizmus-fogalmat vezetett be a magyar történetírásba, amely szerint: „A jozefinizmus megjelölést II. József által megtestesített politikai törekvések egészére használjuk.”¹⁴ Hermann Egyed magyar egyháztörténetében, amely Münchenben jelent meg, az I. Ferenchez köthető időszakot „bürokratikus jozefinizmus”-ként jellemezte, amely elfojtott minden vallási életet.¹⁵

A magyarországi történetírás az 1970-es, 1980-as években nem fordított figyelmet az egyház szerepének feltárására. A legtöbb szerző a politikai életben bekövetkezett fordulatot automatikusan kiterjesztette az egyházpolitikai életre is, ami a források ismeretében nem tűnik megalapozottnak. A tizkötetes *Magyarország története* például a jozefinizmus továbbéléséről nem tett említést, csak azt szögezte le, hogy I. Ferenc uralkodása alatt „a Habsburg-monarchia és benne Magyarország az állandósult maradiság szigetévé” vált.¹⁶ Kosáry Domokos 1990-ben megjelent összefoglalásában a jozefinizmust először a bécsi kormányzat azon 18. század második felében megfigyelhető törekvéseivel azonosította, „hogy az egyház helyzetét az állami korszerűsítés igényeinek megfelelően módosítsa, vagy éppen azoknak alárendelje”. Majd Valjavec-től nem függetlenül a jozefinizmust a felvilágosult abszolutizmus világi és a „katolikus felvilágosodás” egyházi reformerei közötti kompromisszumként mutatta be olvasóinak.¹⁷ Néhány oldallal később, a magyar szakirodalom határára viszont úgy foglalt állást II. József kapcsán, hogy „a felvilágosult abszolutizmus

12 [Lonovics József:] *A Josephinismus és az egyházat illető legújabb császári rendelvény*. Hügel és Manz, Bécs, 1851. 16. Még abban az évben német fordításban is megjelent: *Der Josephinismus und die kaiserlichen Verordnungen vom 18. April 1850 in Bezug auf die Kirche*. Jasper, Hügel u. Manz, Wien, 1851.

13 Meszlényi Antal: *A jozefinizmus kora Magyarországon*. Stephaneum Ny., Budapest, 1934. 445.

14 Benda Kálmán: *A jozefinizmus és a jakobinusság kérdései a Habsburg Monarchiában*. Történelmi Szemle 7. (1965) 4. sz. 388–422.

15 Hermann 1973. 386–387.

16 *Magyarország története 1790–1848. (Magyarország története tíz kötetben. 5/1.)* Főszerk. Mérei Gyula. Szerk. Vörös Károly. 1. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 444.

17 Kosáry Domokos: *Újjáépítés és polgárosodás (1711–1867)*. Háttér Kiadó, Budapest, 1990. (Magyarok Európában III.) 138.

Habsburg monarchiai változatát róla, mint legmarkánsabb képviselőjéről nevezzük jozefinista rendszernek, jozefinizmusnak”.¹⁸

Az osztrák katolicizmus történetét feldolgozó, 2003-ban megjelent összefoglaló munka szerint a jozefinizmus egyrészt reformmozgalom, másrészt e kifejezés alatt ma az újkori államegyházi rendszerek legmesszebbmenőkig kivitelezett változatát értjük.¹⁹ Pajkossy Gábor egy Magyarországon napjainkban is használatos egyetemi tankönyvben úgy összegezte véleményét, hogy „a kormányzat a katolikus egyház irányában 1848-ig az 1780-as években életbe léptetett elveket és gyakorlatot követte, és ebben a szűkebb értelemben – mint egyházpolitika – a »jozefinizmus« tovább élt”.²⁰

II. Az 1821-es egyházmegyei szinódus

A zsinatokat (egyházi gyülekezeteket) az egyházzogi munkák alapvetően két csoportra osztják. Az elsőbe az általános vagy egyetemes zsinatok tartoznak, ezeken az egész földkerekség püspökei vagy több nemzet püspökei olyan nagy számban vesznek részt, hogy az egész egyházat képviselik. A másodikba azokat a zsinatokat sorolják, amelyek az egyháznak csak egy részét illetik: ezek közé sorolják az egyházmegyei, a tartományi és a nemzeti zsinatokat. Egyházmegyei zsinat (*synodus dioecesis*) esetén a püspök egyházmegyéjének papjaival találkozik és tanácskozik.²¹

A trienti zsinat kiközösítéssel sújtotta azokat, akik szerint a püspökök hatalmukat az áldozópapokkal közösen gyakorolják, valamint akik szerint a püspökök által közzétett rendeletek érvénytelenek a nép, illetve a világi hatóságok hozzájárulása nélkül.²² Az egyházzogi munkák legfontosabb forrása XIV. Benedek pápának a megyei zsinatokról írt, először 1755-ben, majd később több kiadásban is megjelent munkája volt. Eszerint egyházmegyei zsinatnak nevezzük, ha bármelyik püspök összegyűjti egyházmegyéje plébánosait, áldozópapjait és más klerikusait, akiknek ő maga az elöljárója.²³ A pápa a zsinat tartásának legapróbb részleteit is szabályozta, és termé-

18 Uo. 157–158.

19 *Geschichte des Christentums in Österreich von der Spätantike bis zur Gegenwart*. Hg. Wolfram, Herwig, Verlag Carl Ueberreuter, Wien, 2003. (Österreichische Geschichte 3.) 296. (A vonatkozó rész Peter G. Tropper munkája.)

20 *Magyarország története a 19. században*. Szerk. Gergely András. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 128. (A vonatkozó rész Pajkossy Gábor munkája.)

21 *Enchiridion juris Ecclesiastici cum singulari alienas confessiones attentione*. Tomus I. *Jus Ecclesiasticum Publicum*. Edidit Cherier, Nicol. Joan. Hartleben, Pestini, 1839. 146–147.

22 *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Edidit Denzinger, Henricus; retractavit Schönmetzer, Adolfus. Herder, Freiburg, 1973³⁵ (a továbbiakban: DS) 1777.

23 *Sanctissimi domini nostri Benedicti Papae XIV: De synodo dioecesis libri terdecim in duos tomos distribuit*. Tomus primus. Prostant Venetiis apud haeredes Balleonios, Ferrariae, 1767. 2–3.

szetesen határozottan védelmezte a pápai és püspöki joghatóságot. Tagadta, hogy a fejedelmek bármiféle jogot formálhatnának a zsinat munkájába való beavatkozásra. Példákkal bizonyította, hogy bizonyos határozatokat egyes egyházmegyék hasznosnak, mások haszontalannak ítélték, így az egyházmegyei határozatok nincsenek mindig összhangban egymással. Részletesen körülírta azt is, mivel nem foglalkozhatnak a megyei zsinatok, így például a püspöki, a papi és a diakónusi renddel. Kerülni kellett az olyan döntéseket, amelyek feszültséget idézhettek volna elő az egyházi és a világi hatóságok között. Ugyanakkor a polgári törvényeket csak mértéktartással volt szabad idézni a megyei zsinatokon.²⁴

Utalnunk kell arra, hogy ez a pápai megnyilatkozás néhány évvel azelőtt látott napvilágot, hogy Wenzel Kaunitz-Rietberg államkancellár megfogalmazta híres utasítását a milánói kormánynak. Ebben a szerző az egyház illetékességét szigorúan a Krisztus által megállapított lelki dolgokra: az Evangélium hirdetésére, a hitoktatásra, a szentmisék bemutatására, a szentségek kiszolgáltatására és a papság fegyelmi ügyeinek intézésére korlátozta, minden egyéb ügyet a világi hatóságok és az uralkodó jogkörébe utalt.²⁵

A jozefinista eszmék nemcsak az egyházjogászokat befolyásolták, hanem alapvetően meghatározták mind az 1821-es egyházmegyei szinódus környezetét, mind pedig az 1848-as zsinati előkészületeket. Udvardy Ignác 1846-ban megjelent egyházjogtankönyvében következetesen került az „egyházmegyei zsinat” kifejezést, helyette mindig „egyházmegyei szinódus”-t használt. Mint írta:

„Gyülekezet neve alatt általán több személyek bármily összejövele értetik közös tanácskozás végett. Egyházi gyülekezeteknek (némelyek szerint zsinatoknak) különösen egyházi személyek összejövelei neveztetnek, kik azért hívtattak egybe, hogy az egyház ügyeit egyesített tanácslatokkal, s vitatkozásokkal intézzék el.”²⁶ A megyei zsinatok feladatát a szerző a tartományi zsinatok (gyülekezetek) határozatainak kihirdetésében látta. „Azon végből – olvashatjuk könyvében –, hogy az egyházi fegy, s jó rend fönntartassék, s a tartományi gyülekezetek határozatai kihirdetessenek, hajdan a püspök megyéje papjait évenként kétszer, de legalább egyszer összegyűjté. E szokást az újabb kori, különösen baseli, és trienti gyülekezetek is sürgetik, noha azt a püspökök sokoldalú hasznossága dacára sem tartják meg, vagy megtartatni nem engedtetnek.”²⁷

Konek Sándor 1863-ban megjelent egyházjogtankönyve, hasonlóan elődeihez a megyei zsinatoknak a tartományi zsinatoktól eltérő jellegét hangsúlyozza, amennyiben a megyei zsinat, „mely nem annyira határozási, mint tisztán tanácskozási joggal bír, és melyen a püspök, mint egyedül határozó csupán csak egybegyűlt presbyteriu-

24 Uo. 9–11., 84., 168–172., 301–305., 354–364.

25 Maass 1951. 288–290.

26 Udvardy Ignác: *Római ker. katholica egyházi jogtan.* I. kötet, Tóth Ny., Veszprém, 1846. 90.

27 Uo. 103.

mának tanácsát meghallgatja. Fő rendeltetésük t.i. a megyei zsinatoknak, hogy a megyei látogatás alkalmával felmerült hiányok, fogyatkozások és egyéb észleletek iránt a megkívánt intézkedés tétessék, hogy továbbá a pápai és püspöki rendeletek, valamint a tartományi zsinatok határozatai köztudomásra jussanak, főleg pedig hogy a megyéspüspök rendelkezéseinek intelmei és utasításainak nagyobb hatály is [!] nyomaték szereztessék”.²⁸

Konek megállapította, hogy a megyei zsinat összehívására minden püspök fel van jogosítva, ha a szükséges pápai megerősítést megkapta. A megyei zsinatokon kötelesek megjelenni a püspökhelyettes mellett a székes- és társaskáptalanok tagjai, esperesek, plébánosok és lelkészjavadalommal bíró egyházi személyek, a rendházak főnökei, „sőt, ha az összes clerust illető reformkérdések tárgyalandók, minden megyebeli pap tartozik megjelenni”. Az összes papság csak véleményező szerepet tölt be a zsinaton, a püspök nem köteles figyelembe venni a többség véleményét, a püspöki hirdetések sem függnék a zsinat hozzájárulásától, csak a zsinati vizsgálókat választják szótöbbséggel. A trienti zsinat döntése szerint – noha ettől a gyakorlat erősen eltér – megyei zsinatokat évenként vagy legalább két évente kellene tartani. A zsinati határozatok megerősítése kapcsán a szerző leszögezte:

„Miután a zsinatilag egybegyűlt papságnak semmiféle határozó és döntő jogköre nincsen, bármennyire is erőlködjenek az ellenkezőt kimutatni, nyilvánvaló, hogy a megyei zsinat végzései [–] melyek nem is neveztetnek kánonok[nak] vagy decretumnak, hanem rendesen statutumnak [–] pápai erősítést sem igényelnek, de azért ezen végzések, amennyiben utasító rendszabályokat foglalnak magokban, kihirdetésük után az egész megyében kötelező erővel bírnak.”²⁹

Az egyházmegyei színódusok megítélése az I. vatikáni zsinatot követően sem változott jelentősen. Szeredy József 1874-ben napvilágot látott definíciója szerint „a zsinatok általában véve az egész egyház püspökeinek, vagy az egyház bizonyos részében lakó püspököknek a törvényes egyházfő alatti kánonszerű összegyülekezése az egyházi ügyek elintézése végett”. Szeredy négyféle zsinatot különböztetett meg: az általános vagy közszsinatot (*concilium oecumenicum, generale, universale*), a nemzeti zsinatot (*concilium nationale*), a tartományi zsinatot (*concilium provinciale*) és a megyei zsinatot (*synodus dioecessana*). „Megyei zsinat (*synodus dioecessana*) az, melyen a püspök vagy ennek különös megbízása folytán közhelyettese, székküresedés esetén pedig a káptalani helyettes a megyebeli papsággal a megyét illető fegyelmi és főleg lelkipásztori ügyekre nézve tanácskozik.”³⁰

28 Konek Sándor: *Egyházjogtan kézikönyve. Különös tekintettel a Magyar Sz. Korona tartományaira.* Heckenast Gusztáv, Pest, 1863. 423–424.

29 Uo. 424–425.

30 Szeredy József: *Egyházjog különös tekintettel a Magyar Szent Korona tartományaira, a keleti és a protestáns egyházakra.* I. kötet, Lyceum nyomda, Pécs, 1874. 557–573.

A zsinatot többnyire a püspök hívja össze, időpontját ő tűzi ki, ülésin ő elnököl, a zsinaton egyedül ő a törvényhozó és a bíró, a papság (többségük javadalommal bíró lelkész) csak véleményező és tanácsadó szerepet játszik, eldöntő szavazattal nem bír. A megyei zsinatokat ünnepélyesen nyitják meg és zárják be. A megyei zsinatok feladatai közé tartozik a tartományi zsinatok, a római pápa és a kongregációk határozatainak kihirdetése és foganatosítása, megyei törvények meghozatala, a megye szükségleteiről, a valláserkölcsei neveléséről és az ájtatos társulatokról gondoskodni, a vallási visszaéléseket megszüntetni, misédíjakkal és ájtatos alapítványokkal törődni stb. A megyei zsinatok mindazon ügyeket tárgyalhatják, amelyek nem terjeszkednek túl hatáskörén, és amelyek tárgyalását a püspök javasolja vagy papjai javaslatára támogatja azok felvételét a napirendi pontok közé. A püspök a zsinat végzéseit azonnal kihirdetheti, azok az egész megye területén kötelező erővel bírnak.³¹

Forster János szentszéki tanácsos 1907-ben megjelent munkája szerint: „Az egyházmegyei zsinat az a gyülekezet, amely egy püspöki megye papságából áll, magának a megyéspüspöknek a vezetése alatt s oly célból tanácskozik, hogy a keresztény katolikus tanítás hirdetésének, a keresztény életfegyelem megvalósításának és az anyaszentegyház kegyelmi eszközeinek alkalmazása módját azon püspöki megye körülményeihez képest megtárgyalja és megfelelő határozatokat hozzon.

A püspökmegyei zsinat tehát a maga rendeltetése szerint nem más, mint segítő eszköze a püspöknek az ő megyéje kormányzásában. Nem parlament, nem törvényhozó, hanem csak tanácsadó testület.”³²

Melichár Kálmán 1932-ben megjelent, zsinatokról szóló munkájában szintén leszögezte, hogy az egyházmegyei zsinatoknak „nem az a célja, hogy egyházi szabályokat alkosson, hanem hogy a meglevő egyházi forrásokból merítsen, vagyis azokon elsősorban szentségi, istentiszteleti, templomépítési kérdések lesznek megbeszélve”.³³ A Magyar Katolikus Lexikonban Erdő Péter is azt hangsúlyozta, hogy ma egyházmegyei zsinat alatt „a részegyház olyan kiválasztott papjainak és más krisztushívóinak gyűlése”-t értjük, „akik az egész egyházmegyei közösség javára a megyéspüspöknek segítséget nyújtanak”. Hangsúlyozza, hogy az egyházmegyei zsinat tanácsadó szerv, hiszen az egyedüli törvényhozó a megyéspüspök. „A szó szoros értelmében – folytatta – az egyházmegyei zsinat nem zsinat (concilium), hanem csak gyűlés (synodus), mert tagjai nem megyéspüspökök”, ezért a hivatalos szóhasználatban lehetőleg kerüljük a zsinat (concilium) megjelölést.³⁴

31 Uo. 577–578.

32 Forster János: *A püspökmegyei zsinat*. Papp György könyvsajtója, Gyulafehérvár, 1907. 5.

33 Melichár Kálmán: *A zsinatok*. Szent István Társulat, Budapest, 1932. 17.

34 *Magyar Katolikus Lexikon*. Főszerk. Diós István. II. kötet. Bor–Éhe. Szent István Társulat, Budapest, 1996. 937–938. (A vonatkozó rész Erdő Péter munkája.)

Az 1821-es temesvári szinódussal kapcsolatban, amely az 1822-es országos szinatra történő felkészülést szolgálta, érdemes röviden kitérni annak tisztviselőire is. A temesvári szinóduson Kőszeghy László püspök elnökölt. Érdekes, hogy forrásaink nem szólnak promotorról, akinek a feladata a püspök helyett az ünnepélyes zsinati ülések levezetése lett volna. Mindebből arra következtethetünk, hogy Kőszeghy maga vezette az üléseket. Kiss György temesvár-gyárvárosi plébánost nevezték ki szállásmesternek (*magister quarteriorum*). Feladata az elszállásolással, ételmezzessel kapcsolatos ügyek intézése volt. Hatáskörébe tartozott minden, ami a zsinattartás anyagi oldalával függött össze, beleértve a pénzügyeket is. Hivatala csak a zsinat aktáinak közzétételét követően szűnt meg. A szinódus titkára a gyakorlati teológia tanára, Somogyi József lett. Ez a tisztség széles körű tapasztalatot és alapos latintudást igényelt, hiszen az ő feladata volt a zsinati akták megszerkesztése és kiadása, továbbá az ünnepélyes üléseken a dekrétumok felolvasása. Ujfalvy József dogmatikaprofesszor, zsinati ügyész (*fiscus synodalis*), más néven a papság képviselője vagy ügyvédje (*procurator cleri*) a zsinat gyakorlati lebonyolításában játszott fontos szerepet. Nála kellett jelentkezni annak, aki szólni akart, és a titkárral, illetve a püspökkel együtt ők határozták meg a tanácskozás napirendjét, a felszólalások és a szavazások sorrendjét. A püspökhöz intézett kéréseket is rajta keresztül kellett felterjeszteni. Végül Vurum Ferencet zsinati ceremonáriussá nevezték ki.³⁵

A szinódus összehívásának indokai között olvashatunk „az erkölcsök mindenfelé egyre súlyosabbá váló romlásá”-ról, „a vallástalanság és az istentelenség egyre terjedő fertőzete”-ről, végül arról, hogy a zsinat e bajok gyökereit és orvosságait kell, hogy felkutassa. Ugyanakkor a szinóduson többször, nyomatékosan hangsúlyozták, hogy nem újításokról van szó. Maga Kőszeghy László püspök a zsinatot lezáró beszédében így tért ki annak határozatai kapcsán erre a problémára:

„Különben e határozatokban és törvényekben semmi újdonság sincs, inkább ősieik, amelyek a kánoni döntésekben gyökereznek, és a mi őseink tisztelete szentelte meg azokat, és ezek segítségével ők bizony egykor Isten gyermekeinek szabadságát, nagylelkűségüket, amely a jó tudásának bizonyosságából született, korlátaik között is megtartották; ezek segítségével ők maguk úgy éltek, és híveiket is úgy irányították, hogy a mindenkivel szembeni jócselekedeteikkel, amelyek Szent Péter tanításából származnak, a balga emberek tudatlanságát elnémították; ezen felül egyetlen kötelességüket sem szalasztották el, és ezzel néhány ellenséges lelket meg tudtak nyerni maguknak, akiket pedig sem szavakkal, sem példájukkal, sem jótetteikkel nem voltak képesek a jó gyümölcshöz visszatéríteni, azokat imájukkal ajánlották Istennek.”³⁶

35 *Acta Synodalia*. Collecta per Oltványi, Paulum. Typ. Förc, Temesvarini, 1859. 69–71. Lásd a következő jegyzetben megadott, vonatkozó forrást is! Forster 1907. 184–202.

36 *Acta et Statuta Synodi Almae Dioecesis Csanádiensis sub Excellentissimo Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Ladislao Kőszeghy de Remete Episcopo Csanadiensi Sacrae Caesariae Regiae et*

Mindezek figyelembevételével az uralkodó a következő pontokat jelölte ki a tanácskozás témájául:

„1. A hanyatló erkölcsiség megjavításának orvosszerei, különös tekintettel a világi papság és a szerzetesség, valamint a tanuló ifúság fegyelmére.

2. Egységes tananyag és tanítási módszer bevezetése a püspöki líceumokban.

3. A pesti egyetem teológiai karán dolgozó professzorok között kialakult vita megoldása.

4. A szerzetesrendek szabályzatának az egyház jelenlegi állapotához való igazítása.

5. A Káldi-féle magyar nyelvű Biblia lehető legjobb módon felékesített új változatának kiadása.

6. A papok magasabb szintű képzését szolgáló bécsi intézet alapítványának kibővítése tíz magyar pap tanításához elegendő mértékre.

7. Azon misék csökkentése, melyekre a mára eltörölt szerzetesrendeknél tettek alapítványt, de nagy terhet rónak az idők változása során kimerült vallásalapra, illetve a lelkeskedő papságra.

8. A szentszéki törvényszékek és az egyházi bíróságok³⁷ pontosan szabályozott, egységes rendszerbe való szervezése, a haza eddig hozott törvényeinek sértetlenül hagyásával.”³⁸

A résztvevőknek írásban kellett benyújtani a fenti pontokkal kapcsolatos véleményüket, hogy az ülések ne húzódjanak el túlságosan. 1821. szeptember 24-én, az egyházmegye védőszentjének, Szent Gellértnek az ünnepén, a temesvári székesegyházban szentmisével vette kezdetét a szinódus. Ezt követően a résztvevők ünnepélyesen átvonultak a szemináriumi templomba, ahol a helybeli világi előjárók jelenlétében megkezdődhetett a munka. Somogyi József titkár felolvasta I. Ferencnek a szinódussal kapcsolatos leiratát, majd Kőszeghy László püspök a szinódus, illetve a nemzeti zsinat összehívását indokoló nehézségekről beszélt:

„Bizonyára mindenki előtt ismert, hogy milyen súlyos panaszokkal illetik az egész magyar klérust lelkipásztori kötelezettségeinek elhanyagolása, illetve túlságo-

Apostolicae Majestatis Actuali Satus Intimi Consiliario. Temesvár, 1821. szeptember 24–26. (a továbbiakban: *Acta et Statuta Synodi Almae Dioecesis Csanádiensis* 1821.) Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár (TRKEL) Karton (Kt.) Synodiales. – E dokumentum fénymásolatát Adriányi Gábor küldte meg részünkre, annak teljes szövegét latinul és magyar fordításban lásd jelen kötet I.1. számú forrásaként.

37 Szentszékek: egyházmegyei bíróság, illetékessége kiterjedt a papi rendre (kivéve az egyházi személyek birtokpereit, amelyekben a királyi bíróságok voltak illetékesek) és világiakra a szentségekkel – például házassággal – kapcsolatos ügyekben, végrendeletek, hozományok vitatott részleteiben és egyéb erkölcsi kérdésekben. Ugyanakkor gyűlés, tanácskozás, az érseki egyházkormányzat végrehajtó fóruma, döntéshozó testülete is volt (jegyzőkönyvei az ún. protocollumok). A bírósági fórum és a mindennapos döntéseket hozó, kormányzati-tanácsadó testület külön ülésezett, de mindkettőt lényegében ugyanazok a személyek alkották.

38 *Acta et Statuta Synodi Almae Dioecesis Csanádiensis* 1821. Lásd az I.1. számú forrást!

san fegyelmezetlenné vált életmódja miatt; e panaszok onnan erednek, hogy csaknem az egész nép napról napra jobban eltávolodik korábbi erkölcsi tisztaságától. S hogy ezek a vádak nem minden részükben koholtak, az is bizonyítja, hogy fájdalmasan tapasztaljuk, miszerint papjaink és lelkipásztoraink is minden erejükkel azon vannak, hogy a világnak tetszenek, s e tetszési vágyból szükségszerűen következik, hogy sem azokat a keresztény erényeket, melyekre szavaikkal buzdítják a híveiket, sem pedig azoknak a bűnöknek az elkerülését, melyekről részben a szószéken, részben a gyóntatószékben igyekeznek lebeszélni őket, saját hatékony példájukkal nem erősítik az eléjük járulóknak. Gyalázatos módon elfeledkeztek róla, hogy annak az egyháznak a munkásai, amely sosem lehetett volna Jézus Krisztus egyháza, ha a világ számára nem válik gyűlöletessé.” E hibák kijavítását nevezte a szinódus legfontosabb feladatának.³⁹

A zsinati határozatok többsége a trienti zsinat határozatait értelmezte az adott helyzetben, így a székeskáptalannal, illetve az egyházmegyei papsággal kapcsolatban. Szigorúan intették a papságot, például arra, hogy műveltségük és jámborságuk ápolása mellett életmódjukra is ügyeljenek: ne látogassanak vendéglőket vagy fogadókat, természetesen az indokolt utazásokat kivéve. Arra is utaltak a zsinati atyák, hogy a nép erkölcsének romlása „nem kizárólag a papság lazább életvitelében gyökerezik”, hanem az előjárók vallási közömbösségében, sőt vallástalanságában is, amellyel rossz példát mutatnak az egyszerű embereknek.⁴⁰

A szerzeteseket is a szent kánonok és a trienti zsinat határozatainak tiszteletére intették, s az előjárókat fegyelmeztették, hogy „akadályozzák minden erejükkel” a torzosságot és a részegítő italok túlzott fogyasztását. A pap tanárok lelkére kötötték, hogy figyeljenek tanítványaik olvasmányaira, nehogy azok a rossz könyvek olvasása következtében megfertőződjenek „a zabolátlan szabadosság mérgé”-vel. Igyekeztek egységesíteni a líceumokban olvasandó tananyagot és annak magyarázatát is. A szerzeteseket főként a szerzetesi fegyelem és a regulák betartására fegyelmeztették, de emlékeztették őket a jozefinista reformokra is, mondván, „hogy rendházaik eltörlését, amelyet őfelsége II. József uralkodása alatt döntöttek el, nem más ok miatt kerülték el, mert úgy vélték, hogy szükség van rájuk abban, hogy a plébánosoknak segítsenek”.⁴¹

Nem támogatta a szinódus a Káldi-féle Biblia új kiadását, annak ellenére sem, hogy az „nem rendelkezik oly ékes kifejezésekkel, amelyeket a manapság újra virágzó magyar nyelv szelleme megkövetel”. Foglalkoztak az alapítványi misék kérdésével, továbbá a szentszékek munkájának összehangolásával, amelyet az állam törvényeinek szigorú tiszteletben tartásával kívántak rendezni.⁴²

39 Uo.

40 Uo. Articulus I–II.

41 Uo. Articulus III–VII.

42 Uo. Articulus VIII–XI.

A szinódus során a jelenlevők előadhatták panaszait és kéréseit is. Azokat a kéréseket, amelyeket nem a püspök vagy az ügyész adott elő, a püspök elutasította. Henrik Lebzeltern újaradi esperes-plébános a földesúri kegyuraságok alá tartozó lelkeszek ellátását nem a kegyúrtól, hanem a hívektől szeretne volna biztosítani, Győrffy Antal nagyszentmiklósi esperes-plébános a kegyúri juttatásokat értékálló ezüstalapú pénzben, az úgynevezett konvenciósi forintban szeretne volna elszámolni, Horthi Kovács Pál újbörsényi plébános a kamara kegyurasága alatti plébánosok nevében a megürült állomáshelyek utáni fizetések újbóli folyósítását kérte. A püspök azonban – amint arra fentebb már utaltunk – mindhárom kérés teljesítését elutasította.⁴³

Kőszeghy László püspök javaslatára vizsgálatot kezdeményeztek a szegedi líceum igazgatója, Gubitzer Ferenc piarista atya ellen, aki „a lélek halhatatlanságáról, a házasságtörésről és a szajhalkodásról, továbbá a böjtről és az önmegtartóztatásról olyan egyházi elveket propagál, amelyek a keresztény vallás alapjaival teljesen ellentétesek, és a szegedi hívők megrontását vonják magukkal”. Szintén foglalkoztak a zsinatról távol maradt csanádi egyházmegyes papokkal, akik közül négy fő igazoltan volt távol a zsinati ülésekről; ezzel szemben az igazolatlanul hiányzó Nagy József écskai, Babits József tornyai és Szivi György zichyfalvi plébánosokat „mint engedetleneket azért, hogy nagyobb feddésben részesüljenek, továbbá, hogy valóban hatásos kánoni büntetés sújtsa őket”, 1821. november 23-ra megidéztek az egyházi bíróság elé.⁴⁴

Miután a szinódus jegyzőkönyvét minden jelenlévő aláírta, Kőszeghy püspök beszédet intézett az egybegyűltekhöz. Hangsúlyozta, hogy a szinódus által elfogadott 12 cikkely „az egész papságnak a saját színeivel felvázolt képe”, amely képet most a jelenlevőknek mindenhol fel kell mutatniuk. Kiemelte a keresztény ősök példamutató magatartását, és reményét fejezte ki, hogy a zsinat törekvései egybeesnek az uralkodói szándékkal. Felszólította papjait, hogy dolguk végeztével térjenek vissza állomáshelyükre, és közben ne feledkezzenek meg arról a képről, amellyel ez a zsinat megbízta a papságot. Beszéde végén ismét visszatért az „imago-motívum”: „legalább törekedjünk arra egész erőnkkel, hogy a zsinat képmása, mind a tanításban, mind erkölcsünkben folytonosan ragyogjon; ezért jussunk el oda, hogy szégyenségünk erényeinkhez és tudásunkhoz szilárdan kötődve tiszteletre méltóvá tegyen bennünket, hogy mi, akik e képmást megformálva a mai napon kivonultunk Egyiptomból, megtartván e képmást többé ne térjünk vissza Egyiptomba.”⁴⁵

43 Uo. Articulus XII.

44 Uo.

45 Uo.

III. Zsinati előkészületek a Csanádi egyházmegyében 1848-ban

A Csanádi Római Katolikus Püspökség 1848-ban a Bánságban, továbbá Arad, Csanád és Csongrád megyék területére kiterjedően 448 308 katolikus hívő lelki gondozását látta el 188 plébánián. A lakosság mind vallási, mind nemzetiségi szempontból rendkívül sokszínű volt. Az ortodox egyház ugyanezen a területen 1 617 732 szerb és román hívővel rendelkezett.⁴⁶ A latin szertartású katolikusok többsége német és magyar nemzetiségű volt, de az egyes plébániákon a hívők egy része horvát, cseh, román, szlovák, illetve bolgár anyanyelven beszélt. A Bánság betelepítése következtében még mindig számos plébániát kellett alapítani, 1834–1850 között összesen 27 plébániát, illetve lelkészi hivatalt szerveztek meg.⁴⁷

Az egyházmegye püspöke, Lonovics József, akit Magyarországon időnként liberális meggyőződésű főpapként ábrázoltak,⁴⁸ valójában a korabeli konzervatív papság rendkívüli tehetséggel megáldott tagja volt, akit I. Ferenc király 1834. március 9-én nevezett ki csanádi püspökké, 1840. június 25-én pedig valóságos belső titkos tanácsossá emelt. 1840 novemberétől hat hónapon át diplomáciai kiküldetésben, Rómában időzött, ahol kitűnő diplomáciai érzékének köszönhetően elérte, hogy a reverzális nélküli házasságoknál engedélyezzék az „assistencia passivá”-t, továbbá biztosította a trienti forma nélkül kötött vegyes házasságok hallgatóságos elismerését is. 1843. július 6-án nemesítették, október 7-én pedig a Magyar Tudományos Akadémia is tiszteletbeli tagjává választotta. 1837-től 1847-ig a Nagyváradi Királyi Akadémia igazgatója és tankerületi főigazgató volt. Temesváron az 1840-es évek első felében először filozófiai, majd jogi fakultást alapított. Apponyi György kancellár szerette volna áthelyeztetni a váci püspökség élére, és egyúttal rábízni az egyetem és az egész magyar oktatásügy irányítását, de erre végül nem került sor. Lonovics támogatta a Duna–Tisza-csatorna és a Szeged–Temesvár-vasútvonal megépítését, a Temesvári Takarékpénztár létrehozását és az ottani zenei egyesületet is. Buzgón látogatta egyházmegyéje plébániáit. Érdemei elismerésül 1845-ben a Szent István-rend középkeresztjével tüntették ki. 1847-ben támogatta a Konzervatív Párt

46 *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Csanádiensis ad annum Jesu Christi MDCCCXLVIII.* Temesvár, d. n. 110–111.

47 Roos, Martin: *Die alte Diözese Csanád. Zwischen Grundlegung und Aufteilung 1030 bis 1923. Teil 2: Vom Barock bis zur Revolution 1718–1850. Teilband b/ 1800–1850.* Im Selbstverlag der drei Bistümer Szeged-Csanád, Groß-Betschkerek, Temeswar, Szeged–Groß-Betschkerek–Temeswar, 2012. 184–185.

48 Tóth Ferenc: *A haza és haladás képviselője.* In: Emlékezés Lonovics József püspök születésének 200. évfordulóján. Szerk. Tóth Ferenc. KÉSZ Makói Cso., Makó, 1993. (A Makói Keresztény Értelmi-ségi Szövetség füzetek 13.) 43–45.; Miklós Péter: *„A jelenkor vészese napjaiban.” Dokumentumok a csanádi püspökség 1848/49-es történetéhez.* Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár, Szeged, 2006. 5.

A szinódus során a jelenlevők előadhatták panaszaikat és kéréseiket is. Azokat a kéréseket, amelyeket nem a püspök vagy az ügyész adott elő, a püspök elutasította. Henrik Lebzeltern újaradi esperes-plébános a földesúri kegyuraságok alá tartozó lelkeszek ellátását nem a kegyúrtól, hanem a hívektől szerette volna biztosítani, Győrffy Antal nagyszentmiklósi esperes-plébános a kegyúri juttatásokat értékálló ezüstalapú pénzben, az úgynevezett konvenciós forintban szerette volna elszámolni, Horthi Kovács Pál újbesenyői plébános a kamara kegyurasága alatti plébánosok nevében a megürült állomáshelyek utáni fizetések újbóli folyósítását kérte. A püspök azonban – amint arra fentebb már utaltunk – mindhárom kérés teljesítését elutasította.⁴³

Kőszeghy László püspök javaslatára vizsgálatot kezdeményeztek a szegedi líceum igazgatója, Gubitzer Ferenc piarista atya ellen, aki „a lélek halhatatlanságáról, a házasságtörésről és a szajhálkodásról, továbbá a böjtről és az önmegtartóztatásról olyan egyházi elveket propagál, amelyek a keresztény vallás alapjaival teljesen ellentétesek, és a szegedi hívők megrontását vonják magukkal”. Szintén foglalkoztak a zsinatról távol maradt csanádi egyházmegyes papokkal, akik közül négy fő igazoltan volt távol a zsinati ülésekről; ezzel szemben az igazolatlanul hiányzó Nagy József écskai, Babits József tornyai és Szivi György zichyfalvi plébánosokat „mint engedetleneket azért, hogy nagyobb feddésben részesüljenek, továbbá, hogy valóban hatásos kánoni büntetés sújtsa őket”, 1821. november 23-ra megidézték az egyházi bíróság elé.⁴⁴

Miután a szinódus jegyzőkönyvét minden jelenlévő aláírta, Kőszeghy püspök beszédet intézett az egybegyűltekhöz. Hangsúlyozta, hogy a szinódus által elfogadott 12 cikkely „az egész papságnak a saját színeivel felvázolt képe”, amely képet most a jelenlevőknek mindenhol fel kell mutatniuk. Kiemelte a keresztény ősök példamutató magatartását, és reményét fejezte ki, hogy a zsinat törekvései egybeesnek az uralkodói szándékkal. Felszólította papjait, hogy dolguk végeztével térjenek vissza állomáshelyükre, és közben ne feledkezzenek meg arról a képről, amellyel ez a zsinat megbízta a papságot. Beszéde végén ismét visszatért az „*imago-motívum*”: „legalább törekedjünk arra egész erőnkkel, hogy a zsinat képmása, mind a tanításban, mind erkölcsünkben folytonosan ragyogjon; ezért jussunk el oda, hogy szegénységünk erényeinkhez és rudásunkhoz szilárdan kötődve tiszteletre méltóvá tegyen bennünket, hogy mi, akik e képmást megformálva a mai napon kivonultunk Egyiptomból, megtartván e képmást többé ne térjünk vissza Egyiptomba.”⁴⁵

43 Uo. Articulus XII.

44 Uo.

45 Uo.

III. Zsinati előkészületek a Csanádi egyházmegyében 1848-ban

A Csanádi Római Katolikus Püspökség 1848-ban a Bánságban, továbbá Arad, Csanád és Csongrád megyék területére kiterjedően 448 308 katolikus hívó lelki gondozását látta el 188 plébánián. A lakosság mind vallási, mind nemzetiségi szempontból rendkívül sokszínű volt. Az ortodox egyház ugyanezen a területen 1 617 732 szerb és román hívővel rendelkezett.⁴⁶ A latin szertartású katolikusok többsége német és magyar nemzetiségű volt, de az egyes plébániákon a hívők egy része horvát, cseh, román, szlovák, illetve bolgár anyanyelven beszélt. A Bánság betelepítése következtében még mindig számos plébániát kellett alapítani, 1834–1850 között összesen 27 plébániát, illetve lelkészi hivatalt szerveztek meg.⁴⁷

Az egyházmegye püspöke, Lonovics József, akit Magyarországon időnként liberális meggyőződésű főpapként ábrázoltak,⁴⁸ valójában a korabeli konzervatív papság rendkívüli tehetséggel megáldott tagja volt, akit I. Ferenc király 1834. március 9-én nevezett ki csanádi püspökké, 1840. június 25-én pedig valóságos belső titkos tanácsossá emelt. 1840 novemberétől hat hónapon át diplomáciai kiküldetésben, Rómában időzött, ahol kitűnő diplomáciai érzékének köszönhetően elérte, hogy a reverzális nélküli házasságoknál engedélyezzék az „assistencia passivá”-t, továbbá biztosította a trienti forma nélkül kötött vegyes házasságok hallgatolagos elismerését is. 1843. július 6-án nemesítették, október 7-én pedig a Magyar Tudományos Akadémia is tiszteletbeli tagjává választotta. 1837-től 1847-ig a Nagyvárad-i Királyi Akadémia igazgatója és tankerületi főigazgató volt. Temesváron az 1840-es évek első felében először filozófiai, majd jogi fakultást alapított. Apponyi György kancellár szerette volna áthelyeztetni a váci püspökség élére, és egyúttal rábízni az egyetem és az egész magyar oktatásügy irányítását, de erre végül nem került sor. Lonovics támogatta a Duna–Tisza-csatorna és a Szeged–Temesvár-vasútvonal megépítését, a Temesvári Takarékpénztár létrehozását és az ottani zenei egyesületet is. Buzgón látogatta egyházmegyéje plébániáit. Érdemei elismerésül 1845-ben a Szent István-rend középkeresztjével tüntették ki. 1847-ben támogatta a Konzervatív Párt

46 *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Csanádiensis ad annum Jesu Christi MDCCCXLVIII.* Temesvár, d. n. 110–111.

47 Roos, Martin: *Die alte Diözese Csanád. Zwischen Grundlegung und Aufteilung 1030 bis 1923. Teil 2: Vom Barock bis zur Revolution 1718–1850. Teilband b/ 1800–1850.* Im Selbstverlag der drei Bistümer Szeged-Csanád, Groß-Betschkerek, Temeswar, Szeged–Groß-Betschkerek–Temeswar, 2012. 184–185.

48 Tóth Ferenc: *A haza és haladás képviselője.* In: Emlékezés Lonovics József püspök születésének 200. évfordulóján. Szerk. Tóth Ferenc. KÉSZ Makói Csop., Makó, 1993. (A Makói Keresztény Értelmi-ségi Szövetség füzetei 13.) 43–45.; Miklós Péter: *„A jelenkor vész napjaiban.” Dokumentumok a csanádi püspökség 1848/49-es történetéhez.* Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár, Szeged, 2006. 5.

választási küzdelmét egyházmegyéje területén a liberálisokkal szemben, miközben egészsége helyreállítása érdekében a marienbadi fürdőt is meglátogatta.⁴⁹

Lonovics tagja volt az 1848. március 15-én Bécsbe induló országgyűlési küldöttségnek, majd március 18-án Pozsonyban, az országgyűlésen kijelentette, hogy a magyar püspöki kar örökre lemond a tizedről. Március 19-én azt írta papjainak, hogy az új törvények nagy jótéteményt jelentenek a népnek és a papságnak, 23-án pedig az uralkodó főkegyúri jogát védte a liberális főrendekkel szemben.⁵⁰ Április második felében Temesváron, a püspöki palotában ebédet adott a város katonai és polgári hatóságainak tiszteletére. Ekkor szólalkozott össze egy díszebéden Julius Jakob von Haynau báróval az áprilisi törvények érvényességéről.⁵¹

1848 májusában belépett a Párizsban alakult Institut d'Afrique egyesületbe, amelynek célja a rabszolgatartás eltörlése és a rabszolga-kereskedelem megszüntetése volt. A makóiakkal 1848 tavaszán felmerült földhasználati vitában viszont nem volt hajlandó egyezkedni. 1848 tavaszán–nyarán egyre elkeseredettebb küzdelmet folytatott egyházmegyéje demokratikus egyházkormányzatot követelő papságával. 1848 nyarán – a püspöki kar felkérésére – a papképzés reformjával foglalkozott. 1848. június 25-én az uralkodó egri érsekké nevezte ki, 1848. július 21-én kelt és a csanádi káptalanhoz intézett levelében örömmel tekintett vissza csanádi püspökként végzett tevékenységére.⁵²

Lonovics püspök, illetve általános helynöke, Fábry Ignác nagyprépost nem tudta megakadályozni, hogy a forradalmi eszmék teret nyerjenek a csanádi egyházmegyes papság körében. Ebben az egyházmegyében az egyház demokratikus átszervezésének hívei ugyanis a szemináriumon és a temesvári püspöki líceumon belül is erős befolyással rendelkeztek. Pest mellett így Temesvár vált a liberális és radikális papság egyik fellegrárává. 1848. április elején, Temesváron a cölíbatús eltörlése a liberálisok egyik fontos követelése volt. A temesvári papnevelde tanára, Magyarai Alajos, aki a zsinati mozgalmakban is fontos szerepet játszott, már ekkor felszólalt a

49 Lonovics számos életrajza közül csak néhány szerző munkájára utalok: Juhász, Koloman–Schicht, Adam: *Das Bistum Timișoara-Temesvár. Vergangenheit und Gegenwart*. Typografia Sonntagsblatt, Timișoara [Temesvár], 1934. 109–112.; Hermann Egyed: *Lonovics József*. Négy papi arckép. Vigília 13. (1948. március) 132–136.; *Bánsági Magyar Pantheon*. Szerk. Bodó Barna–Erdei Ildikó–Kovács Katalin. Marineasa Kiadó, Temesvár, 2009. 40–41.; Roos 2/b 2012. 121–185. 1847-ben Lonovics a kormánypárt érdekében a kincstári javadalmak átszervezését és a Csanád egyházmegyei kincstári birtokokon egy önálló uradalmi ügyvéd alkalmazását javasolta Apponyi György főkancellárnak. *Kossuth Lajos 1848/49-ben I. Kossuth Lajos az utolsó rendi országgyűlésen 1847/48*. S. a. r. Barta István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1951. (Kossuth Lajos összes munkái XI.) 106–107.

50 *Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai*. S. a. r. Urbán Aladár. I. kötet, Argumentum Kiadó, Budapest, 1999. 152.

51 *Az 1848 és 1849-ik évi szabadságharcban részt vett római és görög katolikus paphonvédek albuma*. Szerk. Ambrus József. Radák, Nagykikinda, 1892. 7.

52 Zakar Péter: *Püspöki életrajzok a 19. századból I. (Lonovics József és Horváth Mihály)*. Deliberationes III. (2010) 2. sz. 211–212.

kötelező cölibátus eltörlése érdekében. Magyar Alajos Szentannán született 1817. április 14-én, Magyar András és Strifler Franciska gyermekeként. Édesanyja nemesi származású volt, s amikor fia az 1833–1834-es tanévet a szegedi piarista gimnáziumban befejezte, már megözvegyült.⁵³ Magyar tehetségét felismerve, Lonovics József a pesti központi szemináriumba küldte, ahol 1835–1839-ig folytatott teológiai tanulmányokat. Visszatérését követően jegyző volt a püspöki hivatalban, majd 1840-ben Nagyváradon pappá szentelték.⁵⁴

Az 1840–1841-es tanévben prefektus, a rákövetkezőben pedig spirituális volt a szemináriumban.⁵⁵ Az 1842-től 1847-ig fennállt temesvári egyházi olvasóegyesület tagja, amelynek résztvevői olvasás és korszerű eszmecsere céljából egyházi és bölcséleti folyóiratokra fizettek elő.⁵⁶ Az 1841–1842-es tanévtől kezdve tanított a temesvári líceumban, 1844-ben Lonovics előbb a szegények ügyvédjévé,⁵⁷ majd 1844. augusztus 27-én a temesvári papneveldeben a bibliai tudományok tanárává nevezte ki. Bámulatos memóriájáról volt híres kortársai között.⁵⁸ 1845-ben ógörög nyelvből latinra versenyfordítást rendezett a papneveldeben, a legjobb fordítók között három arany kiosztását kérte püspökétől.⁵⁹

Magyar Alajos 1848. április 6-án, Temes vármegye közgyűlésén tartott beszédével vált országosan is ismertté, amelyben határozottan felszólalt a kötelező cölibátus eltörlése mellett:

„Először is véleményem szerint mindazok – mondta többek között –, kik a papi nőtlenséget eltörölni, s a papokat házasságra feljogosítani kívánják, nem zabolátlan vágyakat akarnak kielégíteni, hanem az erényt, s erkölcsösséget szándékoznak előmozdítani.” Nem kárhoztatta a nőtlen állapotot, mert az magasztos önmegtartóztatást kíván, de azt nem helyeselte, hogy a nőtlen állapotot a papokra „erőszakosan ráruházzák”. Hivatkozott Máté evangéliumára („Van, aki anyja méhéből úgy született, hogy képtelen a házasságra, van, akit az emberek tettek képtelenné rá, de van, aki a mennyek országaért önként lemond róla. Aki föl tudja fogni, fogja föl.”)⁶⁰ és Szent Pál leveleire

53 TRKEL Personalien Magyar Alajos Testimonium Scholasticum (Szeged, 1834. július 30.) 1834: szám nélkül. – Petri szerint Aradon és Temesváron járt gimnáziumba (*Biographisches Lexikon des Banater Deutschthums*. Hrsg. von Petri, Anton Peter. Theodor Breit Verlag, Marquarstein, 1992. 1184–1185.), de a fenti bizonyítvány szerint Szegeden is tanult.

54 *Lyceum Temesvariense*. Szerk. Bugarski, Stevan. Editura Tempus, Timișoara [Temesvár], 2008. 525.

55 Kovács Sándor: *A csanádi papnevelde története. A mai papnevelde megnyitásának első centenáriuma alkalmából*. Csanádegyházmegyei Könyvnyomda, Temesvár, 1908. 341.

56 Uo. 327.

57 TRKEL Personalien Magyar Alajos 1844:1230.

58 TRKEL Personalien Magyar Alajos, Lonovics József – Fábry Ignácnak. Pozsony, 1844. augusztus 27. 1844: szám nélkül; Kovács 1908. 369.

59 Kovács 1908. 288–289.

60 Mt 19,12. Az újszövetségi Szentírást itt és a továbbiakban a következő fordításból idézzük: *Újszövetségi Szentírás*. Ford. Békés Gellért–Dalos Patrik. A Külföldi Magyar Katolikus Akció Kiadása, Róma, 1978⁸.

(„A nem házasoknak és özvegyeknek pedig azt mondom: jó, ha úgy maradnak, mint én is. De ha nem tartóztatják meg magukat, lépjenek csak házasságra, mert jobb megházasodni, mint érzéki vágytól égni.”).⁶¹ Miután levonta a következtetést, hogy a papi nőtlenség nem dogma, hanem a későbbi idők szüleménye, leszögezte, hogy VII. Gergely pápa tette azt a római egyház papjai számára kötelezővé. Hivatkozott a trienti zsinaton aposztatává lett és megnősült Dudics Andrássra, aki a csanádi, majd a pécsi püspöki széket is megkapta, és aki szintén ellenezte a kötelező cölibátust. Noha VII. Gergely Magyarai szerint célszerűen rendelkezett, a 19. század megváltozott körülményei szerint a papi nőtlenség ügyében is reformokra lenne szükség.⁶²

Az újbíbesenyői származású, csanádi szentszéki jegyző, Berecz Imre pedig kiegészítő indítványt fűzött Magyarai javaslatához: „indítványozom azért, hogy a kath. clerus társasági körökben illendő nemzeti, isteni szolgálat alkalmakor pedig egyházi öltönyben járjon. Végre óhajtanám, hogy a magyar egyik kitűnő típusát is – melyet maga szent religiónk szerzője Jézus, századokig a magyar clerus és különösen a nagy emlékeztető Pázmány is viselt – a nemzetiség rokonszenve szép jelül honfiúi bélyeg gyanánt ápolja – értem [ezen] a bajuszt.”⁶³

A kötelező cölibátus eltörlésére irányuló mozgalom egész társadalmat megmozgató jellegét jól mutatja, hogy nemcsak papok, hanem civilek is szükségét érezték, hogy ebben a témában megnyilvánuljanak. Fisser István temesvári szivar- és gyufagyáros például szintén a papi nőtlenségben vélte megtalálni minden rossz forrását.⁶⁴ „Ezótától fogva, a 7-ik századtól kezdve a papi házasságok mindig ritkábbak lettek; sőt a keleten a papoknál valóságos elvvé vált nem házasodni; de látjuk is itten a házasság eltiltásának romlást szülte következményeit; mely kútfeje lőn mind azon kicsapongó feslettségeknek, és botrányoknak, mik a papi status tekintélyét mélyen lealacsonyították, – úgyhogy most már kéntelenítettek törvények és egyéb rendeletek által az erkölcstelenség árjának gátot vetni.”⁶⁵ Történeti áttekintésének végén arra a következtetésre jutott röpiratában, hogy sem történeti, sem politikai, sem filozófiai, sem teológiai érvekkel nem lehet alátámasztani a kötelező papi nőtlenség fenntartását.⁶⁶

61 1Kor 7,8–9.

62 Magyarai Alajos: *Nyilatkozat a papi nőtlenség tárgyában, melyet Temesvármegyének 1848-ik évi április 6-án tartott közgyűlésében adott...* Beichel József Könyvnyomdája, Temesvár, [1848]. 1–7.

63 Uo. 7.

64 Fisser István (Kiszető, 1810. január 6. – Temesvár, 1884. június 14.) jogász, gyáros, politikus. Tanulmányait követően vármegyei pályára lépett, 1845-től táblabíró volt Temes vármegyében, majd amikor az adminisztrátori rendszer miatt meg kellett válnia hivatalától, 1846-ban szivar- és gyufagyárat alapított és kereskedéssel is foglalkozott. 1848/49-ben országgyűlési képviselő, majd visszavonult a gazdasági életbe. Az 1860-as években először a Határozati Párt, majd a Deák Párt híve, országgyűlési képviselő. 1869–1884-ig a királyi törvényszék rangelső bírója Temesváron. *Az 1848–1849. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja*. Szerk. Pálmány Béla. Magyar Országgyűlés, Budapest, 2002. 270–271. (A vonatkozó rész Kurucz György munkája.)

65 Fisser István: *Igénytelen felszólamlás a papi nőtlenség tárgyában*. Temesvárott, április hóban 1848. Beichel József könyvnyomdája. TRKEL Kt. Diözesansynoden 1848: szám nélkül.

66 Uo. Lásd e kötet II.2. számú forrását.

Az utolsó rendi országgyűlésen tartózkodó katolikus püspökök megkísérelték növelni autonómiájukat az alkotmányos magyar kormánnyal szemben. Ezért intéztek feliratot az uralkodóhoz, majd hozzáláttak egy országos katolikus önkormányzat felállításához is. Terveik szerint a katolikus alapokat, adományokat és alapítványokat az államtól függetlenül egy egyháziakból és világiakból álló bizottság kezelné, az uralkodó vagy a katolikus egyház felügyelete alatt. Mivel a püspökök ez irányú céljait az utolsó rendi országgyűlésen nem érték el, ezért – néhány előkelő világi katolikus hívő bevonásával – országos peticionális mozgalmat indítottak útjára. Ennek eredményei azonban elmaradtak a főpásztorok várakozásától. Az alsópapság, illetve a hívek nem mindenütt támogatták főpásztoraik kezdeményezését.⁶⁷

Eközben a pest-budai papság is mozgolódni kezdett. Az ottani klerikusok jelentős része már 1848 tavaszán arra az álláspontra jutott, hogy a márciusi forradalmat követően az egyházon belül is demokratikus reformokat kell életbe léptetni. A szervezkedés élére Schwendtner Mihály buda-krisztinavárosi segédlelkész és Simon Ferenc, a budavári Nagyboldogasszony plébánia káplánja állt. Tizenkét pontból álló petíciót szerkesztettek, majd 1848. április 15-én este 6 órakor a fővárosok plébánosait és káplánjait összehívták Mráz Mihály szentrókusi plébános szállására.⁶⁸

Schwendtner Mihály Kunszt József esztergomi általános helynöknek összefoglalta tevékenységük lényegét: „Így álltak a dolgok márciusig. E hóban sok rossz és alkalmatlannak végorája ütött, mozgásba jött a világ egyik hemisphaerája, trónok ingadozának, és törpülni láttuk a kényuralmat, mely századokon át az emberi méltóságot békóban tartotta. Jogért kiáltozék a nép legutolsó sepredeké is, visszakiánván az által lelke fényét, mely Isten képére alkotva, de az abszolút hatalom által egészen elhomályosították...”

A dolgok ily állásában nem egyszer jövenk össze tanácskozendók azokról, mik által az egyház szélsapta hajója a vészfellegként tornyosuló hullámokból kiszabadítandó lenne, s oly eszközökhöz nyúlánk, melyek, ha szabadabbak is, de az egyház lényegét még egy jótájában sem sértik, sőt még azon előnnyel bírnak, hogy népszerűségüknel fogva a nemzet szimpátiájával kínálkoznak. E politika követését, mely, ha okosan taglalatik a »prudentia pastoralissal«⁶⁹ egyértelművé lesz, az idő hatalmas szelleme parancsolja, egyedül ez levén azon abszolút hatalom, melynek hódolata minden nemzedéknek és nemzedékek minden osztályának okosság sugta kötelessége.”⁷⁰

67 Csorba László: *A vallásalap „jogi természete”. Az egyházi vagyon problémája a polgári átalakulás korának Magyarországon 1782–1918.* ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, Budapest, 1999. (ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék kiadványai 2.) 47–71; *Allam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon 1848–1918.* Szerk. Sarnyai Csaba Máté. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2001. (METEM könyvek 29.) 63–88.

68 Prímási Levéltár (PL) Archivum Ecclesiasticum (AE) Acta Vicariatus Strigoniensis (AVS) Cat. 40. V459 1848:709.

69 „Prudentia pastoralissal” (lat.): papi bölcsességgel.

70 PL AE AVS Num. Princ. IX. 1. cs. 1848:1591.

A főkáptalani helynökhöz intézett petíció bevezetésében a szerzők nyíltan megfenyegették Kunszt Józsefet, mondván: „Méltóságodra, mint az elárvult magyar Sion érsek-főkáp[alani] Helynökére függesztvék az egész alrendű papságnak szemei, méltóságod igazságszeretetébe merítvék reményök horgonyai, nem kételkedvén, hogy Méltóságod bölcsessége önkényt állván a dolgok élire, nem fogja engedni, miképp amit atyáink – a püspököknek kell vala köszönnünk, azt a nemzeti gyűlés és a felszabadított sajtó legyőzhetlen fegyverei által, a néptől nyerjük ajándékba.”⁷¹

A pest-budai papság 12 pontja, amely a sajtóban is megjelent, a következő követeléseket tartalmazta: 1. Keresztelés, temetés, bémálás, házasságkötés és az utolsó kenet feladásának szertartását latin helyett magyar nyelven végezthessék. 2. Nyilatkoztassa ki az általános helynök, hogy az alrendű papság és kivált a káplánok méltatlan anyagi helyzetét rendezni fogja. 3. A káplánok anyagi függetlenítése megszüntetné a plébánosokkal való súrlódások forrását és kiváltaná a főpapok iránti hála érzetét. 4. A káplánok számára törvényes védelmet kértek feljebbvalóik zsarnokoskodásai ellenében. Bíralták az önkényes áthelyezéseket. 5. Követelték (egyházi) esküdszék felállítását. 6. Az informatio tartalmát az ordináriushoz történő felküldés előtt az esküdszék vizsgálja meg. 7. Hivatalos működésüktől, illetve a szentségek kiszolgáltatásától eltekintve álljon jogukban magyar szabású öltönyt, illetve díszruhát hordani. 8. A főegyházmegyében kizárólag világi papokat alkalmazzanak a lelkipásztorkodás területén. 9. Nehezményezték, hogy Szent István jobbja idegen papok őrizetére volt bízva. 10. Követelték az esperesek demokratikus választását. 11. Az egyház hivatalos megnyilatkozásainak a nyelve a magyar legyen. 12. Évenkénti megyei zsinatok az egyetemes papság részvételével.⁷²

E pontokat 1848. április 15-én a jelen levő plébánosok és káplánok, összesen 30 fő, ellátták kézjegyükkel, majd a petíciót Sámuel Alajos belvárosi esperes-plébános felterjesztette Kunszt Józsefnek.⁷³ Az általános helynök aligha örvendezett ennek a beadványnak a láttán. Május 1-jén kelt válaszában a lázadókat arra figyelmeztette, hogy ne szabják magukat e világhoz,⁷⁴ hanem a lelki megújulásra törekedjenek. „Ily megújulásra vagyon minekünk, vagyon sz[ent] ügyünknek, egyházunknak leginkább szüksége, ilyenekre, nem pedig vagy külsőségek, vagy mellékes érdekek körül forgolódo, s egyház századok szentesítette institutioinak, gyakorlatának világi formákhoz alkalmazását célba vett újításokra, melyek ... az egyház legszentebb pal-

71 PL AE AVS Cat. 40. V459 1848:709.

72 Uo.

73 A memorandumot ismertette Meszlényi Antal: *A magyar katolikus egyház és az állam 1848/49-ben*. Szent István Társulat, Budapest, 1928. 48–54. A szerző tévesen 16 pest-budai papról beszél, holott a petíciót 30 klerikus írta alá. Ennek megfelelően – Meszlényi álláspontjával szemben – jogosan nevezték magukat az aláírók Pest-Buda összes katolikus lelkészének (leszámitva természetesen a szerzeteseket). Meszlényi továbbá úgy értékelte (Meszlényi 1928. 59.), hogy efemer jelenségről volt szó, amelynek pusztán kortörténeti jelentőség tulajdonítható.

74 Vö.: Róm 12,1–2.

ladiumának, az egységnek megrengetése vagy gyöngítése, s mi innen következik, az egyház szabadsága, s jólétének veszélyeztetése nélkül nem létesíthetők.”⁷⁵ A főegyházmegye vezetése elzárkózott az egyházkormányzati, illetve egyházfegyelmi reformok elől, és csak a káplánok anyagi helyzetének rendezésére mutatott hajlandóságot. Kunszt József július végén jelentést kért Schwendtnerről, majd amikor Sámuel Alajos augusztus 1-jén jelentette, hogy a buda-krisztinavárosi káplán hivatali körén kívül reverenda helyett pantallót és rövid kabátot visel, megfeddte, és az érvényben lévő kánonok szigorú betartására intette.⁷⁶

Schwendtner visszautasította az „elavult” kánonokkal való fenyegetőzést és az egyházmegyében szerinte elterjedt talpnyalást. „Hisz ez nálunk mindig a legnagyobb szerencsétlenség, hogy előjáróink csak azokat tartják jó embereknek, kiktől leginkább csalattatnak, kik hízelgésük által már szemináriumban teszik le a farizeizmus, e gyalázatos mesterségnek sarkkövét; azok pedig csak szemétnak tekintetnek, kiknek Isten őszinte jellemet adott, kik az Isten képére alkotott halhatatlan lelket csúszó féreggé nem törpíték” – válaszolta az öntudatos segédlelkész.⁷⁷

Schwendtner „bűnlajstroma” sokkal hosszabb volt, mint azt Kunszt ekkor gondolhatta. Először is, az egyházi előírások sérelmére, magyaros ruhájához jól illeszkedő körszakállat növesztett. Azután beíratta magát a nemzetőrségbe, sőt egy ízben őrt is állt a hajóhídnál. Részt vett a főváros politikai életében, gyakran látogatta a politikai klubokat és az országgyűlés üléseit. Az idő előrehaladtával egyre radikálisabb hangot ütött meg: 1848 októberében a krisztinavárosi polgárokat a nemzetőrségbe való belépésre biztatta, és a hírlapokban is nyíltan pártolta a forradalom és a szabadságharc ügyét.⁷⁸

1848 decemberében publikált cikkében nyíltan szabadelvűnek vallotta magát és azzal vádolta a főpapságot, hogy ők ásták meg a katolikus egyház sírját, amikor évszázadokig nem emelték fel szavukat az osztrák dinasztia törvénytelen lépései ellen. Egyházi reformtervének első helyén ekkor a papság hazafiságának a biztosítása állt. Ezt követte az egyházkormányzat átalakítása a lehető legtragikusabb képviseleti rendszerré. Kilátásba helyezte még a cölibátus eltörlését, és személycserét sürgetett a primási székekben is.⁷⁹ Végül pedig 1848 decemberében elhatározta, hogy belép a honvédek közé.⁸⁰ A pest-budai pontok hatása messze a főegyházmegye határain túlra is kiterjedt. Jellemző, hogy még Erdélyben is voltak olyan

75 PL AE AVS Cat. 40. V459 1848:709.

76 PL AE AVS Num. Princ. IX. 1. cs. V 396 1848:1396, 1428.

77 Uo. V 396 1848:1591.

78 Hadtörténelmi Levéltár Abszolutizmus kori iratok (HL Absz. kori ir.). Pesti cs. kir. hadbíróság 1852–7/65. 486–493. fol.

79 *Nemzeti [Ujság]* 1. (1848. december 20.) 752., *Nemzeti [Ujság]* 1. (1848. december 21.) 752. [!]

80 Zakar Péter: *A magyar hadsereg tábori lelkészei 1848–49-ben.* METEM, Budapest, 1999. (METEM Könyvek 23.) 153.

kerületek, amelyek – mint például a gyergyói papság – e program alapján akarták megreformálni az egyház életét.⁸¹

Szükség volt erre a kis kitérőre, hiszen 1848-ban a radikális papság két legfontosabb központja Pest-Buda, illetve Temesvár volt. Az alkotmányos államtól a lehető legnagyobb önállóságra törekvő püspökök és a szabadelvű reformokat követelő papság egyaránt az egyházmegyei és az azokat követő nemzeti zsinatban látta a válságból való kiutat. Az esztergomi főkáptalan 1848. május 2-án felhívást intézett „a magyarhoni kath. egyház valamennyi főpásztoraihoz”, amely felhívást a *Religio és Nevelés* katolikus egyházi folyóirat már május 7-i számában közzétett. Az esztergomi főkáptalan felhívásában visszapillantott az alkotmányos átalakulás „vészterhes” napjaira, a bevett felekezetek tökéletes viszonzosságára, illetve a katolikus petíció sorsára. A politikai körülmények és „némely elégedetlenek” ingerült felszólításai az esztergomi főkáptalan szerint egyházmegyei és nemzeti zsinat megtartását teszik szükségessé, azért, hogy „az egész kath. közönség”, főleg pedig „a lelkipásztorsággal megbízott egész katolikus és tiszteletre méltó papság” nyilatkozhasson az átalakulás kérdéseivel kapcsolatban. Sürgették továbbá az esztergomi érseki szék és a többi, üresedésben lévő érseki és püspöki szék betöltését, a főpásztorok kinevezési rendjének reformját, az alsóbb rendű papság jobb ellátását, a katolikus iskolák és alapok biztosítását. Végül ismét felszólították a püspököket, hogy a nemzeti zsinat előkészítése érdekében tartsanak egyházmegyei zsinatot, azaz „ezen, az egyházi közös hitélet-, és buzgóságnak fölélesztésére szolgáló, s korunkban főleg szükséges eszközt használni kegyeskedjék.”⁸²

Lonovics József csanádi püspök 1848. május 13-án kelt válaszában egyetértett a kezdeményezéssel:

„Kedvesen vettem, habár az a hírlapokban már előbb közölve volt, a főkáptalanak e [folyó] hó 2-ról kelt becses felszólítását. Jól fogja fel ebben a tisztelt főkáptalan a reánk nehezedő időknek az egyházra nézve is komoly jelentőségét, s annak szükséges voltát, miszerint polgári átalakulásunk szakában az egyház is siessen felhasználni az őt illető szabadság visszaszerzésére, s legszentebb jogainak, érdekeinek biztosítására az önként kínálkozó alkalmat, egyszersmind pedig helyesen emeli ki az e végett teendők legsürgetőbbjeit. Ezek közé számítom én is a szóba hozott zsinat tartását. A megyei zsinattartás iránt egyhangú vala a múlt hongyülésen jelen volt főpásztorok érzelme, s e részben hazánk különféle vidékein az alrendű papság is naponta óhajtogat nyilatkozott, noha ennek némely tagjai, fájdalom, a megyei zsinatban oly igények teljesülésére

81 Tamási Zsolt: *Az 1848-as erdélyi római katolikus egyházmegyei zsinat*. Gondolat, Budapest, 2013. 31. Mivel Tamási Zsolt könyvének egyes részei szó szerint megegyeznek 2007-ben megjelent monográfiájának (*Az erdélyi római katolikus egyházmegye az 1848–49-es forradalomban*) egyik fejezetével (például a 126–134. oldalakat vö.: Tamási 2013. 85–97.), ezért a későbbiekben csak a 2013-ban megjelent munkájára fogunk hivatkozni.

82 *Religio és Nevelés* 5. (1848. május 7.) 36. sz. 293–296.

vélnek módot találhatni, melyek egy megyei zsinat körén túl fekszenek, s az egyházi község némely leglényegesebb fejezetei ellen irányozvák.”⁸³

Lonovics szerint „nehézség főleg a nemzeti zsinat iránt forog fenn”, mivel a primási székhely minden sürgetésük ellenére még nem töltetett be, Nádasdy Ferenc gróf, kalocsai érsek egészségi állapota pedig nem teszi lehetővé, hogy helyettesítse a primást. Mivel báró Eötvös József kultuszminiszter meghívására a püspöki kar 1848. június 1-jén, Pesten egyházi és iskolai ügyekről fog tanácskozni, ott ismét sürgethetik a megüresült érseki és püspöki székek betöltését. Ha nem járnának sikerrel, akkor a kalocsai érseknek kellene összehívni a zsinatot, aki akadályoztatása esetén a zsinat vezetésére a rangidős püspököt fogja megkérni.⁸⁴

Paradox módon a liberális papság fő követelése ekkoriban szintén az egyházmegyei, illetve a nemzeti (országos) zsinat összehívása volt. Kezdetben a püspökök is hajlottak erre a megoldásra, később azonban – látva a papság radikalizálódását – többnyire csak „egyházmegyei tanácskozmányokat” hívtak össze. A Csanádi egyházmegye espereskerületei is sürgették a megyei zsinat megtartását, hogy ott a reformokat életbe léptethessék. A Temesi-alsó kerület papsága már 1848. április 26-án kérte az egyházmegyei zsinat összehívását.⁸⁵ Példájukat több kerület is követte. 1848. május 18-án tartott gyűlésükben a Makói espereskerület lelkeszei üdvözölték hazánk kivívott függetlenségét. Felterjesztésükben nemcsak a katolikus petíció sorsára utaltak, hanem arra is, hogy Franciaországban és Németországban is napirenden van az állam és az egyház szétválasztása. Osztottak a „fölszabadított nép örömeiben”, de sürgették az állam és az egyház közti viszony megváltoztatását (a katolikusok autonómiájának életbe léptetését) is, amit a hívők bevonásával látták megvalósíthatónak:

„Sőt, mivel az egyházi s világi katolikusok vallási érdeke egy és ugyanaz, megyei zsinatunkban, a keresztény hajdankor ősi szelleme szerint, az egész megyei katolikus közönséget óhajtanók képviseltetni, nem lévén nekünk a világ előtt semmi takarnivalónk.”⁸⁶

Az egyházmegyei zsinatot tehát a világi katolikusok bevonásával akarták megvalósítani. Az egyházkormányzati reformok és az alsópapság jutányos ellátása mellett a Makói kerület papsága büszkén hirdette: „Mi polgárai vagyunk, s akarunk lenni a magyar hazának, a polgárok terheiben s kötelességeiben örömeist osztoznunk,

83 TRKEL Protocolum Officii Dioecesiani Csanádiensis de anno 1848. Sub gubernio Excellentissimi Domini Episcopi Josephi Lonovics. Munus Vicarii Episcopalis usque 27mo Augusti Illmo D. Ignatio Fábry 28° Augusti usque exitum anni 1848 Rno D. Josepho Róka tenente. 1848. május 13. Nr. 904.

84 Uo.

85 A Temesi-alsó kerület papsága – a Makói kerület papságának. Bakóvár, 1848. április 26. A makói Szent István Király Plébánia Levéltára. Litterae Officii Ordinarius Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848: szám nélkül.

86 *Religio és Nevelés* 5. (1848. június 8.) 45. sz. 400–402.

s ennél fogva polgári jogokat is igénylünk; de szabadok akarunk lenni úgy az egyházi körben, mint a politikai téren.”⁸⁷ Az egyházkormányzat reformja mellett sürgettek a főpásztorok kinevezésének eddigiektől eltérő módját, az alsópapságnak a kor szükségleteihez illő ellátását, tanintézetek biztosítását, a katolikus egyház autonómiájának törvénybe iktatását és az egyházmegyei nyugdíjalap reformját. Kéréseiket a nagyobb nyomatek kedvéért sajtó alá bocsátották.⁸⁸

Lonovics 1848. június 13-án válaszolt a kerületi gyűlés javaslataira. A megyei és nemzeti zsinat tartására vonatkozó kérelmet már teljesítette – kezdte válaszát. Örömeinek adott hangot, mivel a kerületbeli papság „épületes részvétellel” figyeli az egyház érdekeit. Leveléből az is világossá vált, hogy a nemzeti zsinat előtt csak papi tanácskozást, nem pedig egyházmegyei színódust akar tartani. „A Pesten minap egybegyűlt püspöki kar a nemzeti zsinat tartására a hongyűlés közbejövetele miatt ez évi szeptember 24-ét tűzvéni ki, az ezt szükség képen megelőző tanácskozás végett megyém papságát az egyébként is csak rövid ideig tartandó országgyűlés befejezése után, legottan magam körül egybe fogom gyűjteni, s azon főbb tárgyakat, melyek a nemzeti zsinatnak is anyagul szolgálnak, legközelebb megyém szerte körözni, hogy azok iránt a clerus a kizárólag e végre tartandó kerületi gyűlésekben előlegesen is kellőleg értekezessen.”⁸⁹

A püspök rámutatott arra, hogy az egyházi törvények nem engedik, hogy a világi katolikusok a megyei, illetve a nemzeti zsinaton részt vegyenek. Reményét fejezte ki, miszerint a makóiak nem a püspöki hatalommal kapcsolatban óhajtanak zsinati intézkedést, „mert a főpásztorok kormányzási joga isteni eredetű lévén, annak korlátozása vagy »kezelésének megállapítása« megyezsinati tanácskozás tárgya nem lehet.”⁹⁰

Hasonló igények fogalmazódtak meg a Temesi-alsó kerület és a Krassói kerület papsága, a temesvári líceum és a papnevelde tanárai részéről is.⁹¹ Lonovics József csanádi püspök engedve a nyomásnak először 1848. május 25-én,⁹² majd 1848. június 20-án végre összehívott egy, a nemzeti zsinatot előkészítő megyei tanácskozást.

87 A Makói kerület papsága ~ Lonovics Józsefnek. Földeák, 1848. május 18. TRKEL Sacerdotes 1848, 1918/19 Nyomtatvány, iktatószám nélkül. (Eredeti iktatószám: 107, 108.)

88 Uo. Lásd e kötet II.3. számú forrását.

89 Lonovics József ~ Makra Imrénnek. Temesvár, 1848. június 13. A makói Szent István Király Plébánia Levéltára. Litterae Officii Ordinariatus Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848: szám nélkül (eredeti iktatószám: 1092).

90 Uo.

91 TRKEL Protocollum Officii Dioecesaní Csanadiensis de anno 1848. Sub gubernio Excellentissimi Domini Episcopi Josephi Lonovics. Munus Vicarii Episcopalis usque 27^{am} Augusti Illmo D. Ignatio Fábry 28° Augusti usque exitum anni 1848 Rno D. Josepho Róka tenente. 1848. június 17. Nr. 1033, 1034, 1123.

92 Lonovics József körlevele az esperesnek és a plébánosoknak. Temesvár, 1848. május 25. A makói Szent István Király Plébánia Levéltára. Litterae Officii Ordinariatus Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848: szám nélkül.

Ugyanakkor a demokratikus egyházkormányzatot követelő kerületeket megintette, mondván, hogy az egyházi törvények nem engedik civilek részvételét a zsinaton, a püspöki hatalomról pedig szerinte – lévén az isteni eredetű – nem dönthet az egyházmegyei zsinat.⁹³ Engedményt csak az egyház hivatalos nyelvével kapcsolatban tett: a Makói kerület papságának kérésére beleegyezett, hogy a szentszéki jegyzőkönyveket és a hozzá intézett kéréseket a jövőben magyarul terjeszthessék fel.⁹⁴

Mivel az espereskerületek papsága elégedetlen volt püspökük halogató taktikájával, így Pfeiffer Józsefnek, az Arad-hegyaljai kerület alesperesének felhívására egy püspöktől független tanácskozás szervezésébe kezdtek. Pfeiffer Szentannáról 1848. május 29-én körlevelet intézett az alesperesekhez, az alábbi módon:

„Igen tisztelt tisztársaink! Roppantok az európai álladalmakban a változások, melyek legújabb időben történtek. Még sokkal nagyobbak várnak ránk, melly[ek] kétségtelenül az egyházra is előre nem látható befolyással bírandnak. Nehogy ezek minket készületlenül találjanak, szükséges egyetértőleg jelen állásunkat megfontolva a jövődőről gondolkoznunk. E tekintetből több megyében megyei zsinatok már is kihirdettettek; e tekintetből, mint értesülve vagyok megyénk több kerületei egyházi főpásztorunktól is zsinatot kértek ugyan, de mindeddig semmit sem nyertek; és így mitől mindég féltém, az valósulni látszatik; t[udni]i[llik], hogy az időből kifogyunk, az országgyűlés összejövend (mint a lapok tudósítanak július 2-án) és majd rólunk nélkülünk fog határozni mondván »már késő«. – Ugyanazért teljes bizalommal felkérjük igen tisztelt tisztársainkat, hogy azon esetre, előbb megyei zsinat össze nem hívattatnék, kebelökből két tagot válasszanak, kik június 15-én reggeli órákban tanácskozás végett Temesvárra bemenjenek, egyszersmind pedig ezen lépéseinket pártolván hasonló bizodalmas felszólítást a megyének valamennyi kerületeihez bocsásanak. – Mi minden esetre az érintett célra kebelünkéből két tagot választandunk, és kitűzött napra (ha megyei zsinat előbb össze nem hívattatnék) Temesvárra küldendünk. – Azon biztos reményünkben, hogy igen tisztelt tisztársaink is hasonló teendenek, testvéri üdvözléssel maradunk: Arad-hegyaljai kerületi lelkészek.”⁹⁵

Pfeiffer ugyanebben az időszakban a szentannai iskola felügyelőjeként súlyosan összekülönbözött Fábry Ignác püspöki helynökkel is, aki egyúttal a nagyváradi tanterület igazgatója is volt. A szentannai elemi iskola első osztályos tanítójának kiválasztása során kialakult konfliktusba – Fábry kérésére – Lonovics József püspök is

93 Lonovics József – Makra Imrének. Temesvár, 1848. június 13. A makói Szent István Király Plébánia Levéltára Litterae Officii Ordinariatus Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848: szám nélkül. (Eredeti iktatószám: 1092.)

94 Lonovics József – Makra Imrének. Temesvár, 1848. június 13. A makói Szent István Király Plébánia Levéltára. Litterae Officii Ordinariatus Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848: szám nélkül. (Eredeti iktatószám: 1095.)

95 Pfeiffer József – Makra Imrének. Szentanna, 1848. május 29. A makói Szent István Király Plébánia Levéltára. Litterae Officii Ordinariatus Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848: szám nélkül.

teljes tekintélyével beavatkozott. Megírta Pfeiffernek, ha „levelem vételétől hat nap alatt a többször említett főigazgató urat a fennérintett bántalomért illően szóban vagy írásban meg nem követi s tőle bocsánatot nem kér, kénytelen leszek Önt alesperesi hivatalától, melynél fogva felügyelői tisztét viseli, elmozdítani”.⁹⁶ Pfeiffer erre rögtön bocsánatot kért sértett előljárójától, amit az el is fogadott.⁹⁷

Hiába intették a magyarországi püspökök a klérust 1848. június 4-én kiadott pástorlevelükben a világi folyamatoknak az egyháztól való távoltartása érdekében. Miközben az ordináriusok meghirdették a nemzeti zsinatot és sürgették az üreedésben lévő püspöki székek betöltését, határozottan elutasították az egyházkormányzat esetleges reformját. „Mi sajnálkozásra méltó tévedésnek tartjuk, ha némelek azon balvéleménynek adnak helyt, hogy a polgári kormányformák, s hatalomgyakorlat eredete iránti tanok a kath. egyházra illeszthetők, s ennek, mint tisztán lelki országnak a szerkezetében, az Istentől örök időkre megállapított rendet meg lehet fordítani, alulról fölfelé származtatván a kulcsok hatalmát. Vagy ha azt gondolják, hogy a polgári institutiókban változás történvén, ahhoz kell alkalmazkodni az egyháznak is.”⁹⁸

A Lonovics püspök elnöklete alatt 1848. június 13-án tartott szentszéki ülés élesen elítélte Pfeiffer József kezdeményezését és megtiltotta a június 15-ére tervezett temesvári tanácskozáson való részvételt. A határozat szerint:

„Valamint kifogás alá nem eshetik, ha a megyei lelkészek akár magány körükben, akár kerületi gyűléseikben egyesülve az egyház ügyeiről és hivatalos teendőikről kölcsönös felvilágosítás végett a törvényszabta korlátok közt értekeznek: úgy Pfeiffer József alesperes Szt. Annai plébán[os]nak azon hallatlan vakmerőséggel párosult helytelen tette, mely szerint az egyház közkormányzatával Isten által megbízott püspökségnek elidegeníthetetlen jogába avatkozva az egész megyebeli papságot a püspöki székvárosban tartandó s ismételve kimondott célzata szerint a megyei zsinatot pótlendő tanácskozmányra a megyei hatóság teljes mellőzésével, s ennek dacára körlevél által meghívni, s ekkint a tartozó alárendeltség és engedelmesség köteleességét feledve magát közbotrányra a püspöki hatalom ellen s felül emelni merészlette, szigorú megfenyítést érdemelvén, hogy addig is: míg eziránt további intézkedés tétetni fog, azok kik tanácstalan felhívását netalán-tán jó szándokból követve az általa összehívott törvénytelen gyülekezet tartása végett ide jönnének, további botlástól megóvassanak, a temesvári lelkészeknek, valamint az illető tanodai aligazgató és papnöveldei igazgató kanonok urak útján a Lyceumi tanároknak és a káptalannál hivataloskodó egyéneknek szoros felelet terhe alá eső

96 TRKEL Personalien Pfeiffer József 1848:1118, 1148.

97 Uo. 1848:1350.

98 *A magyarhoni tiszteltreméltó Clerusnak, Krisztusban kedves rokonink, s fiainknak az Úrban üdvézetet és atyai áldásunkat!* Pest, 1848, Húsvét utáni VI. vasárnap. (Nyomtatvány.) A makói Szent István Király Plébánia Levéltára. Litterae Officii Ordinariatus Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848: szám nélkül; TRKEL Revolution 1848/49. dátum szerint (d. sz.).

kötelességül tétetik: hogy valamint Önmaguk az érintett gyülekezetben részt venni ne merészeljenek, úgy mind az evégre bejött egyháziakat, kikkel találkozni fognak, a körbejövettől püspök ő n[agy]m[éltósá]ga nevében eltiltsák, és őket a törvényes engedelmesség erejénél fogva tisztelt n[agy]m[éltósá]gú megyéspüspök úr előtti személyes megjelenésre utasítsák, végre a líceumi aligazgató és papnöveldi Igazgató Urak afeletti szoros örködésre felhívatnak, nehogy a felügyelésük alatt lévő líceum s papnöveldi épületben a többször érintett törvénytelen gyülekezet tartására bárhol, s bárki által hely adassék.”⁹⁹

A püspöki hatalom megingására jellemző, hogy a gyűlést Temesváron június 15-én nemcsak megtartották, hanem ott megfogalmazták az úgynevezett *Csanádi pontokat* is, amelyek 18 tételben összegezték a liberális és radikális papság követeléseit. A bevezetés szerint: „Hitünk legrendithetlenebb ágazatai közé tartozik, miként az egyház leginkább papjaiban tartja magát; s azokkal életben-halálban osztózik.”¹⁰⁰ Az idő, mely annyi örökké valóknak látszó műveket elsodort, őt is inti; és istent kísérti, ki abban bizakodik, mit nem ígért. Mát. 21,43. Becsületes, tudós, és buzgó papokra szert tenni minden szükségai közt legkiáltóbb; s hogy legbensőbb meggyőződésünkkel mindent kifejezzünk, jövődjö ettől függ. Nem mintha nem volnának: inkább azt akarjuk ezzel mondani, hogy ezután ne legyenek, kik nem ilyenek.”¹⁰¹

A *Csanádi pontokat* „több plébános és tanár” aláírással tették közzé, a szerzők azonosítása azonban nem lehetetlen. A korábban már említett Magyarai Alajos mellett főként Hegedűs Pál Csanád egyházmegyei hittanár, szentszéki ülnök, zsinati vizsgáló és tiszti ügyész szerepe tűnik meghatározónak, aki 1848-ban megjelent könyvében lényegében a reformkövetelések bővebb kifejtését fogalmazta meg, és fordulatai teljesen megegyeznek a *Csanádi pontokban* használt kifejezésekkel. Kéte végén egyébként a *Csanádi pontokat* is közölte, írásának célja pedig bevallottan az volt, hogy igazolja a *Csanádi pontokat*.¹⁰²

Hegedűs Pál Szegeden született, 1807-ben. Teológiai tanulmányokat a pesti, központi szemináriumban folytatott, majd 1830-ban pappá szentelték. Kezdetben a püspöki hivatalban volt protokollista és a konzisztórium jegyzője. Filozófiai doktrátust szerzett, 1831–1848-ig a temesvári szemináriumban tanított dogmatikát, egyháztörténetet és kánonjogot. 1848-ban az egyház demokratikus átalakulásának

99 TRKEL Protocollum Officii Dioecessani Csanádiensis de anno 1848. Sub gubernio Excellentissimi Domini Episcopi Josephi Lonovics. Munus Vicarii Episcopalis usque 27^{am} Augusti Illmo D. Ignatio Fábry 28° Augusti usque exitum anni 1848 Rno D. Josepho Róka tenente. 1848. június 13. Nr. 1084.

100 Ezt a mondatot Hegedűs Pál szó szerint átvette könyvében a 10–11. oldalakon. Lásd a 102. jegyzetet.

101 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143. Lásd kötetünkben a II.5. számú forrást.

102 Hegedűs Pál: *Ván-e az egyháznak szüksége, és mire?* Grün Ny., Szeged, 1848. 1–84.

egyik szószólója volt, de a fegyveres harcban – jelenleg rendelkezésünkre álló forrásaink szerint – nem vett részt.¹⁰³

A *Csanádi pontok* forrását főként a jozefinizmus jelentette, amely Magyarországon a reformkor végére már általánosan ismert, és a liberalizmusban számos vonatkozásban továbbélő szellemi-politikai-kulturális irányzat volt. A jozefinizmus – amint arra korábban már utaltunk¹⁰⁴ – a vallás szerepét az állami keretek között az emberi jólét előmozdításában jelölte ki a józan ész figyelembevételével. Ez együtt járt a múlt és az egyházi hagyományok kritikus, helyenként ellenséges szemléletével, az „egyházi visszaélések” megszüntetésével és a „józan észnek megfelelő” egyház kialakításával. A janzenizmus és febronianizmus által előkészített episzkopális, kúria elleni törekvések mellett hamarosan a plébánosoknak is nagyobb függetlenséget követeltek. Az 1780-as években már az egyházalkotmány demokratizálására irányzott törekvések is jól érzékelhetőek lettek. A jozefinisták általánosságban elutasítók voltak a szerzetesrendekkel szemben, mivel a visszaélések és a babonáság egyik forrását a szerzetesrendekben látták.¹⁰⁵

„Régi, és nem üres panasz, hogy az egyház tehetségeit megemésztí. Tatozunk az igazságnak ezen vallástétellel. Könnyen eltalálja, ki közelebből ismeri, hogy a’ baj szerkezetében fekszik, ’s azzal nem egykorú.

Fölöslegeseekben bővelkednénk, ha fejtegetnők, mily befolyása van kormány-
nak az elmék, és szívekre. Úgy hat az ezekre, mint időjárás a’ növényekre: eltörpíti, vagy kifejleszti, amint kedvező, vagy mostoha” – olvashatjuk továbbá a *Csanádi pontok* bevezetésében.¹⁰⁶ Hegedűs könyvének bevezetésében határozottan sikra szállt az állam és az egyház szétválasztása mellett, és fájlalta, hogy a katolikus egyház a kormány szolgálatába szegődött. „Ellehet a vallás és legbiztosb politika nélkül: veszélyeztetik, halált vállal magára amint azzal frigyot köt.”¹⁰⁷ Míg a püspökök az egyház autonómiáját a liberális állammal szemben akarták kiépíteni, addig a liberálisok a mindenkor állammal szembeni autonómia mellett érveltek.

„Tehát első, és legfőbb parancs, melyben minden törvény és próféták összpontosulnak, az elmét, és szívet táplálni, vagy mi mindegy, az érdemet biztosítani. E’ nélkül meddő a’ kormány, és szerencse kerekén forog az egyház, ha nincs hatása. Mi ezt úgy tekintjük, mint tengerész iránytűjét, mely szerint, ha esztelenek nem vagyunk, igazítani kell a’ vitorlákat.”¹⁰⁸ Istennek e’ szándék kétségkívül tetszik, és maga

103 BugarSKI 2008. 521.; Petri 1992. 664.

104 Az I. fejezetben.

105 Valjavetz, Fritz: *Der Josephinismus. Zur geistigen Entwicklung Österreichs im 18. und 19. Jahrhundert.* Rudolf M. Rohrer Verlag, Brünn–München–Wien, 1944. 35–45.

106 *Atyáinkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

107 Hegedűs 1848. 4.

108 Utalás a 107. zsolnárra.

magát gyalázza, ki nem dicséri – folytatódik a *Csanádi pontok* bevezető része.¹⁰⁹ Hegedűs könyvében a felvilágosodás gondolköréből vett eszméit azzal magyarázza, hogy az egyházban az eretnekséggel határosnak tartott tudomány szemben áll a szerencsével, vagyis az egyházi előmenetellel. Tetszésünk vagy érdekünk határozza meg, kiből lesz püspök, illetve kanonok. A vallásnak így csak papjaitól van félnivalója – mondja. Később arról ír, hogy szemtelenséggel és semmirekellőséggel lehet az egyházban előmenetelhez jutni: címet, hivatalt pénzért lehet kapni, a bullákat meghamisítják, a kormányzásokat megcsalják, „Az egyházat és szegényeket illetményükből kiszámolják” – sorolja az egyháztörténet sötét mozzanatait később.¹¹⁰

A *Csanádi pontok* közül az első a püspökök választását szorgalmazta:

„A' kormány élén, ha felsőbb hatalomtól nem nyerték volna is állásukat, örömet üdvözöljük a' püspököket: hanem jogunk, sőt kötelességünknek ismerjük megkívánni, és azon lenni, hogy az apostol által sürgetett minőségeket teljes mértékben bírván igazán isten szíve szerinti férfiak legyenek. Budán ünnepi köntösben járnak az emberek, és pongyolában jobban ki lehet azokat ismerni. Azután nincs község honunkban, mely előjáróit nem választja; s' nem láthatjuk át, hogy a' közörmében mért kellene éppen nekünk szomorkodni? Különben is, kimondatván a' viszonzosság,¹¹¹ hátra van, becsülete kívánja, hogy a' nemzet szavát beváltsa. Tehát törvény által biztosítani kívánjuk, hogy a katolikus papság püspökeit szabadon választhassa. A joggyakorlatban továbbá senkit korlátoztatni nem akarunk: a' képviselet nem egészen igazságos; s' csak kénytelenségből menthető. Ezt kellene érteni a' püspöki, és káptalani helyettesekről is, ha azok az egyház fölösleges emberei közé nem tartoznának.”¹¹²

Hegedűs, aki saját bevallása szerint reformálni vagy inkább rendezni szeretne volna a katolikus egyházat, szintén a püspökök papok általi választása mellett érvelt. A képviseleti rendszer szerinte „nem egészen igazságos”, hiszen a zsinatokon a plébánosok és a káplánok is szavazhatnak. A nép befolyása ellen jó kvalifikáció és képviselet esetén nem emelt kifogást, de jobban szeretne volna, ha a püspökök ajánlási jogát a papság gyakorolta volna. Hasonló állásfoglalás született az 1848. szeptember elején ülésező erdélyi szinóduson, valamint a győri, zsinatot előkészítő tanácskozáson is, ott is legtöbbször a püspök papság általi választását (kijelölését) szorgalmazták,¹¹³ bár Erdélyben több kerület a világiak bevonását is szükségesnek tartotta.¹¹⁴

109 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

110 Hegedűs 1848. 8., 22.

111 Az 1848. évi XX. törvénycikk 2. paragrafusa a bevett felekezetek teljes viszonzosságáról rendelkezett.

112 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

113 Kelemen Dávid: *Az 1848-as római katolikus nemzeti zsinat győri egyházmegyei előkészítése*. Egyháztörténeti Szemle XVI. (2015) 2. sz. 46–47.

114 Tamási 2013. 89–90.

A második temesvári pont a taxák eltörlését szorgalmazta:

„A' fölszentelési jogot, mely hajdan az érsekeket illetve, Rómában nagy költséggel gyakorolják.¹¹⁵ Ezen terhet aligha viselhetik többé püspökeink, és a' magyar pénznek sincs jobb helye, mint Magyarországon. Azután nekik is van, mit méltán követelhetnek. Ezen jogokat azon óhajtság mellett kívánjuk visszaszereztetni, hogy a' vérség, és sógorság akadályait másod ízre szorítván, a' törvényi, és lelki rokonság, mint szinte az úgynevezett quasi sógorság is szüntessék meg. Tapasztalásból tudjuk, hogy a' fölmentés terhei miatt áttérések történtek; s híveink drágábbak, mint Róma gazdagsága. Szeretjük hinni, hogy ő szentsége is így gondolkozik.”¹¹⁶

A következő pont az egyházmegyéek alkotmányos kormányzását sürgette:

„A' korlátlan hatalom jó ember kezében minden kormányformák közt legjobb. Igaz az is, hogy urunk tanítása, és törvényeink a' püspököket is kötelezik; és minden képek közt, melyek halandót ábrázolnak, övék a' legszebb. Azonban ők is emberek, és szinte igaz, hogy a' tömjénezések, és térdföhajtások bő táplálékot nyújtanak a' gyarlóságnak. Méltóságuk hozza magával, hogy hozzájuk, mint égő csipkebokorhoz saruval közelíteni nem lehet. Azután nem egy neme van a' rászedésnek; és némelyek mindenikét ismerik, néha midőn a' hatalomnak tetőpontján vélik magukat, szoros értelemben hódolnak. Ily dinasztáknál idővel az is megjön, hogy színök nem változik, mi aztán szégyen, és szemérem ellen bástyául szolgál. Mennynek, és földnek alkotója, ha szabad halandónak zsámolyodhoz borulni, oltalmaz meg bennünket e' gonosztól! Felszármithatlanok annak nyomorai, nagyok, kétségbe ejtők: azok sem tudják igazán képzelni, kik érzik. Ilyenkor, mint könnyes szemekkel mondja a' próféta – Jerem. siralm. 4,1. – meghomályosodik az arany, és elváltozik a' legékesebb szín: ész, tudomány, erény annyi nyomasztó terhek, és a' szemtelenség csaknem egyetlen mértéke az érdemnek. Nálunk az ármány mestersége annyira ki van merítve, mintha urunk születésétől mindig azon dolgoztak volna. Ily hatalmasságok ellen nem lehet győzni; és elevenen eltemtetni minden kínok közt legborzasztóbb. Alig van megye, melyet ezen csapás nem ért; és egy sincs, mely attól nem tarthat: ma nekünk, holnap nektek. Tehát minden becsületesnek kívánnia kell, és nekünk legforróbb óhajtságaink közé tartozik, hogy a' püspök törvény által köteleztessék megyéjét tanácsával, és szótöbbséggel kormányozni.¹¹⁷ Nézetünk szerint minden reformnak ez az alapja, és koronája, vagy jobban mondva, e' nélkül minden reform merő szemfényvesztés. Tudjuk mi isteni, és mihez

115 A prekonizációs költségekre jellemző, hogy Hám Jánostól 1849. január elején 1805 forint 28 krajcár taxát követeltek a prekonizációs eljárás fejében. PL AE Hám-akták 1849:315.

116 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

117 Az alkotmányos kormányzás bevezetésének követelése az 1848. évi III. törvénycikkre is emlékeztet.

nem szabad nyúlni. Tulajdonképp nem reformot, hanem inkább azt akarjuk vissza-idézni, mitől soha sem kellett volna, és soha sem volt szabad eltérni.”¹¹⁸

Hegedűs interpretációja szerint a püspökök nem tartják be az egyházi törvényeket, s egyszer s mindenkorra elesett, aki számonkéri püspökén valamelyik törvény betartását. Pedig Péter apostol különösen is a püspökök szívére kötötte, hogy ne uralkodjanak, ne zsarnokoskodjanak a választottak fölött.¹¹⁹

A negyedik pont a káptalanok átalakításával foglalkozik, ahol a papság által demokratikusan választott kanonokok mellett ülnökök is szerepet kapnának. Hegedűs könyvében továbbmegy, és azt is felveti, hogy az egyházmegyékből presbitériumokat kellene létrehozni.¹²⁰ A protestáns egyházkormányzat ezen elemének átvételét részletesen Prámer Alajos kassai egyházmegyés pap dolgozta ki 1848 nyarán.¹²¹ Ő – hasonlóan számos kortársához – a katolikus egyház befolyásának csökkenésére, a társadalom érzékelhető elvilágiasodására az egyház reformjával, demokratizálásával akart válaszolni, ettől remélve a kiábrándult hívők visszatérését az egyházba. Először azzal a politikai publicisztikában elterjedt véleménnyel szállt szembe, hogy minden pap reakciós lenne. Ez szerinte hibás vélemény, de az ilyen gyanúnak is vannak okai. A világi abszolutizmus megszüntetésének szükséges feltételét látta – hasonlóan Kossuth Lajoshoz – az egyházi abszolutizmus megszüntetésében. Tételmondata így hangzott: „Valamint tehát az egyháziaknak, mint egyháziaknak, s mint honpolgároknak; úgy a haza minden néven nevezendő öszves polgárainak érdekében fekszik közremunkálni: hogy az egyházunkba becsúszott abszolutizmus helyébe a hajdani püspöki s presbiteri kormány helyezettessék vissza.”¹²²

Lehetetlennek tartotta, hogy Jézus, „az emberiség jötevője”, aki életét adta az emberekért, „az emberi jogok hirdetője, az eléggé nem méltánylott emberi méltóság visszaállítója” abszolutizmust akart volna egyházába bevezetni. Szentírási helyekkel (például Mt 20,25), szentektől (Szent Jeromos, Szent Ignác) és pápáktól (Hilarius, III. Sándor) vett idézetekkel kívánta meggyőzni álláspontja helyességéről olvasóit. Következtetése szerint egyházunk első századaiban a püspökök és a presbiteriek együtt kormányozták híveiket. A középkorban, „e gyászos időben”, amikor eltipor-

118 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

119 Hegedűs 1848. 17–18. A szerző Péter apostol szavaira utal, vö.: 1 Pét. 5,3–4.

120 Hegedűs 1848. 76. Megjegyzendő, hogy az erdélyi szinódus már 1822-ben a papság többségi szavazatát a püspöki döntés elé helyezte. Tamási Zsolt: *Egyházmegyei zsinatok Erdélyben a 19. században*. In: Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században. Szerk. Balogh Margit–Varga Szabolcs–Vértesi Lázár. Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, Pécsi Egyháztörténeti Intézet, Budapest–Pécs, 2014. (Séria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis X.) 260–261.

121 Életrajzát lásd: Zakar Péter: *A Kassai Egyházmegye tábóri papjai 1848/49-ben*. Századok 148. (2014) 3. sz. 735–742.

122 Prámer Alajos: *Üdvös és czélszerű é a káptalanokat eltörölni és ezek helyett egyházmegyénkint presbiteriumi tanácsot alakítani?* Werfer Nyomda, Kassa, 1848. 6.

ták az emberi jogokat, bevezették a papi nőtlenség természetellenes törvényét. Elragadták a püspökök és a nép kezéből a püspökök szabad választásának jogát, a presbiteri tanácsokból pedig káptalanokat alakítottak, amelyek a püspöki abszolutizmus támogatására szolgáltak. Utóbbiak a világi politika mintájára jelentek meg az egyházban, márpedig utóbbiban nincs szükség „tekervényes politikai utak”-ra. A teológiai érvelés mellett a liberalizmus eszméinek való megfelelés is fenyegető érvként jelenik meg ebben a röpiratban: „de hoznának bár fel világos törvényeket a presbiteri döntő szavazatjog megbuktatására, a kor igényeinél fogva a presbitereknek döntő szavazatjogot adni kell”.¹²³

A presbiteri tanács képviseleti alapon ülne össze, a megyei zsinat pedig negyedévenként, nyílt ajtók mellett, magyar nyelven ülésezne. A megyei zsinatokon minden pap szavazati joggal venne részt, vagy képviseleti alapon lehetne azt összehívni. A nemzeti zsinatokon a megyéspüspökök mellett papi küldöttek is részt vennének, 50 paponként választanának egy képviselőt. A nemzeti zsinat feladata lenne a kötelező cölibátus eltörlése is. Végső következtetése szerint: „A szabadság, egyenlőség s testvériség bázisára fektetett egyházmegyei kormányzat, melyet a püspök presbitériumával kezel, s a törvényesen tartandó megyei s nemzeti zsinatok üdvöt hozandanak egyházunkra.”¹²⁴ Hegedűs Pál sommás véleményében a dudához hasonlította a kanonokokat, az sem szól soha magától, s a kanonokok is „majd mindig úgy szólnak, amint fújják”. A *Csanádi pontok* szerzői a presbiteri rendszer behozatalát még nem követelték, de a kanonokok demokratikus választását már – Hegedűs könyvéhez hasonlóan¹²⁵ – sürgették:

„Talán sehol sem működik a gondviselés csodásb utakon, mint a kanonokok alkotásában; s ez lehet oka, hogy belőlük minden kitelik.”¹²⁶ Szüntessük meg hibáikat s megmaradhatnak. Nem lehetnek felelősek, hanem ha állandóak, és függetlenek; s mi későbbek vagyunk minden kormányról lemondani, mint igazság kezelőit ettől fölmenteni. Azonban nem annyit tesz ez, mintha székeikhez akarnók szegezni: hűtlenség esetében ők is elmozdíthatók. Miután a kormány a megyei papságot érdeklí leginkább, joga van megkívánni, hogy bizodalját bírja, s tagjait ne a püspök, hanem ő válassza. Kinevezésre, miután arról a törvény nem rendelkezik, nincs szükség; és számukat a megyékhez képest 6–10 lehet határozni. Kívülök a megyei zsinatban évről évre kisebb-nagyobb számmal más ülnököket is lehetne választani, kik a megye székhelyén időről időre megjelenvén, szinte felelet terhe alatt eldöntő szavazattal bírnának. Ha a püspök akadályoztatik, vagy széke megürül, az idősb tag

123 Uo. 8–29.

124 Uo. 29–39.

125 Hegedűs 1848. 29.

126 A kanonokokat az illető püspök előterjesztésére, a helytartótanács, a kancellária és az államtanács véleményének meghallgatásával az uralkodó nevezte ki. A kormány székek főként a hosszú, eredményes lekipásztori szolgálatot jutalmazták ilyen módon, így a káptalanok gyakran tehetetlen, idős papokból álltak. Eckhart Ferenc: *A püspöki székek és a káptalani javadalom betöltése Mária Terézia korától 1918-ig*. Stephaneum Ny., Budapest, 1935. 20.

minden további szertartás nélkül elnökölhet. Ily kormánynál az is meglező, hogy halhatatlan; és megbecsülhetetlen kincs, ha egy ember halálával nem kell azon aggodnunk, hogy a' remények sírba szállnak, vagy a' másoknak mi fog tetszeni" – olvashatjuk a temesvári pontokban.¹²⁷

Összefoglalva a reform, pontosabban az „ősi szokások helyreállításának” a lényegét, az egyházkormányzatnak állandónak és határozottnak, függetlennek és felelősnek kell lenni – írta Hegedűs Pál.¹²⁸ Mindebből nyilvánvaló a pesti 12 pontnak, illetve az áprilisi törvényeknek a papi reformmozgalomra gyakorolt hatása. A *Csanádi pontok* szerzői a kerületeken belül is biztosítani akarták az előjárók választását:

„A' fő, és alesperesek a' kormánynak kifolyásai; és mi akarjuk, hogy inkább ellenőrei legyenek. Ezekre nézve úgy vélekedünk, hogy azokat ne a' kormány nevezze, hanem az illető kerületek válasszák.”¹²⁹

Az évenkénti, népképviselői alapra helyezett országgyűléseknek ebben a reformkoncepcióban az évenkénti zsinatok feleltek meg, azzal a különbséggel, hogy itt a közvetlen demokrácia eszközeivel kívántak élni. A pest-budai papság csak röviden érintette a zsinatok ügyét, de alapvetően egyetértettek a *Csanádi pontokkal*. Ők is követelték „megyei zsinatok tartását minden évben, melyekből hogy az egyetemes papságnak bármily alkotó része és eleme kizárva ne legyen, magától értetődik.”¹³⁰

A temesvári pontok szerzői ebben a kérdésben így foglaltak állást:

„Jó, mi jó kormánynak, hanem biztosb, mi többeknek tetszik; és vannak tárgyak, melyek mindenikét érdeklik. A' megyei zsinatok kétségtől azon intézmények közé tartoznak, melyek az egyház bölcsességéhez legméltóbbak. Ezek az egyházat képviselik, és így övék a' hatalom, és dicsőség: számolnak a' kormánnyal, és minden egyházi ügyekben intézkednek. Kívánjuk pedig, hogy azokban, úgy, mint egyházunk szebb korában, mindenik pap szavazattal bírjon. Így vélekedünk a' nemzeti zsinatok iránt is, melyeket csak akkor tartunk olyanoknak, ha az összes papságot képviselik. Követeinket, ha a' megyei pénztárak üresek, mi fogjuk fizetni. Inkább rossz szokás, mint törvény, mely ezen eszmét kiüríti, és oly számadást kötött hozzá az idő, melytől, ha üdvözülni akar, mindenkinek rettegni kell. Itt az igazság mindenható szava határoz; és nyíltan kimondjuk, hogy ellene a' legélesebb fegyver is tompa eszköz.”¹³¹

127 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

128 Hegedűs 1848. 14–16.

129 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143. Ez a követelés általánosan elterjedt, még a mérsékeltabb politikai beállítottságú egyházmegyéekben, például a győriben is hasonló követelések fogalmazódtak meg. Kelemen 2015. 47.

130 PL AE AVS Cat. 40. V 459. (Acta circa Synodum Puncta Cleri Budapestiensis) 1848:709.

131 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

A pest-budai papságot már 1848 áprilisában foglalkoztatta az egyházi bíróságok reformja, amelyet világi mintára esküdtbíróságok behozatalával akartak megoldani: „Ezér[t] Juryt¹³² ajánlunk behozatni és pedig a most előadandó alakban: választassanak a plebanusok és káplányok köréből bizonyos számú egyének, kik közül az esperest elnöklete alatt mind a káplányok, mind a plebanusok részéről ketten – tehát az esperesttel mindössze öten – a tény valósága és vétsége felől ítéletet hozván, azt jóváhagyás és végrehajtás végett a püspöknek vagy helynökének vagy pedig a szentszékeknek fölterjesszék.”¹³³

Hegedűs könyvében több ízben bírálta az információ rendszerét, mint „titkos politziá”-t, szerinte csak akkor tudja meg egy pap, hogy előjárói mit gondolnak róla, ha valamilyen javadalomért vagy engedélyért folyamodnak és azt nem kapják meg. Természetesnek tartotta, hogy a bevezetendő alkotmányos egyházi törvények esetén elmarasztalás csak per útján, nyilvános eljárással, elegendő kihallgatás és jegyzőkönyv vezetése mellett lehetséges. Az egyházi bíróságokat is élesen kritizálta: „A consistoriumok mostani alakjukban nem egyebek, mint a püspöki hatalomnak kifolyásai; s legfőlebb is arra valók, hogy kellemetlen tárgyak fölött mások hátamegett intézkedhessünk.”¹³⁴ Ezek a gondolatok szintén beépültek a *Csanádi pontok*ba is:

„Természetesnek találjuk, hogy senkit elmarasztalni, sőt meginteni se lehessen, hanem ha a vétség rá valósul; s ennek mindenkor per útján, és elegendő kihallgatás mellett kell történni. Főadata leendő továbbá a kormánynak az üres címeket, csebecbecségeket, és mindent, mi az erkölcsöket rontja, megszüntetni. Átka alá fog esni az úgynevezett titkos politia is, mely legjobb alakban is rossz, és még inkább, ha úgy kezelte, hogy csak akkor tudjuk meg, mi van a rováson, midőn kérünk, és adni nem akarnak. Egyébiránt pedig mindent igénybe veendő, mi buzdít, és akár a miveltség, akár a becsületességhez tartozik. Különösen megemlítsük a trienti atyák által határozott zsinati vizsgálatot, melyet oly értelemben kívánunk életbe léptetni, hogy a nélkül senki plébános ne lehessen.”¹³⁵ Mikor lehet kiállni, köréhez tartozik meghatározni: hanem megint egyszer alkalmas többé az alá nem eshetik. Nyilvánosság korszakában ennek is nyilván, és az egész tanács előtt kell történni. Gondja leendő, hanem mégis kötelezés nélkül, a tudományos vitatkozásokra is, hogy a tehetségek föltűnhessenek. Mennyire lehetséges, korszerű, és mindig hasznos kérdéseket tűzend ki...”¹³⁶

132 Jury (ang.): esküdtbíróság.

133 PL AE AVS Car. 40. V 459. (Acta circa Synodum Puncta Cleri Budapestiensis) 1848:709.

134 Hegedűs 1848. 18–19.

135 Egy 1853. február 23-án kelt, a vallásügyi miniszter által kiadott rendelet bevezette a zsinati vizsgálatot. *Egyházi ügyekre vonatkozó magyar országos törvények, királyi és kormányrendeletek és bírósági döntvények tára*. Csanádegyházmegyei könyvnyomda, Temesvár, 1888³. 307–309.

136 *Atyáinkfiái, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

Hegedűs könyvéből úgy tűnik, a liberális papság abban reménykedett, hogy a patronátusi jog, amely „egyházunk legfájdalmasabb sebei közé tartozik”, az úrbéri jogokkal együtt meg fog szűnni. Noha az áprilisi törvények ez ügyben nem rendelkeztek, a változások hívei még nyáron is fenntartották ezt a követelésüket:

„Megvan az némely uraságoknál, hogy helységekben királyok is, pápák is akarnak lenni. A' pártfogói jog az egyháznak legfájdalmasb sebei közé tartozik;¹³⁷ 's csak sajnálni lehet, hogy a' gyógyszer, melyet a' trienti atyák oly hathatósan ajánlottak, meghagytuk penészedni. Reméljük, hogy az egyháznak szabadsága e' részben korlátoztatni nem fog. Hazánkra nézve is üdvös, ha papjai helyeiken vannak.”¹³⁸

A papság mint eltörölhetetlen jegy ellen mind Hegedűs, mind a *Csanádi pontok* szerzői felléptek. Hegedűs könyvében (a trienti zsinattal szemben) az Amerikai Egyesült Államok gyakorlatára hivatkozott és arra, hogy az eltörölhetetlen jegy nem az jelenti, „hogy a pap örökké oltárhoz van kötve”.¹³⁹ A *Csanádi pontok* szerzői így érveltek:

„Deficientia¹⁴⁰ oly bélyeget hagy maga után, melyet semmi le nem moshat. Erkölcstanítót büntetni nem lehet: legpéldásb étellel sem képes megszerezni, mit az által elveszt. Haszonvehetlen, és botrányos egyéneket, kik a' tanácsot, 's intést megvetik, az ős egyház szokása szerint vissza kell urasítani a' világba. Megengedhetőnek véljük a' visszalépést az esetben is, ha valaki szolgálni nem akar.¹⁴¹ Többiről a' hatóságok gondoskodni fognak.”¹⁴²

Hasonlóan a szabadelvű politikusokhoz, házassági ügyekben a liberális papság is lemondott volna az egyházi bíróságok illetékességéről:

„Miután a' házasságról isten rendelkezett, érvényességéről ítélni kétségkívül az egyházhoz tartozik. Egyszerű váló perekben leginkább azt szoktuk keresni, melyik fél a' hibás, és körülményeikhez képest mi üdvösb. Hely színén egyiket is másikat is könnyebb kisütni, és minden embernek elég okos bírása. Azonban még is keresetet engedni nem kell,¹⁴³ hanem ha a' békebíró tisztét végezte; 's ez az illető plébános. Célirányos oktatás néha legdühösb civódásoknak véget vet; 's érdeké-

137 A kegyurak gyakran elhanyagolták kötelességeiket (az egyházi épületek karbantartását), noha a kegyúri jog megtartása nem az avval felruházott akaratától függött. *Egyházi köz-ügyekben 1844-ig kibocsátott kegyelmes királyi rendelmények, kivonatban előadva.* Wachter, Nagyszombat, 1846. 282–283.

138 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

139 Hegedűs 1848. 37–38.

140 Deficiens (lat.): rokkant, itt: hivatása gyakorlására méltatlanná vált pap.

141 A trienti zsinat kiátkozással sújtotta azokat, akik azt állítanák, „hogy az, aki egyszer már pap volt, ismét laikussá lehet”. DS 1774.

142 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

143 „Hogy valaki rendes pert kezdhessen, keresetének kell lennie, mellyel a fölperes követelését jelentvén, az illető bírót arra kéri, hogy azok szolgáltatassanak ki részére, melyeket az alperes törvény szerint köteles teljesíteni. Ha ez írásba tétetik, keresetlevélnek hívatik.” Gózonny György:

ben fekszik az álladalomnak, hogy ilyen perek, ha lehetséges volna, ép[p]en ne legyenek. Üdvös leend, nem tehet jobbat az egyház, mint ha a' többi ügyeket is világi hatóságnak átengedi: hatalom irigyektől, bíró ellenségektől ment nem lehet; 's ezekre nincs szüksége."¹⁴⁴

A szerzetesek irányában a reformerők a jozefinizmus fegyvereit vették elő. Hegedűs könyve itt is néhol szó szerint követte a *Csanádi pontok* gondolatmenetét. Felfogásának általános alapjára derül fény, amikor így kiált fel: „Történeti jogainkat március 15-e föltámadás reménye nélkül sírba vitte; s teremtés munkájában elődeink jó munkája nem segíthet.”¹⁴⁵ Élesen elítélte a kolduló rendeket, rájuk igaz, hogy „kolostoraik hévmérői a sötétségnek”; a tanító rendekről jobb véleménye volt („sok jeles elme van közöttük”), nekik azt javasolta, hogy lépjenek át az egyházmegyes papság soraiba.¹⁴⁶

„Ha szerzeteseinket osztályozzuk, dúsgazdagok, és koldusok.”¹⁴⁷ Az elsőkről írva van, hogy nehezen jutnak mennyországba; és szintoly igaz az utóbbiakról, hogy népnevelőknek nem valók. Kolostoraik hévmérői a' sötétségnek; és minden árt, mi ezzel rokonságban áll.¹⁴⁸ Azután mindenik fajnak saját érdekeik vannak; 's ha nem ellenünk, velünk sincsenek. Nézetünk szerint a' haza és egyház szükségei közé nem tartoznak. Bocsájtkozzanak le hozzánk, ha magukat többnek tartják, és secularizáltassanak. Becsülete, és anyagi érdeke is kívánja nemzetünknek, hogy az öregek számára egy két kolostor megtartassék” – olvashatjuk a *Csanádi pontokban*.¹⁴⁹

A reformkori egyházpolitikai vitáknak az egyházi vagyon problémája mellett másik kedvelt témája a cölibátus eltörlésének kérdése volt. 1842-ben Nyitra vármegye közgyűlésén javasolták a cölibátus megszüntetését, s a javaslat buzgó támogatókra talált egy német katolikus szekta (Johannes Ronge követői) magyarországi képviselői körében. Közöttük úttörő szerepet játszott Horárik János nyitrai egyházmegyes papi, majd aposztata, aki szerint „a civilizált keresztény emberiség átka hogy az egyház az emberek ezreit eltiltja a házasságtól, vagy lehetetlenné teszi azt számukra.”¹⁵⁰ A német katolikus szekta síkra szállt a papi nőtlenség eltörléséért, a nők egyenjogúságáért és taníttatáshoz való jogáért, valamint az igaz szerelmen alapuló, szabad házastárs-

Egyházi törvénykezés Magyar-Országban. Papok, ügyvédek, s perlekedők használatára. Esztergami k. Beimel J., Pesten, 1841. 164.

144 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

145 Hegedűs 1848. 48.

146 Uo. 49–50.

147 Hegedűsnél: „papjaink dúsgazdagok és koldusok.” Hegedűs 1848. 6; illetve a szerzetesek kapcsán szó szerinti egyezés: Uo. 49.

148 A korai jozefinizmus időszakában Mária Terézia is élesen kritizálta a szerzeteseket és a magyarországi klérust. Maass 1969. 13–14.

149 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

150 *Horárik János harca a hierarchia és az egyház ellen az 1841–1845 években.* Ford., bev., és jegyz. Bohó Róbert–Tordai György. Szikra, Budapest, 1956. 67.

választásért.¹⁵¹ Kossuth Lajos maga is felajánlotta segítségét a cölibátus eltörléséhez az utolsó (1847–1848-as) rendi országgyűlésen. 1848-ban azután – a sajtószabadság életbe lépését követően – számos katolikus pap adott ki cölibátusellenes röpiratokat, a kötelező cölibátus eltörlésétől remélve az egyháziak erkölcsiségének megszilárdulását és a papi hivatások számának növekedését.¹⁵²

A cölibátus elleni érvek korabeli széles tárházából idézünk fel néhányat. A cölibátus ellenkezik az Isten által teremtetett ember természetével és parancsával (szaporodjatok és sokasodjatok). Szent Pál is megvallotta, hogy nincs kötelező parancs a nőtleniségről. A biblikus érvek mellett történeti argumentumok is előkerültek: az egyházatyák, illetve a püspökök között a kereszténység első századaiban többen is családosak voltak (például Szent Gergely, Szent Hiláriusz stb.). Hivatkoztak a görög katolikus papság szentelés előtti házasodásának lehetőségére, az anyagi természetű ellenérveket pedig a főpapság javainak arányosabb elosztásával akarták megoldani. A kötelező nőtleniség eltörlése a radikális papság szemében általános gyógyírnak tűnt az egyházzal szemben tornyosuló kihívások tömegével szemben.¹⁵³

A cölibátus elleni küzdelem egyik vezéralakja Szabó Richárd író, váci egyházmegyes pap, 1848-ban dorozsmai káplán volt,¹⁵⁴ aki *A coelibatus* címmel foglalta össze érveit a papok nősülésének engedélyezése érdekében. Röpiratának bevezetésében üdvözölte a szólásszabadságot és reményét fejezte ki, hogy az egyházfegyelem terén hamarosan reformok születnek. Ennek szükségességét azzal indokolta, hogy a felvilágosodás következtében a klérus tekintélye összeomlott, s így állását meg kell változtatni. E tekintély elvesztésének fő oka szerinte, hogy a papság „a nép s nemzet érdekei mellett hidegséget tanúsított, csak a hatalomnak bókolt”.¹⁵⁵

E jelenség hátterében a cölibátus káros hatását sejtette, majd levonta a következtetést: a cölibátust mint egyházfegyelmi rendszabályt el lehet törölni. Ezt követően az egyháztörténelemből vett érvekkel támasztotta alá mondanivalóját. Számára triviális volt, hogy a cölibátus szülte az egyháztörténelemben szép számmal előforduló hitszegéseket, mérgezéseket, házasságtöréseket, vérfertőzéseket, gyermeksikkasztásokat, rablásokat és sikkasztásokat, amelyek a papság nősülése esetén mindmind elenyésznének. A trienti zsinat szerinte Jézus és az apostolok tanítása ellenére

151 Kovács Sándor: *Adalékok Jókai 'Egy az Isten' című regényének geneziséhez*. Irodalomtörténeti Közlemények 112. (2008) 435–446.

152 Zsigovits Béla: *A papi nőtleniség (coelibatus) története Magyarországon*. Élet Irodalmi és Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1914. 100–115.

153 Sarnyai Csaba Máté: *Polgári állam és katolikus egyház (1848. március–december). A katolikus autonómia-törekvések megjelenése*. METEM, Budapest, 2002. (METEM Könyvek 38.) 120–122.

154 Életrajzát lásd: Zakar Péter: *Isten, Haza, Szabadság. Szabó Richárd kiskundorozsmai segédlelés 1848–49-ben*. In: Katonák, papok, polgárok 1848/49-ben. Szerk. Döbör András–Jancsák Csaba–Kiss Gábor Ferenc–Nagy Tamás–Zakar Péter. Belvedere Meridionale, Szeged, 1999. 19–30.

155 Szabó Richard: *A coelibatus*. Grün János, Szeged, 1848. 9.

emelt válaszfalat a klérus és a világiak közé, amit ezért ideje lerombolni.¹⁵⁶ Javaslat szerint a főpapoknak ez ügyben tartományi zsinatot kellene tartaniuk, s a cölibátust magának az egyháznak kellene eltörölnie. Biztos, ami biztos, végezetül utal az állam egyház fölötti felügyeleti jogára is, leszögezve, hogy ha az egyház nem adja vissza a papságnak ezen „emberi jogát”, akkor azt az állam kötelessége megtenni. A röpirat érvrendszere nem tér el jelentősen a radikális papság más tagjainak érveitől, hiszen anyagát a Szentírásból (például Jézus apostolaitól sem kívánta meg a cölibátust), a történeti tapasztalattal alátámasztott erkölcsi életből (a cölibátus természetellenes állapot, az egyházi vezetők is gyakran áthágták e szabályt, lásd például a IV. Sixtus által alapított bordélyházat), valamint a felvilágosodás és a liberalizmus érvrendszeréből (a cölibátus elszigeteli a papságot a társadalom egészétől) merítette.¹⁵⁷

Hegedűs Pál csanádi egyházmegyes pap is keményen fogalmazott munkájában: „Csak kanonokok és szeminárium rektora mondhatja, hogy inkább a fajtalankodást kell elnézni, mint a házasságot megengedni. Én nem tudom mi isten csodája: a házasságot közvetlen és mindjárt kezdetben isten rendelte; urunk méltónak találta malasztjához és szentségei közé fölemelte; az apostolok jó és tiszteletre méltónak hirdetik, s ördöginek nyilvánítják a tant, mely azt tiltja és kárhoztatja; a szentek, kik abban éltek és üdvözültek, mintegy megszentestették, és mégis annyi ellenségei vannak!”¹⁵⁸ A papi nőtlenség nála is minden rossz forrása: „A nőtlenség eredendő bűne a papságnak, melyből a többiek sarjznak; és temetője, melyben erényei és elmetehetségei porlanak... Kivált falusi lelkésznek többnyire nőszemélyekkel van dolga; s majdnem képzelni is lehetetlen, hogy állat, mely ágyásban jár és szája nincs bekörve, ne faljon.”¹⁵⁹

A kötelező cölibátus kérdését Magyarai Alajos 1848. április 6-i, fentebb már idézett nyilatkozata alapján tárgyalták a *Csanádi pontok szerzői* is:

„Akármelyiket választod, mondja Socrates, mind a kettőt megbánod:¹⁶⁰ a' nőtlenségről, éppen mivel sok mondani valónk van, keveset szólunk. A' nőtlenség mintegy koronája az erénynek, hanem azon eszközök egyike, mely által a' pap a' rab-ságnak minden terheiben részesül, és a' hatalomnak legerősb támaszai közé tartozik. Becsületesség a' legjobb politika; és minek akarnánk mi okosbak lenni urunknál? Kik magukat nem tartóztatják, házasodjanak. – Kor. 1. I. 7.9. – Egyetlen érdek, hogy e' miatt szakadás ne történjék; és jó hiszemben sem szabad annyira működni, hogy az egyházat ismét kénytelenek legyünk vérben-fagyban hagyott Szamaritánusként bemutatni.”¹⁶¹

156 Uo. 20–62.

157 Uo. 63–69.

158 Hegedűs 1848. 39–40.

159 Uo. 42.

160 Hegedűs is szó szerint idézi: Uo. 42.

161 Az egyetemes egyház egésze vonatkozásában 1123-ban hoztak határozatot a kötelező cölibátusról. DS 711.

Hegedűs a trienti zsinat tanításával¹⁶² szemben határozottan a szent rendekben felszentelt klerikusok és a tisztasági fogadalmat tett szerzetesek házassodásának engedélyezése mellett szállt síkra. Hivatkozott a pápának a vonatkozó kánonnal elmentés magatartására, majd így folytatta: „Akármennyi, ha ez dogmáink közé tartozik: nem egyszer történt, hogy papokat, sőt főpapokat, kik közé Talleyrand is tartozik fölmentettek, s házasságaikat érvényesnek ismerték.”¹⁶³

Berecz Imre már idézett, 1848. április 6-án megfogalmazott javaslata szerepel a *Csanádi pontok* következő részében a reverendával kapcsolatban:

„A’ papi öltönnyel sok tiszteletet kötött össze a’ vallásosság; ’s éppen azért nem szeretjük mindenütt látni. Nézetünk szerint leginkább illik az oltárhoz; ’s oly papokat, kikben takarnivaló van, éppen nem akarunk. Egyébiránt pedig illedelem határai közt a’ szabadságot is szeretjük: ruházkodjanak, mint más becsületes emberek.”¹⁶⁴

Hegedűs Pál sokéves oktatási tapasztalatait osztotta meg olvasóival, amikor könyvében az elavult tanulmányi rendszert ostromozta. Kiemelte a merev oktatási módszereket, a megfelelő kubatúra hiányát, a tanárok csekély fizetését, az oktatás alacsony hatékonyságát és szolgálai szellemét. „Legjobb nevelés – írta többek között – melyben minden mellőztetik, mi gőgöt és álnokságot ébreszt”. Amellett, hogy a kövér és elhízásra hajlamos papok elbocsátását indítványozta, javaslatot tett az oktatandó tárgyakra és új oktatási módszerek bevezetésére is.¹⁶⁵ Ezt a részt a *Csanádi pontok* szerzői csak röviden érintették:

„A’ convictusok hibáit csak mindenható képes orvosolni; ’s nagyobb neveléssel a’ baj is nagyobb lesz. Mi ezeket jól rendezett iskolákkal szeretnők fölváltani, ’s azokban a’ magyar nyelvet tüstént, és kivétel nélkül használni. Az okossághoz tartozik megelőzni, mit tenni úgy is kénytelenek leszünk. És még valamit: oly tanszéket behozni, melyhez kizárólag a’ classica literatura, és alaki képzés tartoznék. Mi ebben valami igézőt látunk, ’s ezt többé nem nélkülözhetjük.”¹⁶⁶

Gyakoriak voltak a segédlelkészek és a plébánosok közötti összeütközések is. A segédlelkészek ellátásáról, feladataikról a plébánosok határoztak, s a gyakori áthelyezések is megkeserítették a pályakezdő papok életét. A pest-budai papság képviselői 1848. április 15-én ezzel kapcsolatban így foglaltak állást:

„Nem szükség festenünk azon nyomorú ellátást, mellyel körülményeikhez képest valamint a városi, úgy szinte a falusi alrendű papság – úgy a plebanusok mint káplányok általában – de kivált a káplányok jutalmaztatnak éjnapi fáradságaikért; ezen lealacsonyító, a míveltség és tudományosság magasb fokán állni kellő férfiak

162 DS 1809.

163 Hegedűs 1848. 47–48.

164 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

165 Hegedűs 1848. 50–75.

166 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

ellenében makacsul fönttartott rendszer és bánásmód, már rég fölhívta a törvényhozó testület figyelmét és méltányos intézkedési hajlamát, s minthogy azt jogszerűbben úgys mindenestre bekövetkezendőnek hisszük csak arra kérjük mély alázattal Méltóságodat, hogy ezen szükséges intézkedést ünnepélyesen kinyilatkoztatni méltóztatnék.”¹⁶⁷ Hasonló követelésekkel találkozhatunk a *Csanádi pontok*ban is:

„A’ segédlelkészek elkülönzését keveselljük: mi a’ terhek megosztását is, mennyiben lehetséges, meg akarnók határozni. Némely házakban olyan a’ káplán, mint a’ fogas: mindent ráaggatnak, és még is hányják-vetik. Semmit sem szeretünk életben látni, mi civódásra adhat alkalmat.”¹⁶⁸

A papság nyugdíjazásának kivitelezését a *Csanádi pontok* szerzői a Makói kerület szellemében kívánták rendezni:

„A’ papok azon tőkék közé tartoznak, melyek a’ kamatot legjobban meghozzák, s szabadság korszakában egy perczig sem kételkedhetünk, hogy hatályos működésökre ezután még nagyobb szükségünk leend. Méltányosnak találjuk, hogy miután híven szolgáltak, illetően nyugdíjaztassanak.”¹⁶⁹

A segédlelkészek mostoha anyagi helyzete a pest-budai papokat is foglalkoztatta: „Azon gyakori sűrűlődasok és kellemetlenségek, melyek a plebanusok és káplányok közt leginkább onnan erednek, hogy a káplányok mintegy kárhoztatva vannak lelmi szükségseik fedezését a plebanusoktól követelni, a plebanusok pedig kárhoztatva vannak a káplányok eltartásáról gondoskodni, hathatósan sürgetik függetlenítését valamint a káplánynak plebanusától, úgy a plebanusnak káplányától anyagiakban, függetlenítését úgy, mint az majdnem az egész világon a kölcsönös szeretet, csend és béke fönttartása és ápolására annyi évek óta divatban van anélkül, hogy azért az anyagiakban független káplányok példás viselete, hivatali buzgalma ellen a néptől, vagy eljáráságtól kifogás tétetnék.”¹⁷⁰ A *Csanádi pontok* szerzői javaslatot tettek a papság állami fizetésére is, egyúttal a káplánok anyagi vonatkozású sérelmeit is orvosolni akarták:

„Mit mondana a’ haza, ha a’ reformot eszem-iszomon kezdenők? Nemzetünk-ről sok mindenfélét: hanem soha sem hallottuk, hogy fukar volna. Ki másnak szerzeményéből él, független nem lehet; és nekünk végtére is mindegy, akár a’ nép, akár képviselőitől függünk. Ha meggyőződésünket szabad kimondanunk, mi bennök többet bízunk, mint magunkban. 1 + 2 + 4 + 16. segéd, plébános, kanonok, és püspök ellátását ily arányban tartanók legjobbnak.”¹⁷¹

167 PL AE AVS Cat. 40. V 459. (Acta circa Synodum Puncta Cleri Budapestiensis) 1848:709.

168 Horváth Mihály is kiemelte, hogy a segédlelkészek gyakran méltatlanul kevés jövedelemből kellett, hogy megéljenek. Horváth Mihály: *Magyarország függetlenségi harczának története*. I. kötet, Ráth Mór, Pest, 1871. 36.

169 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

170 PL AE AVS Cat. 40. V 459. (Acta circa Synodum Puncta Cleri Budapestiensis) 1848:709.

171 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

A szertartások reformja, az ünnepek számának csökkentése, illetve vasárnapra való áthelyezése, mint régi jozefinista követelések, az Erdélyben felmerült követelésekhez hasonlóan¹⁷² szintén megtalálhatóak a *Csanádi pontok* között:

„Hazánkra is, egyházunkra is üdvösnek véljük, ha egy naptárunk leend; 's az ünnepek, véd szentünket kivéve, vasárnapokra tétetnek. Ezt, mint szertartásos, és törvénykönyvünknek kidolgoztatását is nemzeti zsinatunk gondjai közé soroljuk. Szóba hozatott a' breviárium, böjt, szertartásaink egyszerűsítése, és nyelvünk használata is: hanem megint azt gondoltuk, hogy ezek felüldült egyházunkról, mint ál-latról az avas, úgy is lehullanak.”¹⁷³

A „több plébános és tanár” aláírásával, Temesváron 1848. június 15-én megjelent *Csanádi pontok* az 1848-ban kidolgozott zsinati javaslatok közül a legátfogóbb reformkonceptiót képviselik. Szerzői között alapos indokkal vélelmezhetjük a csanádi papnevelde több tanárát, így Hegedűs Pált és Magyarai Alajost is. A plébánosok kitétel ugyan homályosabb, de a későbbiekben egész espereskerületek fejezték ki egyetértésüket a *Csanádi pontokkal* kapcsolatban. A temesvári tanácskozáson részt vevők pontos számát nem ismerjük. Kováts Sándor a csanádi papnevelde-ért írt művében utalt arra, hogy „úgy látszik, kevesen vettek azon részt”, forrásokkal azonban nem tudta állítását alátámasztani, a követelések ismertetését pedig nem tartotta fontosnak.¹⁷⁴

Forrásaink nem erősítik meg Kováts Sándor állítását. A *Csanádi pontok* nyilvánosságra hozatalát követő ötödik napon Lonovics József is nyilvánosságra hozta az espereskerületi gyűléseken megvitatandó pontjait. A püspök kiemelte, hogy a katolikus püspöki kar 1848. szeptember 24-ére, Esztergomba összehívta a nemzeti zsinatot. Az azt megelőző „megyei tanácskozmányra” a következő pontokat jelölte ki:

1. A katolikus egyház szabadságának és függetlenségének biztosítása, az egyházi és iskolai alapítványok szabad kezelése.
2. Az egyházi fegyelem szilárdítása.
3. Kath. egylet, lap és könyvkiadó társulat pártolása.
4. Vasár- és ünnepnapok, egyházi böjtök megtartása.
5. Egyházi csődök¹⁷⁵ célszerű rendezése.
6. Teológiai kérdésekkel és szentbeszéd-ek kidolgozásával kapcsolatos megyei rendeletek.
7. A délutáni istentiszteletek célszerű rendezése.

172 Tamási 2013. 103–104.

173 *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143. Az ünnepek számának csökkentése és reformja a neológ zsidóság körében is megfigyelhető volt ebben az időszakban. Einhorn Ignác: *A reformált izraelita valláselvei*. Pesti izr. reformtársulat, Pest, 1849. 13–16.

174 Kováts 1908. 362.

175 Egyházi állás pályázatoknak, vizsgáknak. Vö.: Czuczor Gergely–Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára*. I. kötet, Emich Gusztáv, Pest, 1862. 1064.

8. Új rituálé kialakítása valamennyi megyében, amelyben a szentségek és szertartások kiszolgáltatása, zsoltárok, evangéliumok és egyes imádságok a hívek épülésére anyanyelven lennének olvasandók.

9. Áhítatos társulatok behozatala.

10. A gyermekek elsőáldozásánál a külföldön szokásos ünnepélyes szertartás behozatala.

11. Az év végnapján tartandó istentisztelet elrendezése.

12. A nép áhítatossága emeléséért egy elő imádság behozatala.

13. Lelki gyakorlatok behozatala a klérus számára.

14. A búcsúknál előforduló visszaélések elhárítása.

15. A lelkészek és segédek kongruájának¹⁷⁶ megállapítása.

16. Az elaggott egyháziak jobb ellátása.

17. A párbérnek méltányos megváltása.¹⁷⁷

18. A patronátusi terhek és jogok viselete.

19. Az üres püspöki székek betöltése.

20. Az alesperesek kinevezésének módja.

21. A plébániák „instructus fundusa”¹⁷⁸ iránti intézkedés.

A tervezett nemzeti zsinat témaköreinek összehangolására az esztergomi és a váci káptalan is kísérletet tett, de végül a katolikus püspökök által kijelölt és később kiegészített pontokat kellett megvitatni.¹⁷⁹ A sorrend egyházmegyénként eltérhetett egymástól, amire jó példa az egri érsekség, ahol – a csanádival összevetve – a kijelölt pontokat más sorrendben tárgyalták.¹⁸⁰ Hasonló helyzettel találkozunk a szatmári vagy az erdélyi püspökség esetében is,¹⁸¹ míg a kalocsai érsekség „vegyes tanácskozmány”-ának tárgysorozata, valamint a győri püspöki helynök javaslatai nagyobb mértékben eltérnek a fent idézett csoportosítástól.¹⁸² A nemzeti zsinatra kitűzött pontokat a legtöbb egyházmegyében tehát megvittatták az espereskerületekben. Kivételt képeztek azok az egyházmegyék (például a Pécsi vagy a Székesfehérvári egyházmegye), ahol a pontok véglegesítése előtt került sor a tanácskozáso-

176 Congrua, kongrua (lat.): papi járandóság.

177 Plébános házaspároktól, esetleg özvegyektől kapott, évenkénti járandósága.

178 Fundus instructus (lat.): törzsvagyon, gazdasági felszerelés.

179 Tamási Zsolt: *Az 1848-as nemzeti zsinat előkészítése. A felsőpapság és a radikális alsópapság értelmezése – az erdélyi egyházmegye tükrében*. Egyháztörténeti Szemle XV. (2014) 2. sz. 31.

180 *Sorozata azon tárgyaknak, melyek az egyházmegyei gyűléseket később pedig a folyó évi szeptember 24-dikén Esztergomban tartandó nemzeti zsinat tanácskozásaiban lennének felvetendők*. Országos Széchényi Könyvtár Plakár- és Kisnyomtatványtár. Kny.1848.2°/875.

181 Sávai János: *Zsinat és forradalom. Erdély, 1848/49*. Agapé, Szeged, 1999. 242–243.

182 *„eszmék és dolgok zavarában...” 1848/49 és ami utána következett... Válogatott dokumentumok a Kalocsai Érseki Levéltár 1848–1851 közötti anyagából* (Forráskiadvány). Szerk. Lakatos Andor–Sarnyai Csaba Máté. Kalocsai Főszékesegyházi Kvt.–Kalocsai Érseki és Főkáptalani Lvt., Kalocsa, 2001. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 1.) 59–61.; Dresmitzer József káptalani helynök később a püspöki kar által kidolgozott 21 pontot is megküldte az egyházmegye papságának. Kelemen 2015. 28–29.

ra. A Váci egyházmegyében viszont részletesen kitértek azokra a kérdésekre is, amelyek felvetődtek a tanácskozások során.¹⁸³

A nemzeti zsinat jobb előkészítése érdekében a püspöki kar öt bizottságot nevezett ki, mindegyik vezetését egy püspökre bízva. Lonovics József csanádi püspökhöz például az egyház függetlenségével, a katolikus egylettel és lapokkal, az üreseedben lévő püspökségekkel, az alesperesek kinevezésével, végül az egyházi pénztárral és az iskolaüggyel kapcsolatos javaslatok tartoztak.¹⁸⁴

A Csanádi egyházmegyében az előkészítő kerületi gyűléseket augusztus első felében kellett megtartani. Lonovics reményét fejezte ki, miszerint papjai a fenti pontok feletti tanácskozásaikban „az egyházi törvények által vont határt” tiszteletben tartják, és nem fogják feledni, „hogy a katolika egyház szerkezete lényegesen az episcopalis rendszerre van Isteni Mesterünkötől fektetve”.¹⁸⁵

A csanádi püspök 1848. július 17-én körlevelet intézett az alesperesekhez, amelyben részletezte a tervezett zsinattal kapcsolatos álláspontját:

„A múlt hó 25-én 993 szám alatt kelt körlevelemmel Önnek, s általa a kerületbeli lelkész uraknak tudtukra adám abbéli elhatározásomat, hogy miután megyei klérusomat a nemzeti zsinatot szükségképpen megelőzendő tanácskozás végett a közbejött akadályok miatt [olyó]. évi július hó végnapjaira, mint szándokom volt, magam körül egybe nem gyűjthetem, annak határnapját a közelgető és egyébként is, mint hinni lehet, rövid ideig tartandó nemzetgyűlés bevégezése után legottan ki fogom tűzni...”

A minap Pesten miniszteri felszólítás következtében egybegyűlt magyarhoni püspöki kar a nemzeti zsinat helyéül Esztergomot, s határnapjául az évi szeptember hó 24-ét tűzvé ki, az abban fölveendő főbb tárgyakat is egyértelműleg megállapítja, azon határozat mellett, hogy miután a megyei zsinatoknak a nemzetit nem előzniök, hanem követniök kell, azon okból, mert egy részről azoknak egyike fő feladata az ebben hozott végzések életbeléptetése iránt célszerűen intézkedni, más részről pedig, ha azok ennél előbb tartatnának, szabályaiknak erőt s állandóságot a közvetlenül beállott nemzeti zsinat ellenében ígérni nem lehetne, azok iránt ennek előkészítéséül a főpásztorok s káptalani helyettesek megyénként a papsággal egy e végbe egybehívandó megyei tanácskozmányban előlegesen értekezzenek, az ebben kifejtett, s megállapított vélemények, nézetek s óhajtások a nemzeti zsinatnak anyagul, s irányul fogván szolgálni, a nemzeti zsinat bevégezése után pedig az ebben hozott határozatok, kihirdetése s végrehajtása úgyszinte az egyes megyék helybeli körülmé-

183 Tamási Zsolt: *Az 1848-as nemzeti zsinati tematika előkészítése és követése*. Keresztény Szó XXV/11. (2014. november), <http://www.keresztenyszo.katolikhos.ro/archivum/2014/november/tartalom.html> (letöltés: 2015. szeptember 30.).

184 Tamási 2013. 40.

185 A makói Szent István Király Plébánia Levéltára. Litterae Officii Ordinarius Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848. Nr. 1412.

nyeből felmerülő szükséghez képest célszerűnek találandó szabályok alkotása végett mindenhol legottan megyei zsinatok tartassanak.”¹⁸⁶

Az alesperesekhez intézett körlevelében Lonovics megütközését fejezte ki Pfeiffer József Arad-hegylajai alesperes kezdeményezése miatt, aki – abban az esetben, ha püspöke nem hívná össze az egyházmegyei zsinatot – önkényesen 1848. június 15-re Temesvárra hívta az esperes kerületek képviselőit. Utóbbiak megválasztását szintén szorgalmazta levelében. „Vigasztalásomra szolgál ugyan – folytatta a püspök –, hogy e felhívás az esperes urak közt senkinél sem talált visszhangra, mindazáltal valamint egy részről az egyházi fegy érdekében kötelesnek érzem magamat Önt ezennel figyelmeztetni, hogy ha netalán jövőre bárkitől is ily jogtalan felszólítás intézternék hozzá, vagy a kerületbeli lelkész urakhoz, azt minden további köröztetés vagy tárgyalás nélkül tartóztassák le, úgy más részről nem kételkedem ismeretes buzgalmukban helyezett abbéli reményemet is kijelenteni, miszerint az egyházi engedelmesség szent szabályait szemeik előtt tartva minden ily lépéstől gondosan óvakodni fognak.”¹⁸⁷

Lonovics Józsefet az uralkodó 1848. június 25-én egri érsekké, Horváth Mihály hatvani prépostot pedig csanádi püspökké nevezte ki. Tekintettel arra, hogy egyiküket sem prekonizálták, Lonovics továbbra is gyakorolta a Csanádi egyházmegyében püspöki joghatóságát, s az egyházmegye kormányzatát megkönnyítette az is, hogy a nyár folyamán Fábry Ignác címzetes püspök és általános helynök továbbra is a helyén maradt. A csanádi káptalan július 11-én tudatta az egyházmegye papságával a kinevezéseket. Örömmel üdvözölték az új püspököt, akit mielőbb szerettek volna körükben látni. Horváth Mihály válaszában kiemelte, váratlanul érte a királyi kegyelem, amely főpásztorrá emelte. Ha nem lenne meggyőződve arról – írta –, hogy életviszonyai alakulását a gondviselés irányítja, visszariadna fényes hivatásától. Megszokva, hogy alázattal vesse alá magát a gondviselés rendeleteinek, hivatalát a szent vallás és az egyház javára és a rá bízott egyházmegye felvirágoztatására fogja felhasználni. E munkában számított a káptalan „közremunkálására” is.¹⁸⁸

Augusztus 3-án Lonovics utasította Fábry Ignác püspöki helynököt, hogy állítson fel egy tíz tagból álló bizottmányt Róka József éneklőkanonok elnöklété alatt, amely a püspök által kitűzött pontokkal kapcsolatban az espereskerületek véleményét s egyéb nézeteit szakonként egybegyűjti. Tagjai lennének Oltványi István és Gábfriel József kanonokok, egy vagy két líceumi tanár és az esperesek és lelkészek közül azok, akiket erre alkalmasnak tart. A jegyzőkönyvet Hopf Jánosnak kellett

186 TRKEL *Protocolium Officii Dioecesaní Csanádiensis de anno 1848. Sub gubernio Excellentissimi Domini Episcopi Josephi Lonovics. Munus Vicarii Episcopalis usque 27^{am} Augusti Illmo D. Ignatio Fábry 28° Augusti usque exitum anni 1848 Rno D. Josepho Róka tenente. 1848. július 17. Nr. 1304.*

187 A makói Szent István Király Plébánia Levéltára. *Litterae Officii Ordinarius Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848: szám nélkül (eredeti iktatószám 1143).*

188 Márki Sándor: *Horváth Mihály (1809–1878).* Magyar Tört. Társ., Budapest, 1917. (Magyar történeti életrajzok 63.) 86–87.

vezetni.¹⁸⁹ Lonovics levelét a nyolc nappal később tartott szentszéki ülésen is felolvasták, és úgy döntöttek, mivel a püspöki palota termei nem elég nagyok 120 ember számára, ezért a helyszínt a líceum nagytermére változtatják. Az elszállásolással Konrád Frigyes kanonokot és Hofstaetter Ferenc temesvár-gyárvárosi plébánost bízták meg.¹⁹⁰ Szintén ezen a szentszéki ülésen döntöttek arról a bizottságról, amelyik összesíti az espereskerületi véleményeket. A bizottság tagjai: Róka József, Oltványi István, Gabriel József kanonokok, Hegedűs Pál és Littahorszky Károly tanárok, Grossek Gáspár temesbeli, Hofstaetter Ferenc temes-gyárvárosi, Oczverek Vilmos újpécskai alesperes, Vurum Ferenc nyugalmazott alesperes, szakálházi lelkész, továbbá Stvrteczky János kisbecskereki és Vidmayer Ferenc szabadfalvi plébánosok.¹⁹¹

Fábry Ignác helynök még aznap, augusztus 11-én utasította az alespereseket a kerületi tanácskozások megtartására. Emlékeztetett arra, hogy Lonovics június 20-án kelt körlevelében a nemzeti zsinatot megelőző megyei köztanácskozmányt hívott össze, amelynek időpontját szeptember 13–14-re tűzte ki a helybéli líceum nagytermébe. A meghívandók közé sorolta a káptalan tagjait, a címzetes apátokat és prépostokat, a szentszéki ülnököket, az alespereseket, a temesvári líceum tanárait, a papnevelde előjáróit, a megyebeli szerzeteszárdák főnökeit, a kerületi lelkészek által választott két-két képviselőt, továbbá a háromnál több káplánnal rendelkező javadalmak egy-egy plusz képviselőjét, akiket a káplánok választanak. A tanácskozmány feladata két képviselőt választani a lelkipásztorok közül az országos zsinatra. Arra is kitért, „hogy az üléseken ugyan a megyei papságból mindenki jelen lehessen, azonban szólhatási joguk kizárólag csak a meghívott tagoknak lévén, a hallgatók szoros kötelességüknek ismerjék, minden közbeszólástól, s helyeslésök vagy nemtetszésök bármily nyilvánításától is gondosan tartózkodni.”¹⁹²

Augusztus 8-án a Torontál-alsó kerület nevében Zsutti János jánosföldi és Kimmel Péter párdányi adminisztrátorok és Kiss József újvári helyettes lelkész a nemzeti zsinat iránt bizalmatlanságukat nyilvánították, „mivel a pontok között sem a cölibátus, sem a káptalani testület eltörlését nem találták”. A püspökség azonban válaszában rámutatott arra, hogy a kerület lelkészei nem tudtak szabályszerű összejövetelt tartani.¹⁹³

189 TRKEL Protocollum Officii Dioecesaní Csanádiensis de anno 1848. Sub gubernio Excellentissimi Domini Episcopi Josephi Lonovics. Munus Vicarii Episcopalis usque 27^{am} Augusti Illmo D. Ignatio Fábry 28° Augusti usque exitum anni 1848 Rno D. Josepho Róka tenente. 1848. augusztus 3. Nr. 1403.

190 Uo. 1848. augusztus 11. Nr. 1412.

191 Uo. Nr. 1413.

192 A makói Szent István Király Plébánia Levéltára. Litterae Officii Ordinariatus Csanadiensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848. Nr. 1412.

193 TRKEL Protocollum Officii Dioecesaní Csanádiensis de anno 1848. Sub gubernio Excellentissimi Domini Episcopi Josephi Lonovics. Munus Vicarii Episcopalis usque 27^{am} Augusti Illmo D. Ignatio Fábry 28° Augusti usque exitum anni 1848 Rno D. Josepho Róka tenente. 1848. augusztus 11. Nr. 1425.

A temesvári pontokhoz csatlakozott a Nagykikindai, valamint a Torontáli közép-só esperesi kerület lelkészeinek a többsége is. Előbbiek 1848. augusztus 26-án elutasították Lonovics József 21 pontból álló javaslatát a megtárgyalandó reformokról, majd Nagykikindán augusztus 28-án úgy határoztak, hogy „a képviselők a f. évi június 15-én Temesvárt kelt több plébános és tanár által kiadott pontokat¹⁹⁴ egész kiterjedésében pártolják, vagy ha senki nem is indítványozná, indítványozni kötelességüknek ismerjék, és tárgyalás alá vétetni követeljük; mitől ha egyszerűen minden indoklás nélkül elűttenének, a konferenciát azonnal odahagyják”.¹⁹⁵ A nemzeti zsinatra a kerületi lelkészek részéről Kovács István bocsári és Dobó Miklós csókai lelkészeket, a segédlelkészek részéről pedig Orth József nagykikindai segédlelkészt választották meg képviselőül.¹⁹⁶

A Torontáli közép-só kerület lelkészei pedig gyűlésük végén kijelentették:

„A véleményezésre püspökileg kibocsátott ezen pontokra nem azért felelünk részletekben, mintha bennök megtaláltuk volna óhajtasainknak összegét, hanem nyilvánosság korszakában, szeretjük nézeteinket nyíltan, őszintén kifejtve, s határozottan kimondani, szint ezt követelendők másoktól is, csak a kétségbeesett vagy ravasz ügy keres támaszt a hallgatag[ságban] és alattomos[ságban]. Egyébiránt, mint-hogy kívánságainkat s reformi nézeteinket inkább rendszeresen és egészen kimerítve a mellékelt / 18 pontokban találjuk,¹⁹⁷ azokat kézírásunkkal saját nézeteinknek ismerjük.”¹⁹⁸ Az aláírók között találjuk Várady János nagybecskereki, Kümmer János Henrik écskai, Matzek István katalinfalvi, Amend Frigyes tordai, Kovácsics Cézár csősztelki, Christ Károly lázáröldi plébánosokat és Béró János mollyfalvi adminisztrátort káplánjaikkal együtt. Csak Veszelovszky József törökbecsei alesperes-plébános jegyezte meg, hogy a cölibátus és a bőjtök eltörlését csak annyiban támogatja, amennyiben az „az isteni institutiók gyakorlatát nem veszélyeztetné”.¹⁹⁹

A püspökhöz hűséges konzervatív és a temesvári pontokhoz ragaszkodó liberális klerikusok összecsapását eredményezte a Szegedi esperesi kerület papságának a Szent Dömötör-plébánián 1848. augusztus 16-án tartott gyűlése is. A jegyzőkönyv szerint:

„Reggeli 8 órakor az elnök [Kreminger Antal prépost-plébános] Sz[ent]misét néhány gyűlési tagok, jelenlétükben végezvén, azon atyafiságos és hazafiúi üdvözléssel nyitotta meg a gyűlést, miszerint kinyilatkoztatá, hogy ennek még május havában kellendett megtartatnia, azonban jelen átalakulási korszakunk okozá, hogy ennyire elhalasztatott. Ezen elhalasztásban az egyház körül felmerülő eszmék tisztulását, a közigénylette kívánatok az egyház szelleme szerinti kifejlését hitte az elnök elérhető-

194 A Csanádi pontokat lásd: TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848:1143.

195 A nagykikindai alesperesi kerület rendkívüli gyűlésének jegyzőkönyve. Nagykikinda, 1848. augusztus 28. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1563.

196 Uo.

197 A Csanádi pontokban.

198 Atyánkfiai, tisztelt paptársaink! Hely és dátum nélkül. Kézirat, a közép-só-torontáli esperes-kerület papságának aláírásával. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1563.

199 Uo.

nek.” A továbbiakban reményét fejezte ki, hogy ebben a kerületben senki sem lesz, aki az egyház sarkalatos tanait kétségbe vonná, „avagy az egyház Isten-rendelte püspöki rendszerét lényegében s kormányában megszorítani, s a mostani világ formájához alkalmazni kívánhatná”. Hangsúlyozta, hogy kizárólag a Lonovics püspök által meghatározott pontok fölötti tanácskozásra jöttek össze. Három tárgyat említett: Lonovics József érseki és Horváth Mihály püspöki kinevezését, a magyar egyház főpapjainak tanácskozmányi pontjait, továbbá a megyei tanácskozmányra meghívó iratot. Ezt követően felolvasták a püspöki körleveleket, majd rátértek a Lonovics által javasolt pontok megvitatására.²⁰⁰

A püspöki pontok tárgyalása során egyértelműen kiderült, hogy a jelenlevők többsége a *Csanádi pontokat* pártolta. Kreminger ezt követően felszólította a jelenlevőket, ha valakinek van javaslata, azt tegye meg. „Bokányi József úr erre, mint nevezé a Csanádi papság 18 pontjait, mint indítványát, átnyújtá. Mire az elnökség megjegyzé, hogy miután ez hozzája hivatalos úton nem érkezett, azt úgy minden kifejtés nélkül el nem fogadhatja, hanem szíveskedjék akár élő szóval, vagy nyomtatás, vagy írásból részletes indítványt tenni, és nézeteit formulázni.” Ezt követően kis híján megszakadt a tanácskozás. A kisebbség Kreminger vezetésével ellenezte, hogy a püspök a megye által szabadon választott tanáccsal kormányozzon. Bizek Károly szeged-belvárosi káplán erre azt a közvetítő javaslatot tette, hogy a tanács akarata teljesüljön „két vagy három meghányás” után. Szűcs János rókusi segédlelkész felolvasta a többször említett temesvári pontokat, és nyomtatásban is átadta Kremingernek. A többség ezekhez ragaszkodott azon megjegyzéssel, hogy rájuk nézve a püspöki pontok egészen ki nem elégítőek.²⁰¹

Végül „Bokányi József úr tüzetesen s kiválólag megindítványozta a papi nősülés behozatalát, mire azonban Elnök, titkár, Szűcs Antal, Melicher János és Gál Damaszcén nem nyilatkozott”. Az elnököt és Gál Damaszcént már meghívták az egyházi tanácskozmányra, követül Bíró Fülöpöt, Szűcs Antalt és Bizek Károly segédlelkészt választották. A többség Szűcs Antal ellen óvással élt, mire ő ellenóvást nyújtott be. A Szegedi kerület gyűlésén tehát a változást sürgetők álláspontja kereskedett felül.²⁰²

Más hangulatban zajlott a Verseci kerület rendkívüli gyűlése 1848. szeptember 4-én, Sztamorán. Dániel Marcell verseci esperes-plébános nem tudott részt venni a tanácskozáson, mert Versecet a szerb felkelés miatt ostromállapotba helyezték. Így az elnökséget átruházta a zichyházi (zichyfalvi) plébánosra, Martinszky Józsefre, aki kemény kézzel irányította a gyűlés eseményeit. A kerület lelkeszei a sztamorai pap, Hatz Antal lakásán találkoztak. Lonovics előterjesztésének tárgyalása során, már az

200 *A szegedi esperesi kerület gyűlése. Szeged-Sz[ent]. dómei [azaz dömötöri] parókia, 1848. augusztus 16.* TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848: szám nélkül. Lásd a II.10. számú forrást.

201 Uo.

202 Uo.

első pont kapcsán köszönetet szavaztak „a Magyar Egyház Főpásztorainak, azon gondoskodásukért, melynél fogva a kat. egyház függetlenségét szorgalmazzák”. A gyűlésen több ízben megfogalmazták, hogy a világi hatalomnak az egyházi célkitűzések érdekében határozottan fel kellene lépnie, ami arra utal, hogy a polgári átalakulás lényegét csak részben érzékelték.²⁰³ A vásár- és ünnepnapok kapcsán például kijelentették, hogy ezek „kellő megszentelésének eszközésére hathatós polgári törvényeket óhajt e kerület, melyeknek a törvénysértő irányábani végrehajtása a polgári előljárókat felelet terhe alatt illesse”.²⁰⁴

A délutáni misék célszerű elrendezése kapcsán pedig azt kívánták, „miszerint a polgári hatóság által rendelés tétessék, hogy ünnep- és vasárnapokon télen délutáni három, nyáron 4 óra előtt nyilvános kocsmabeli összejövetel vagy más táncvigalom ne történjék, a délután tartani szokott keresztényi tanításra pedig mind a két nem-beli ifúság a lelkész ellenörködése mellett pontosan eljárni köteleztessék; a lelkészeknek az ilyenmű tanítások megtartása zsinat által köteleességgé tétetvén”.²⁰⁵

A lelkészek fizetése kapcsán a kerület lelkészei azt óhajtották, hogy „a fizetések egyszerűsítettnek úgy, hogy fizetések egyforma volna, fennmaradván a nagyobb vagy kisebb fáradság után esendő kevesebb vagy több stólaris jövedelem”;²⁰⁶ és e tekintetben a mostani kincstári állomásokon létező pénz és természetvénybeli fizetést óhajtanák közösen béhozni; ha pedig e tárgyban változásnak történni szükséges, miután tisztelt Főpapjaink magok ajánlkoztak az alsó rendű papság felsegélésére jószágaiktól megválni, a jövedőbeli lelkészek fizetésébe azon arányt kívánnák alkalmazni, hogy a püspöki díjhoz képest egy nyolcad a lelkész és egy tizenhatod rész a segédlelkésznek lenne congruája, megmaradván ismét a stólaris jövedelem a lelkész számára”.²⁰⁷

Szorgalmazták még a párbér megváltását és az elavult patronátusi jog eltörlését is. A püspökök kinevezési jogát viszont meghagyták volna a királynak, maguknak csak az előterjesztési jogot akarták megtartani. A plébániák „instructus fundusa” kapcsán „a divatozó és megyei rendelet által kiszabott házi bútortzat, konyha és asztalbéli eszközök helyett célirányosabbnak vélnék a kerületi lelkészek oly készpénzbeli öszvegre határozni, melyet mind az átadó könnyen leolvashatná, mind az átvevő a legszükségesebbek beszerzésére fordíthatna, p. o. 40 vagy 50 pengő forintot; különös figyelmet igényelvén az esperestől, arra fordítandót, hogy a plébániák könyvtárai minden változási esetekben épségükben megmaradjanak”.²⁰⁸

203 Hasonló igényeket fogalmazott meg a Győri egyházmegye papsága is. Kelemen 2015. 34–35.

204 *A Verseci kerület rendkívüli közgyűlése*. Sztamora, 1848. szeptember 4. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848:1563.

205 Uo.

206 Stólaris jövedelem, stóla (lat.): adomány, amelyet keresztelekor, esketésekor, temetésekor, bizonyos iratok kiállításakor fizetnek a papnak.

207 *A Verseci kerület rendkívüli közgyűlése*. Sztamora, 1848. szeptember 4. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848:1563.

208 Uo.

Martinszky József elnöknek itt sikerült megakadályozni azt, hogy a reformerők napirendre vegyék a *Csanádi pontokat*. A jegyzőkönyv szerint a tanácskozás megtörténtével Martinszky „a jelen tanácskozmány alatt kifejtett minden egyes egyéni nézetek eránt mutatott türelmeket, egymás eránti egyházi férfiakat illető méltánylatokat, és mindenkinek az egyes pontokra tehetségök és belátásuk szerénti tett [!] szelíd modorú nyilatkozatokat együtt ülő paptársainak nagyra becsülve megköszönte, és e tanácskozmányi ülést bevégeztnek jelentette... azonban az együtt ülő lelkészek óhajtották, egy »több lelkészek és tanárok« által aláírt és nyomtatásban szétküldözött reformi programot, ha az netalán a zsinati tanácskozmányban tárgyalás alá jövendene – kivéve azon pontokat, melyek a fentebb érintett püspöki 21 pontokban már bennfoglaltatnak – küldöttjeik által pártoltatni; mire az Elnök őszintén kijelentette, hogy ő a köztanácskozásba privát nézeteket, s egyáltalában semmi olyast, mi nem a megyei kormánynak a kifolyása bévenni, sem tisztének nem tart, sem nem akar; és az ülést eloszlatta.”²⁰⁹

A radikális papság, amely alapvetően szerette volna demokratizálni az egyház-kormányzatot, és az állami életben megvalósuló alkotmányos, nemzeti elveket is tartalmazó rendszert a katolikus egyházba bevezetni, számíthatott 1848–1849-ben a liberális magyar állam támogatására is. A délvidéki kisháború, illetve az önvédelmi harc kibontakozása megakadályozta a tervezett Csanád egyházmegyei, illetve a nemzeti zsinat megtartását, s ezzel együtt a tervezett reformok is lekerültek a napirendről. A szabadságharcban kibontakozó megtorlás a Csanádi egyházmegyét sem kímélte. Sok papot letartóztattak, illetve börtönbüntetésre ítélték. A konzervatív beállítottságú Lonovics Józsefet 1849. július 21-én elfogták a császári hatóságok Lanzendorfban, amikor marienbadi fürdőkúrájából hazafelé tartott. Pozsonyba szállították, és csak Scitovszky János prímás közbenjárására engedték meg neki, hogy az irgalmasok házában húzza meg magát. Viale-Prelà bécsi nuncius szerint Lonovics tehetséges pap volt, de inkább rendelkezett államférfiúi adottságokkal, mint egyházi képességekkel. Jó kapcsolatokat ápol mind a metternichi kormánnyal, mind annak bukása után a magyar kormánnyal. Ennek következtében innen is, onnan is fenntartással tekintettek rá.²¹⁰

Lonovicsot Haynau nyomására azzal vádolták, hogy 1848-ban részt vett a feloszlott országgyűlés ülésein, hogy ősszel aláírta a püspöki kar uralkodóhoz intézett feliratát, illetve hogy hozzájárult a császári sas levételéhez a temesvári dómról. 1849. október elején szállították Pestre, ahol rövid időre ismét lefogták, majd az apostoli nuncius és a prímás tiltakozása következtében szabadon engedték. Haynau azért hagyta, hogy szabadlábon védekezzen, mert szerette volna, ha Lonovics

209 Uo.

210 Lukács Lajos: *A Vatikán és Magyarország. A bécsi apostoli nunciusok jelentései és levelezése Magyarországról*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. 86.

szabadon, látszólag kényszer nélkül mondott volna le a csanádi püspökségről.²¹¹ Viale-Prelà bécsi apostoli nuncius a csanádi püspökség jövedelmeinek a kincstár számára történt lefoglalásai miatt is tiltakozott, hiszen Lonovics formálisan még csanádi püspök volt.²¹² Az eljárást végül beszüntették Lonovics ellen, de egri érseki kinevezését érvénytelennek tekintették, csanádi javadalmáról pedig lemondatták.²¹³ 1850 januárjában végül – saját kérésére – a melki bencés apátságba internáltak, ahová elkísérte Hopf János udvari papja is.²¹⁴

Pfeiffer Józsefet, a *Csanádi pontok* kezdeményezőjét 1849. december 24-én ítélte el a cs. kir. temesvári hadbíróság. Az ítélet indoklása szerint a vádlott 1849. április 14-ét követően részben plébániáján, a szószékből, és más alkalmakkor is híveit az osztrák és orosz csapatok elleni általános felfegyverkezésre szólította fel, a függetlenségi nyilatkozatot és a lázadó kormány további proklamációit pedig magyarázatokkal kísérve tette közzé. A keresztes hadjárat alkalmával prédikált és az orosz beavatkozás ellen körmeneteket tartott, Horváth Mihály „gyalázatos imádságát” előimádkozta, a császárral és a császári házzal szemben erőteljesen támadó és egyúttal a legközönségesebb kifejezésekre ragadtatta magát. Mindezért fegyveres felkelés elősegítése és másodfokú felségssértés miatt megfosztották hivatalától és valamennyi méltóságától, és ötéves, vasban eltöltendő várfogsággal büntették.²¹⁵

A szabadságharc leverését követően mind Scitovszky János primás, mind az újonnan kinevezett csanádi püspök, Csajághy Sándor több ízben sürgette a bebörtönzött papok szabadon bocsátását. 1851-ben például Scitovszky az uralkodóhoz,²¹⁶ Csajághy pedig Leo Thun gróf vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordult a kegyelem kieszközlése érdekében.²¹⁷ 1852-ben Pfeiffer is amnesztiával szabadult, és miután feloldozták az irregularitás alól, tovább szolgálta egyházmegyéjét.

211 Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv (ÖStA HHStA) Kabinetsarchiv Geheimakten Nachlass Schwarzenberg Kt. 10. Fasc. III. Nr. 157.

212 Lukács 1981. 85.

213 Haynau még Lonovics lemondását követően is lehetségesnek tartotta az eljárás folytatását, de 1850. február 6-án kelt levelében kikérte Schwarzenberg véleményét. *A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848–49-ben*. Szerk. Andics Erzsébet. III. kötet, Akadémia Kiadó, Budapest, 1965. (Magyarország újkori történetének forrásai.) 464–465.

214 Hermann Egyed: *A magyar katolikus papság az osztrák katonai diktatúra és az abszolutizmus idején*. Kapisztrán ny., Gödöllő, 1932. 50–52.; *Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848–1867*. II. Abteilung. *Das Ministerium Schwarzenberg*. Band 1. (5. Dezember 1848 – 7. Jänner 1850.) Hrsg. Kletečka, Thomas. ÖBV & HPT, Wien, 2002. 853.

215 PL Scitovszky-akták Cat. 21. 1417. cs. Acta Iudicii deleg. Polit. Compromissos concernentia. Szám nélküli másolat. Temesvár, 1849. december 24.

216 ÖStA HHStA Kabinetsarchiv Geheimakten Nachlass Schwarzenberg Kt. 10. Fasc. IV. Nr. 245.; Zakar Péter: „*Hazám sorsa az én sorsom*.” *Az Esztergomi Érsekség 1848/49-ben*. Belvedere Meridionale, Szeged, 2003. 89.

217 MNL OL Abszolutizmus kori levéltár, Akten Ungarn, Woiwodina und Siebenbürgen 1848–1860 (D 4) 31. csomó, 67. cetél.

A dualista Magyarországon közmegebecsülésnek örvendett, 1883-ban bekövetkezett halála előtt a csanádi székesegyház éneklőkanonokja, Szent Péterről címzett cholti apát, zsinati vizsgáló, a házassági kötelék és a szerzetesi fogadalom védője, szentszéki ülnök és aranymisés áldozópap volt.²¹⁸

Hegedűs Pállal a szentszék visszavonatta 1848-ban megjelent röpiratának fontosabb téziseit. Temesváron 1849. december 27-én kelt levelében azt írta, hogy ő „ezen munkát a Catholica vallás és Egyház érdekében, s legtisztább szándékkal” írta, „s mi abban rossz, helytelen és megvetést érdemel, nem annyira szívem, mint inkább elmém s gyarlóságomhoz tartozik. Látom én azt most már és elismerem, miként abban sok van, mi a catholica vallás s Egyház méltóságával meg nem egyez, és nincs is úgy kifejezve, mint azt az ügy komolysága és illedelem is kívánta volna: hanem méltányos és kell valamit az időnek is engedni”. Azzal védekezett, hogy a munkát a márciusi rendszerre készítette, melynek halálát nem láthatta előre, és kötetét pusztá véleménynek tartotta.²¹⁹

Jó szándéka igazolására „ezennel ünnepélyesen” kijelentette, hogy „miként mindazt, mit hivatott munkámban a tisztelt olvasó közönségnek átadtam, visszahú-
zom, s mennyiben a Catholica Egyház elveivel ellenkezik, kárhoztatom; és azoktól, kik föllépésem által megborítárok, s kiknek méltó neheztelésüket vontam magamra, szívem legőszintébb érzetével bocsánatot kérek”. Egyúttal javasolta, hogy nyilatkozata jelenjen meg a *Religióban*.²²⁰ A szemináriumban természetesen nem taníthatott tovább, 1851-ben Szentannára került plébánosnak, de német és magyar hívei sosem szerették meg igazán. Hol a Szűzanya megünneplésének elsikkasztásával, hol anyagi visszaélésekkel vádolták, igaz, e vádak sosem igazolták a vizsgálá-
tok. 1870-ben halt meg Szentannán, anélkül, hogy kivételes tudását hosszú évtize-
deken keresztül megoszthatta volna diákjaival.²²¹

IV. Egyházmegyei szinódus 1995-ben

A Szeged-csanádi egyházmegyében 1995-ben megtartott szinódus (zsinat) a 19. századi állapotokkal összevetve merőben új történeti és politikai körülmények között ült össze. 1911-ben Glattfelder Gyulát nevezték ki csanádi püspökké (1911–1942). Glattfelder, aki kiváló tudományos képzettséggel és kormányzási tehetséggel rendelkezett, új szemináriumot építtetett Temesváron. Az első világháborúval járó nehézségeket, majd a megszállást követően a trianoni békeszerződés (1920) az egy-

218 TRKEL Personalien Pfeiffer József 1883:33.

219 TRKEL Personalien Hegedűs Pál 1849:985.

220 Uo.

221 Petri 1992. 664.; TRKEL Personalien Hegedűs Pál 1855. október 29., szám nélkül, 1869:2430.

házmegye nagy részét elcsatolta Magyarországtól. A legnagyobb rész, 154 plébánia Romániához, 64 plébánia pedig a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került. Csak 32 plébánia maradt Magyarországon. Az újonnan kialakult helyzetre az egyháznak is reagálni kellett. Nagybecskerek (Zrenjanin), illetve Temesvár székhellyel 1923-ban két apostoli kormányzóságot állítottak fel, amelyeknek feladata az elszakított plébániák kormányzata volt.²²²

Glattfelder Gyula helyzete az 1918. évi hatalomváltás után egyre nehezebbé vált. 1923-ban a román hatóságok kiutasították az országból, így kénytelen volt Szegedre távozni. Ennek következtében Szeged ismét püspöki székhely lett. Glattfelder hatalmas energiával látott neki, hogy püspökségét újjászervezze és Szegeden új püspöki központot alakítson ki. Kiváló partnerre lelt Klebelsberg Kuno kultuszminiszterben és Somogyi Szilveszter polgármesterben. Együttműködésük jegyében épült fel 1930-ra a Fogadalmi templom, a szeminárium, a püspöki palota és a Szegedre települt kolozsvári egyetem épülettömbje. Klebelsberg Kuno ugyanis a „magyar kultúrfőlény” elméletének megvalósítása érdekében a költségvetés egyre nagyobb hányadát fordította oktatási és kulturális célokra. A Fogadalmi templomot körülvevő épületegyüttes megálmodója Rerrich Béla volt. A Dóm tér egységes stílusával Közép-Európa egyik legszebb építészeti alkotásává vált. A papi szemináriumban a Csanádi mellett a Nagyvárad és a Szatmári egyházmegyék számára is képeztek papokat. A szemináriumot Glattfelder 1930. október 1-jén áldotta meg, a papnevelést a jezsuitákra bízva, tekintettel arra, hogy buzgó papok nevelésére az ő hagyományait tartotta legbiztosabbnak.²²³

Glattfelder sem a püspökség levéltárát, sem könyvtárát, sem műkincseit nem hozhatta magával. Mindezeket pótolni kellett az új egyházi központ kialakítása során. A püspöki palota épülettömbje a szemináriumot és a Szent Imre kollégiumot is magában foglalta. Kialakításában a legkiválóbb hazai és szegedi művészek munkáját vették igénybe. 1931. június 19-én a Szentszék a Fogadalmi templomot a csanádi székesegyház rangjára emelte. 1941-ben a püspök kérésére a Szentszék fölállította Szegeden a csanádi székeskáptalant. Ez volt Szeged egyházmegyei központtá válásának utolsó állomása. Glattfelder püspököt 1942-ben kalocsai érsekké nevezték ki, de betegsége megakadályozta, hogy elfoglalja érseki székét.

Glattfelder Gyula halálának időpontjában, 1943-ban, Raskó Sándor nagyprépost általános püspök helyettesi szolgálatát követően Hamvas Endrét nevezték ki csanádi püspöknek (1944–1964). Egy pizskei kovácsmester fiaként lépett egyházi pályára, s tehetségére jellemző, hogy a bécsi Pázmáneumban tökéletesíthette teológiai ismereteit. Hamvas fölemelte szavát a zsidóság üldözése és megsemmisítése el-

222 Roos, Martin: *Az ősi Csanádi Püspökség és utódjai*. Délvidéki Szemle I. (2014) 1. sz. 5–14.

223 Gyulay Endre: *Glattfelder a Szeged-csanádi püspökség megalapítója*. In: Igazságot – szeretettel. Glattfelder Gyula élete és munkássága. Szerk. Zombori István. METEM–KÉSZ, Budapest–Szeged, 2005. 11–20.

len. Miután a szovjet csapatok elfoglalták Magyarországot, együttműködött az újonnan kialakuló hatalommal is. Az 1945 és 1948 közötti, a felszínen demokratikusnak tűnő átmeneti időszakban egymás után vezettek be az egyház számára hátrányos rendelkezéseket (diplomáciai kapcsolatok megszakítása a Vatikánnal, a katolikus sajtó elleni támadások, vallásos jellegű egyesületek és társulatok feloszlátása, az egyházi oktatási és szociális intézmények állami kézbe vétele stb.). Hamvas Endre – a kényszer hatására – viszonylag engedékeny volt a kommunista diktatúrával szemben, így többek között felszólalt 1962-ben a moszkvai „béke-világkongresszuson”, és jelentős szerepet játszott 1964-ben a szocialista Magyar Népköztársaság és az Apostoli Szentzsék között létrejött részleges megállapodás megkötésében is.²²⁴

Hamvas Endre utóda, Ijjas József csanádi apostoli adminisztrátor (1964–1969) lényegében elődje óvatos politikáját folytatta. Ijjas, aki elődjéhez hasonlóan részt vett a II. vatikáni zsinaton, kitartóan szorgalmazta a szentmise magyar nyelvű szövegének a bevezetését. Az őt követő Udvardy József is kezdetben apostoli kormányzó volt (1969–1975), és a szocialista magyar vezetés csak a hetvenes évek közepén járult hozzá püspöki kinevezéséhez. Püspökként 1975-től 1987-ig állt a Csanádi egyházmegye élén. Az Apostoli Szentzsék 1952. április 19-én a csanádi püspököt a nagyváradai püspökség Magyarországhoz tartozó részének apostoli kormányzójává is kinevezte, ezzel újabb plébániák irányítása került a püspökséghez, 1982. augusztus 5-én pedig az egyházmegye nevét Szeged-csanádi püspökségre változtatta.²²⁵

1987-ben Gyulay Endre kapott püspöki kinevezést, akinek kormányzati időszak (1987–2006) a rendszerváltozás, az állam és az egyház viszonyának gyökeres megváltozása, illetve az új, demokratikus rendszer kiépülésének időszakára esett. 1989 után sorra tértek vissza Szegedre a korábban elűzött szerzetesrendek: a ferencesek, jezsuiták, piaristák, a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolánövérsek és a minoriták. 1990. február 9-én helyreállították a nagyköveti szintű kapcsolatokat a Vatikánnal. A politikai rehabilitáció keretében számos papnak és hívőnek szolgáltatottak igazságot, ugyanakkor a korábbi elnyomó rendszerrel titokban kapcsolatokat ápoló lelkészegyet nem sikerült megnyugtatóan rendezni. Az országban ismét megindulhatott az egyházi oktatás, Szegeden az iskolánövérseknél és a jelentős hagyományokkal bíró piaristáknál. 1993-ban II. János Pál pápa módosította a magyarországi egyházmegyéik határait. Ennek következtében a nagyváradai és a váci püspökség, továbbá az egri főegyházmegye meghatározott plébániáit a Szeged-csanádi egyházmegyéhez csatolták. Gyulay püspök kiemelkedő szerepet játszott az egyházi

224 Sági György: *Egy katolikus főpap vívódásai. Hamvas Endre csanádi püspök és az államhatalom, 1961–1964. Egyháztörténeti Szemle XIV.* (2013) 2. sz. 63–82.

225 Zombori István: *A Szeged-csanádi Püspökség egyházmegyei múzeum és kincstár.* Szeged-Csanádi Püspökség, Szeged, 2005. 26–28.

ingatlanok visszaszolgáltatásával kapcsolatos tárgyalások során. Kezdeményezésére tartottak egyházmegyei szinódust 1995-ben,²²⁶ amiről alább részletesen is szólunk.

A zsinatról kiadott kézikönyv bevezetésében Gyulay Endre megyéspüspök utalt az egyházmegyét ért történeti megpróbáltatásokra és csapásokra. A szocialista korszakot „igen szomorú” időszaknak nevezte, amikor „nemcsak az egyházmegye kormányzása lett »államilag irányított«, de papjaink egymás közötti viszonya és híveikkel való kapcsolata is gondokkal telivé vált”. A sok nehézség közepette – Gyulay püspök szerint – „gondviselésszerű volt” II. János Pál pápa 1991. augusztus 16–20-ig tartó látogatása, aki felhívta az ordináriusok figyelmét az egyházmegyei zsinatok fontosságára.²²⁷

Az egyházmegyei szinódusokon a régi kódex szerint csak papok vehettek részt. Az 1990-es években tartottakon viszont már a világi hívek is megjelenhettek. Lukács László szerint „ez a változás megfelelt a II. vatikáni zsinat egyházképének: minden Krisztus-hívő azonos méltósággal rendelkezik Krisztus egyházában. A világiak jelenléte a zsinaton nemcsak új szempontokkal gazdagította a munkát, hanem új közösséget is teremtett a papok és a hívek, a papság, a hívek és a főpásztor között.”²²⁸ Az 1990-es évek közepén számos magyarországi egyházmegyében tartottak szinódust: először az Esztergom-budapesti főegyházmegyében 1994. július 3-tól 9-ig, másodjára a Szeged-csanádi egyházmegyében 1995. június 18-tól 24-ig, majd a Váci egyházmegyében 1995. november 21–22-én, a Veszprémi főegyházmegyében 1996. június 18–20-ig, továbbá az Egeri főegyházmegyében 1996. október 6-tól 11-ig. A Kalocsai főegyházmegye 1995. június 27-én meghirdetett zsinata többszöri döntés folyamatot ölelt fel. 1997-ben tartotta meg zsinatát a Székesfehérvári és a Szombathelyi egyházmegye is. Ezt követte a pécsi szinódus 1998 októberében, végül a Debrecen-nyíregyházi egyházmegye zsinata 1999. október 25–28-ig.²²⁹

A Szeged-csanádi egyházmegyében is hosszú előkészítő munka vette kezdetét, amelynek során a plébániai közösségek több ízben is hozzászólhattak a felvetett kérdésekhez. Kiss Imre²³⁰ a *Vigiliában* a II. vatikáni zsinat jelentőségét a gyülekezet felfedezésében látta. Majd egy évtizedig politikai megfontolásokból a kommunizmus akadályozták a zsinati okmányok lefordítását, de később sem hatotta át a zsinat szelleme a szegedi teológiai oktatást, ráadásul az 1980-as évekig a világiak nagyrészt ki voltak zárva a teológiai tanulmányokból. Ezen túlmenően – szögezte le – az azóta megjelent különféle egyházi megnyilatkozások közkinccsé tétele is fontos volt. Az egyházmegyei szinódus fontos feladatánaként jelentkezett az újraevangelizálás elősegítése, hiszen az egyházmegye lakosságának csak mintegy 5%-át tették ki a gyakorló

226 Uo.

227 *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 5.

228 Lukács László: *A zsinatok félidejében. Zsinatok a világegyházban és Magyarországon*. Vigilia 62. (1997. június) 482. <http://vigilia.hu/regihonlap/1/19707.html> (letöltés: 2015. szeptember 18.).

229 Uo.

230 Szeged-csanádi egyházmegyei püspök, 1993–2000-ig Szeged-Tarjánváros plébánosa.

katolikusok. A másik súlyponti kérdésnek a közösséget tartotta, hiszen „az egyház ott és akkor vonzó, ahol és amikor közösségként él”²³¹

Miután Gyulay Endre szeged-csanádi püspök meghirdette a zsinatot, elkezdődött a lehető legágabb körű gyűjtőmunka a szinódus lehetséges kérdései kapcsán. Ebben nemcsak a papok, hanem a képviselőtestületeken keresztül világiak is részt vettek. Ez a történelmi helyzet az 1848-ban már napvilágot látott radikális reformelképzelések ismételt megfogalmazásához vezetett, noha ennek az érintettek aligha voltak tudatában. Az előkészületek során Máté-Tóth András – aki a szinódus előkészítésében fontos szerepet játszott – a *Távlatok* című folyóiratban fogalmazta meg a szinódussal kapcsolatos gondolatait. A II. vatikáni zsinat mintájára hangsúlyozta, az összehívandó szinódus pasztorális jellegét, szemben a korábbi évszázadok dogmatikus irányultságával. Az „egyházi kommuniót” szerinte „a kommunikáció tarthatja életben és töltheti meg élettel. Mindez megköveteli, hogy az egyházmegyei szinódus mélyen az egyházközségek kommunikációjának rendszeréből nőjön ki: legyen már az előkészítés, és aztán főleg maga a szinódus, e kommunikáció alkalma és anyaga.”²³²

A szerző szerint nagy a veszélye annak, hogy helyzetüknél fogva egyesek előírják a programot, ami az egyházmegye vezetésének bírálataként is értelmezhető, hiszen „az egyházmegye hívei a püspökkel és a püspöki hivatallal szemben úgy érznek, hogy nekik oda beleszólásuk és belátásuk nem lehet”. Nagy hangsúlyt fektetett Máté-Tóth a világiak szerepére is, kíváncsúnak tartva, hogy a püspök minden pasztoráló pap mellé meghívjon egy laikust is. A II. vatikáni zsinat szellemében felvetette, hogy az összehívandó szinódusnak fenn kell tartania a megyéspüspök szuverenitását és „a részt vevő csoportok és személyek közreműködésének önállóságát”. Hangsúlyozta, hogy „az egyházmegyei szinódus előkészítése nem korlátozódhat pusztán a plébániarendszer kommunikációs csatornáinak alkalmazására, hanem [...] meg kell szólítania a nem plébániarendszer szerint szerveződő mozgalmakat, közösségeket is”. A megújulás eszerint elsősorban szemléleti és csak másodsorban szervezeti kérdés.²³³

1992. október 20-i körlevelében Gyulay püspök kijelölte a szinódus 15 témakörét és megnevezte a témafelelős papokat is. A témakörök:

1. Keresztség és bérmlás
2. a Bűnbocsánat
2. b Eukarisztia
2. c Betegek kenete
3. Egyházi rend, hivatásgondozás
4. Házasság szentsége, családtervezés

231 Kiss Imre: *A szeged-csanádi zsinatról*. Vigilia 62. (1997. június) 515–518. http://vigilia.hu/node/Vigilia_1997_07_facsimile.pdf (letöltés: 2015. szeptember 18.).

232 Máté-Tóth András: *Egyházmegyei szinódus Szeged-Csanád*. Távlatok 6. (1992) 2. sz. 242–243.

233 Uo. 244–249.

5. Hitoktatás
6. Óvoda, iskola
7. Felnőttképzés
8. Ifjúsági pasztoráció
9. Egyházi épületek (altemplom, temető)
10. Anyagi ügyek
11. Médiaügyek
12. Speciális lelkipásztori feladatok (elváltak, szekták, nemzetiségek, szenvedélybetegek, börtönpasztoráció, ökumenizmus)
13. Egyéb lelkipásztori feladatok (zarándokutak, búcsújárások, temetés, házszentelés, szentórák)
14. Szervezési feladatok (filiák, oldallagos plébániák)²³⁴
15. Világi hívek, egyházközélet²³⁵

A bizottságokban az egyházmegyes papság mellett világiak és szerzetesek is voltak. A bizottságok által kidolgozott anyagokból készült az első munkadokumentum-tervezet, amelyet a képviselő-testületekben és a plébániákon szélesebb körben megvitattak és kiegészítettek. Kiss Imre véleménye szerint „ekkorra a papság mintha belefáradt volna a zsinati munkába (talán föl se fogta a benne rejlő lehetőséget, és a napi tennivalók fölemésztették erejét), s kezdett befagyni a zsinati folyamat. Ekkor jött egy új ötlet. Mi lenne, ha Szegeden meghirdetnénk egy széles körű zsinati fórumot? Püspök úr jóváhagyásával meg is tettük. Összehívtuk azokat, akikről úgy gondoltuk, szeretnének tenni valamit az egyházmegye megújulásáért. Egy kis csapat készítette elő ezt az első fórumot. Több mint hetven résztvevő jött mintegy tizennégy plébániáról és különböző egyházi intézményekből. Az volt a benyomásunk, ezzel sikerült az embereket fölráznunk, és elindítanunk a dialógust aulisták, teológiai tanárok, plébánosok, káplánok, férfi és női szerzetesek, különböző lelkipásztori mozgalmakhoz tartozó világiak, plébániai munkatársak, értelmiségiek és fizikai munkások, felnőttek és fiatalok között. Úgy váltunk el, hogy ezt folytatni kell, esetleg rendszeressé tenni. Bennünk, szervezőkben pedig felébredt a felelősség az egyházmegye többi része iránt. Kialakult egy tizenkét fős »fórum-tanács«, ²³⁶ amelynek tagjai a legkülönbözőbb hivatásokat, életállapotokat és lelkipásztorokat stb. képviselték, s együtt kerestük a »Hogyan tovább?«-ot. Éreztük, hogy először nekünk kell őszinte párbeszédben és mély közösségben lennünk egymással, s ezzel segíthetjük a legjobban a zsinatra való készülést az egész egyházmegyében.»²³⁷

234 Paphiány esetén a püspök valamely szomszédos plébánia plébánosát bízta meg a megüresedett, önálló egyházközösség vezetésével.

235 *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 169–170.

236 Máté-Tóth Andrásnál „Szinódusi Fórum Tanács”. Lásd Máté-Tóth András: *Megújulva megújítani. A Szeged-Csanádi egyházmegye szinódusa*. Egyházfórum 10. (1995) 4. sz. 5.

237 Kiss 1997. 516.

A „fórum-tanács” másfél év alatt végiglátogatta a nyolc espereskerületet. Először az esperest látogatták meg, aztán a kerületben lévő többi papot is. Elmesélték a szegedi fórumot, s hasonló összejövetelekre tettek javaslatot. Így jöttek létre a vidéki fórumok, ahol a világiak megtapasztalhatták, hogy lényeges az ő véleményük is. A plébánosoknak is az volt a benyomásuk, hogy új távlatok nyíltak meg előttük. Miközben folyt a bizottságok munkája, II. János Pál pápa *Hungarorum gens* kezdetű bullájával 1993-ban az egyházmegyei határokat a korabeli viszonyoknak megfelelően módosította. A zsinati előkészületeket ezért az új plébániákra is ki kellett terjeszteni, illetve módosítani kellett a témafelelősök személyét is. A zsinati fórumokon a résztvevők megértették, „hogy a zsinat igazi gyümölcse az lehet, ha a zsinati folyamat a zsinat bezárásával nem ér véget, hanem zsinatoló egyház maradunk”.²³⁸

A színóduson megvitatandó témák némelyike az előkészítés során módosult. A családtervezés és a szervezési feladatok részben más témakörökbe épültek be, részben kimaradtak a végső dokumentumból. Ugyanakkor új elemként jelent meg a szerzeteseknek, illetve a karításmunkának a megvitatása. Olyan témák is voltak, amelyek nem jelentek meg a színódus dokumentumaiban, noha az egyházmegyében különböző csoportok beszélgettek róluk. Idesorolhatjuk az egyházmegye irányítására és központjára, az ökumenizmusra, továbbá a román nemzetiségű hívek pasztorációjára vonatkozó, az egyházmegyében működő egyesületekkel és szervezetekkel, végül a kultúra művelőivel és intézményeivel kapcsolatos kérdések megvitatását.²³⁹

A beérkezett anyagot Gyulay Endre püspök rendszerezte, a munkadokumentumot pedig egy erre a célra létrehozott bizottság készítette el. Ez három hónapon keresztül dolgozott a beérkezett anyagokon, végül elkészítette a végleges munkadokumentumot. Az állandó tagok mellett minden téma földolgozásánál jelen volt az adott bizottság vezetője és esetleg valamelyik világi tagja is. 1993. augusztus 29-én küldték ki a püspökségről a munkadokumentumot az espereskerületeknek és az egyházközségeknek megtárgyalás végett. Gyulay püspök már 1994. szeptember elején szerette volna megtartani a zsinatot, de az Egyházmegyei Papi Szenátus több tagja úgy ítélte meg, hogy a rendelkezésre álló idő nem elégséges az alapos munkához. Ezért Gyulay püspök 1994. december 25-ig meghosszabbította a hozzászólások kidolgozására fordítható időt. Decemberben sor került a színódus meghirdetésére, egyúttal az espereskerületek utasítást kaptak egy-egy képviselő és egy helyettes megválasztására. Az esperes, az Egyházmegyei Papi Szenátus tagja mellett az így megválasztott lelkész képviselte az espereskerületet. A püspök egyúttal javaslatot kért világi küldöttek személyére vonatkozóan is. Gyulay Endre kinevezett egy Előkészítő Bizottságot is, a végleges munkadokumentum megalkotása érdekében. Ennek tagjai voltak: Katona Nándor általános helynök, Ábrahám István nagyprépost,

238 Uo. 517.

239 Máté-Tóth 1995. 5.

Kiss Imre teológiai tanár, Kovács Péter plébános és Lotz Antal teológiai tanár. 1995. január 3-tól minden szerdán üléseztek egészen április 12-ig. Az Előkészítő Bizottság és a Kondé Lajos ifjúsági referens vezetése alatt álló Technikai Bizottság meghatározta a szinódus munkájának menetét. A szinódus (zsinat) 1995. június 18-án 18 órakor szentmisével vette kezdetét, amelyen a részt vevő papok is koncelebráltak.²⁴⁰

1995. június 24-ig tartott a Szeged-csanádi egyházmegye szinódusa a Szeged melletti Domaszék-Zöldfáson, a Katolikus Ifjúsági Központban. Az egyházi gyűlekezetben 95 fő vett részt, ebből 18 megfigyelő (többnyire más egyházmegyék küldöttei), akik szavazati joggal nem rendelkeztek. A zsinatoló rendes tagok közül 43 pap és 34 világi volt, 67 férfi, 10 pedig nő.²⁴¹ Lukács László már 1997-ben rámutatott, hogy a szinódusok témakörei lényegében mindenütt azonosak, bár néhány jellegzetes eltérés megfigyelhető. „Szegeden a szentségi pasztorációval foglalkoztak a legrészletesebben” – állapította meg, a többi szinódustól eltérően Szegeden ez a sorrendben is az első téma. „A szentségekhez kapcsolódik ma a pasztoráció legtöbb gyakorlati gondja. Nem véletlen, hogy a szeged-csanádi zsinat 60 oldalon foglalkozik velük (ez csaknem 40%-a a teljes szövegnek, bár a fejezetbe beleépül a család-pasztoráció és a papképzés is, amelyet más zsinatok külön fejezetben tárgyalnak), de a többi zsinaton is kiemelten foglalkoztak e témával.”²⁴²

Gyulay Endre 1995-ben egy, a zsinat jelentőségét firtató kérdésre a következőket válaszolta: „A zsinat mottója ez volt: »Megújulva megújítani.« Megvizsgáltuk az egyházmegye helyzetét, problémáit. Hangsúlyoztuk, hogy saját magunkon kell kezdenünk a megújulást, s ha ez sikerül, annak aztán apostoli kihatásai is lesznek. Talán a legsúlyosabb probléma a paphiány, a másik pedig a világiak részvétele az apostolkodásban, amelyet a II. vatikáni zsinat annyira sürgetett, de, sajnos, a magyar egyházban mi igen messze vagyunk az eszményi megvalósulástól.”²⁴³ A szinódus – a püspök szándékának megfelelően – mintegy száz alkalommal sürgette az egyházmegye közösségi átalakítását. A kisközösségek a szinódus állásfoglalásai szerint teljes természetességgel tartoznak az egyházmegye egészébe. Máté-Tóth András szerint sokan itt szereztek először tapasztalatot „az élő aktív és testvéri egyházról”. Az ismert vallástudományi szakember szerint „a tapasztalat hatása alighanem sok tekintetben erőteljesebb lesz, mint a határozatoké és ajánlásoké.”²⁴⁴

A szinódus háttérében mindvégig érezhető volt a kommunista rendszer által okozott sebek hatása, de voltak olyanok, akik a liberalizmust sem akarták kímélni. A tömeges elvállaltalanodás olyan kérdések újraértelmezésére sarkallta a résztvevő-

240 *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 170–172.

241 Kiss 1997. 517.

242 Lukács 1997. 490.

243 [Szabó Ferenc:] *Beszélgetés Gyulay Endre püspökkel a szegedi egyházmegyei zsinatról és a magyar egyházi helyzetről*. Távlatok 25. (1995) 625–631. <http://www.tavlatok.hu/38elottick/tavlatok25.htm#25forum> (letöltés: 2015. szeptember 18.).

244 Máté-Tóth 1995. 4. (Tapasztalatom szerint ez a jóslat bevált. – Z. P.)

ket, mint például kit szabad megkeresztelni? A munkaanyag így vázolta a problémát: „A szülők törpe²⁴⁵ kisebbsége kéri meggyőződésből a keresztség szentségének kiszolgáltatását. A többség pedig a társadalmi szokásoknak eleget téve kéri gyermeke számára a keresztséget. Ennek következtében – még ha jó szándékkal meg is ígéri a gyermeke kereszteni nevelését – hitbeli járatlansága miatt nem képes erre. (Akik ma gyermekeik számára a keresztséget kérik, az elmúlt 40 év vallásellenes légköre miatt nem, vagy csak alig részesültek kereszteni szellemű oktatásban és nevelésben.) Nem kevesen vannak olyanok is, akik megmondják, hogy ők nem tudják jólélekkel megígérni a gyermek kereszteni nevelését.”²⁴⁶ A zsinat végül a 868. kánonnak megfelelően az egyik szülő kérelméhez és a kereszteni nevelés „megalapozott reménye”-hez kötötte a keresztelést.²⁴⁷

1995. június 20-án volt olyan pap, aki megpróbálta megakadályozni a liberalizmus kritikáját, a többség viszont J. J.-vel értett egyet, aki így érvelt: „A liberalizmus-sal kapcsolatban, Eötvös és társainak köszönhetjük, azt, hogy a magyar egyház autonómiája nem valósult meg, hisz 48-ban nem szavazták meg,²⁴⁸ nem vitték be az országgyűlés elé, Kossuth ellenséges magatartása a kat. egyházzal nyilvánvaló. Továbbá az egész liberalizmus az iskolatörvénybe, az anyakönyvezésbe, az egyházpolitikai harcokba jelentősen belejátszott. Gyakorlatilag a liberalizmus okozta azt a törést, amely a katolikus egyházban a mai napig megvan.”²⁴⁹ A többség így elvetette „a szabadelvű liberalizmus”-t [!].

Az áldozással kapcsolatban a résztvevők úgy látták, két negatív jelenséggel számolhatnak: egyrészt a templomba járók egy része még évente egyszer sem járul szentáldozáshoz, másrészt „akár naponta kétszer is áldoznak és szentgyónáshoz még évente egyszer sem járulnak, arra való hivatkozással, hogy a szentmise elején elvégzett közgyónás elegendő.”²⁵⁰ A rendelkezések szerint, „ha szemmel látható”, hogy az áldozni szándékozó nincs felkészülve a szentáldozásra, akkor az áldoztató ne áldoztassa meg, egyúttal kérje meg az illetőt, hogy beszéljék meg a problémát.²⁵¹

Máté-Tóth András 1995-ben megjelent elemzésében arról írt, hogy a szinódus dokumentumai a világot többnyire „a kommunista múlttól fertőzöttnek, sokszor az egyházzal szemben ellenségesnek láttatja, amely a papokat sokszor a társadalom peremére és magányba szorította”. Ettől a negatív világfelfogástól a szerző szerint „na-

245 Ez a szó a végleges változatból kimaradt. *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 006.

246 *A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Munkadokumentuma. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat* 1995. 2. d. Lásd a III.8. számú forrást!

247 *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 027.

248 1848-ban a katolikusok petícióját az utolsó rendi országgyűlés elkésettnek nyilvánította. Csorba 1999. 54–57.

249 A hitoktatás helyzetével kapcsolatos vita. *Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat* 1995. 4. d. *Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat, szekciósülések.*

250 *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 081.

251 Uo. 095.

gyon eltér a II. vatikáni zsinaté, amely ha kritizálja is a világot, szemléletét mégis ki-egyensúlyozott árnyaltság hatja át.”²⁵²

Figyelemre méltó megfigyeléseket végzett a szinódus a papsággal kapcsolatban: „Egyházunk válsága a papok válságán látszik legszembetűnőbben. Kevesen vannak, az uránpótlás kevés, többen elhagyják a papi hivatást, a megmaradtak átlag életkora nagyon magas, túlterheltek fizikailag és lelkileg, magányosak. Ez a helyzet az egész Egyház életének gyökeres megváltoztatása nélkül a jelenlegi gyakorlat folytatásával még válságosabbá válik. Az elmúlt negyven év folyamán a papok a társadalom peremére kerültek. Különösen a falvakban alig akadt valaki, akivel emberi kapcsolatot kialakíthattak volna. Nem egy helyen még olyan személy sem került, aki a hetenkénti takarítást és egy tányér meleg ételt biztosított volna. Ez a helyzet sok papot idegileg felőrölt, különönc emberre tett, mások viszont pótcselkvésbe menekültek (kertészkedés, fényképezés, bélyeggyűjtés, gazdálkodás, kereskedés, anyagi javak gyűjtése, társ kapcsolat, alkoholizmus)”²⁵³ és emiatt papi identitásuk kérdésessé vált. Ugyancsak az előbb említett okok miatt a papok egy részének egészsége megrendült, sokaknak a teherbírása a réginek töredékére csökkent, mások viszont a kilátástalan küzdelemben belefáradva, vagy a »belső emigrációt« választották vagy pedig föl is adták hivatásukat.”²⁵⁴ A túlterheltség strukturális okaira a II. vatikáni zsinat szellemében az ajánlások többek között a püspök és a papság közötti munkatársi kapcsolatot, az Egyházmegyei Papi Szenátus szerepének megerősítését, az esperes-kerületekben rendszeres papi összejöveteleket és a plébános és hívei közötti személyes kapcsolat megteremtését szorgalmazták. A szinódus rendelkezései a papok lelki életre fordított idejének biztosítását és a háromévenkénti lelki gyakorlaton való részvételt is sürgették.²⁵⁵

A zsinat a modern társadalom egyik legnagyobb problémájának tartotta a házasság válságát. Az idevonatkozó helyzetkép szerint a médiumok felmérhetetlen kárt okoznak azáltal, „hogy a házasság előtti szinte korlátlan szexuális életet propagálják, a házassági hűséget nevetségessé teszik és kigúnyolják”. A rendeletek többek között előírják, hogy a házasság előtti oktatások kötelezőek, anélkül egyetlen lelkipásztor sem eskethet.”²⁵⁶ Volt olyan hozzászóló, aki az egyház felelősségét is felvetette az adott helyzet kialakulása kapcsán: „El kell mondani azt is, hogy nagyon sok egyháziilag érvényes házasság bomlik fel, és az érintettek nem kapják meg a várt segítséget, aminek oka az, hogy az egyház magánügynek tekint a válást. Nem ért vele

252 Máté-Tóth 1995. 8–9.

253 Az áthúzott részek a végső változatból kimaradtak, vö.: *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 173.

254 Szeged-Csanádi Egyházmegye, zsinat, szekcióülések. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 4. d. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat, szekcióülések. Domaszéki Zöldfás Katolikus Ifjúsági Központ, 1995. június 18–24. VI. Az egyházi rend Munkadokumentum módosításai A) A papság.

255 *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 185–186., 198–208.

256 Uo. 243., 245., 272.

egyed, minthogy nem is teheti, de azt sem ismeri el, hogy ennek a szörnyű botrány-nak 50%-ban saját maga is részese. Mert egy dolog az egyházi esküvő és egy másik dolog az abban közreműködők felelőssége. Ki ne tudna olyan esetekről, hogy az eskető pap meg volt győződve arról, hogy szó sincs a feltételek megjelöléséről – ú.m.²⁵⁷ szeretet, odaadás, egymás kölcsönös tisztelete, Isten szeretete, tisztelete, hiten alapuló önfeláldozás, megértés –, mégis oltár elé engedte az ifjú párt. Arra is van példa, hogy maga a pap állapította meg, miszerint nem lesz jó az a bizonyos házasság, az örök igen mégis elhangzott.”²⁵⁸

A hitoktatás kapcsán az ajánlások között szerepelt, hogy a jelenlegi ismeretköz-pontú oktatásról át kellene térni az életközpontról oktatásra. Érdekes, hogy a hitokta-tók hittani felkészültsége nem került szóba kiválasztásuk kapcsán, csupán emberi adottságaikra, vallási magatartásukra, hazaszeretetükre és társadalmi helyzetükre kellett tekintettel lenni kiválasztásuk során.²⁵⁹

Teljesen új vizekre eveztek a szinódus résztvevői, amikor a média problémáit boncolgatták. A vita kimenetelét meghatározta, hogy a médiában dolgozó szakem-berek nem vettek részt a vitában. A feladatként kitűzött evangelizálást végül a „mű-sor objektív értékétől”, nem pedig az újságírók vallásosságától várták. A szinóduson Katona Nándor ismertette az ilyen értelmű módosítást: „Katona N: (...) A 18-as pontból töröltünk egy jámbor fölszólítást és az utána következő mondatokat is át-fogalmaztuk. Így: A műsor objektív értékének kell dö[n]tő[n]e lennie, függetlenül a szerző vallásosságától, illetve katolikus voltától. A legjelentősebb [d]olog a felelő-ség tudata minden médiaszakemberben és a médiákban [!] szereplőkben. A szándé-kainkat szolgáló alkotókat mind anyagi, mind erkölcsi elismerésben kell részesíteni. Az értékeinket közvetítő alkotókat becsüljük meg.”²⁶⁰

Szintén szóba kerültek a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok is. Az egyik plébános így foglalta össze a cigánysággal kapcsolatos tapasztalatait: „Külön problé-ma a cigány-kérdés. Plébániámon 1200 magyar katolikus mellett 800 a cigány. Ha-marosan megfordulhat az arány és ők lesznek többségben. A keresztségen és temeté-sen kívül nem hajlandók semmi más egyházi szolgáltatásra. Van Isten-hitük és babo-nás vallásosságuk. Próbáltam kijárni hozzájuk misézni, nem értem el eredményt.

A keresztségi oktatásra eljárnak. Meg is ígérnek mindent, de semmit sem telje-sítenek. A temetésre felvonul az egész cigányság. Ilyenkor igyek[e]znék szentbeszéd-del kapcsolatba kerülni velük, de nem mondhatom, hogy valami eredményt értem volna el.

257 Ú.m.: úgymint.

258 Sz. P.: A házasság. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 1. d. 5. Házasság.

259 A Szeged-Csanádi Zsinat 1995. 314.

260 Plenáris ülések jegyzőkönyvei. 1995. június 23. délutáni ülés jegyzőkönyve. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 3. d.

Gyermekeik jó része a kiséítő iskolába jár. Ott kell a legelemibb imádságokat is megtanítani. Figyelmüket nem könnyű lekötni. Az elbeszéléseket és a verseket szeretik. Meggyőződésem, hogy egészen különlegesen kellene nekik a hitoktatást is végezni és szerepet adni a liturgikus cselekményekben.”²⁶¹ A rendelkezések során a zsinatolók szükségesnek tartották leszögezni, hogy a kisebbségek érzékenységét ne sértsék meg, illetve hogy tartsák tiszteletben e közösségek sajátosságait. Látható, hogy a felvetett problémák a rendeletekben csak az általánosság szintjén tükröződtek.²⁶²

Fontos feladatának tekintette a szinódus a világi hívek fokozott bekapcsolását az egyházi életbe. Itt a kisközösségek erejében bíztak a résztvevők: „A világi hívek bekapcsolásának egyik legjobb módja a különféle kisközösségek megszervezése. Ettől sokan félnek, egyrészt azért, mert a szektás jelenségektől tartanak, másrészt pedig azért, mert a lelkipásztor közvetlen vezetése alól kivonják magukat.”²⁶³ Ennek ellenére azt kell mondanunk, úgy tűnik, a jövő útja az egyházban a kisközösségi élet. Így nyilatkozik erről a Szentatya, de ezt mutatja már most az egyházi élet is. Ahol működnek kisközösségek, ott eleven az egyházi élet, ahol nem, ott többnyire formális. Természetesen bármelyik egyházi lelkeségi mozgalom értéket jelenthet, amennyiben hűséges karizmájához és tevékenyen hozzájárul egyházközségének evangelizációs céljaihoz.”²⁶⁴

A zsinat foglalkozott a tevékenységüket újra megkezdő szerzetesek nehézségeivel is. A munkadokumentumnak ezen részébe feltűnően sok módosítás került: „S05 A szerzetesek visszatelepedése folyamatban van, azonban sok nehézségbe és akadályba ütközik (az ingatlanok visszaadása vontatottan halad, a létszám nagyon csekély és a hivatás is nagyon kevés, hivatások száma a szükségesnél kevesebb, itt-ott még a jövőtől való félelemmel is találkozhatunk, az új helyzet új feladataiban nehéz az eligazodás.

S06 Bizonyos feszültségek is jelentkeznek a szerzetes és az egyházmegyes papság között. Ennek oka többek között az, hogy a szerzetesek egy része úgy érzi, hogy a pasztorációban túlzott elvárásokat táplál irántuk mind az egyházmegye vezetősége, mind az egyházmegyes papság. Ennek okát a szerzetesrendek abban látják, hogy az egyházmegye hívei és papsága e rövid idő alatt még nem ismerhet-

261 M. E.: [Hozzájárulás az ifjúság pasztoráció kérdéséhez.] Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 1. d. 7. Ifjúság pasztoráció, felnőttoktatás, hivatásgondozás.

262 *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 541–542.

263 Ez a mondat a végleges változatban így alakult: „Ettől sokan félnek, részint azért, mert a szektás jelenségektől tartanak, részint pedig azért, mert a lelkipásztor közvetlen vezetése alól esetleg kivonják magukat.” *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 605.

264 A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Munkadokumentuma XVI. Világi hívek és egyházközösségi élet. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 2. d.

te meg a közösségek sajátos karizmáit, s az ebből fakadó küldetésüket, s ezért olyan elvárásokat támasztanak, melynek kevésbé tudnak eleget tenni. Másrészt a papság és a hívek jelentős egy részének az a véleménye, hogy a szerzetesi közösségek túlságosan a saját életüket élik, és nem eléggé kapcsolódnak be a lelkipásztori munkába.²⁶⁵ Előfordul, hogy egyik-másik szerzetes közösség pap tagjai még vasárnap is koncelebrálnak, amikor ugyanabban a városban az egyházmegyes papok három szentmisét mondanak.)²⁶⁶

Az anyagi ügyek megtárgyalásának jelentőségét az adta, hogy a diktatúra összeomlása után az újonnan kialakuló gazdasági környezethez mindenképpen alkalmazkodni kellett. Meglepő, hogy a helyzetkép értékelése szerint a hajdani kegyúri rendszer következményének látták, hogy a hívők az egyházmegyei központtól várták az egyházközség anyagi problémáinak megoldását, miközben maguk nem kívántak áldozatot hozni.²⁶⁷ Ennek a megállapításnak a pontosítását szolgálja az az állítás, hogy „híveink egy csekély része az elmúlt időszakban erején felül áldozott és áldoz ma is az Egyházért”.²⁶⁸ A vonatkozó rendelkezések többek között az egyházközség ingatlanvagyonának és ingóságainak pontos nyilvántartását, a műalkotások védelmét, a munkatörvénykönyv betartását, az alkalmazottak fizetésének pontos folyósítását, illetve az egyházi pénz kölcsönadásának tilalmát rendelték el.²⁶⁹

Csanádi egyházmegyes szinódusokról készített áttekintésünk végére értünk. Ezek mindig pontosan tükrözték az egyházmegye helyzetét és az adott viszonyokra megfogalmazott reakciókat. 1821-ben főként a késői jozefinizmus közepette érzékelhető erkölcsi hanyatlást próbálták feltartóztatni. A határozatok elsősorban a trienti zsinat rendelkezéseit próbálták meg az egyházmegyében foganatosítani. 1848-ban a polgári átalakulás jelentett kihívást az egyház számára. Ekkor a papság többsége az új eszmék egyházon belüli alkalmazásában látta a válságból kivezető utat. A javaslatok többsége liberális, illetve nemzeti megfontolásokból származott. 1995-ben a kommunista diktatúra öröksége és az átalakuló társadalmi közeg határozta meg az egyházi gyülekezet tárgyalásait. A Szeged-csanádi egyházmegyében főként a szentségekre és a világiak pasztorációba történő bevonására összpontosítottak. Az alábbi közölt forrásokat úgy válogattuk össze, hogy azok hozzásegítsék az olvasót a fentebb tárgyalt problémák jobb megértéséhez.

265 Szeged-Csanádi Egyházmegye, zsinat, szekcióülések. XVII. Szerzetesek az egyházmegyében. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 4. d. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat, szekcióülések.

266 Vö.: *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 627–628. Az áthúzott részek a végleges változatból kimaradtak.

267 Kegyúr nem csak egyházi személy lehetett.

268 *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 648–654.

269 Uo. 673–688.

Dokumentumok

I.

Az 1821-es temesvári szinódus

I.1.

Az 1821-es temesvári szinódus határozatai

Temesvár, 1821. szeptember 24–26.

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Synodiales;
Acta synodalia. Collecta per Oltványi, Paulum. Temesvarini, 1859. 50–76.)

I.1.A

Acta et Statuta Synodi Almae Dioecesis Csanádiensis sub Excellentissimo
Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Ladislao Köszeghy de Remete
Episcopo Csanadiensi Sacrae Caesaris Regiae et Apostolicae Majestatis Actuali
Status Intimi Consiliario

Diebus 24, 25 et 26 Septembris Anni 1821.

Paucis diebus a perceptis Celsissimi Primatis Regni Hungariae Principis¹ Alexandri a Rudna Litteris die 24-a Maji anni 1821. exaratis, quibus Sua Celsitudo Regni Primas significavit, admirabili Dei Ecclesiam Hungaricam inde ab incunabulis peculiari quadam providentia complectentis munere factum esse, ut paternum Augustissimi Domoni Nostri Regis² vere Apostolici cor pia tangeretur sollicitudine, ea remedia omni virium contentione exquirendi et adhibendi, quibus passim invalescenti morum corruptelae obviaretur, mala ex irreligiositatis, et impietatis contagione latius serpente, in utramque rempublicam redundantia, a cervicibus nostris depellerentur prisca Disciplina apud Clerum et populum, ipsamque adeo studiosam Juventutem reveheretur; ipsamque Suam Majestatem Sacratissimam negotium hoc in causas, fontesque immoralitatis, laxataeque apud omnes pene Ordines disciplinae indagandi, salutariaque media malo huic sacerdotalem quoque statum sensim corripienti efficaciter adferendi, moresque Juventutis ad veram erga Deum, Divamque Virginem pietatem a teneris formandi eadem sollicitudine sua tam ad propositionem Triumvirorum Antistitem, longo tum regiminis Ecclesiastici tum Dicasteriali usu probatorum, ac de utraque Republica bene meritorum, nempe Excellentissimi Domini Archi-Episcopi Agriensis,³ et Illustrisimorum item Dominorum Episcoporum Veszprimiensis⁴ et Albensis,⁵ quibus initio istud in Commissis datum fuit, quam etiam ad Ipsius Suae Celsitudinis, communi omnium

1 „Principis” helyett.

2 Oltványi 1859. 49.: „Augustissimi Regni Nostri.” I. Ferenc (1768–1835) osztrák császár, magyar és cseh király.

3 Fischer István báró (1754–1822) egri érsek.

4 Kurbély György (1755–1821) veszprémi püspök.

5 Vurum József (1763–1838) székesfehérvári, majd nagyvárad, végül nyitrai püspök.

Praesulum in unum congendorum opera, communibusque consiliis tractandum, discutiendum, ac determinandum Benigno⁶ Rescripto Regio Labaci die 23-a mensis Martii anni 1821 clementer demandavisse, ac indulsisse, ut Synodus Nationalis hoc in merito indicatur,⁷ Synodumque hanc Dioecesanam, quae ipsi Nationali directioni deservirent, antecederent: Sua Excellentia Episcopus Dioecesanus jam multo prius celebrandae tam Nationalis quam Dioecesanae Synodi ardenti desiderio actus, quo paternis Suae Majestatis Sacratissimae Curis de revehenda avita morum integritate in Clero tam Saeculari, quam Regulari, ac in ipsa etiam studiosa Juventute secundaret, datis litteris Indictionalibus ad Clerum universum Synodum Dioecesanam Csanádiensem in diem 24-am Septembris, Festum videlicet Sancti Gerardi, primi Episcopi Csanádiensis et Martyris indixit, tenor Litterarum ad universum Clerum dimissarum sonat in haec verba:

„Ladislaus Kőszeghy, miseratione Divina Episcopus Csanádiensis, universo Clero tam saeculari, quam regulari salutem in Domino Sempiternam!⁸

Quamvis Religio Christiana, cujus Ministros Ecclesia Catholica Nos constituit, divino plane non humano consilio fundata sit, proinde nullus, nisi per summam temeritatem opinari audeat, in rebus, quae ad fidem et mores recte componendos pertinent, utilius aliquid, sapientiusve dici, et excogitari sublimius posse, quam quae Redemptor noster primum Apostolos, Apostoli vero Episcopos, Successores suos, et hi deinceps Christianos omnes docuerunt; quia tamen excellens haec Evangelii, et non interrupta Synodorum Doctrina pro diversa animorum habitudine, ac dispari coelestis Gratiae mensura diversos etiam effectus in animis mortalium producant, obscuraturque saepe etiam aurum, et mutatur color optimus, sapientissime a Patribus nostris, praesertim in Concilio Tridentino decretum fuit, ut Episcopi Dioecesanus Synodos celebrarent, in quibus tam de retinenda, quam de propaganda veteri Religione sancta, prout etiam de moribus in primaeva integritate sua conservandis, et sicubi defluxissent, ad eandem sollicitè revocandis accomoda pro temporum conversione consilia inirent, horumque effectuationem totis conatibus urgerent. His de causis, postquam graves de moribus hoc saeculo universaliter corruptis querimoniae ad ipsas Apostolici Regis nostri aures deductae insonuerunt ita, ut dubium plerisque maneat, utrum socordiae, et laxiori vitae Pastorum, vel populi robustae improbitati tanta morum depravatio attributi debeat, et tamen utrumque in causa sit, praesentaneum remedium exposcat: altissimo mandato Labaci 23ª Martii anno labente emanato, ac per Celsissimum Primate horsum transmissio inviati sumus eo, ut prius etiam, quam Nationalis Synodus Posonii congregaretur, Dioecesanam hoc anno adhuc celebremus.

6 Oltványi 1859. 49.: „bgno.”

7 Uo.: „indicetur.”

8 Uo. 50. oldalon itt a felkiáltójelet helyett vessző áll.

In hujus benignae⁹ Intentionis Regiae implementum Dioecesanam Synodum Temesváriini 24^a Septembris hoc anno celebrandam virtute Praesentium indicimus, ad quam omnes et singulos Praepositos, Abbates, Canonicos Cathedralis Ecclesiae Nostrae, item Vice-Archi-Diaconos, Theologiae Doctores, Graduatos insuper, atque in Universitate Pesthiensi approbatos Lycei nostri Professores, et Pastores animarum, praecise tamen illos, qui Ecclesias suas annis pluribus regunt, item locales Religiosorum huic Dioecesi ingremiatorum Superiores Presbyteros, sub obligatione debitae nobis obedientiae pro praecattacto termino isthuc evocamus. Princeps porro Consultationum nostrarum materia erunt puncta de altissimo Jussu praescripta, et quidem:

1° De remediis revehendae collapsae moralitatis, signanter de disciplina cleri Saecularis et Regularis, ipsiusque studiosae Juventutis.

2° De doktrinae et methodi¹⁰ in tradendo Uniformitate in Lyceis Episcopalibus introducenda.

3° De litibus inter professores Theologiae in Regia Universitate vigentibus componendis.¹¹

4° De Statutis Religiosorum Ordinum ad praesentem Ecclesiae statum accommodantis.

5° De novae Bibliorum Hungaricorum Versionis Kaldianae optima quaque ratione adornandae editione.

6° De ampliore fundo Instituti Viennensis sublimioris Presbyterorum educationis ad raionem decem hungaricorum presbyterorum conflando.

7° De Missarum olim penes abditos Religiosos Ordines fundatarum, sed cum ingenti fundi religionarii per circumstantias temporum exhausti, prout etiam Cleri Curati onere Conjunctarum reductione.

8° De sedium¹² Spiritualium et Judiciorum Ecclesiasticorum uniformi, ad finesque magis exacta Coordinatione, legibus tamen Patriae eatenus latis in salvo relictis.

Jam ne Synodus nostra¹³ per occasionem permissae Consultationis in longius tempus extrahatur, expensis quoque intervenientium consulatur, singulis ad hanc Synodum comparituris injungimus, ut suas super praedeductis octo punctis opiniones in scriptum conjiciant, ac nobis¹⁴ praevie praesentent. Superiores vero Religiosorum non tantum vetera sui, Ordinis statuta, sed etiam recentiora secum adferant, isthic Synodo exhibenda.

9 Uo.: „Bgnae.”

10 Uo. 51.: „De Doktrinae et Methodi.”

11 Uo.: „De litibus inter professores Theologiae in Universitate Pesthiensi vigentibus componendis.”

12 Uo.: „De Sedium.”

13 Uo.: „Synodus Nostra.”

14 Uo.: „Nobis.”

Ad extremum volumus, ut has Patentes Nostras perlectas, et Protocollo insertas cum adnotatione diei et anni quilibet subscribat, et modalitate quoad Dioecesanās Circulares usitata ad suum vicinū secure, *nihilominus quo ocius expediat*, suo tempore a concernentibus Vice-Archi Diaconis¹⁵ ad Nos remittendas. Datum Temesvárinī in Residentia Nostra Episcopali die 19ª Julii 1821.”

Illucescente itaque die 24-a Septembris Festo Divi Gerardi Episcopi et Martyris in Feriam secundam post Dominicam XV.¹⁶ Pentecostes incidente, Clerus tam Secularis quam Regularis ad Synodum evocatus suo quisque habito Ecclesiastico, Rochetonimirum Stola et Byretto indutus, Suam Excellentiam Dominum Episcopum Dioecesanum cum toto Capitulo Cathedrali Csanádiensi prae foribus Ecclesiae Cathedralis Sancto Georgio Militi et Martyri dictae exspectavit, atque Eundem hora 8-a matutina advenientem inter concentus tubarum et tympanorum et cantum choralem Antiphonae „Ecce Sacerdos Magnus” ad Sanctuarium deduxit, ubi Idem Pontificalibus indutus, assistentibus Reverendis: Paulo Némethy, Cathedralis Ecclesiae Csanádiensis Lectore, Canonico, et Praeposito Sanctissimi Salvatoris de Csanád, item Antonio Török, Cathedralis Ecclesiae Csanádiensis Cantore, Canonico, et Abbate B. M. V.¹⁷ de Betta, aliisque, tam Vice-Archi Diaconis,¹⁸ quam Parochis Dioecesanis, Caerimoniario Synodali Francisco Vurum, Sacrum Solemne de S. Gerardo, universis ad Synodum evocatis, Sanctissimum Corpus Domini Nostri Jesu Christi de manibus ejusdem¹⁹ summentibus, decantavit, eodemque terminato accepta a Patribus Synodalibus ad portam majorem²⁰ Ecclesiae Comitiva ad Residentiam Episcopalem reversus est. Clero etiam ad sua digresso denuo in Ecclesia Seminariali B. M. V. in Coelos Assumptae conventum fuit, collectoque Clero universo, ac prius vestibis antememoratis amicto, Sua Excellentia Episcopus et Praesul e Residentia sua processionaliter in Ecclesiam paulo ante nominatam tamquam locum pro celebranda Synodo destinatum deductus est, atque Pontificalibus indutus, persolutis precibus, implorataque gratia Spiritus S.²¹ demandavit praelegi per Synodalem Secretarium Josephum Somogyi Professore Theologiae nomina Patrum ad Synodum Dioecesanam²² evocatorum, quo facto jussit per eundem Secretarium recitari solemnem fidei professionem, per Concilium Tridentinum praescriptam, qua per universos²³ deposita, interpositaque per Secretarium Synodalem solemnī protestatione, quod nulli praesentium, si forte

15 Uo.: „VADiaconis.”

16 Uo. 52.: „15-am.”

17 Uo.: „Virginis.”

18 Uo.: „VADiaconis.”

19 Uo.: „Sanctissimum Corpus Domini Nostri Jesu Christi de manibus Ejusdem.”

20 Uo.: „Majorem.”

21 Uo.: „Sancti.”

22 Uo.: „Synodum dioecesanam.”

23 Uo.: „per Universos.”

contigisset aliquos debito in loco non sedere, et sententiam sub verbo: „Placet”, proferre, et alios quoscunque actus facere durante Concilio, ullum propterea praejudicium generetur, nullique jus novum aquiratur, incepit²⁴ Synodus praesentibus plurimis honoratioribus²⁵ tam ex Inclyto Comitatu Temesiensi, quam ex Inclyta Administratione Cameratica Magistrum item Civico Liberae²⁶ Regiaeque Civitatis Temesvariensis, plurimis etiam e Civibus ejusdem Circumspectis tam Sacra Romano-Catholica amplectentibus, quam etiam Photii Castra sequentibus,²⁷ Perlectis nempe prae via per Secretarium Synodalem Litteris per Celsissimi Primati²⁸ ad Suam Excellentiam exaratis, et Benigno²⁹ etiam Rescripto Regio Suae Celsitudini Primati Labaco transmissa,³⁰ et per Eundem cum sua Excellentia Episcopo communicato, Idem Clerum suum universum allocutus est, in haec verba:

„Nemini omnium ignotum esse potest Venerabiles Fratres et Dilecti Filii, quanta universum Hungariae Clerum vel suae obligationes³¹ Patoralis neglectae, vel adoptatae laxioris vitae premant quaerimoniae inde enatae, quod populus poene omnis a prisca morum integritate magis in dies desciscat. Nec esse omni ex parte infundatas hasce quaerimonias illud arguit, quod dolenter experiamur, Sacerdotes nostros³² et animarum pastores, in id communiter conferre sua studia, ut mundo placeant, ex quo placendi conatu consequi necesse est illud, ut iidem nec Virtutes Christianas,³³ quas fidelibus suis verbo commendant, nec vitia, a quibus ipsos ex Cathedra partim, partim in Sacro Tribunali Poenitentiae³⁴ dehortantur, suis efficacibus exemplis praeceuntibus firment, turpiter obliti, quod ipsi in ea Ecclesia sint operari, quae Jesu Christi Ecclesia nunquam esse potuisset, nisi eam mundus odisset. Nihil proinde in tanto famae et salutis³⁵ discrimine Nobis superest Venerabiles Fratres et Dilecti Filii, quam ut omnes, quos intimus sensus seu de socordia muneris, seu de vanitatum mundi consecratione accusat, gradum in tempore revocamus; reminisci enim Nos decet Majorum Nostrorum,³⁶ praepremis Divi Gerardi primi Antistitis Csanadiensis cujus festivam memoriam hodie recolimus,

24 Uo.: „occepit.”

25 Uo.: „Honoratioribus.”

26 Uo.: „L.”

27 Akár az ortodox egyházhoz tartoztak. Photius konstantinápolyi pátriárka eretnekségnek bélyegezte a „Filioque” formula bevezetését a hitvallásba, I. Miklós pápát pedig 867-ben kiátkozással sújtotta. *Wörterbuch Kirchengeschichte*. Szerk. Denzler, Georg-Andersen, Carl. Deutscher Taschenbuch-Verlag, München, 1997°. 468.

28 Oltványi 1859. 52.: „Celsissimum Primate.”

29 Uo.: „Bigno.”

30 Laibachból (ma: Ljubljana) küldött.

31 Oltványi 1859. 53.: „Obligationes.”

32 Uo.: „sacerdotes nostros.”

33 Uo.: „virtutes christianas.”

34 Uo.: „in sacro Tribunali Poenitentiae.”

35 Uo.: „Famae et Salutis.”

36 Uo.: „reminisci enim nos oportet Majorum nostrorum.”

qui prout et socii ejus omnes, quando oppida, urbesque in hoc regno obibant, quando persecutiones gentis ad idolatriam respectantis³⁷ gravissimas tolerabant, abjecto placendi studio instar Apostolorum de mundo triumphaverunt, et *Hungaricam* sanguine suo plantatam Ecclesiam, velut Sacrum³⁸ depositum, tam in fide quam in moribus amplificandam Nobis posteris suis consignaverunt.

Alioquin Venerabiles Fratres et Dilecti Filii non habemus nunc quoad Religionis propagationem, quoad morum praeae integritati restituendorum studium seu Principum persequentium edicta, seu insectantis Senatus³⁹ mandata, quemadmodum olim, formidanda.⁴⁰ Dedit illustrissimum hujus securitatis specimen Rex Noster vere Apostolicus, qui ut decrecenti⁴¹ in Religione veteri retinenda fervori, invalescentique morum corruptelae providentissime occurreret, et mansura repagula opponeret, Nationis Synodi per Antistites ex universo Hungariae Regno congregandos celebrandae licentiam benignissime concessit, cui Synodo siquidem dioecesanae materiam suppeditare debeant, ea de causa Sua Majestas Sacratissima certa puncta Venerabiles Fratres et Filii Dilecti, vobis caeteroquin cognita, in Synodo Dioecesana praevis celebranda fine consultationis clementer praescripsit, pro quibus discutiendis et superandis hodie congregati isthic sumus, spe firma ducti, quod Divinus⁴² ille spiritus, cujus auxilium humillimis precibus jam imploravimus, potenti etiam Divi Gerardi interventu accedente, Nobis defuturus non sit: Itaque manus operi admoveamus.

Jam quemadmodum Capitulum Cathedrale Csanadiense, suis Statutis et Ordinationibus, ita Clerus in hac dioecesi reliquis Pastoralibus instructionibus ac Decretis ex SS. Canonum spiritu depromptis jam per annos amplius quadraginta sic provisus est, ut vigente horum adcurata observantia, nullis Legibus novis seu ad Virtutes colendas, seu ad scientias sacratiores parandas manuduci necesse habeat; interim ut ista Cleri totius partim Statutis, partim Encyclicis, Pastoralibus, datisque post Visitationes Canonicas Decretis circumscripti norma majorem posthac firmitatem nanciscatur, nec ullae de laxata Cleri disciplina suspitiones fundatae enascantur, statuimus et ordinamus, quae sequuntur."

Terminata hac allocutione relegit Secretarius Synodalis declarationem Sacrae Congregationis Cardinalium, Concilii Tridentini Interpretum,⁴³ his formalibus: „Sacra Congregatio declaravit Episcoporum in Synodo dioecesana Constitutiones

37 Uo.: „Gentis ad Idolatriam respectantis."

38 Uo.: „sacrum."

39 Tudniillik: Senatus Regius, azaz Helytartótanács.

40 Nyilvánvaló utalás a klasszikus jozefinizmusra.

41 Oltványi 1859. 53.: „durescenti."

42 Uo.: „divinus."

43 Uo. 54.: „S. Concilii Tridentini Interpretum."

condere absque Capituli atque Cleri Consensu⁴⁴ posse, debere tamen eum requiere *Consensum Capituli*,⁴⁵ licet illum non teneatur sequi, nisi in Casibus jure expressis.”

Quo facto devenum fuit ad discutienda puncta ex Benigno⁴⁶ mandato Regio praescripta, statutaque fuerunt tam sub ipsa hac I-a Sessione quam sub Altera die insequenti videlicet 25-a Septembris, sequentia Articulus Duodecim comprehensa:

Articulus I. De Capitulo Cathedrali

§ I. Canonici Cathedralis Ecclesiae Csanadiensis,⁴⁷ caeteroquin ad Divinum Cultum atque Ecclesiastica munia,⁴⁸ inde a sua origine destinati, Sanctioni Tridentinae Sess 24-a de Refor. Cap. 3.⁴⁹ conditae se quam exactissime conformabunt; et ideo, nisi valetudine, aut alia legitima causa impediuntur, pro horis Canonicis⁵⁰ in Ecclesiam Cathedrali quotidie convenient, nec a processionibus aut aliis supplicationibus universaliter praescriptis sine legitima causa se absentabunt, onus quoque Missas Conventuales celebrandi ipsimet supportabunt, et non nisi urgente necessitate in Mansionarios⁵¹ reclinabunt, quo casu emergente talem pro absolutis Coventualibus Missis elemosynam eisdem conferent, qualem Pontificiae Constitutiones defixerunt. Porro Disciplinam Ecclesiasticam non duntaxat verbis, sed exemplis etiam suis promovere ac reliqua omnia quae de honestate Clericorum in Conciliis et Sacris Canonibus⁵² constituta sunt, ipsi velut nobilior Cleri portio accuratissime exequi, et Episcopum suum per id, quod inferiori Clero in facta majorum intuitu datis salutaribus exemplis incitamenta addant, opera et officio adjuvare studebunt.

§ II. Distributiones quotidianas Canonici Cathedrales ita instituent, ut Concilii Tridentini Decretis exacte satisfiat, cosequenter Canonici, qui arbitrio suo semet seu a Choro seu a Conventuali Missa ac Vesperis se absentant, ex distributionibus pro participatione destinatis nihil sibi praetendere poterunt.

§ III. Quod ad Canonicum Theologum, aut Poenitentiarum attinet, tam hic, dum Confessionis audit, quam ille, dum in scholis praelegit, tamquam in choro et

44 Uo.: „Cleri consensu.”

45 Uo.: „consensum Capituli.”

46 Uo.: „Bgno.”

47 Uo.: „Canonici Cath. Ecclesiae Csanadiensis.”

48 Uo.: „cultum divinum et ecclesiastica munia.”

49 Uo.: „Sess. 21-a de Reform. Cap. 3.”

50 Uo.: „pro Horis Canonicis.”

51 A mansionarius itt presbyter sacristarius jelent.

52 Oltványi 1859. 54.: „S. Canonibus.”

Missa Conventuali praesens reputabitur; Canonici quoque ad latus Episcopi seu pro constanti, seu pro Visitationibus assumpti, nec non per Capitulum exmissi, par reflexio habebitur.

Articulus II. De Clero Dioecesano

§ I. Clerus Csanadiensis ejuscunq[ue] gradus et conditionis, qui ad sacratiores scientias toto nisu comparandas, ad virtutes colendas Sacerdotibus velut populi Antesignanis necessarias, atque ad zelum in lucra animarum semper intentum ac vigilem praeseferendum Episcopalibus Encyclicis jam sufficienter exstimulatus est, has constanter memoria retinebit, et gravissima illa Concilii Tridentini verba prae oculis feret ac ponderabit, quae sic habent: „Nihil est quod magis alios ad pietatem et ad Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino Ministerio dedicaverunt; cum enim in altiorem sublato locum conspiciantur, in eos tamquam speculum reliqui oculos conjiciunt, et ab iis sumunt, quod imitentur; quapropter sic decet omnino Clericos vitam, moresque suos componere ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus nihil nisi grave, moderatum, ac religione plenum praeseferant, levia etiam delicta, quae in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis adferant venerationem.” Sess. 22. Cap. I. de Ref.

§ II. Tonsuram Clericalem Ordini suo convenientem, atque ut minimum singulis mensibus renovatam, prout etiam thalares vestes extra casum itinerationis in publico constanter portabit, pileolos quoque tegendae Cleicali Coronae commodos adhibebit. Capillos nemo fluctuanti in dies mori accomodabit, nec suo Capite⁵³ seu Brutum⁵⁴ seu Anacharsim.⁵⁵ representabit, mistaces quoque universim interdicuntur, ne in Eucharistica divinissimi sanguinis sumptione irreverentia Sacramento fiat, annulos in digitis nemo deportet, nisi quibus usus eorum jure concessus habetur, dextriolas in manibus, odoratos in crinibus et strophiiis liquores adhibere utrique Clero universim vetatur, sint horum loco virtutes velut aromata, quae bonum semper post se odorem relinquunt.

§ III. Publica diversioria et cauponas exceptis itinerationum casibus nullus accedat, quippe in eos, qui de Clero cauponas extra casum itine rationis, aut administrationis Sacramentorum adivisse, ibidem bibisse aut lusisse, non absimiliter

53 Uo. 55.: „suo capite.”

54 Marcus Iunius Brutus (Kr. e. 85–42) római politikus, Julius Caesar egyik gyilkosa.

55 Anakharszisz: szkíta filozófus a Kr. e. 6. században. A megjegyzés vonatkozhat Jean-Jacques Barthélemy 1787-ben megjelent négykötetes munkájára is (*Voyage du jeune Anarcharsis en Grèce*), amely divatossá tette a görög kultúra iránti érdeklődést.

in eos, qui ancillas vel oeconomias aut malaefamae, aut plane lapsas in servitiis tenere convicti fuerint, gravissimis poenis animadvertetur. Illi vero, qui Theatra aut Chorearum publicarum loca adire,⁵⁶ vel etiam in privatis domibus Choreas⁵⁷ ducere attentaverint, qui insuper seu ebrii, seu sobrii, in blasphema verba erumpere praesumserint, arbitraria poena pro demerito suo castigabuntur, ac nisi resipuerint, si beneficiati sint, fructibus beneficii unius mensis toties quoties privabuntur ad fabricam Ecclesiae applicandis.

§ IV. Sicut Clericorum luxur, et prodiga Ecclesiasticorum⁵⁸ proventuum consumptio, ita habendi retinendique cupiditas et avaritia alioquin grave apud fideles scandalum excitans iisdem prohibetur; itaque Clerici praesertim cura animarum occupati negotiis saecularibus quaestus gratia, videlicet mercaturae, rerum alienarum procuracionibus, profanis advocacionibus minime se inmiscant, et quoniam reperti jam saepe sunt, qui fruges aut vina tempore vilioris proctii⁵⁹ coemere, aut civibus et rusticis pecunias vel fruges usque ad Antumnum certis et illicitis pactis anticipare consueverunt, eo scopo, ut ea postmodum ingruente tempore charistiae dupplo vel tripplo recipiant, rem hanc velut valde sordidam, quae etiam in saecularibus detestabilem quaestum redolet, omnibus universim haec Synodus prohibet. Porro quoniam juxta Divum Augustinum libris malis nullum est praesentius venenum, haereticos libros, maxime illos, qui de haeresi ex professo tractant, vel de haeretica pravitate suspecti sunt, item illos, qui pietati, morum honestati adversantur, utpote amatorios et obscenos nemo legat, nec apud se retineat, absque Ordinarii licentia in scriptis obtenta, prohibentur etiam imagines ac pictureae, quae Christianae modestiae adversantur.

§ V. Et quoniam curam animarum gravissimum esse onus, extra dubitationem est, suapte consequitur, tam eruditionem et pietatem, quam pastorem prudentiam in Sacerdotibus cura animarum occupatis requiri; eapropter Parochi et Capellani sua officia et obligationes diligentissime exequi necesse habent, proinde Parochi Sacrum Missae Sacrificium⁶⁰ Dominicis et Festis Fori diebus pro suo populo offerent, prout etiam expositionem Evangelii et Doctrinam Christianam⁶¹ talibus diebus nunquam intermittent; in Tribunali Poenitentiae ea omnia observabunt, quae de uniformi Poenitentiae Sacramenti administratione per hanc Dioecesim anno adhuc 1803 die 25-a Junii circulariter praescripta fuerunt, sed et Conciones suas, quae praecipua sunt sanctae fidei, sanorumque morum adjumenta, ad normam in Circularibus Dioecesanis 30-a Maii 1812. typo datis adumbratam solertissime elaborabunt, memoriae mandabunt, atque ad populum non persvasibilibus

56 Oltványi 1859. 56.: „qui theatra aut chorearum publicarum loca adire.”

57 Uo.: „choreas.”

58 Uo.: „ecclesiasticorum.”

59 Uo.: „pretii.”

60 Uo.: „S. Missae Sacrificium.”

61 Uo.: „doctrinam christianam.”

humanae sapientiae verbis, sed unctione Spiritus⁶² roboratas perorabunt, utque de cujusvis Parochi sedulitate in concionando adhibita Ordinariatus certus esse possit, Sua Excellentia Episcopus Dioecesus e competente sibi jura leges et statuta pro sua Dioecesi ferendi, posteaquam consensum Cleri expetiisset, et non obtinuisset, scriptissimam imponit obligationem, ut singulus parochus singulo mense finito suas Conciones⁶³ scriptas Ordinariatui exhibeat, reservato sibi jure ab hac obligatione dispensandi eos, qui plurium annorum intervallo in annuntiatione verbi divini exacte ac solerter defuncti hac sua gratia se dignos reddiderunt. Porro decernit haec Sacra Synodus,⁶⁴ ut Capellani toties quoties ad Concionem, Conciones suas suis Parochis revidendas praesentent, et tam ipsi quam Parochi Sacramenta⁶⁵ exigentibus circumstantiis quaecunque reverenter, summamque cum devotione, nec nisi praemissa conscientiae expiatione, contriti administrent.

§ VI. Aegrotos suos non tantum vocati Sacramentis Ecclesiae providebunt; sed etiam non vocati eosdem saepius invisent, et consolabuntur. Insuper habebunt Parochiarium⁶⁶ Rectores Protocolla sua, in quibus Baptisatos, Confirmatos, Copulatos, ad Fidem Catholicam Conversos, et Defunctos cum adnotatione Diei, Mensis et Anni⁶⁷ diligenter, et legilibiter sine correctionibus inscribent; habebunt etiam Protocolla Ordinatorum Dioecesarum,⁶⁸ nec non annuarum perceptionum, et erogationum rationes, prout etiam rerum in suis Parochiis⁶⁹ memorabilium deductionem complectentia, atque haec Protocolla Armario sera provisio inclusa conservabunt. In posterum Dominicis et Festis diebus occasione Sacri Cantati sub elevatione Campana maxima duplex breve signum dari curabunt, quo sic etiam absentes, et signum Campanae audientes ad Corpus et Sangvinem Domini Nostri Jesu Christi in spiritu adorandum provocentur. Jam cum pleraque omnia, quae Cleri Pastoralis⁷⁰ doctrinam sacrationem, et exemplarem pietatem, zelumque indefessum concernunt, Encyclicis et Pastoralibus Dioecesanis⁷¹ pro diversitate temporum sollicitè praescripta habentur, has Encyclicas et Pastorales ac singula in iis contenta hic pro expressis declarat, atque earum observantiam noviter et quidem districtissime demandat Synodus Dioecesana.⁷²

§ VII. Super haec injungit eadem Parochis et Administratoribus Parochiarum, ut Dominicis et Festis diebus post meridiem ipsimet in Ecclesiis Vesperas aut

62 Uo.: „spiritus.”

63 Uo.: „conciones.”

64 Uo.: „S. Synodus.”

65 Uo.: „parochi sacramenta.”

66 Uo.: „parochiarium.”

67 Uo.: „dici, mensis et anni.”

68 Uo.: „dioecesarum.”

69 Uo.: „in parochiis suis.”

70 Uo.: „Cleri pastoralis.”

71 Uo.: „dioecesanis.”

72 Uo.: „Synodus dioecesana.”

Lytanias servant;⁷³ porro mandat ne quemquam Clericum ignotum ex alia Dioecesi venientem sub quocunque praetextu sine usitatis Ordinariatus sui Passualibus, nec quemquam Religiosum ignotum sine Passualibus ac sic dictis Obedientialibus, item sine thalari veste ad celebrandam Missam admittant, suspectos vero de fuga seu Clericos seu Regulares⁷⁴ comprehendendi, atque ad Dioecesanum deduci mandat.

§ VIII. Decernit ultra haec Synodus, imprimis ut Vice-Archi Diaconi singulo Semestri Congregationem suorum Districtualium sub suo praesidio⁷⁵ celebrent, in quarum prima ex suis Districtualibus eligant Confessarium, apud quem Districtuales omnes suam Exomologesim absolvent, et scriptum superinde testimonium petent, dum necesse fuerit, Superioritati producendum, in reliquis autem Congregationibus ea omnia executioni dentur, quae Encyclicis Anno⁷⁶ adhuc 1778. 7-a Januarii circulariter publicatis praescripta fuerunt, adeoque Districtuales resolvent casum, 14. diebus ante Congregationem a Vice-Archi Diaconis propositum,⁷⁷ resolutionem vero Communi Consensu⁷⁸ factam, ad Ordinariatum medio praesidis V. A. Diaconi expedient, qua occasione V. A. Diaconi referent post singulam Congregationem, utrum aliqui, et qui sint, qui Legibus Dioecesanae Synodi⁷⁹ conformiter non vivunt? Deinde ut Parochi in suo beneficio non residentes, aut Oves suas arbitrio suo, vel metu alicujus periculi seu ex bello, seu ex peste imminentis deserentes in currant poenas a Sacris Canonibus⁸⁰ praescriptas. Demum statuit haec Synodus, ut in recitandis Horis⁸¹ Canonicis Clerici omnes in Sacris constituti pensum quotidianum absolvant, Breviarioque Romano utantur; Regulares vero aut eodem, aut approbato sui Ordinis occupentur, probe memores Concilii Lateranensis, in quo Clericus quicunque beneficium cum cura vel sine cura habens, et recitationem horarum Canoniarum omittens pro rata omissionis fructus injuste perceptos, vel Fabricae Ecclesiae⁸² cui deservit, vel pauperum elemosynis attribuire⁸³ jubetur; si autem beneficiatus post admonitionem in simili negligentia obstinate permanserit, talem beneficio privari mandat, cum beneficium propter officium detur. Nullus etiam Parochorum in domo parochiali, seu perfringendo seu claudendo murum, sine scitu Ordinariatus mutationem inducat; sed neque arbores ex horto parochiali per occasionem mutationis aut auferre, aut vendere attentet, quod ipsum prout

73 Uo. 57. oldalon ide még beszúrta: „et nunquam hujusmodi functiones Ludimagistris committant.”

74 Uo. 58.: „seu Religiosos.”

75 Uo.: „Praesidio.”

76 Uo.: „anno.”

77 Uo.: „a V. A. Diacono propositum.”

78 Uo.: „communi consensu.”

79 Uo.: „qui legibus dioecesanae Synodi.”

80 Uo.: „S. Canonibus.”

81 Uo.: „horis.”

82 Uo.: „fabricae Ecclesiae.”

83 Uo.: „attribuire.”

etiam reliqua Cleri Csanadiensis Statuta curae habebunt. Archi-Diaconi,⁸⁴ retenta veteri nomenclatione propediem denominandi, utpote Csanadiensis Cathedralis, Orodienensis, Ultra-Marusinus, Torontaliensis, Karansebesiensis, et Crassoviensis, quorum vigilantiae ipsi Vice A. Diaconi⁸⁵ subjiciuntur. Quod ad Seminarii Juniorem Clerum, nec non Superiores ibidem constitutos, totamque disciplinam attinet, haec partim in sermone occasione erecti Seminari, publice habito et typis dato, partim legibus praescriptis loco etiam altissimo ratificatis comprehensa, hic omnia velut expressa punctatim observari jubet Synodus.

§ IX. Caeterum corruptela morum in populo hac aetate grassans, praecise in laxiore Cleri vita figi non debet; erexit illa tronum⁸⁶ suum et imperium etiam in impunitate praevicatorum, quibus alioquin nec Contiones, nec Confessiones, nec Catecheses frequentantibus Pastores animarum nec in Tribunali Poenitentiae,⁸⁷ nec in sacris Cathedralis repabula⁸⁸ objicere, morarique contagiosos ipsorum excessus possunt. Tametsi enim Religioni⁸⁹ et moralitati non aliunde praesidium efficacius, quam ab eloquentia sacra procurari valeat, ut pote cuius ope Doctor Gentium in ipso Areopago Religioni⁹⁰ venerationem conciliavit, Sancti etiam primorum Seculorum Patres⁹¹ contagia vitiorum et errorum a Religionis finibus⁹² arcuerunt; quia tamen illi qui honorationes sunt, et publicis muneribus funguntur, quorumve exempla populus sequitur, Dominicis et Festis Fori diebus Conciones Sacras⁹³ communiter praetermittunt, ac per id in populo quoque omnis ad audiendum Dei verbum stimulus exstinguitur, fit per incommode, ut Pastoribus animarum praecipuum hoc conservandae in populo moralitatis praesidium erripiatur, tribunal quoque Poenitentiae, quod honoratiores personae nequidentem tempore Paschali⁹⁴ ab Ecclesia praestituto convenire suo statui putant; et ideo plerique eorum palam negligunt, ac per id plebeos etiam sectatores nanciscuntur; tristi praevicatorum multiplicatione fit rursum, ut Pastoribus animarum istud quoque moralitatis conservandae praesidium invitis et gementibus auferatur; et ideo mirum plane non est, quod Clerus ut ut officio suo functus sed usitatis antea praesidiis citra culpam destitutus nec ex Cathedra, nec ex tribunali Poenitentiae seu quoad conservandam in plebis, seu quoad restituendam apud eos, qui publicis muneribus funguntur, moralitatem desideratos fructus colligere possint. Judicat itaque haec Synodus,

84 Uo.: „A. Diaconi.”

85 Uo.: „V. A. Diaconi.”

86 Uo. 59.: „thronum.”

87 Uo.: „Pastores Animarum nec in tribunali Poenitentiae.”

88 Uo.: „remagula.”

89 Uo.: „religioni.”

90 Uo.: „in ipso Areopago religioni.”

91 Uo.: „seculorum Patres.”

92 Uo.: „a religionibus finibus.”

93 Uo.: „Conciones sacras.”

94 Uo.: „tempore paschali.”

humillimus precibus orandum esse Suam Majestatem Sacratissimam,⁹⁵ ut ad exemplum Divorum Hungariae Regum,⁹⁶ videlicet Stephani et Ladislai, quoad praevaricatores Legum Ecclesiasticum, sanctam quandam severitatem adhibere, eosdemque etiam honoratiores, seu illi ex statu Politico vel Camerali, seu ex Militari sint, tam ad audiendum Dei verbum, quam ad peragendam circa Festum Paschae scriptisque testimoniis edocendam confessionem et sumendam Communionem Sacram pressius inviare ne dedignetur.

Articulus III. De Regularibus

§ I. Ipsa perfectio, ad quam Regulares vi suae professionis tendunt, exigit ab illis, ut tam se probis moribus ornent, quam alios exemplari vita ad probitatem exstimulent; vigilabunt proin Superiores, ut sui inferiores regulis, quas profitentur, conformiter vivant, tria Religionis substantialia vota, utpote: obedientiam, castitatem, et paupertatem exactissime observent. Episcopo quoque tamquam totius Dioecesis Capiti reverentiam exhibeant, et obedientiam praesertim in iis, in quibus tam ex Sacrorum Canonum⁹⁷ dispositionibus, quam ex Tridentini Concilii Decretis⁹⁸ obedire obligantur; deinde Superioribus suis ad nutum obsequantur, certi de eo, quod inobedientes juxta Benignas Normales Regias⁹⁹ post suam obstinationem compertam ad forum Dioecesanum citandi, atque in casum convictionis condignis poenis plectendi sint. Quod Regulares in Parochiis¹⁰⁰ Administrationale munus exercentes, ac notorie delinquentes concernit, hi nunquam impuniti relinquuntur, ac poenis non proficientibus ad Conventus suos relegabuntur; quod Castitatis votum per Religiosos sancte implendum respicit, Synodus haec a Collegiis, et Conventibus Religiosorum foeminas excludit, atque in ambitu superiori, vel si hic non datur, etiam in inferiori, praeterea in Triclinio et in Dormitorio, nec non in aliis secretioribus locis juxta Pontificias Constitutiones Clausuram erigi, et intra mensis unius spatium a publicatione praesentium omputandum sicubi cessasset, effective reduci ordinat.¹⁰¹

95 Uo.: „Majestatem Suam Sacratissimam.”

96 Uo.: „divorum Hungariae Regum.”

97 Uo. 60.: „SS. Canonum.”

98 Uo.: „decretis.”

99 Uo.: „Bgnas Normales Regias.”

100 Uo.: „in parochiis.”

101 Hasonló gondolatokat fogalmaztak meg 1848-ban az erdélyi zsinaton is. Tamási 2014/c. 249.

§ II. Et quoniam Regularis vitae perniciosissima pestis est proprietas, in qua Religiosis nec Summus Pontifex¹⁰² dispensare potest, Superiorum erit occasiones et fomenta hujus pestis tota sollicitudine a suis Collegiis et Conventibus remove, simul tamen operam dare, et fideli memoria tenere, quod ipsi suorum Religiosorum non Domini sed Patres, Religiosi etiam¹⁰³ non servi sed filii sint.

§ III. Habitu utantur omnes decenti et Regulis conveniente, ad officia Divina¹⁰⁴ juxta unius eijusque¹⁰⁵ Ordinis regula sin Choro convenient, et quanto quique in Conventu Dignitate major est, tanto in divinis ministeriis studeat esse frequentior, nec se seu a meditationibus seu a Choro subducatur, nisi necessitatis vel majoris utilitatis ratio postulet. Invidiam murmura, jurgia et similes Religiosorum excessus abominentur, Congregationes seu sic dicta Capitula fine conservandae, et sicubi collapsa foret, restituendae disciplinae Regularis,¹⁰⁶ a Superioribus stato tempore celebrentur, in his regulae et statuta cujusvis Ordinis praelegantur, et quae contra moralitatem, honestatem, et Constitutiones admissa fuerunt, condigne puniantur. Convocati ad Capitula plene audiantur, suffragiorum libertate gaudeant, neque si defectus contra Regulas et Statuta a suis commissos patefaciant, decemvirali virga¹⁰⁷ perstringantur. Gastrimargia seu voracitas, et nimius liquorum inebriare valentinum potus tota Superiorum contentione impediatur, et si qui huic vitio pertinaciter dediti essent, clausura et jejunió in pane et aqua tolerato toties quoties exemplariter puniantur.

§ IV. Juniores Scholarum Piarum Clerici scholis¹⁰⁸ docendis non prius admoveantur, quam ipsi Novitiatum duorum annorum Curriculo circumscriptum absolverint, et sub directione cujuspian Sacerdotis inhumanioribus litteris egergie versati, aliqua tradendarum humaniorum disciplinarum¹⁰⁹ fundamenta posuerint. Per hanc occasionem urgeter desiderat haec Synodus, ut Regulares Scholarum Piarum a privatis correpetitionibus,¹¹⁰ quas erga pactatas solutiones instituere cum adolescentibus solebant hactenus in totum abstineant, hoc enim in effectum deducto desiderio semet propudiosis subsumptionibus liberabunt, insuper fomenta proprietatis vitabunt, et pauperibus studiosis sumptu ad frequentandas scholas necessario destitutis occasionem merendi per instructiones procurabunt. Caeterum iisdem Scholarum Piarum Professoribus et Magistris saevire inhihet Synodus, ne in

102 Oltványi 1859. 60.: „summus Pontifex.”

103 Uo.: „vero.”

104 Uo.: „ad officia divina.”

105 Uo.: „juxta uniuscujusque.”

106 Uo.: „regularis.”

107 Decemvirek: a törvények szerkesztésére Kr. e. 451-ben fölállított 10 tagú, patríciusokból álló testület az ókori Rómában.

108 Oltványi 1859. 61.: „Scholis.”

109 Uo. 61. oldalon ez a néhány szó kimaradt: „egergie versati, aliqua tradendarum humaniorum disciplinarum.”

110 Uo.: „a privatis Correpetitionibus.”

posterum seu cum suis Convictoribus, seu cum aliis Discipulis¹¹¹ publicas Cauponas adeant, quod enim Ecclesiastico Clero Canones vetant, Regularibus certe a fortiori vetare dignoscuntur. Alioquin innocuae deambulationes ad levandum curis animum plus valent, quam Communia Seculi¹¹² oblectamenta in Cauponis, in quibus et videntur et audiuntur talia, quae Adolescentibus Scholasticis semina laxioris vitae infigunt.

Articulus IV.

De Disciplina Studiosae Juventutis restauranda

§ I. Mores studiosae Juventutis primum verbis, deinde exemplis¹¹³ indigent, ideo sicubi, profecto in educanda Juventute plurimum valet illud, veterum¹¹⁴ effatum: „Si vis, ut discipuli virtutis viam ingrediantur, tu ipse praecede; nam si virtutem laudas magnificiunt discipuli, adde opera, et sequentur.” Nimirum verba eo faciunt,¹¹⁵ ut virtus admiratores nanciscatur, exempla imitatores, aemulosque parant. Itaque Professoribus et Scholarum Magistris quos status publicus tam ad scientias ex Cathedris tradendas, quam ad diversas virtutes in hominum societate necessarias teneris adolescentum mentibus implantandas constituit, praeprimis curae esse debet, ut occasionum pericula, quae Adolescentiam¹¹⁶ circumvallant, tota sollicitudine avertant, *occasionem enim huiusmodi non duntaxat a Studiis*¹¹⁷ abstrahunt Juventutis animum, sed mores etiam depravant, atque ideo, cum experientia doceat, virus dissolutae licentiae instar procellosi turbinis per malos libros infundi scholaribus,¹¹⁸ cura magistrorum¹¹⁹ et Professorum eo convertetur, *ne Scholares sui perniciosos libros volvant, sed potius tales in amoribus habeant*, ex quibus dum scientias hauriunt, mores non corrumpantur; imo salutarem rectae Disciplinae,¹²⁰ sanae Religionis, exhibendaeque summis terrae Principibus, ac publicis magistratibus¹²¹ venerationes succum trahant, qui in prima aetate ductu

111 Uo.: „discipulis.”

112 Uo.: „communia seculi.”

113 Uo.: „dein exemplis.”

114 Uo.: „Veterum.”

115 Uo.: „valent.”

116 Uo.: „adolescentiam.”

117 Uo.: „studiis.”

118 Uo.: „Scholaribus.”

119 Uo.: „Magistrorum.”

120 Uo.: „disciplinae.”

121 Uo. 62.: „Publicis Magistratibus.”

magistrorum¹²² gustatus, in scholis deinde altioribus plene haustus, Cives utrique Reipublicae utiles formábit.

§ II. Obtinendo huic scopo reduci in Scholas inferiores vult haec Synodus Sodalicia¹²³ Mariana, quae Cultum Divinae matris¹²⁴ propositum habitura est, quaeve olim a summis¹²⁵ etiam Pontificibus, nominatim a Benedicto XIV. per Bullas hac super re concessas confirmata fuerunt. De regulis huic Sodalitati convenientibus congruae dispositiones per delectos viros propediem fient, quarum regularum ope accedentibus constituendorum Instructorum explanationibus stimulis et exemplis ad frequentendam Sacram Exomologesim, ad Deum praesentim in Ecclesiis in spiritu¹²⁶ et veritate adorandum, ad Sanctissimam genitricem Mariam¹²⁷ consveto ante hac Rozario,¹²⁸ super haec trinorum per diem Campanae pulsum tempore Angelica Salutatione, quae jam Divo Chrysostomo ita usitata fuit, ut illam Lythurgiae quoque suae inseruerit, nostris autem Antenatis ubique familiaris existit, sancte glorificandam manucentur adolescentes, simul ad venerationem summis terrae Principibus, ad reverentiam publicis,¹²⁹ exhibendam, ad honorem debitum Parentibus, et iis, qui Parentum loco sunt, caeterisque nato maioribus deferendum, denique ad aequales amanter complectendos assvefient.

§ III. Nec terreat seu Regulares Scholarum Piarum, seu alios Professores, si Mariana hujusmodi Sodalitas vel clandestinorum vel perniciosorum Conventiculorum¹³⁰ nomine a multis verae pietatis et moralitatis hostibus traducatur; ipsi enim Conventus Mariani ora illorum oppilabunt, in quibus universim omnibus Exhortatorem sacrum audire,¹³¹ cum orantibus orare, cum canentibus concinere licebit, nec periculum nascetur e publicis ad provehendam pietatem Marianam exhortationibus, quae accedentium quorumcunque auribus exceptae aeternas veritates, salutis adminicula, Divaeque Virginis amorem instillabunt, et Hungariam Regnum esse vere Marianum, etiam apud externos testabuntur.¹³² Vigilent itaque Professores et Magistri, quid Juventutis scholasticae depositarii sunt, vigilent domi Parentes, vigilent hospites, qui legum in Scholis praescriptarum Custodes esse debent, profecto experientia illos docebit, quod

122 Uo.: „Magistrorum.”

123 Uo.: „Sodalitia.”

124 Uo.: „quae cultum Divinae Matris.”

125 Uo.: „Summis.”

126 Uo.: „in Spiritu.”

127 Uo.: „ad Sanctissimam Genitricem Mariam.”

128 Uo.: „Rosario.”

129 Uo.: „et ad reverentiam Publicis.”

130 Uo.: „conventiculorum.”

131 Uo.: „S. audire.”

132 Uo.: „apud externos etiam testabuntur.”

numerus oberratorum Adolescentum¹³³ prodigorum, inpuorum Ganeonum,¹³⁴ perditorum lusorum, et ad excutiendam subordinationem hinnientium Juvenum in his partibus, ubi Sodalitates Marianae vigeant, cum omnium solatio imminuendus sit.

§ IV. Porro cum homini non minus necessarium sit quotidianum cum Deo commercium, quam cum scientiis, nec major sit Regni ex Phylosophia utilitas, quam e Divina Religione¹³⁵ decet Professores et Magistros¹³⁶ eo tendere constanter, ut in Adolescentum animis quaesita omni occasione alatur pietas, et virtutum amor consolidetur. Certi hoc pacto esse poterunt, tanto meliores Reipublicae cives e Scholis suis prodituros, quanto meliores in Scholis Christianos efformaverint.

Articulus V.

De uniformitate Doctrinae et Methodi in Lyceis

§ I. Opus est animadvertere illos obices, qui Lyceorum Professoribus obstant, quominus Doctrina¹³⁷ ipsorum in Theologicis et methodus tradendi uniformis evadat. Obex primus est: authorum in Lyceis praelegi consvetorum usitata diversitas, alter obex cubat in iis glossematibus,¹³⁸ et additamentis, quibus Lyceorum Professores, pro suo quisque genio insingulos propemodum annos variabili, sententias authorum,¹³⁹ quos praelegere debent, tansvestire conantur.

§ II. Primo obici obviabitur facile, si unus, idemque universis Lyceis author retinendus praescribatur; alter evanescet, si Professores Lyceorum tam sententiis, quam argumentis authorum¹⁴⁰ sibi praescriptorum presse inhaereant, si praeterea abstineant ab additamentis, quae nec arctato Theologiae curriculo, nec immaturo Alumnorum inter plures difficultates colluctantium ingenio commensurata sunt; si demum sibi persvasum habeant, se suis Alumnis praecise aperire curriculum Theologiae, quod subsequis annis cujusque ingenium prompte et facile percurrat, observentque naturam, quae suis intervallis, occultisque incrementis omnia tempore perficit, nec expectent statim a surculis eos fructus, quos non nisi arbor, matura ferre consuevit. His de causis ordinat haec Synodus, ut Professores Lycei Csanadiensis

133 Uo.: „adolescentum.”

134 Uo.: „ganeonum.”

135 Uo.: „e divina Religione.”

136 Uo. 62–63.: „decet Magistros et Professores.”

137 Uo. 63.: „doctrina.”

138 Uo.: „Glossematibus.”

139 Uo.: „Authorum.”

140 Uo.: „Authorum.”

tamdiu, quoad altiore mandato alios auctores¹⁴¹ acceperint praelegendos, praescriptis isthic authoribus tam se accomodent, quam Juniorem Clerum occupent, ideoque omnibus dictationibus quas alioquin Regiae quoque Normales diserte ac repetitum vetuerunt, supersedeant, operamque suam in id omnem conferant, ut Discipuli¹⁴² tam sententias in praescriptis authoribus contentas intelligant, quam argumentorum propugnandis sententiis per eos adductorum vim penetrent. Atque ideo haec Synodus Professoribus Lycei Csanadiensis in memoriam revocat declarationem S. Hilarii, quae Libr. I-o¹⁴³ de Trinitate continentur his verbis: „Optimus lector est, qui dictorum intelligentiam ex dictis potius expectat, quam imponit, refert magis, quam adfert, neque cogit id videri dictis contineri, quod ante lectionem praesumpsit intelligendum.”

Articulus VI.

De litibus inter Professores Universitatis componendis

§ 1. Qui originem et causas litis inter Professores Pesthiensis motae, et continuatae cognitae habent, praeterea probe sciunt, quid eatenus Fora altiora decreverint, de mediis quoque earum compositioni accommodis pronunciare fundate poterunt, et ideo omnis hac super re consultatio relinquitur ab hac Synodo, Nationali Synodo, hoc magis, quod haec Synodus nec originem, nec causas, nec progressum istarum litium notam habeat. Caeteroquin Universitas Pesthiensis in Alma Archi-Dioecesis Striginiensi comprehenditur, et Celsissimi Primatis velut sui Archi-Episcopi directionem sequi obligatur, proinde lites inter Professores Universitatis ortas et continuatas definire ad forum ejusdem¹⁴⁴ pertinet, si quid vero ad dogma pertinens a Professoribus pertinaciter controvertitur, iudicio comprovincialium¹⁴⁵ Episcoporum subjici oportet, cui Professores Universitatis semet submittere tenentur. Supersunt exempla in Sorbona Parisiensi, cujus sententias Conventus Episcoporum Gallicanorum sub praesidio Archi-Episcopi Parisiensis reformavit, imo saepe damnavit.

141 Uo.: „auctores.”

142 Uo.: „discipuli.”

143 Uo.: „quae Libro I-o.”

144 Uo. 64.: „ad Forum Ejusdem.”

145 Uo.: „Comprovincialium.”

Articulus VII.

De Statutis Religiosorum moderno statui accomodandis

§ I. Excussis Religiosorum Ordinum, utpote Scholarum Piarum, Conventualium Minoritarum, Familiarum Sancti Francisci tam Salvatorianae et Capistranae, quam Bulgariae Provinciae, nec non Fratrum Hospitalitatis omnibus regulis et statutis, siquidem non tantum nihil inconueniens, sed pleraque omnia ex eorum usu et observantis tam ipsis Regularibus, quam populo Christiano salutaria sequi dignoscantur, eadem in suo vigore relinquit haec Synodus, exceptis iis, quae per Benignas¹⁴⁶ Normales Regias vel reformata, vel simpliciter abolita habentur; interim Regulares universos¹⁴⁷ intense hortatur, ne posthac existiment sibi a suis Superioribus injuriam inferri, si ipsi tradendis altioribus Disciplinis,¹⁴⁸ suo iudicio idonei, sed a suo Provinciali, cui suorum factorum rationes optime constare debent, vel elementaribus Scholis, vel Cathedrae Concionatoriae, vel etiam Catecheticis institutionibus admoveantur, nam huiusmodi dispositiones vel necessitatem, vel humilitatis experimentum, vel denique poenam redolent, si necessitas subversatur, Superior inferiori ad officia minus plausibilia transposito injuriam non facit, si humilitatis experimentum subest, hujus capiendi jus competit Superiori, si demum¹⁴⁹ poena est, hanc juxta leges ordinis inferiores humiliter subire debent.

§ II. Synodus haec impense hortatur Regulares Scholarum Piarum velut inde a sua origine Matris Dei Clientes, ut cultum B. V. Mariae adolescentibus statim in primis aetualae suae initiis instillent, usum Rosarii, cujus olim distinctivum signum e cingulis suis dependens antecessores ipsorum gestabant, nervose commendent.

§ III. Religiosis vero tam Conventualibus, quam reliquis ad Divi Francisci familiam¹⁵⁰ aggregatis, ac Dioecesi Csanadiensi ingremiatis imponit haec Synodus, ut horas pro praestitutis meditationibus et recitatione Divini Officii,¹⁵¹ in Regulis praescriptas accurate impendant, insonetque illorum auribus Divi Chrysostomi¹⁵² effatum: „Qui denunciat non posse quemquam consequi salutem, qui ad proximi sui salutem nihil seu doctrinam, seu exemplo, seu precibus unquam agit, nec iuvare ullum per id, quod talentum sibi Commissum¹⁵³ non perdiderit”; nam ex mente hujus Doctoris perdit omnis talentum sibi datum, quid illud non auget, et

146 Uo.: „per Bgnas.”

147 Uo.: „omnes.”

148 Uo.: „disciplinis.”

149 Uo.: „denique.”

150 Uo. 65.: „Familiarum.”

151 Uo.: „divini officii.”

152 Uo.: „divi Chrysostomi.”

153 Uo.: „commissum.”

dupplicatum Domino suo non praesentat. Ad haec mandat haec Synodus, ut Regulares Parochis in Statu morbi, vel alia necessitate constitutis et suppletem petentibus prompte succurrant, semper memores, quod ipsi suorum Claustrorum abolitionem sub Augustissimo Imperatore Josepho 2-o meditatam non alio ex capite evaserint, quam quod necessarii pro adjutorio Parochorum existimati fuerint. Vult etiam haec Synodus, ut Regulares pro mendicatione defixos limites nunquam excedant, a largiore vini et cremati potu cum primis tunc, dum fine mendicationis apud parochialem populum versantur, semet contineant, ne fidelibus per temulentiam suam offenculo sint, et se alienis a religione nostra ludibrio et exsybilationibus exponant; excessivi hujusmodi mendicantes a Parochis concernentibus suis Superioribus fine correctionis deferantur, et ob temulentiam in quarterium a parochianis deportati, a Parochis conducto curru erga expensas Conventus, cui iidem *ingremiati sunt*, ad eundem indilate transmittantur. In suis quoque Tricliniis observantes sint sobrietatis, quae in sic dictis Canapis saepe violari conservit.

Articulus VIII.

De nova Kaldianorum Bibliorum Versione et Editione

§ I. Sicut nec novam Kaldianorum Bibliorum Versionem¹⁵⁴ ita nec novam eorundem editionem censet haec Synodus seu necessariam, seu *hodierno tempore* congruentem, ratio, cur novam versionem non existimet necessariam est, quod antiqua Versio Bibliorum a Kaldio¹⁵⁵ facta ipso usu, et Synodorum Hungaricarum adprobatione auctoritatem *cosecuta sit*, huc accedit, quod dicta Versio¹⁵⁶ tam ad ingenerandam eloquiorum Divinorum¹⁵⁷ venerationem, quam ad cognoscendas veritates Evangelicas¹⁵⁸ idonea prorsus sit, spiritumque Dei ad creaturas suas loquentis *sufficienter explanet*, nec alibi oscura sit, nisi ubi Vulgata quoque nostra tenebris obvolvitur.

§ II. Jam quod Kaldiana Versio¹⁵⁹ non illis phaleratis expressionibus, quas hodiernus reforescentis hungarici idiomatis genius requirit, concinnata habeatur, illud ita prorsus non officit, prout non officit Vulgatae, quod tersa et ampulla latinitate non turgescat.

154 Uo.: „Kaldyanorum Bibliorum versionem.”

155 Uo.: „antiqua versio Bibliorum a Kaldyo.”

156 Uo.: „versio.”

157 Uo.: „divinorum.”

158 Uo.: „evangelicas.”

159 Uo.: „Kaldyana versio.”

§ III. Sed nec¹⁶⁰ pro editione nova, etiamsi versio nova decerneretur, in praesenti pecuniae defectu quidquam ex parte Csanadiensis Dioecesis conferri potest, atque hoc tanto minus, quod Parochi Dioecesis Csanadiensis alioquin pauci et Kaldianis Bibliis¹⁶¹ provisi sint. Cosultius proinde existimat Synodus tam propter defectum nervi pro nova editione necessarii quam propter polituram linguae Hungaricae necdum completam, cum versione aequae ac editione Kaldianorum Bibliorum expectare tamdiu, quoad et lingua perpoliatur, et nervus futura temporum conversione accrescat.

Articulus IX.
De Fundo Instituti Viennensis¹⁶² pro decem
Hungaris Presbyteris conflando

§ I. Priusquam de Fundo Instituti Viennensis pro decem Hungaris Clericis conflando quidquam decernatur, scire oportet, quanta pro uno tali Alumno summa requiratur, quod quia praecise in Synodo Nationali post receptas informationes erui poterit, in praesentiarum de hoc objecto in Synodo nil statuitur.

Articulus X.
De reductione Missarum apud abolicos Religiosus fundatarum

§ I. Experientia docet Missas Religiosorum Ecclesiis olim per Fundatores¹⁶³ in perpetuum affixas, intervenita subinde ipsarum abolitione in Clerum Curatum translatas, et hactenus maxima ex parte gratuito celebratas grande eidem onus causare, siquidem Clerus Curatus demandata huiusmodi Missarum gratuita celebratione ab aliis Missis, quas respectivi parochiani,¹⁶⁴ ad suam intencionem celebrari desiderant, tempore praestituto absolvendis celebrandis,¹⁶⁵ et hac de causa

160 Uo. 66.: „neque.”

161 Uo.: „Kaldyanis Bibliis.”

162 Az 1816-ban megalapított Augustinum vagy más néven Frintancum törzsvagyományának megemlékezéséről van szó. (Adriányi Gábor szíves közlése.) Adriányi Gábor: *A Bach-korszak egyházpolitikája 1849–1859*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2009. 67–70.

163 Uo.: „Missas Religiosorum Ecclesiis per Fundatores olim.”

164 Uo.: „Parochiani.”

165 Uo.: „impediatur.”

proportionatis elemosynis sic dictis stipendiis¹⁶⁶ frustrari cogatur. Tempus proinde est,¹⁶⁷ ut Clerus Curatus hoc onere jam per annos propemodum 30 supportato relevetur,¹⁶⁸ tantomagis, quod Clerus ad Sacra ejusmodi fundationalia in perpetuum absolvenda nunquam se obligaverit, nec ab Episcopis illa erga urgetiores dispositiones acceptantibus obligari potuerit. Quod si etiam reductio numeri sacrorum fundationalium stabiliatur, certum tamen manet, Clero nec minorem talium *sacrorum numerum* imponi posse sine titulo, titulus vero quoad Clerum nec ex fundatione, nec ex successione, nec ex acceptance exsculpi potest.

§ II. Caeterum si fundus Religionarius,¹⁶⁹ qui abolitis Regularibus tam in Capitalibus summis quam in fundis et aedificiis, nec non mobilibus successit, adeoque in oneribus etiam succedere debuit, cui praeterea fundus accrescit, quotannis per id, quod in statum pensionis Conjecti Regulares,¹⁷⁰ singulis propemodum annis conplures emoriantur, atque ita pensionales summae ab emortuis remanentes eidem fundo accrescant, stipendia sacrorum reductorum deinceps Clero Curato rite suppeditanda in se receperit, Sacra fundationalia in eum casum quo reductio locum habere dignosceretur, imponi Clero Curato possent.

§ III. Interim attentis Romanorum Pontificum signanter Urbani VIII, Innocetii XII et XIII item Benedicti XIII Constitutionibus, nec non Concilii Romani anno 1725-o celebrati decretis¹⁷¹ circa Missas Regularium domibus impositas, atque a Regularibus in perpetuum acceptatas, sicut rescissioni ita reductioni nullum esse locum censet haec Synodus propterea, quod praevideat ventura aliquando tempora, quando fundus Religionarius¹⁷² iniquitate adjunctorum aliquot abhinc annis exhaustus, notabiles hiatus suos partim per feliciorum Oeconomiae¹⁷³ administrationem, partim per aliorum munificentiam pro conversione rerum usitatam ex toto reparabit, et tunc onera, quibus successit, sicut supportare obligabitur, ita illa ferre non dubitabit.

166 Stipendium (lat.): miscadomány. A szentmise mondatása díjköteles szolgáltatás volt. A szentmisét bemutató papnak adott adomány a klerikust arra kötelezi, hogy a szentmisét egy bizonyos szándékre ajánlja fel.

167 Oltványi 1859. 66.: „Tempus igitur est.”

168 Uo.: „triginta supportato relevetur.”

169 Uo. 67.: „Fundus religionarius.”

170 Uo.: „conjecti Regulares.”

171 Uo.: „anno 1721. celebrati decretis.”

172 Uo.: „Fundus Religionarius.”

173 Uo.: „oecologiae.”

Articulus XI. De Sedium Spiritualium Coordinatione

§ I. Ecclesiastica Jurisdictio ordinatione divina sic instituta est, ut seculari auctoritati praesertim in Regno Hungariae nihil¹⁷⁴ derogat. Leges enim Patriae causas ad forum spirituale spectantes a causis ad forum seculare pertinentibus disserte discriminaverunt. Ad hanc jurisdictionem ecclesiasticam referentur causae pure spirituales, uti sunt: circa fidem, circa sacramenta et eorum administrationem, circa Ecclesias, et Caerimonias Ecclesiasticas,¹⁷⁵ circa Haeresim, et circa Matrimonii valorem versantes,¹⁷⁶ ad hanc pertinent etiam causae ex pure spiritualibus dependentes, uti sunt temporanea divortia legitimationes prolium, ac Testamenta¹⁷⁷ ex defectu solemnitatum extrinsecarum impugnata, item personales Clericorum causae, Criminalibus et Civilibus in sensu legum patriarum exceptis; hae proinde causae seu pure spirituales seu ex his dependentes non attentis ullis avocationibus et inhibitionibus deinceps quoque in foro Csanadiensi partim de plano, partim de pleno juxta exigentiam circumstantiarum per processus tractabuntur, appellata non ad nuntiaturam,¹⁷⁸ sed duntaxat ad Metropolitanum Colocense forum admissa.

§ II. Judicii Ecclesiastici variae sunt personae, quae auctoritate ab Episcopo accepta, suis Consultationibus et votis, ad definiendas in Judicio causas concurrere obligantur: tales sunt Capitulares Canonici, qui soli Senatum Episcopi constituunt, et quoniam hi senarium praecise numeum conficiunt causarum vero multitudo majorem numerum deposcit, necessitatur Episcopus nonnullos V. Arci-Diaconos,¹⁷⁹ et Lycei Professores, item Parochos scientia, et rerum experientia insigniores pro Assessoribus Consistorii sui assummere.

§ III. Ad memoratam personarum varietatem pertinent Synodales Examinatores, Notarius, Fiscus, Advocatus pauperum, et alii advocati seculares, qui exhibitis Diplommatibus suis et publicatis stallum agendi obtinuerunt, et catastro Advocatorum¹⁸⁰ inserti habentur. Hos omnes hortatur Synodus, ut in agendis coram foro Spirituali causis Sacros Canones,¹⁸¹ patrias leges et instructionem ab Excelsa Curia Regia pro Advocatis editam prae oculis gerant, causantibus operam suam fideliter commodent, et Processus quo ocyus determinari procurent.

---

174 Uo.: „nil.”

175 Uo.: „Caerimonias ecclesiasticas.”

176 Uo.: „circa haeresim et circa matrimonii valorem versantes.”

177 Uo.: „testamenta.”

178 Uo. 68.: „ad nuntiaturam.”

179 Uo.: „VADiaconos.”

180 Uo.: „Catastro Advocatorum.”

181 Uo.: „S. Canones.”

§ IV. Et quia praeses¹⁸² pro tempore constitutus aut Vicarius nec non Assessores Consistorii Episcopalem, personam repraesentant, vult Synodus, ut hi vitae integritate et doctrina universis prae luceant, dignitatemque suam gravissime tueantur, quos restaurari ac novo Episcopali decreto honorari vult Synodus, quale *decretum qui non acceperit*, ab obligatione gerendae in iudiciis Episcopalis¹⁸³ personae hactenus imposita dispensatur. Lites praeterea et actiones sine longiore mora, servato tamen Juris ordine, expedient, terminorum praefixiones et dilationes ex circumstantiis moderentur, nullam miserabilem personam relinquant indefensam, ac tali administratorum iustitiae imploranti Advocatum pauperum adjungant.

§ V. *Censura Ecclesiastica*, praesertim Excommunicatio, quae Ecclesiasticae Disciplinae gladius appellatur, et qua in Ecclesia Dei gravior poena non reperitur, nonisi ex causis gravissimis et in casibus, in quibus alia juris remedia deficiunt, dictetur, sententia autem juxta Benignas Normales¹⁸⁴ ante publicationem Suae Majestati Sacratissimae per Excelsam Cancellariam Regiam Hungarico-Aulicam exhibeatur.

§ VI. Statuitur insuper, ut ex junioribus Ecclesiasticis,¹⁸⁵ qui vel in Pazmaneo Viennensi, vel in Centrali Pesthiensi, vel in gremiali Seminario semet prae caeteris distinxerunt, in seriem Auditorum Consistorii referantur, cum gravissima ad sancte servandum de objectis Consistorialibus silentium imposita obligatione.

Articulus XII.

De Executoribus Legum Synodaliū

§ I. Et quia parum utilitatis adferre potest Synodus Dioecessana,¹⁸⁶ nisi etiam sint, qui salutarium Statutorum et Legum¹⁸⁷ executioni invigilent, eapropter in Capitulo quidem Csanadiensi pro generalibus Executoribus Praepositus Major, Lector, et Cantor per Dioecesim vero Vice A. Diaconi¹⁸⁸ deputantur, eo ipsis¹⁸⁹ dato mandato, ut universa statuta *Synodalia seu Ecclesiastica* seu Regularem Clerum concernentia in Parochiis, Collegiis et Conventibus sicubi eorum executio adhaeresceret, ad apicem exequis tudeant, vel impedimenta subversantia Ordinariatui Csanadiensi repraesentent.

182 Uo.: „Praeses.”

183 Uo.: „in iudiciis episcopalis.”

184 Uo.: „Bgnas Normales.”

185 Uo.: „ex junioribus Ecclesiasticis.”

186 Uo. 69.: „Synodus dioecessana.”

187 Uo.: „statutorum et legum.”

188 Uo.: „VADiaconi.”

189 Uo.: „Ipsis.”

§ II. Interpretationem Statutorum et Legum Synodaliū haec Synodus Ordinariō pro tempore existenti reservat.

Ladislaus m.p. Episcopus Csanadiensis.

Paulus Paraisz m.p. Cath. Eccl. Csan. Praep.;¹⁹⁰ Paulus Németi m.p. Praep. SS-i Salvar. de Csanad, Cath. Eccl. Csanad Lector et Canon.; Antonius Török m.p. Abbas B.M.V. de Batta, Cath. Eccl. Csanad Cantor et Can.; Joannes Kreutzer m.p. Cath. Eccl. Csanad Custos et Canon.; Antonius Jakabfalvy m.p. Cath. Eccles. Csanad Can. Senior; Marcellus Daniel m.p. Cath. Eccl. Csanad Can. Honor. Vice A. Diaconus et Parochus szakálháziensis, S.S. Theologiae Doctor; Adalb[ert]. Martiny m.p. Abbas S. Georgii Milit. Mart. de Csanad, V.A.D. et Parochus Werschetzensis; Franciscus Seehorsch m.p. V.A.D. et Par. Alboecclesiensis; Carolus Pröll m.p. V.A.D. et Par. L. R. Civitatis Temesvariensis; Fridericus Mórítz m.p. V.A.D. et Par. Oraviczensis; Henricus Lebzeltern m.p. V.A.D. Par. Neo-Aradiensis; Joannes Balás m.p. V.A.D. Magnó-Betsk. et Par. Catharinfeldensis; Venceslaus Fischer m.p. V.A.D. Nagy-Jetsensis et Par. Osternensis; Ant[oni]us. Csajkay m.p. V.A.D. et Par. Rékasensis, Michael Csernek m.p. V.A.D. et Par. Krassoviensis; Antonius Franzen m.p. V.A.D. et Par. Billietensis; Antonius Györfy m.p. V.A.D. et Par. Nagy-Szent-Miklósiensis, SS. Theol. Doctor; Jos. Horváth m. p. V.A.D. et Par. Lippensis; Josephus Róka m.p. V.A.D. et Par. Makoviensis; Joannes Nyéky m.p. V.A.D. et Par. Petskensis; Georgius Maros m.p. V.A.D. Elekiensis et Par. Szent-Mártoniensis; Georgius Kreminger m.p. V.A.D. et Par. Szegediensis; Casparus Groszeck m.p. V.A.D. et Par. Karansebesiensis; Josephus Somogyi m.p. Prof. Theol. practicae et Synodalis Secretarius; Joannes Várady m.p. Studii Bibliici Prof.; Josephus Papp m.p. Prof SS. Canonum et eorundem Doctor; Josephus Ujfalvy m.p. Juris utri. Doctor et Theo. Dogm. Prof. Fiscus Synodalis; Joannes Salix m.p. Par. Szaderlakiensis;¹⁹¹ Jacob. Schury m.p. Par. M. Jecsensis; Andreas Pótsövits m.p. Par. Blumenthaliensis; Josephus Eustache m.p. Par. Szent-Hubertiensis; Georgius Kiss m.p. Par. Fabricensis, Quarteriorum Magister Synodalis; Matheus Nátly m.p. Par. Gyarmatiensis; Joannes Repkay m.p. Par. Gottlobiensis; Emericus Bukovits m.p. Par. Csanadiensis; August. Klaszovich m.p. Par. Szártsensis; Paulus Sövegjártó m.p. Par. Paloten.; Antonius Bonnaz m.p. Par. Triebsvetteriensis [!]; Franciscus Schuller m.p. Par. Sz. Annensis; Stephanus Kolosváry m.p. Par. Gyertyámosiensi; Joannes Nep. Stelczik m.p. Par. Neo-Betsensis; Henricus Késs m.p. Par. Orczidorfens.; Joannes Pichler m.p. Par. Szőregiensis; Antonius Pohl m.p. Par. Földeakensis; Carolus Dalma¹⁹² m.p. Par. Brukenaviensis; Joannes Kardos m.p. Par. Szent-

190 A névsorban nem jelöljük az Oltványi 1859-es munkájában olvasható, eltérő rövidítéseket, mivel ő ott a „parochus”-t mindig kiírta, az alespereseket viszont nem „V.A.D”-nek, hanem „VADi-aconus”-nak rövidítette.

191 Zádorlak (ma: Románia).

192 Javítva: „Palma”, helyesen: „Pálma.” Kováts 1908. 197.

Andrasiensis; Stephanus Ludvick m.p. Par. Starcsoviensis; Carolus Tapoltsányi m.p. Par. Gutttenbrunnensis; Joannes Jaromisz m.p. Par. Ujbesensis; Josephus Buchvald m.p. Par. Csatadiensis; Paulus Kováts de Horth m.p. Par. Neo-Besenovens; Stephanus Oltoványi¹⁹³ m.p. Par. Kiss-Betskerekien.; Joannes Endrődy m.p. Coll. Szegediensis S. P. Rector;¹⁹⁴ Aloysius Scheftsik m.p. S. P. Rector Coll. Temes et Director Gymn.; P. Ladislaus Szép m.p. Ord. S. Franc. Prov. Cap. Guard. Arad, Praesident; Bened. Braun m.p. Provinciae.¹⁹⁵ Bulgariae-Valach. Minist. Provincialis; P. Jeremias Delpini m.p. Praes. Sup. Pancsov. Par. Admin. Ord. Minor. Convlium; P. Bernardinus Gáll m.p. Ord. Min. S. P. Franc. Conv. ad S. Georg Par. Admin.; Pater Tobias Velkei m. p. Ord. Min. S. P. Franc. Prov. Salvar. Conv. Szegediensis ad nives Par. Admin. m.p.; P. Daniel Papsso m.p. Ord. S. Francisci Prov. Cap. Conv. Radnensis Guard.; Fran. Rudolph Studer¹⁹⁶ m.p. Guar. et Par. Adm. Lugosiensis Ord. Min. Convlium; Fran. Hyeronimus¹⁹⁷ Rátz m.p. Ord. Min. Conv. Admin. Parochiae Vetero-Aradiensis et Guardianus.

Statutis supra adductis Sessione 1-a et 2-a Synodali latis, pro earum publicatione defixit diem 26-am Septembris Idem Excellentissimus Praesul, provocavitque ipsa adhuc Sessione 2-a Venerabilem Synodum,¹⁹⁸ ut si quaspiam quaerelas haberet, coram depromeret; surrexit itaque

1-o Nomine Parochorum Juri Patronatus privatorum Dominorum Terrestrium¹⁹⁹ obnoxiorum Henricus Lebzeltner²⁰⁰ V.A.D. et Parochus Neo-Aradiensis, humillimis precibus exoravit tam Suam Excelletiam Episcopum, quam Venerabilem Synodum, ut circa intertentionem Parochorum in Parochis ad jura privatorum Dominorum Terrestrium²⁰¹ pertinentium munera pastoralia obeuntium illud statuatur, quo in caeteris partibus Regni Hungariae²⁰² jam dudum usuvenit, ut videlicet Parochi ab ipso populo solvantur, ac interteneantur, quo sic et intertentioni parochorum magis prospiciatur, et etiam libertati eorum, quae frequenter in corrigendis vitiis Terrestrium²⁰³ suorum Dominorum uti debent, non tamen possunt, cum ab eorundem gratia dependeant, consulatur. Verum Synodus ,

193 Helyesen: „Oltványi”, vö.: Oltványi 1859. 70.

194 Léh István: *Catalogus religiosorum Provinciae Hungariae Ordinis Scholarum Piarum 1666–1997*. S. a. r. Koltai András. Curia Provincialis Hungariae Scholarum Piarum–Soc. Pro Encycl. Ecclesiasticae in Hungaria, Budapestini, 1998. A 101. oldal szerint 1821-ben Endrődy János Nagyváradban volt rektor, ami a fentiek figyelembevételével nem valószínű.

195 Provinciae.

196 Oltványi 1859. 71.: „Suuder.”

197 Uo.: „Hieronymus.”

198 Uo.: „venerabilem Synodum.”

199 Uo.: „terrestrium.”

200 Uo.: „Henricus Lebzeltner.”

201 Uo.: „terrestrium.”

202 Uo.: „in caeteris Regni partibus.”

203 Uo.: „terrestrium.”

cum praesens propositio ad objecta Synodalia spectare non videretur, omnibusque publica notorietate constaret, suam²⁰⁴ Excellentiam Episcopum et quoad erigendas Ecclesias in possessionibus privatorum Dominorum Terrestrialium,²⁰⁵ ubi desiderarentur,²⁰⁶ et quoad ipsam intertentionem *similium Parochorum coram suis* competentis non defuisse suis partibus, petito ejusdem deferendum non censuit.

Peroravit dein Antonius Győrffy V.A.D.²⁰⁷ et Parochus Sz. Miklosiensis quo summas intertentionales Parochorum²⁰⁸ apud privatos Dominos Terrestres²⁰⁹ fungentium iidem in Conventionali moneta dependerent. Sed nec petito huic a Synodo delatum est propterea, quod ipsi etiam Terrestres Domini obvenientias suas non in Conventionali, sed in Valutali pecunia²¹⁰ percipiant, et alioquin tam Parochus Sz. Miklosensis, quam etiam Csanadiensis, casum etiam in illum, quo caeteri Parochi privatorum Dominorum Terrestrialium²¹¹ in Conventionali solverentur, valutali Contenti esse deberent, cum ipsimet cum Domino suo Terrestrali²¹² contraxerint, Dominiumque suum Terrestrale²¹³ ad dependendam pure valutalem pecuniam obstrixerint.

Denique Paulus Kováts de Horth, Parochus Neo-Bessenovensensis cum pluribus Parochis Cameraticis interpellavit suam²¹⁴ Excellentiam Episcopum, quo idem intuitu Salari vacantium Capellanorum, hucdum in casum Capellanae vacantiae a parochis percepti, at ex recenti dispositione Excelsae Camerae Regiae Hungarico-Aulicae iisdem Parochis²¹⁵ denegati, suum recursum²¹⁶ ad Excelsam Cameram formaret, illudque gratiose exoperaretur, ut omnia hoc in puncto in antiquo pede manerent. At Sua Excellentia Episcopus cum aprime²¹⁷ nosset, dispositioni huic Excelsae Camerae, inconsiderantiam quorundam Parochorum²¹⁸ fundamento fuisse, declaravit, se hoc in merito nihil agere velle, ipsosque Parochos sibimet ipsi adscribere debere, quod amodo in posterum adjutorio isto carere debeant.

Die 26-a Septembris Sess. 3-a Synodiali, terminatis precibus Synodum praecedentibus, posteaquam Sua Excellentia Episcopus retulisset, fide digne sibi

204 Uo.: „Suam.”

205 Uo.: „terrestrialium.”

206 Uo.: „desiderantur.”

207 Uo. 72.: „Antonius Győrffy VADiaconus.”

208 Uo.: „parochorum.”

209 Uo.: „Dominos terrestres.”

210 Uo.: „sed valutali pecunia.”

211 Uo.: „Dominorum terrestrialium.”

212 Uo.: „cum Domino suo terrestrali.”

213 Uo.: „terrestrale.”

214 Uo.: „Suam.”

215 Uo.: „parochis.”

216 Uo.: „Recursum.”

217 Uo.: „apprime.”

218 Uo.: „parochorum.”

relatum esse, seque ex officio deferre debere²¹⁹ Szegediensem Lycei Directorem Franciscum Gubitzer Clericum Regularem e scholis Pii²²⁰ de animae immortalitate, de adulterio et fornicatione, item jejunio et abstinentia ecclesiastica propagare talia principia, quae fundamentis Religionis Christianae e diametro opponuntur, corruptionemque fidelium Szegediensium²²¹ post se trahunt, et ipsis etiam Religiosis Collegii Szegediensis²²² offendiculo sunt, Fiscus Synodalis Josephus Ujfalvy Professor Theologiae Dogmaticae, in nexu hujusce relationis inquisitionem contra memoratum Directorem ordinari petit,²²³ et pro re nata eundem²²⁴ ad Forum Dioecesanum citari, ibidemque actione conveniri voluit, quo audito congregata Synodus communibus votis statuit, petitio Fisci deferendum esse, inquisitionemque per quatuor Synodi membra, Reverendissimum quippe Antonium Török²²⁵ Cath. Eccl. Csanad.²²⁶ Cantorem, Josephum Róka V.A.D.²²⁷ et Parochum Makoviensem, Georgium Kreminger V.A.D.²²⁸ et Parochum Szegediensem, Josephum Somogyi Theologiae Professorem praevio in merito praesusicipiendam ordinavit.²²⁹

Produxit dein Fiscus Synodalis opinionem Deputationis pridie pro discutiendis absentium rationibus denominatae in haec verba: „Deputatio pro discutiendis absentium rationibus per S. Synodum ordinata, humillime eidem referendi honorem habet: qualiter Reverendissimus Dominus Emericus Pásztor Cath. Eccl. Csanadiensis²³⁰ Canonicus per actum publicum Statutionis,²³¹ Admodum Reverendi Domini Parochi: Rodsnik Franciscus Perjamosiensis, ob oculorum inflammationem, Venceslaus Bundschuh Dettensis, ob reumatismum, Paulus Romai Magnó-Betskerekiensis notorie aegro valetudinis statu, omnes legitime impediti ut / adnexa Chyurgica attestata docent, ad loco et termino²³² indictam Synodum Dioecesanam non comparendo ab actione fiscali, ut ipsi supplicant, opinione quoque sua relevari omnino mereantur: non item Domini Parochi aequae absentes: Josephus Nagy Etskensis, Josephus Babits Tornyensis, Georgius Szivi

219 Uo.: „ex officio referre debere.”

220 Uo.: „Fm G. C. R. L. Sz. Dir.”

221 Uo.: „Sz.....”

222 Uo.: „Sz.....”

223 Uo.: „inquisitionem contra memoratum F. G. ordinari petit.”

224 Uo.: „eundem.”

225 Uo.: „Reverendissimum Antonium Török.”

226 Uo.: „Csanádiensis.”

227 Uo.: „V:A:Diaconum.”

228 Uo.: „V:A:Diaconum.”

229 Gubitzer Ferenc 1819-től 1829-ig volt a szegedi gimnázium igazgatója. Léh–Koltai 1998. 133.

230 Oltványi 1859. 73.: „C. E. Csanádiensis.”

231 Uo.: „statutionis.”

232 Uo.: „ad Loco et termino.”

Zitsidorfensis,²³³ postremis nullam absentiae suae causam adferentibus: primo vero diuturnos vitae sedentariae impacientes²³⁴ in spina dorsi dolores praetextuante; rationem hoc magis insufficientem, quod praedictum Dominum²³⁵ nec itineris diuturnitas, quominus venerit, detertere, nec aliquot horis protacta sessio vitam sedentariam efficere, neque sessionem in Synodo penes liberam cujusvis standi libertatem praemetuere potuerit, quodque²³⁶ gravissimum videri debet, pares illi aetate et morbo Synodo, interesse minime neglexerint; qua per extensum probata exhibuit actionem suam contra absentes motam tenoris sequentis: Siquidem Admodum Reverendi Domini Parochi Josephus Babits Tornyensis, Josephus Nagy Etskensis, Georgius Szivi Zitsidorfensis²³⁷ ad loco et termino pro celebranda Synodo Dioecessana determinatis in virtute obedientiae Praelato suo debitae comparandum invitati nullo partim, partim insufficienti impedimento detenti, ut opinio Deputationis Synodalis sub A/ edocet, ad Synodum Dioecessanam Comparere posthabito omni mandato neglexerint. Inviamine vero SS. Canonum, signanter Can. 12. Si quis autem Dist. 18-ae absque legitima causa e Synodo absentes poenae excommunicationis obnoxiantur.” Ideo Fiscus Synodalis pro incumbente sibi munere supplicat apud S. Synodum, quo antelatos Dominos, qua Contumaces²³⁸ ad sui plenioris exculpationem, aut poenam Canonicam reali cum effectu recipiendam pro termino aliquo legali in figuram S. Iudicii citari facere dignetur. Determinatumque fuit, ut inactionati pro 13-a Novembris a. l.²³⁹ juri statuantur.

Siquidem juxta § 8-um Artic. I. Statuti Dioecessanii neo conditi aboliti fatalitate temporum Archi-Diaconatus restaurandi veniat, consultatum fuit porro, quinam Districtus erigendis Archi-Diaconatibus ingremiari debeant, majoritate votorum decisum fuit, ut ad Archi-Diaconatum Cathedralis seu Csanadiensem pertineant Districtus Temesiensis, Neo-Bessenoviensis et Billietensis; ad Orodiensem Districtus Neo-Aradiensis, Petskensis et Elekiensis; ad Ultra-Marosinum Szegediensis, Csanadensis et Makoviensis; ad Karansebesiensem Lippensis, Rékasiensis et Karansebesiensis; ad Torontaliensem Magno-Betskerekensis, Nagy Jetsensis, Albo-Ecclesiensis; ad Krassoviensem Wersetzensis, Krassoviensis et Oravitzensis; statutum porro, ut Archi-Diaconus Cathedralis et Orodienensis semper de numero Canonicorum deligatur, et Archi-Diaconus Cathedralis obligationem habeat, in Anniversario Consecrationis Ecclesiae Cathedralis, festo Nativitatis

233 Uo.: „Josephus N... Etskensis, Josephus B... Tornyensis, Georgius Sz... Zichidorfensis.” A vezetőknek kezdőbetűvel jelölésének nem volt sok értelme, hiszen a nyomtatásban megjelent szematizmusok segítségével bárki azonosíthatta az érintett plébánosokat.

234 Uo.: „impacientes.”

235 Uo.: „dominum.”

236 Uo.: „quodve.”

237 Uo.: „Parochi Josephus B... Tornyensis, Josephus N... Etskensis, Georgius Sz... Zichidorfensis.”

238 Uo.: „Domonos velut contumaces.”

239 Uo.: „anni labentis.”

Domini, Paschatis et Pentecostes ad concionem dicendi. Opinabatur etiam Synodus, et quidem majoritate votorum, in Archi-Diaconum Ultra Marusinum eligendum venire Antonium Györfy V.A.D. Csanadiensem;²⁴⁰ in Caransebesiensem votis inter Josephum Horváth V.A.D. Lippensem et Antoninum Csajkay divisus,²⁴¹ post diuturniorem concertationem conventum fuit in Josephum Horváth; pro Archi-Diaconis: Torontaliensi Franciscum Seehorsch V.A.D.²⁴² Albo-Ecclesiensem; Krassoviensi Adalbertum Martini Abbatem et V.A.D. Werschetziensem communibus suffragiis dignum censuit Venerabilis Synodus.

His actis postquam Statuta Synodalia per universos praesentes subscripta fuissent, allocutionem sequentem Sua Excellentia Episcopus ad Clerum habuit:

„Habetis Venerabiles Fratres et Dilecti Filii statuta non solum vestrae interiori vitae et moribus, sed externae etiam Disciplinae sapienter ordinandae accomodata, in Duodecim Articulos²⁴³ communi consensu concinnata; habetis in his totius Cleri, quem in suae non minus, quam alienae salutis provectionem semper intentum esse oportet, suis coloribus adumbratam imaginem. Vestrum nunc est, hanc imaginem ubivis exhibere, nec solumpati leges, quas ipsi tulistis, sed hilari etiam voluntate palam facere universis, Conversationem vestram juxta Consilium Apostoli²⁴⁴ in Coelis esse, et quamquam²⁴⁵ adhuc in carne vivatis, neutiquam tamenvos secundum carnem vivere, sed in quibusvis functionibus vestris spiritu Dei ambulare. Alioquin Statuta²⁴⁶ haec et Leges novae non sunt, potius antiquae sunt, in Conciliis et Canonibus radicatae, ac longa majorum²⁴⁷ nostrorum observantia consecratae, quippe harum ope quondam illi libertatem filiorum Dei, et propriam magnanimitatem ex testimonio bonae conscientiae ortam intra suos cancellos tenuerunt, harum ope sic illi vixerunt, sic suos fideles gubernaverunt,²⁴⁸ ut benefaciendo omnibus ex Doctrina Divi Petri²⁴⁹ obmutescere facerent imprudentium hominum ignorantiam, nulla insuper officia praetermitterent, quibus infensos nonnullorum animos devincire sibi possent; quos autem nec verbis, nec exemplis nec benefactis ad frugem revocare valuerunt, illos Deo per orationem commendarent. Noverunt videlicet illi pastoralis prudentiae ductu objecta per calumniam maledicta ita concoquere, ut neque concitatis in suos adversarios seditionibus, neque regestis in ipsos convitiis, neque occultis odiis illatas sibi injurias

240 Uo. 74.: „Antonium Györfy VADiaconum Csanádiensem.”

241 Uo.: „Antoninum Csajkay Rékasiensem divisus.”

242 Uo.: „V.ADiaconum.”

243 Uo.: „in 12 articulos.”

244 Uo.: „conversationem vestram juxta consilium Apostoli.”

245 Uo.: „quanquam.”

246 Uo.: „statuta.”

247 Uo.: „Majorum.”

248 Uo.: „gubernarunt.”

249 Uo.: „ex doctrina Divi Petri.”

ulciscerentur, diligenter admodum caventes, ne Charitas Christiana²⁵⁰ et pax turbaretur. Caeterum Nos²⁵¹ etiam habemus fundamenta sperandi futurum esse, ut reducta, constabilitaque Legum²⁵² in hac Synodo promulgatarum observantia, nostri Regis optimi²⁵³ sanctissimos conatus ad veterem Religionem²⁵⁴ retinendam, et ad morum integritatem restituendam, unice intentos faciliemus, fideles Nobis²⁵⁵ concreditos feliciter gubernemus, et illis quidem salutem, nobis vero gloriam apud posteros aeternam praeparemus. Itaque Venerabiles Fratres et Dilecti Filii terminata hodie Synodo ad Stationes nostras²⁵⁶ regredimur, interim ne obliviscamur nobiscum ferre imaginem, quam haec Synodus ubique Circumferendam Nobis²⁵⁷ mandavit, et quoniam non sumus de numero eorum in Hungaria Pastorum, quibus penes accuratum sui officii implementum annui quoque proventus et opes ex benignitate fortunae affluenter venerationem conciliare possent, enitatur saltem tota virium contentione ad id, ut imago Synodalis, tam in Doctrina, quam in Moribus Nostris²⁵⁸ constanter effulgescat, hoc pacto assequemur, ut ipsa paupertas nostra Virtutum, Scientiarumque²⁵⁹ soliditati conjuncta nos venerabiles efficiat, isto pacto assequemur, ut qui hodie efformata hac imagine exivimus de Aegypto, retenta hac imagine in Aegyptum amplius non revertamur.”

Conclusa hac ratione Synodo, terminatis precibus Synodum consequentibus, decantato Hymno Ambrosiano Patres Synodales recepta Pontificali benedictione ad curatias suas²⁶⁰ dimissi sunt, finisque impositus fuit Synodo, quae, documentis antiquitatis de celebrata in Dioecesi Csanadiensi aliqua Synodo prorsus tacentibus, prima in eadem fuisse videtur,²⁶¹ quamve Excellentissimus, Illustrissimus, ac Reverendissimus Dominus Ladislaus Kőszeghy de Remete Episcopus Csanádiensis regiminis sui Ecclesiastici²⁶² anno 21-o post exantlatos totidem fere annis Vicaria potestate labores in eadem Dioecesi, restaurata jam primus tam per Circulares, quam per Encyclicas, quam etiam Visitationes Canonicas disciplina Cleri ad

250 Uo. 75.: „charitas Christiana.”

251 Uo.: „nos.”

252 Uo.: „legum.”

253 Uo.: „Nostri Regis Optimi.”

254 Uo.: „religionem.”

255 Uo.: „nobis.”

256 Uo.: „ad stationes nostras.”

257 Uo.: „circumferendam nobis.”

258 Uo.: „in moribus nostris.”

259 Uo.: „virtutum, scientiarumque.”

260 Uo.: „ad Curatias suas.”

261 Tévedés. A csanádi egyházmegyében 1734. július 28-án is tartottak zsinatot. Papp, Anton: *Euseb Anton Adalbert Freiherr von Falkenstein, Bischof zu Csanád 1730–1740*. Wien, 1934. (Kézirat.) 86–89. TRKEL Diözesansynoden d. sz. A zsinatról említést tett Zombori István is, lásd Zombori 2005/b. 13.

262 Oltványi 1859. 75.: „ecclesiastici.”

immortalitatem sui nominis,²⁶³ perpetuamque impensorum pro salute tam Cleri, quam populi sibi *concrediti* fatigiorum memoriam, et stabilimentum Disciplinae Ecclesiasticae maxima cum solemnitate, et tanta benevolentia, benignitate ac munificentia celebravit, ut universo Clero ad Synodum evocato, ac ad quarteria per Georgium Kiss parochum Fabricensem, Synodalem Quarteriorum Magistrum²⁶⁴ disposito, de mensa sua per quadriduum opipare in triclinio Seminiali providerit, cunctosque praesentes per vices propriae mensae adhibuerit.

Cedat itaque Synodus haec in gloriam Dei, B. M. S. Virginis,²⁶⁵ S. Gerardi primi Csanadiensium Episcopi et Martyris, ac OO. SS. honorem, immortalem Excellentissimi Praesulis memoriam, ac totius Cleri et Populi perpetuum emolumentum, moralitatisque pristinae reversionem et fulcimentum.²⁶⁶

I.1.B

Az I.1.A alatti forrás fordítása

A Csanádi egyházmegye 1821. évi szinódusának aktái és statútumai nagyméltóságú, méltóságos és főtisztelendő Remetei Kőszeghy László csanádi püspök úr, Ő Királyi és Apostoli Felségének valóságos titkos tanácsosa alatt

Temesvár, 1821. szeptember 24–26.

Néhány nappal az országfőméltóságú hercegprimása, Rudnay Sándor által 1821. május 24-én írt levél kézhezvétele után, melyben őfőméltósága, Magyarország hercegprimása jelezte, hogy a magyar egyházat már a kezdetektől különleges gonddal óvó Isten csodálatos ajándékaként Felséges Urunk, valóban apostoli királyunk atyai szívét jámbor aggodalom érintette meg, mely arra irányult, hogy erejének minden törekvésével megtalálja és használatba vegye azon orvosszereket, amelyekkel ellene szegülhetne az erkölcsök mindenfelé egyre súlyosabbá váló romlásának, és eltávoztathatná a fejünk fölül azokat a mindkét országban bőségesen előforduló bajokat, amelyek a vallástalanság és az istentelenség egyre terjedő fertőzetéből származnak, valamint visszaállíthatná a régi fegyelmet a papság és a nép, illetőleg a tanuló ifjúság körében; továbbá hogy maga Ő Szent Felsége is az erkölcstelenség s a csaknem minden szerzetesrendnél tapasztalható meglazult fegyelem okai és forrásai felkutatását, a papi állapotot is fokozatosan meg-

263 Uo.: „sui Nominis.”

264 Uo. 76.: „Synodalem quarteriorum Magistrum.”

265 Uo.: „B. M. semper Virginis.”

266 Somogyi József megerősítő aláírásával, amely szerint a másolat az eredeti irattal teljesen meg-
egyezik.

rontó rossz elleni üdvös eszközök hatékony alkalmazását, illetve az ifjúság erkölcsének az Isten és a Szent Szűz iránti igaz jámborságra már a zsenge kortól való alakítását illető ugyanezen aggodalmában, egyrészt az egyházkormányzásban és a dikasztériális szolgálatban kifejtett hosszú munkásságuk által bizonyított, és így mindkét országban kiváló érdemeket szerzett három főpásztornak, mégpedig a nagyságos egri érsek, továbbá a méltóságos veszprémi és fehérvári püspök uraknak, akiknek kezdetben ezt megbízásba adták, másrészt magának öfömméltóságának felterjesztésére úgy döntött, hogy ezt az ügyet minden egybegyűlt főpap közös munkájával és közös tanácskozása révén kell megtárgyalni, megvizsgálni és eldönteni, ezért 1821. március hó 23-án, Laibachban kelt jóakaratu királyi leiratában kegyesen parancsba adta és megengedte, hogy ebből a célból nemzeti zsinatot hirdessenek, és hogy ezt a zsinatot egyházmegyei szinódusok előzzék meg, amelyek szintén a nemzeti zsinat célját szolgálják; a megyéspüspök önagsága, akit már jóval régebben hajtott a nemzeti, illetve egyházmegyei szinódus rendezése utáni lángoló vágy, hogy segítségére lehessen Ő Szent Felsége atyai gondoskodásának, mely a világi papság és a szerzetesrendek, valamint a tanulóifjúság ősi erkölcsi tisztaságának visszaállítását célozza, az egész papságnak meghívólevelet küldve meghirdette a csanádi egyházmegyei zsinatot szeptember 24-ére, tudniillik a Csanádi egyházmegye első püspökének, Szent Gellért vértanúnak ünnepére. Az egész klérus számára kiküldött üzenet parancsának szavai a következőképpen hangzanak:

„Köszeghy László, Isten kegyelméből csanádi püspök, az egész klérusnak (mind a világi papságnak, mind a szerzeteseknek), üdvözlét!

Bár a keresztény vallás – amelynek a katolikus egyház bennünket szolgálóvá tett – isteni és nem emberi elhatározásból született, s ezért csak a legnagyobb meggondolatlansággal merhet úgy vélekedni bárki is, hogy a hitre és az erkölcsök helyes kialakítására vonatkozó dolgokban valami hasznosabbat és bölcsőbbet lehet mondani, vagy valami nagyszerűbbet lehet kigondolni annál, amit Megváltónk először az apostoloknak, azután az apostolok utódaiknak, a püspököknek, végül pedig a püspökök minden kereszténynek tanítottak; mivel azonban az evangéliumnak és a szinódusoknak e meg nem szakadt, kiváló tanítása az egyes lelkek eltérő természete, valamint az égi kegyelem különböző mértéke miatt az emberek lelkében más-más hatásokat keltett, ahogy gyakran elhomályosodik az arany is, és kifakul a legszebb szín is, ezért atyáink – elsősorban a trienti zsinaton – igen bölcsen úgy határoztak, hogy a püspökök rendezzenek egyházmegyei szinódusokat, melyeken az ősi szent vallásnak mind a megőrzéséről, mind a kiterjesztéséről, továbbá az erkölcsök eredeti tisztaságukban való megőrzéséről, illetve – ha elhajlottak – az oda való gondos visszatérítésükről az idők változásának megfelelő döntéseket hoznak, aztán minden erejükkel segítsék elő ezek végrehajtását. Ezen okokból kifolyólag, miután a mostani időkben általános erkölcsi romlásról érkeztek súlyos panaszok magához az apostoli királyunkhoz, és olyan komolyan hangzottak, hogy többek számára már az is kétséges, hogy ez a hatalmas erkölcsi hanyatlás a pásztorok hanyagságá-

nak és laza életvitelének, vagy inkább a nép durva gonoszságának tulajdonítható; de bármelyik is az oka, azonnali orvoslást követel: a folyó év március 23-án Laibachban kiadott, és a főméltóságú prímás által ide elküldött, legmagasabb utasítás parancsba adta nekünk, hogy mielőtt Pozsonyban összegyűlne a nemzeti zsinat, még ebben az évben egyházmegyei szinódust tartsunk.

Eme jóakarató királyi felhívás teljesítésének céljából jelen levelünk erejénél fogva egyházi zsinatot hirdetünk Temesvárra, folyó év szeptember 24-ére, s a köteles engedelmisség kötelezettsége által a megadott időpontra egyenként meghívunk minden prépostot, apátot, székesegyházunk kanonokjait, az espereseket, a teológia doktorait, ezenfölül a liceumunk graduált és a pesti egyetemen approbált oktatóit és a lelkipásztorokat, különösen pedig azokat, akik több éve irányítják az egyházukat, továbbá az egyházmegyében megtalálható szerzetesrendek helyi előljáróit. Tanácskozásaink elsődleges anyagát a legmagasabb parancs által előírt pontok fogják képezni, mégpedig:

- 1. A hanyatló erkölcsiség megjavításának orvosszerei, különös tekintettel a világi papság és a szerzetesség, valamint a tanulóiifjúság fegyelmére.*
- 2. Egységes tananyag és tanítási módszer bevezetése a püspöki liceumokban.*
- 3. A pesti egyetem teológiai karán dolgozó professzorok között kialakult vita megoldása.*
- 4. A szerzetesrendek szabályzatának az egyház jelenlegi állapotához való igazítása.*
- 5. A Káldi-féle magyar nyelvű Biblia lehető legjobb módon felélesztett új változatának kiadása.*
- 6. A papok magasabb szintű képzését szolgáló bécsi intézet alaptványának kibővítése tíz magyar pap tanításához elegendő mértékre.*
- 7. Azon misék csökkentése, melyekre a mára eltörölt szerzetesrendeknél tettek alaptványt, de nagy terhet rónak az idők változása során kimerült vallásalapra, illetve a lelkészkedő papságra.*

8. A szentszéki törvényszékek és az egyházi bíróságok pontosan szabályozott, egységes rendszerbe való szervezése, a haza eddig hozott törvényeinek sértetlenül hagyásával.

Mármost, hogy a zsinat a fent említett előzetes tanácskozás okán ne búzódjon el túlságosan, és hogy a résztvevők költségeit is kíméljük, a zsinaton megjelenő minden személyt utasítjuk, hogy fektessék le írásban a fenti nyolc ponttal kapcsolatos véleményüket, és előzetesen mutassák be nekünk. A szerzetesrendek előljárói pedig ne csak a rendjük régi szabályait, hanem az újabbakat is hozzák magukkal, hogy a zsinatnak bemutathassák.

Végül pedig azt akarjuk, hogy miután ezen nyílt levelünk felolvasásra került és bevezették a jegyzőkönyvbe, mindenki írja alá a nap és az év feltüntetésével, aztán az egyházmegyei körlevelek esetében szokásos eljárással biztonságos módon, de a lehető leg hamarabb küldje tovább a szomszédjának, s a megfelelő időben az illetékes esperesek által juttassák vissza nekünk. Kelt Temesváron, püspöki székhelyünkön, 1821. július 19-én.”

Tehát amikor felvirradt szeptember 24-e, Szent Gellért püspök és vértanú ünnepe, ami a pünkösd utáni tizenötödik vasárnapot követő hétfőre esett, mind a zsinatra meghívott világi papság, mind a szerzetesek, ki-ki a maga egyházi öltözetében, tehát karinget, stólát és papi süveget felvéve, az egész csanádi székeskáptalannal együtt a Szent György katonának és vértanúnak szentelt székesegyház kapuja előtt várták a nagyságos egyházmegyei püspök urat, s amikor reggel nyolc órakor megérkezett, kürtök és dobok zenéje, illetve az „Ecce sacerdos magnus” című antifónát zengő karének közepette a szentélybe kísérték őt, ahol főpapi ornátusát felöltve, a főtisztelendő urak (Némethy Pál, a csanádi székesegyház olvasókanonoka és a Szent Megváltó csanádi prépostja, továbbá Török Antal, a csanádi székesegyház éneklőkanonoka és a Szent Szűz Mária bettai apátja) és mások, tehát az esperesek és az egyházmegyei plébánosok, valamint a zsinati ceremoniárius, Vurum Ferenc közreműködésével ünnepi misét celebrált Szent Gellért tiszteletére, s minden zsinati meghívott az ő kezéből vehette át a mi Urunk Jézus Krisztus szentséges testét. Ennek befejeztével a püspök, miután a templom nagyobbik kapujánál a zsinati atyák fogadták az előkelőségeket, a püspöki rezidenciába vonult. A papság tagjai is elmentek a szállásukra, majd újra összegyűltek a mennyekbe felvett Szent Szűz Máriának szentelt szemináriumi templomban, s miután az egész klérus – az imént említett öltözeteket viselve – egybegyűlt, előljárónk, a nagyságos püspök úr a rezidenciájából ünnepélyes pompával átvonult az imént megnevezett templomba, s főpapi ruháját felöltve imát mondott, kérve a Szentlélek kegymét, majd elrendelte, hogy Somogyi József zsinati titkár, teológiai tanár olvassa fel az egyházmegyei zsinatra meghívott atyák nevét. Ennek megtörténtével azt parancsolta, hogy ugyanez a zsinati titkár mondja el a trienti zsinat által megszabott hitvallást, s miután azt mindenki letette, a zsinati titkár pedig ünnepélyes tiltást vetett közbe, hogy a zsinat ideje alatt senki jelenlétét ne érjen sérelem amiatt, ha esetleg valaki nem a számára kijelölt helyen ülne, és a „placet” szó alatt mégis véleményt nyilvánítana vagy bármi más cselekedetet hajtaná végre, és hogy senki se kapjon új jogot, elkezdődött a zsinat, mégpedig több tiszteletreméltó úr jelenlétében, akik a tekintetes Temes vármegyétől, a tekintetes kamarai igazgatóságtól, vagy Temes szabad királyi város polgárainak magisztrátusától érkeztek, illetve ugyanezen város tiszteletre méltó polgárai voltak, akár a Szent Római Katolikus Egyházhoz, akár Photius nyájához tartoztak.

A zsinati titkár előzetesen felolvasta a primás őfőméltóságának Laibachból küldött jóakarató királyi leiratot, amelyet ugyanő közölt a püspök önagságával is, majd a püspök az egész klérusához beszédet intézett, a következő szavakkal:

„Tisztelt testvéreim, szeretett fiaim! Bizonyára mindenki előtt ismert, hogy milyen súlyos panaszokkal illetik az egész magyar klérust lelkipásztori kötelezettségeinek elhanyagolása, illetve túlságosan fegyelmezetlenné vált életmódja miatt; e panaszok onnan erednek, hogy csaknem az egész nép napról napra jobban eltávolodik korábbi erkölcsi tisztaságától. S hogy ezek a vádak nem minden részükben koholtak, az is bizonyítja, hogy fájdalmasan tapasztaljuk, miszerint papjaink és lelkipásztoraink is minden ere-

jükkal azon vannak, hogy a világnak tetsszenek, s e tetszési vágyból szükségszerűen következik, hogy sem azokat a keresztény erényeket, melyekre szavaikkal buzdítják a híveiket, sem pedig azoknak a bűnöknek az elkerülését, melyekről részben a szószéken, részben a gyóntatószékben igyekeznek lebeszélni őket, saját hatékony példájukkal nem erősítik az eléjük járulóknak. Gyalázatos módon elfeledkeztek róla, hogy annak az egyháznak a munkásai, amely sosem lehetett volna Jézus Krisztus egyháza, ha a világ számára nem válik gyűlöletessé. A jó hírünk és az üdvösségünk e veszedelmében nincs más hátra, tisztelt testvéreim és szeretett fiaim, mint hogy még időben kijavítsuk mindazokat, akiket az erkölcsi érzék feladatuk elhanyagolása, illetve a világi hiúságok követése miatt vádol. Emlékeznünk kell ugyanis elődeinkre, mindenekelőtt az első csanádi püspökre, Szent Gellértra, akinek emlékünnepe ma tartjuk; ő, miként az összes társa is, amikor felkeresték az ország falvait és városait, amikor elviselték a bálványimádó pogányok igen súlyos üldözését, az apostolok módján elvetetvén a tetszési vágyat, diadalt arattak a világ felett; s így a saját vérükkel elültetett magyar egyházat, mint egyfajta szent letéteményt, ránk, az utódaikra hagyományozták, hogy azt mind hitben, mind erkölcsökben gyarapítsuk.

Egyébként, tisztelt testvéreim és szeretett fiaim, a hit gyarapítását és az erkölcsök korábbi tisztaságának visszaállítását illetően most nem kell felnünk sem az egyházüldöző fejedelmek törvényeitől, sem pedig a helytartótanács fenyegető parancsaitól, miként egykor. Ennek a biztonságnak ragyogó képét nyújtja valóban apostoli királyunk, aki, hogy bölcsen szembeszálljon a régi vallás megtartásában mutatkozó, egyre súlyosbodó zavarokkal és tartós gátat állítson eléjük, a legkegyesebben megengedte, hogy a főpapok az egész Magyar Királyságból összegyűljenek, és nemzeti zsinatot tartsanak. E zsinat számára pedig az egyházmegyei szinódusoknak kell anyagot szolgáltatniuk, tisztelt testvéreim és szeretett fiaim, így Ő Szent Felsége kegyesen előírt bizonyos számotokra egyébként már ismeretes pontokat az előzetesen tartandó egyházmegyei zsinat számára, megvitatás céljából. Ezeknek átbeszélésére és továbbgondolására gyűltünk ma itt össze, attól az erős reménytől vezettetve, hogy a Szentlélek, akinek segítségét már alázatos imádsággal kértük, Szent Gellért hathatós közbenjárása mellett nem marad távol tőlünk. Lássunk hát munkához!

Mármost amiként a csanádi székeskáptalant statútumai és rendeletei, ugyanúgy az egész egyházmegyei klérust is már több mint negyven éve úgy irányítják a Szentlélek segítségével született utasítások és határozatok, hogy azoknak pontos és lelkiismeretes betartása mellett semmilyen új törvény kézhezvételére nem lenne szükség sem az erények kiműveléséhez, sem pedig a szent tudományok elsajátításához. Mindazonáltal, hogy az egész, részben statútumokkal, részben enciklikákkal, pástorlevelekkel, illetve a kánoni vizitációk után született határozatokkal szabályozott klérus törvényei ezután nagyobb erőt nyerjenek, és semmilyen megalapozott gyanú ne merülhessen fel a papság meglazult fegyelmére vonatkozóan, ezért parancsba adjuk és elrendeljük a következőket.”

A beszéd végeztével a zsinati titkár felolvasta a szent bíborosi kongregációnak, a trienti zsinat tolmácsolójának deklarációját, a következő formában: „A szent kongregáció kijelentette, hogy a püspök az egyházmegyei zsinaton a káptalan és a klérus egyetértése nélkül is hozhat határozatokat, mindazonáltal ki kell kérnie a káptalan tanácsát, bár azt nem tartozik követni, csak a jog által kifejtett esetekben.”

Mindezeket követően került sor a jóakarató királyi rendelet által előírt pontok megtárgyalására, és ezen az első, illetve a következő napon, tudniillik szeptember 25-én tartott ülésen a következő határozatokat hozták, tizenkét cikkelyben összefoglalva:

I. cikkely *A székeskáptalanról*

I. §. A csanádi katolikus egyházmegye kanonokai, akikre egyébként már annak kezdetétől az isteni szolgálat és az egyházi feladatok vannak kiszabva, a lehető legpontosabban igazodjanak a trienti zsinat huszonegyedik ülésén keletkezett, a „de Reformatione” ötödik fejezetében szereplő szabályhoz. Ennek értelmében – hacsak betegség vagy más elfogadott ok nem akadályozza őket – mindennap gyűljenek össze a templomban zsolozsmázásra, és se a körmenetekről, se pedig más, általánosan előírt ünnepi könyörgésekről ne maradjanak távol megfelelő ok nélkül; a konventuális misék tartásának terhére maguk vállalják, és csak sürgető szükség esetén hárítsák át a szerőrökre; ha pedig ilyen eset történik, a konventuális misék megtartása során kapott alamizsnából engedjenek át nekik annyit, amennyit a pápai konstitúciók megszabtak. Törekedjenek továbbá az egyházfegyelmet nemcsak szavakkal, hanem példamutatással is előmozdítani, és – mint a klérus kiválóbbik része – a lehető legpontosabban végrehajtani mindent, amit a klerikusok méltóságával kapcsolatban a zsinatokon és a szent kánonokban meghatároztak; ezenfölül szorgalmasan és kötelességtudóan segítsék a püspökiüket azzal, hogy üdvös példaadás révén ösztönzést adnak az alsóbb papságnak, mely éberén figyeli a feletteseinek tetteit.

II. §. A székeskáptalani kanonokok úgy szervezzék meg mindennapi disztribúciót, hogy az pontosan megfelelően a trienti zsinat határozatainak, következésképp azok a kanonokok, akik szándékosan távol maradtak a kórusból vagy a konventuális miséről és a vesperásról, a részvétel arányában megszabott disztribúcióból semmire sem tarthatnak igényt.

III. §. Ami a teológus kanonokot, valamint a penitenciáriust illeti: mind az utóbbit, mikor gyóntat, mind pedig az előbbi, mikor az iskolában tanít, úgy kell számítani, mintha jelen lenne a kórusban, illetve a konventuális misén. Ugyanez vonatkozik azokra a kanonokokra is, akik a püspök mellé vannak rendelve, akár állandó jelleggel, akár a vizitációk idejére, vagy a káptalan küldte ki őket.

II. cikkely *Az egyházmegyei klérusról*

I. §. *A csanádi papság, bármilyen fokozatban és állapotban van is, akit a püspöki körlevelek már elegendő mértékben fellelkesítettek a szent tudományok teljes erőfeszítés-sel történő elsajátítására, a papok mint a nép vezetői számára szükséges erények kiművelésére és a mindig a lelkek hasznát figyelő, éber buzgóság tanúsítására, folyamatosan tartsa emlékezetében ezeket a körleveleket, és a súlyuknak megfelelően tartsa szem előtt a trienti zsinat ama szavait is, melyek így hangzanak: „Nincs semmi, ami inkább képes lenne másokat folyamatosan a jámborságra és Isten tiszteletére ösztönözni, mint azoknak az életpéldája, akik isteni szolgálatra szentelték magukat. Mikor ugyanis a magasabb helyzetbe kerültek rá néznek, akkor a többiek – a szemüket rájuk vetvén – mintegy tükörbe pillantanak, és tőlük veszik, hogy mit kövessenek. Ezért aztán a klerikusoknak mindenképpen úgy kell formálniuk az életüket és az erkölcsüket, hogy megjelenésükben, viselkedésükben, fellépésükben, beszédükben és minden más dologban komolyan, mértékletesen és vallásos érzülettel teltnek mutakozzanak, s még a kis vétkeket is kerüljék el, amelyek az ő esetükben a legnagyobbnak számítanak, hogy a cselekedeteik mindenben tiszteletet keltsenek.” (22. ülés, de Reformatione, 1. fejezet.)*

II. §. *Mindig hordják nyilvánosan a rendjüknek megfelelő papi tonzúrát, melyet legkevesebb havi rendszerességgel újítsanak meg, miként a talárt is, kivéve utazás esetét. Használják a papi hajviselet takarására alkalmas kalapot is. A hajviseletét senki ne változtassa nap mint nap a szokások változása szerint, ne mintázzák a fejükkel Brutust vagy Anakharsziszt. Általánosan tiltva van a hajusz is, nehogy az eucharisztia során, az isteni vér vételekor tiszteletlenséget keltsen a szentség iránt. Senki se viseljen az ujján gyűrűt, csak akinek jog szerint meg van engedve a használata. A papság mindkét nemének teljes mértékben tiltva van továbbá a karperec viselése, valamint az illatszerek használata a hajukban vagy a mellkötőjükön: ezek helyett az erényeket kell illatosítóként használni, melyek mindig jó illatot hagynak maguk után.*

III. §. *Nyilvános szállásokra és fogadókhba – utazás esetét kivéve – senki se térjen be, mivel azokat a klerikusokat, akikről bebizonyosodik, hogy – utazás vagy szentségkiszolgáltatás esetét kivéve – fogadókhba ment, ott ivott, játszott, illetve hasonlóképpen azokat, akik rossz hírű vagy egyértelműen bukott szolgálólányokat és házvezetőnőket fogadnak a szolgálatukba, a legsúlyosabb büntetéssel kell sújtani. Azok pedig, akik arra vetemednének, hogy színházba vagy nyilvános táncelőadásra menjenek, vagy akár magánházakban is részt vennének ilyen eseményen, illetve akik – akár részegen, akár józanul – szentségtelen szavakban törnének ki, a vétkükhöz megfelelően megszabott büntetést kapják. Ha pedig nem javulnak meg, akkor, amennyiben javadalmasok, a javadalmaiktól mindannyiszor fosszák meg őket egy hónapra, a javakat pedig fordítsák a templom karbantartására.*

IV. §. Tilalmas továbbá a papoknak a fényűzés, az egyházi jövedelmek pazarló felélése, de ugyanígy a birtoklásra és kuporgatásra való vágy és a kapzsiság is, különben súlyos botrányt keltenek a hívek körében. Úgyhogy a papok, akiknek leginkább a lelkek gondjával kell törődniük, a lehető legkevésbé ártsák bele magukat pénzkereset céljából világi ügyekbe, például kereskedelembe, idegen javak gondozásába, világi pereskedésbe. Mivel már többször akadtak olyanok, akik alacsony ár esetén terményt vagy bort vettek, illetve bizonyos jogtalan feltételek mellett pénzt vagy terményt szoktak előlegezni polgároknak és parasztoknak ősz beálltáig, azzal a céllal, hogy azokat a határidő elérkeztével kétszeres vagy háromszoros haszonnal kapják vissza; ezért ezt a dolgot – ami nagyon mocskos, és még világiak esetén is büzik a tisztességtelen haszontól – jelen zsinat mindenkinek általánosan megtiltja. Továbbá, mivel Szent Ágoston szerint nincs a rossz könyveknek veszedelmesebb méreg, ezért eretnek könyveket, különösen olyanokat, amelyek vagy nyíltan az eretnekségről szólnak, vagy eretnek fonáksággal gyanúsíthatók, továbbá olyanokat, amelyek ellentétesek a jámborsággal vagy a tisztességes erkölcsökkel, tehát szerelmi vagy obszcén témájúak, senki se olvasson és ne is tartson magánál. Írásos püspöki engedély nélküli tilalmasak azok a képek és festmények is, amelyek ellentétesek a keresztény szerénységgel.

V. §. És mert a legsúlyosabb teher kétségkívül a lelkek gondozása, magától következik, hogy a lelkek gondozásával elfoglalt papoknál követelmény mind a műveltség és a jámborság, mind pedig a lelkipásztori bölcsesség; így aztán a plébánosok és a káplánok számára szükségszerű, hogy feladataikat és kötelességeiket a lehető legszorgalmasabban lássák el, és a plébánosok a vásár- és ünnepnapokon szentmiseáldozatot mutassanak be a népiükért, de ne mulasszák el ilyenkor az evangélium magyarázatát és a keresztény tanítást sem. A gyóntatószékben tartsák be mindazt, amit a bűnbánat szentségének egységes szabályozásánál ez az egyházmegye, még 1803. június 25-én, általánosan előírt. Szentbeszédeiket, melyek a szent hit és a józan erkölcsök elsődleges segítségei, szorgalmasan dolgozzák ki az 1812. május 30-án kinyomtatott egyházmegyei körlevélben vázolt norma szerint. Vessék őket az emlékezetükbe, a népnek pedig ne az emberi bölcsesség meggyőző szavaival, hanem a Szentlélek kenetével megerősítve adják elő. S hogy az ordinariátus a szentbeszédet illetően biztos lehessen bármely plébános gondossága felől, a megyéspüspök önagsága, azon jogából kifolyólag, hogy egyházmegyéjére vonatkozóan törvényeket és határozatokat hozhat, miután kikérte róluk a papság véleményét, melyet azonban kötelező érvennyel nem kell megfogadnia, szigorú kötelezettséget szab meg arra vonatkozóan, hogy a hónap végén minden egyes plébános írásba foglalva mutassa be a szentbeszédeit az ordináriusnak, fenntartván magának a jogot, hogy ezen kötelezettség alól feloldozza azokat, akik az isteni ige hirdetését sokévnyi időn át pontosan és szorgosan végezték, méltóvá téve magukat a püspöknek erre a kegyére. Elrendeli továbbá a szent zsinat, hogy a káplánok, valahányszor szentbeszédet mondanak, mutassák be a beszédet ellenőrzésre a plébánosuknak, a szentségek kiszolgáltatását pedig mind ők, mind a plébánosok megfelelő körülmények között, teljes áhitattal, illetőleg a lelkiismeretük előzetes kiengesztelésével, töredelmesen végezzék.

VI. §. *A betegekről ne csak akkor gondoskodjanak az egyház szentségeivel, amikor hívják őket, hanem hivatlanul is gyakran tegyenek náluk látogatást, és nyújtsanak nekik vigaszt. Legyen ezenfelül a plébániák igazgatóinak anyakönyvük, amelyekbe szorgalmasan és olvashatóan, javítások nélkül írják be a kereszteleseket, bérmlásokat, házasságokat, a katolikus hitre térteket és a halálozásokat a nap, hónap, év feltüntetésével. Legyen továbbá jegyzőkönyvük az egyházmegyei szentelésekről, illetve olyan, ami az éves bevételek és kiadások számadását, valamint a plébániájukon lezajlott emlékeztetősebb események történetét foglalja össze. Ezeket a jegyzőkönyveket lakattal ellátott szekrényben őrizték. A későbbiekben vasár- és ünnepnapokon az énekes szentmise alkalmával a legnagyobb harang megkondításával adjanak le két rövid jelet, hogy így a harang jelét halló távollévőket is a mi Urunk Jézus Krisztus testének és vérének lelki imáadására hívják. Mivel már többnyire minden, ami a lelkipásztorkodó papság szent tanítására, példamutató jámborságára és fáradhatatlan buzgalmára vonatkozik, az idők változásához igazítva gondosan leírásra került az egyházmegyei körlevelekben és pásztorlevelekben, ezért itt az egyházmegyei zsinat ezen körleveleket és pásztorleveleket, és az általuk tartalmazott minden egyes dolgot kifejezetten megerősíti, betartásukat újból a megszigorábban előírja.*

VII. §. *Ugyanezen zsinat hozzáteszi továbbá a plébániák plébánosai és plébános-helyettesei számára, hogy a templomokban vasár- és ünnepnapokon ők maguk tartásuk meg délután a vesperást és a litániákat; megparancsolja továbbá, hogy semmilyen, más egyházmegyeiből érkező ismeretlen klerikust (hármilyen ürüggyel is jön) ne engedjenek misét tartani, ha nincs meg a szokásos, a püspökségtől kapott passzusa, és semmilyen szerzetest, ha nincs passzusa és engedélylevele, és nincs talárjuk. Parancsolja továbbá, hogy a szokással gyanúsítható papot vagy szerzetest le kell fogni és a megyéspüspök elé állítani.*

VIII. §. *Elrendeli továbbá a zsinat, hogy az esperesek a körzetükben félévenként tartsanak gyűlést a kerületükbe tartozó papoknak a saját főségük alatt; az első alkalommal pedig válasszanak a kerületükbe tartozók közül egy gyóntatót, akinél a körzetbe tartozók a gyónásukat elvégezhetik; és erről kérjenek igazolást, amit – ha szükséges – bemutathatnak a felsőbb vezetésnek. A többi gyűlésen aztán gondoskodjanak mindazon dolgok végrehajtásáról, melyek az 1778. január 7-e óta kiadott körlevelekben előírtak. A körzetbe tartozók a gyűlés előtt tizennégy nappal határozzanak az esperes elé bocsátott ügyről, a közös megegyezéssel született határozatot pedig az esperes közvetítésével bocsássák az ordinariátus elé; s ezen alkalommal az esperesek minden gyűlés után tegyenek jelentést arról, hogy vannak-e, és ha igen, kik, akik nem élnek az egyházmegyei zsinat törvényeinek megfelelően. Továbbá azokat a plébánosokat, akik nem élnek a javadalmukban, vagy a rájuk bízott nyáját, saját elhatározásból, esetleg valamilyen veszedelemtől, például háborútól vagy fenyegető járványtól való félelmükben, elhagyják, sújtásuk a szent kánonok által előírt büntetéssel. Végül elrendeli a zsinat, hogy minden klerikus teljesítse a zsolozsmázás szent kánonokban megállapított min-*

dennapi kötelezettségét, s ennek során a római breviáriumot használják; a szerzetesek pedig vagy ezt, vagy a rendjük által előírtat alkalmazzák, szilárdan emlékezve a lateráni zsinatra, amely megparancsolja, hogy az a klerikus, aki kötelezettséggel járó vagy anélküli javadalommal rendelkezik és elmulasztja a zsolozsmázás végzését, akkor a mulasztás mértékének megfelelően a jogtalanul kapott jövedelmet fordítsa vagy az általa szolgált templom gyarapítására, vagy alamizsnaként ossza szét a szegényeknek. Ha pedig a javadalmas még figyelmeztetés után is csökönyösen megmarad az efféle hanyagságban, elrendeli, hogy az illetet fosszák meg a javadalmától, hiszen a javadalom a feladat miatt jár. A parókiáján egy plébános se hajtson végre változtatásokat az ordinariátus tudta nélkül, áttörve a falat vagy lefalazva azt, de még fákat se merjen elvinni vagy eladni változtatás alkalmával a parókia kertjéből, s erre mind ez, mind a csanádi klerus többi határozata majd gondot fordít. A főespereseknél a régi elnevezéseket mind a mai napig meg kell őrizni, úgymint: csanádi székesegyházi, aradi, Maroson túli, torontáli, karánsebesi és krassói; az ő felügyeletüknek vannak alávetve maguk az esperek. Ami a szeminárium fiatalabb klerikusait, illetve az ottani idősebbeket is, valamint az egész fegyelmet illeti: a zsinat azt parancsolja, hogy miként részben a szeminárium felállításakor nyilvánosan tartott és kinyomtatott beszédben, részben pedig az előírt, s akár a legmagasabb helyről ratifikált törvényekben szerepel, úgy mindent pontról pont-ra be kell tartani, mintha itt is le lennének írva.

IX. §. Egyébként a nép erkölcsének romlása, mely a mostani időben egyre terjed, nem kizárólag a papság lazább életvitelében gyökerezik: trónját és birodalmát felépíti azoknak a bűnösöknek a büntetlenségében is, akik ellen – mivel sem misére nem járnak, sem gyónni nem szoktak, sem pedig a katekizist nem hallgatják – a lelkipásztorok sem a gyóntató-, sem pedig a szószékben nem tudnak gátat emelni, nem késleltethetik fertőző elhajlásaikat. Mert bár a vallásosság és az erkölcs számára máshogyan, mint a szent ékesszólás által hatékonyabb megerősítésről gondoskodni nem lehet, a népek tanítója is ennek segítségével szerzett tiszteletet a vallásnak az Areioszpagoszon, és az első századok szent egyházatyái is így tartották távol a bűnök és tévedések fertőzőetét a vallás határaitól, azonban a tekintélyesebb, a közhivatalokat ellátó személyek, akikről a nép példát vesz, egyöntetűen elmulasztják a vásár- és ünnepnap szentmiséket, és ezáltal a népből is kiölnek minden buzgalmat Isten igéjének meghallgatása iránt. Így az az igen kellemetlen helyzet áll elő, hogy a lelkipásztorok számára elveszik ez a nép erkölcsének megőrzésére szolgáló eszköz; és a gyóntatószék is, mivel a tekintélyesebb személyek nem tartják rangjukhoz illőnek, hogy akár az egyház által megparancsolt húsvéti időben ide járuljanak, és ezért a legtöbben nyíltan elhanyagolják, amivel a nép körében is követőket szereznek: ebből aztán a vétkesek számának újabb keserves növekedése származik, és a lelkipásztorok – akaratuk ellenére, keserves sóhajtozások közepette – elvesztik ezt az erkölcsösség megőrzésére való eszközt is. Úgyhogy egyáltalán nem csoda, ha a papság, amely a feladatát ugyan ellátja, de önhibáján kívül meg van fosztva korábban használatos eszközeitől, sem a szószékről, sem pedig a gyóntatószékben nem képes a vá-

gyott termést learatni, ami az erkölcsöknek a nép körében való megőrzését, valamint a közhivatalokat ellátók körében való helyreállítását illeti. A zsinat tehát úgy ítéli meg, hogy a legalázatosabban kértet kell intézni Ő Szent Felségéhez, miszerint a szent magyar királyok – tudniillik István és László – példájára méltóztassék bizonyos szent szigorúságot tanúsítani az egyházi törvények áthágóival szemben, és még akkor is, ha tekintélyesebb személyek, akár politikai vagy kamarai, akár katonai státuszban vannak, nyomatékosan utasítsa őket, hogy hallgassák Isten ígését, valamint húsvét ünnepe környékén – trásbeli igazolással is bizonyítva – gyónjanak és áldozzanak.

III. cikkely A szerzetesekről

I. §. Maga az a tökéletesség, amire a szerzetesek fogadalmuk következtében törek-szenek, megköveteli tőlük, hogy mind magukat helyes erkölcsökkel ékesítsék, mind pedig másokat erkölcsösségre ösztönözzenek példaadó életvitelükkel. Az előjárók tehát ügyel-jenek rá, hogy az alájuk tartozók az általuk vallott regulának megfelelően éljenek, és pontosan betartsák a három alapvető fogadalmat, úgymint az engedelmisséget, a tisz-taságot és a szegénységet. Tanúsítsanak tiszteletet a püspök, mint az egyházmegye feje iránt, és engedelmisséget is, különösen azokban a dolgokban, amelyekben erre mind a szent kánonok parancsai, mind a trienti zsinat határozatai által kötelezve vannak. Azután kövessék az előjárók utasításait is, hiszen biztosak lehetnek benne, hogy a jó-akaratu királyi rendeletek értelmében az engedetleneket, ha makacsságot tanúsítanak, az egyházmegyei bíróság elé idézik, és ha bebizonyosodik bűnösségük, megfelelő bünte-téssel sújtják őket. Ami a plébániákon adminisztratív feladatot ellátó és megrögzötten vétkező szerzeteseket illeti: ők sose maradjanak büntetlenek, ha pedig nem hajlandóak alávetni magukat a büntetésnek, toloncolják vissza őket a rendházukba. Ami a szerze-tesek által szent módon betartandó tisztasági fogadalmat illeti: jelen zsinat kizárja a nőket a szerzetesi kollégiumokból és rendházakból, és elrendeli, hogy a felső körfolyosón, vagy ha ott nem lehetséges, az alsón is, továbbá az ebédlőben és a hálóban, valamint a feltevesőbb helyeken is állítsanak fel klauzúrát a pápai konstitúciók szerint, és ha ez a je-len irat keletkezésétől számított egy hónapon belül valahol még késlekedne, ott hatható-san vissza kell állítani.

II. §. Mivel a szerzetesi életet fenyegető legsúlyosabb vesz a tulajdon birtoklása, amely bűn alól még a pápa sem oldozhatja fel őket, ezért az előjárók feladata, hogy társaiktól és a rendházbeliektől minden figyelmükkel igyekezzenek eltávoztatni ennek a vesznek az alkalmait és a gyúanyagát; mindazonáltal ügyeljenek rá, és tartsák kegyes emlékezetükben, hogy ők a szerzeteseknek nem urai, hanem atyái, a szerzetesek pedig nem a szolgáik, hanem a fiaik.

III. §. Mindnyájan tanúsítsanak illő, a reguláknak megfelelő magatartást, a kórusban lássák el az adott rend regulái szerinti isteni szolgálatot; s mennél magasabb méltóságban áll valaki egy rendházban, annál jobban igyekezzen az isteni szolgálatban buzgólkodni. Ne vonja ki magát se az elmékedésekből, se a kórusból, csak ha a szükség vagy a nagyobb hasznosság elve így kívánja. Tartsák távol maguktól az irigységet, a megszólást, a vitatkozást és a szerzetesekre jellemző hasonló elhajlásokat. A szerzetesi fegyelem megőrzése és – ha valahol megromlott volna – helyreállítása végett az előljárók meghatározott időpontokban tartsanak gyűléseket vagy káptalanokat; itt olvassák fel az adott rend reguláit vagy statútumait, és méltóképp büntessék meg mindazt, amit a tagok az erkölcsösség, a tisztesség és a szabályok ellen vétettek. A káptalanokra meghívottakat hallgassák meg, elhessenek a szavazás jogával, és ne fenyítsék meg őket decemviri vesszővel, ha feltárják az övéik által a regulák és a statútumok ellen elkövetett bűnöket. A torkosságot vagy falánkságot, valamint a részegítő italok túlzott fogyasztását az előljárók akadályozzák minden erejükkel, ha pedig valaki megátalkodottan átadja magát ennek a bűnnek, mindannyiszor ítélik elzárásra és kenyéren-vízen való böjtölésre.

IV. §. A piarista rend fiatalabb tagjait ne engedjék tanítani az iskolákban, amíg nem teljesítették a kétévnyi időtartamú noviciátust, és egy pap irányítása mellett alaposan elsajátítván a humán tudományokat meg nem szerezték a humán tudományok átadásának alapjait. Ezen alkalomból a zsinat sürgetően óhajtja, hogy a piarista rend rendes tagjai teljes mértékben tartózkodjanak a magánjellegű korrepetálástól, amit megszabott díjazás fejében szoktak végezni a gyerekeknél; ha ugyanis ennek az óhajnak eleget tesznek, megszabadulnak a szemérmetlen gyanúsításoktól, emellett elkerülik a magántulajdon birtoklására csábító alkalmakat, és a szegényebb diákoknak, akik nem rendelkeznek az iskolalátogatáshoz szükséges pénzzel, lehetőséget adnak annak oktatással való megszerzésére. Ezenfőül a piarista tanároknak és iskolamestereknek szigorúan megtiltja a zsinat, hogy a továbbiakban akár a konviktusbeliekkel, akár más diákokkal kocsmába menjenek; hiszen amit az egyház papjainak megtiltanak a kánonok, azt még inkább tiltottnak kell tartani a szerzetesek számára. Egyébként az ártatlan séták többet érnek a lelkek gondoktól való megszabadítására, mint a kocsmában bevettnek számító világi szórakozások, amelyek során olyan dolgokat lehet látni és hallani, melyek az iskolás ifjúságban a léha életvitel magvait vetik el.

IV. cikkely

A tanulóifjúság fegyelmének helyreállításáról

I. §. A tanulóifjúság erkölcsi először is szavakat, azután pedig példákat igényelnek; így mindenhol, de az ifjúság oktatását illetően különösen érvényes a régi mondás, miszerint „Ha azt akarod, hogy a tanulók az erény útjára lépjenek, magad lépj rá először; ha

ugyanis dicséred az erényt, akkor a tanulók is nagyra fogják értékelni, de ha emellett cselekszed is, akkor követni fogják.” A szavak értelme kétségekívül az, hogy az erény csodálót, a példa pedig utánczókat és versenytársakat szül. Ugyhogya a tanárok és az iskolamesterek számára, akiket hivatalos állásuk arra kötelez, hogy mind a katedráról tanítandó tudományokat, mind az emberi társadalomban szükséges különféle erényeket meggyökereztessek az ifjak zsenge elméjében, elsődleges gondjuknak kell lennie, hogy minden erejükkel eltávoztassák azoknak az alkalmaknak a veszedelmeit, melyek az ifjakat környezik; az efféle alkalmak ugyanis nemcsak a tanulmányoktól vonják el az ifjak figyelmét, hanem az erkölcsüket is silányítják. Ezért aztán, mivel a tapasztalat azt mutatja, hogy a zabolátlan szabadosság mérge viharos áradat módján, a rossz könyvek által fertőzi meg az iskolásokat, a tanárok és professzorok fordítsanak rá figyelmet, hogy a tanulók ne forgassanak rossz könyveket, hanem sokkal inkább olyanokat szeressenek meg, amelyekből tudást meríthetnek, s mindeközben az erkölcsük sem romlanak meg, sőt a helyes fegyelem, az egészséges vallásos érzület és a föld legfőbb fejedelmei és hivatalviselői iránt tanúsítandó engedelmesség üdvös nektárját szívják magukba, amit kora ifjúkorukban a tanárok vezetésével megköstölnek, a magasabb osztályokban pedig fenékgig ürítenek, ezáltal mindkét országnak hasznos polgáraivá válva.

II. §. Ezen cél elérése végett a zsinat az alsóbb osztályokban vissza szándékozik állítani a Mária-társaságokat, melyeknek fő szándéka az Istenanya tisztelete, és amelyek egykor a pápák, név szerint XIV. Benedek részéről is megerősítést nyertek, erre vonatkozó bullák által. A társasághoz illő szabályokról kiválasztott férfiak a közeljövőben hozzanak megfelelő határozatokat. Ezen szabályok segítségével, amihez a megalapítandó szervezetek leírásai is hozzájárulnak, az ifjakat ösztönző példákkal serkentsék a szentgyónás gyakori végzésére, Istennek a Lélekben és az igazságban való imádására, különösen a templomokban, és a Szent Istenszüdő, Mária szent módon való dicsőítésére, ami korábban a szokott rózsafüzérrel történt, ezután pedig napi háromszor harangszó idején az angyali üdvözléssel, ami már Aranyszájú Szent János idején is így volt gyakorlatban, s azt még a liturgiájába is bevezette, elődeink alatt pedig mindenfelé egészen megszokottá vált. Serkentsék őket továbbá engedelmesség tanúsítására a föld fő fejedelmei és a közhivatalokat ellátók iránt, illetve a szülőkkel, a szülők helyében lévőkkel és általában az idősebbekkel szembeni köteles tisztelet megtartására, végül pedig a kortársak felé történő szeretetteljes viselkedésre.

III. §. Ne rettentse el se a piarista rend tagjait, se más tanárokat, ha az igaz jámborság és erkölcsösség sok ellensége az ilyen Mária-társaságot titkos vagy veszedelmes csoportosulásnak akarja beállítani. Hiszen maguk a máriás gyűlések fogják torkukon akasztani a szavakat, mert azokon mindenki hallhatja a szent prédikációt, imádkozhat az imádkozókkal, együtt énekelhet az éneklőkkel; és semmi rossz nem származik a Mária iránti kegyesség előmozdítására irányuló buzdításokból, melyek az összes jelenlévő fülébe örök igazságokat, üdvösséghez vezető segítséget és a Szent Szűz iránti tiszteletet csepegtetnek, s a külföldiek előtt is tanúsítják, hogy a Magyar Királyság valóban

tisztelti Máriát. Figyeljenek hát a professzorok és a tanárok (akikre az iskolai ifjúság rá van bízva), figyeljenek otthon a szülők, figyeljenek a hospitálók, akik az iskolák számára előírt törvények felügyelői: a tapasztalat bizonyosan meg fogja tanítani őket arra, hogy az eltévelyedett, pazarló, tisztátalan, korhely, megrögzött szerencsejátékos és az alárendeltség megszüntetésére áhítózó ifjak száma azokon a helyeken, ahol a Mária-társulatok működnek, mindenkinek vigasztalására csökkenni fog.

IV. §. Továbbá, mivel az ember számára nem kevésbé szükséges az Istennel, mint a tudományokkal fenntartott napi kapcsolat, és az országnak nem származik nagyobb haszna a filozófiából, mint a szent vallásból, ezért úgy illik, hogy a tanárok és iskolamesterek állhatatosan törekedjenek rá, hogy a fiatalok lelkében minden lehetséges alkalmmal táplálják a jámborságot, megszilárdítsák az erények szeretetét. Ezen a módon biztosak lehetnek benne, hogy annyival jobb polgárokat fognak kibocsátani az iskoláikból az állam számára, mint amennyivel jobb keresztényeket nevelnek az iskolákban.

V. cikkely

Egységes tananyag és tanítási módszer bevezetése a püspöki líceumokban

I. §. Fel kell hívni a figyelmet azokra az akadályokra, amelyek a líceumok tanárait akadályozzák, hogy a tanításuk mind teológiai tartalmát, mind az ismeretátadás módszerét tekintve minél inkább egységes legyen. Az elsődleges akadály: a líceumokban olvasásra kijelölt szerzők szokásos különbözősége; a második akadály a jegyzetek használatában és a magyarázatokban rejlik, amelyekkel a líceumok tanárai, ki-ki saját elhatározása szerint (amely csaknem minden évben különböző), a szerzők azon szentenciáit, amelyeket olvasni kell, megpróbálják magyarázni.

II. §. Az első akadályt könnyen ki lehet küszöbölni, ha előírjuk, hogy minden líceumban ugyanazon szerzőt kell megtartani; a második pedig akkor fog megszűnni, ha a líceumok tanárai szigorúan ragaszkodnak a számukra előírt szerzőknek mind a szentenciáihoz, mind az érveihez, és ha ezért tartózkodnak azon magyarázatoktól, amelyek nem a teológia megszabott curriculumához, és nem is a sok nehézséggel küzdő tanulók éretlen tehetségéhez vannak szabva, és végül, ha ráveszik önmagukat, hogy tanítványaiknak megfelelően tárják fel a teológia curriculumát, amennyi anyagon az egy-másra következő években mindenki tehetsége a megfelelő módon és könnyen végighaladni képes, és hogy vegyék figyelembe a természetet, ami múlásával és rejtett növekedésével idővel mindent kiteljesít, és ne várják azt, hogy a kis ágakról letéphetik azon gyümölcsöket, amelyeket csak érett fa szokott hozni. E zsinat ezért úgy rendelkezik, hogy a csanádi líceum tanárai addig, amíg más, magasabb rendű rendelkezést nem kapnak arra, hogy más szerzőket olvassanak, az ott előírt szerzőkhöz pedig mind ők maguk

igazodjanak, mind a kispapokat ezekkel foglalják el, és ezért minden olyan magyarázatot, amelyeket a királyi rendeletek egyébként is világosan és ismételten tiltottak, mellőznek, és az összes saját munkájukat ahhoz igazítják, hogy egyrészt diákjaik az előírt szerzőknél található szentenciákat megértsék, másrészt hogy magukévá tegyék a megvédendő szentenciákkal általuk felhozott érvek erejét. Ezért ez a zsinat a csanádi liceum tanárainak emlékezetébe idézi Szent Hilarius megállapítását, amely a Szentháromságról szóló munka első könyvében e szavakkal található: „A legjobb olvasó az, aki a mondottak értelmét inkább az elmondottaktól várja, mintsem rájuk vetíti, inkább beszél róluk, mintsem hozzájuk tenne valamit, és nem kényszeríti, hogy úgy tűnjön, azt tartalmazza a mondottak, amiről még olvasás előtt gondolta, hogy érteni kell.”

VI. cikkely

Az egyetem professzorai között megelőző viták elsimításáról

I. §. Akik a pesti professzorok között kitört és folyamatban lévő vita eredetéről és okairól tudnak, s azt is jól tudják, hogy a magasabb fórumok azóta hogyan döntöttek, és azoknak az illő mértékkel történő elsimításáért is megfelelően fel tudtak szólalni; és ezért ez ügyben a zsinat minden teendőt a nemzeti zsinatra hagy, annál is inkább, mert ennek a szinódusnak nincs tudomása azon vitáknak sem eredetét, sem okait, sem lefolyását illetően. Egyébként a pesti egyetem az esztergomi főegyházmegyéhez tartozik, és a primás őfőméltóságának, saját érsekének utasítását köteles követni; ezért az egyetem professzorai között kitört és folyamatban lévő vitákat az Ő testülete előtt kell elsimítani; ha pedig a professzorok valami, a dogmákra vonatkozó dologban vitatkoznak folytonosan, az ottani megyéspüspökök ítéletének kell alávetni, mert a professzorok nekik kötelesek alávetni magukat. Példa erre a párizsi Sorbonne, amelynek a tételeit a francia püspökök tanácskozása alkotta újjá a párizsi érsek védnöksége alatt, sőt gyakran el is ítélte.

VII. cikkely

*A szerzetesrendek szabályzatának
az egyház jelenlegi állapotához való igazítása*

I. §. Miután egyes szerzetesrendek szabályzatait és statútumait megvizsgáltuk, úgy mint a piaristákét, a konventuális minoritákét, ahogyan a ferencesek közé tartozó szalvatoriánusokét és kapisztránusokét, úgy a bolgár provinciáit is; valamint az irgalmas testvérekét, és úgy találtuk, hogy azok használatából és követéséből nemcsak hogy semmi hátrány, hanem éppenséggel nagyon is üdvös dolgok származnak mind a szer-

zetesek, mind a keresztény nép számára, ezért a zsinat meghagyja azokat saját állapotukban, azoknak kivételével, amelyeket a kegyes királyi rendeletek megújítandónak vagy eltörlendőnek ítélnek; közben minden szerzetest szigorúan buzdítunk, nehogy ezután úgy gondolják, hogy előjáróik jogtalanságot követnek el velük szemben, ha, bár ők maguk úgy gondolják, hogy alkalmasak a magasabb tudományok átadására, ellenben provinciálisuk, akiknek tetteikről teljes mértékben számadással tartoznak, elmozdítja őket akár az elemi iskolákba, akár a szószerűkre, vagy a hitoktatáshoz; mert az ilyen áthelyezést vagy szükségszerűnek, vagy alázatossági próbatételnek, vagy pedig büntetésként kell értékelni, ám ha a szükségszerűség esete áll fenn, úgy abban az esetben, ha az előjáró a beosztottjának kevésbé tetsző feladatot ad, nem követ el jogtalanságot, ha az alázatosság próbájának esete áll fenn, az előjárónak jogában áll erről megbizonyosodni, ha pedig büntetés, akkor annak az alárendelt a rend törvénye szerint köteles magát alávetni.

II. §. A zsinat szigorúan felszólítja a piarista testvéreket, minthogy alapításuktól fogva az Istenanya elkötelezett hívei, hogy Szűz Mária tiszteletét rögtön a gyermekkor legelejétől táplálják az ifjakban, a rózsafüzér használatát pedig, amelyet elődeik övükről alácsüngő megkülönböztető jegyként hordtak, különös gonddal ajánlják.

III. §. Úgy a konventuális szerzeteseknek, mint a többieknek, akik Szent Ferenc rendjéhez tartoznak, és akik a Csanádi egyházmegyébe kebelezettek, e zsinat azt írja elő, hogy pontosan tartsák meg isteni szolgálatuk elmélkedéseire és felolvasásaira kijelölt órákat, amelyeket szabályzatuk előír, és visszahangozzon fülükben Aranyszájú Szent János intése, aki azt mondja, hogy „az üdvösséget nem nyerheti el senki, aki embertársa üdvösségeért és tudásáért soha semmit sem tesz, sem példával, sem könyörgésekkel, és nem válik hasznára azzal, hogy a neki juttatott tehetséget elherdálja”; mert ennek a tanítónak a véleménye szerint elpazarolja a neki adott tehetséget az, aki azt nem gyarapítja, sőt nem kétszerezi meg az ő Urának. Mindezek mellett e zsinat elrendeli, hogy a betegség állapotába vagy más szükséghelyzetbe került és helyettest kérő plébánosoknak a szerzetesek készségesen álljanak rendelkezésére, emlékeztetve mindig arra, hogy rendházaik eltörlesztését, amelyet öfélése II. József uralkodása alatt döntöttek el, nem más ok miatt kerültk el, mert úgy vélték, hogy szükség van rájuk abban, hogy a plébánosoknak segítsenek. – A zsinat azt is kívánja, hogy a szerzetesek sohase lépjenek át a koldulásban megszabott határokat, tartózkodjanak a bor és az égetett szesz bőséges fogyasztásától, és különösen akkor, amikor a koldulás végeztével a plébánián tartózkodó nép közt forgolódnak, hogy a hívőkben ne keltsenek megütközést részegségükkkel, és nehogy mások előtt, akik nem a mi vallásunkat követik, gúny és szidalmak tárgyául szolgáljanak. Az ilyen mértéktelen koldulókat a megjavítás céljából az illetékes plébánosok vigyék előjáróikhoz, és azokat, akiket részegeskedésük miatt a plébániához tartozók a paplakba hoztak, a plébánosok kocsit bérelve, késlekedés nélkül szállítsák át abba a rendházba, amelyhez tartoznak, mégpedig annak költségére. A saját konyháikban szintén ügyeljenek a józanságra, amelyet az úgynevezett csapszékekben meg szoktak sérteni.

VIII. cikkely

A Káldi-féle Biblia új változatáról és kiadásáról

I. §. *Abogyan sem a Káldi-féle Biblia új változatát, úgy e zsinat ennek a Bibliának az új kiadását sem ítéli szükségesnek, és nem gondolja azt, hogy manapság ez szükséges lenne. Annak az oka, hogy miért nem ítéljük szükségesnek az új verziót, az, hogy a Káldi által elkészített változat a gyakorlat és a magyar zsinatok helyeslése szerint követi a tekintélyt; ehhez járul, hogy a szöveg teljesen illik mind az isteni beszéd természetes tekintélyéhez, mind ahhoz, hogy az evangéliumi igazságokat megértsük, és a teremtményeihez szóló Isten lelkét elégségesen magyarázza, és nem homályos, csak ott, ahol a mi Vulgátánk is homályosan fogalmaz.*

II. §. *Az, hogy a Káldi-féle fordítás nem rendelkezik oly ékes kifejezésekkel, amelyeket a manapság újra virágzó magyar nyelv szelleme megkövetel, éppúgy nem akadály, ahogy nem akadály a Vulgata esetében sem, hiszen az sem dicsekszik csiszolt és keresett latinsággal.*

III. §. *Ha azonban új kiadás mellett döntenek, a Csanádi egyházmegye az új kiadáshoz semmit sem tud hozzáadni a jelenlegi pénzhány miatt, annál kevésbé, mivel a Csanádi egyházmegyében a plébánosok magából a Káldi-Bibliából is csak kevéssel vannak ellátva. Ezért a zsinat tanácsosabbnak tartja, hogy egyrészt az új kiadáshoz szükséges forrás hiánya miatt, másrészt mivel a magyar nyelv még nem eléggé csiszolt, a Káldi-féle Biblia felülvizsgálatával és kiadásával várjunk addig, amíg a nyelv eléggé csiszoltttá válik, és a jövőben, az idő múlásával a forrás is megnövekszik.*

IX. cikkely

*Egy bécsi intézet törzsvagyonáról,
tíz magyar pap képzése érdekében*

I. §. *Mielőtt bármi döntés születik egy bécsi intézet törzsvagyonáról, hogy az tíz magyar klerikust képezzen, tudni kell, hogy egy ilyen hallgató képzéséhez mekkora összegre van szükség, mivel ezt a kapott információk alapján a nemzeti zsinaton lehetne pontosan feltárni, a jelen helyzetben erről a kérdésről e színóduson semmiféle döntés nem születik.*

X. cikkely

Azon misék csökkentése, melyekre a mára eltörölt szerzetesrendeknél tettek alapítványt

I. §. A tapasztalat azt mutatja, hogy azok a misék, melyekre szerzetesi egyházakban tettek örökös alapítványt, majd az adott rendek megszűnésének közbejöttével az alsópapsághoz kerültek, és amelyeket idáig legnagyobbbrészt ingyenesen tartottak, nagy terhet okoznak nekik, mivel az ilyen misék ingyenes celebrálására kötelezett alsóbb papság más misék előre meghatározott időpontban történő megtartásában (amelyeket a vonatkozó plébániához tartozó hívek kívánnak celebráltatni) akadályozva van, és emiatt kényszerűen elesik az előre kiszabott alamizsnától, az úgynevezett miseadománytól. Eljött tehát az idő, hogy a lelkeszkedő papság, akit ez csaknem harminc éve terhel, támaszt kapjon, annál is inkább, mivel a papság sosem kötelezte magát arra, hogy folytonosan végrehajtson ily módon alapított szertartásokat, és nem kötelezhetik rá a püspökök sem, ha sürgetőbb feladatok helyett ilyeneket akarnának elfogadni. Mert ha a megalapított szertartások számának a csökkentése meg is lesz határozva pontosan, attól még biztos marad, hogy a papságra jogcím nélkül nem lehet ilyen szertartásokat hártani, de a papságot illető jogcímet sem alapítás, sem utódlás, sem elfogadás révén nem lehet kisajtolni.

II. §. Egyébként ha a Vallásalap a rendek feloszlata után egyrészt a felsőbb papságra, másrészt az alapítványokra, továbbá az épületekre és az ingóságokra is átszállt, éppígy a terhek esetében is át kellett szállnia; ráadásul közben az alapja évről évre növekszik azáltal, hogy a kötött összegű nyugdíjban részesülő szerzetesek minden évben egyre többen meghalnak, és így az elhunytak után maradt nyugdíjak ezt az alapot növelik, akkor a Vallásalap magában foglalja a csökkentett szertartások után járó miseadományt is, amelyet így jog szerint a lelkeszkedő papságnak kellene juttatni, és akkor az alapítványi szertartásokat – abban az esetben, ha úgy döntenek, hogy helye van a csökkentésnek – valóban a lelkeszkedő papságra lehetne testálni.

III. §. Közben figyelvén a római pápák – nevezetesen VIII. Orbán, XII. és XIII. Ince, továbbá XIII. Benedek – konstitúcióira, azonkívül az 1725-ös római zsinat azon misékre vonatkozó döntéseire, amelyeket a szerzetesek rendházaira róttak, és amelyeket a szerzetesek örökre elfogadtak, ez a zsinat úgy gondolja, hogy miként az érvénytelenítésnek, úgy a misekötelezettség csökkentésének sincs helye, mert úgy látja, hogy eljön majd az idő, amikor a Vallásalap, mely a kedvezőtlen körülmények miatt néhány éve kimerült, jelentős hiányait részben a gazdasági ügyek szerencsésebb szervezése, részben pedig mások nagylelkűsége miatt – amivel a dolgok megváltoztatása végett élnek – teljesen pótolja, és akkor azon terheket, amelyeket vállalt, amiként viselni kényszerül, úgy nem habozik majd hordozni.

XI. cikkely

A szentszéki törvényszékek működésének összehangolásáról

I. §. Az egyházi bíraskodás az isteni rendelkezés miatt oly módon van megalapítva, hogy semmit se vonjon el a világi tekintélytől, különösen a Magyar Királyságban. Ugyanis a haza törvényei a szentszéki bíróságra tartozó ügyeket világosan elkülönítik a világi bíróságra tartozó ügyektől. Erre az egyházi bíraskodásra a csak tisztán lelki ügyek tartoznak, tehát azok, amelyek a hitre vonatkoznak, továbbá amelyek a szertartásokra és azok lebonyolítására, illetve amelyek a templomokra és az egyházi ceremóniákra, az eretnkségekre és a házasság érvényességére; mindehhez tartoznak még a tisztán lelki kérdésektől függő ügyek is, úgymint: az időszakos szétválasztás, az utódok törvényessége, és a külsődleges formaságok hiányossága miatt megtámadott végrendeletek; továbbá a papok személyes ügyei, kivéve az állami jog értelmében vett bűn- és polgári pereket; ennél fogva ezeket a tisztán lelki ügyeket, vagy azokat, amelyek lelki kérdésektől függnek, elvétel és tilalmazás figyelembevétele nélkül, a csanádi bíróságon, részben akadály nélkül, részben teljesen meg kell tárgyalni, a körülmények által megszabott eljárás szerint, a fellebbezés pedig nem a nunciaturán, hanem csak a kalocsai érseki bíróság előtt van engedélyezve.

II. §. Az egyházi bírák különféle emberek, akik a püspöktől kapott tekintélyük révén tanácskozáruk és döntésük során kötelesek a perben döntésre összeülni; ilyenek a káptalanok kanonokai, akik egyedül alkotják a püspök szenátusát, és mivel ők hatan vannak, de az ügyek nagyobb száma több embert kíván, a püspök kénytelen ülnököknek választani konzisztóriumába néhány esperest és liceumi tanárt, továbbá olyan plébánost, aki kiemelkedik tudásával és kellően tapasztalt.

III. §. Az említett különféle személyek közé tartoznak: a zsinati vizsgálók, a jegyző, az ügyész, a szegények ügyvédje, és más világi papi ügyvédek, akik, miután bemutatták és nyilvánosságra hozták diplomájukat, elnyerték az ügyvédői szabadságot, és az ügyvédek lajstromába fel lettek véve. A zsinat mindannyiukat buzdítja, hogy az egyházi bíróság előtt viselt ügyeik során az egyházi kánonokat, az ország törvényeit és a legfőbb királyi kúria által az ügyvédek részére kiadott instrukciókat tartsák szem előtt, az ügyben érintetteket munkájuk során hűségesen szolgálják, és az eljárást minél gyorsabban lezárni igyekezzenek.

IV. §. És mivel a meghatározott időre választott elnök vagy a vikárius, továbbá a konzisztórium ülnökei a püspök személyét jelentik meg, a zsinat azt kívánja, hogy ők mindenkit túlragyogjanak életük tisztaságát és tudásukat illetően, és méltóságukat tekintéllyel viseljék; ezért a zsinat egy püspöki rendelettel kívánja a tekintélyüket és a tiszteletüket helyreállítani, ha pedig valaki ezt a rendeletet nem fogadja el, felmentik a bíróságokon a püspöki személy képviselőének addigi kötelezettsége alól. Ezért a vitás ügyek és intézkedések hosszabb késlekedés nélkül, ám a jog rendjét megtartva legyenek

intézve, a határidők kiszabását és késleltetését a körülmények mérsékeljék, egy szerencsétlen ember se maradjon védelem nélkül, és annak, aki az igazságszolgáltatás kormányzóihoz ilyen kéressel fordul, jelöljék ki a szegények ügyvédjét.

V. §. Az egyházi cenzúra, különösképpen a kiközösítés, amelyet az egyházi tanítás pallosának neveznek, és amelynél nagyobb büntetés nincs Isten egyházában, csak a leg súlyosabb esetek és perek esetén legyen kiszabva, amelyek esetében a jogban nincs más intézkedés, de az ítélet a törvények értelmében kihirdetés előtt legyen bemutatva a Magyar Királyi Udvari Kancellária által Ó Szent Felségének az üdvös törvények szerint.

VI. §. Ezenfelül azt a határozatot hozzuk, hogy a fiatalabb papok közül azok, akik vagy a bécsi Pázmáneumban, vagy a pesti központiban, vagy az egyházmegyéhez tartozó szemináriumban a többiek közül kitűnnek, a konzisztórium ügyhallgatói közé vétessenek föl, mégpedig a konzisztórium ügyek kapcsán szent módon megtartandó hallgatás legkomolyabb kötelezettségével.

XII. cikkely

A zsinati törvények végrehajtóiról

I. §. Mivel az egyházmegyei zsinatnak kevés haszna van, ha nincsenek olyanok, akik az üdvös határozatok és törvények végrehajtására gondot fordítsanak, a csanádi káptalanban generális végrehajtóknak kineveztetnek a nagyprépost, az olvasókanonok, az éneklőkanonok; az egyházmegyében pedig az esperesek, azzal a megbízással, hogy az összes zsinati határozatot, akár a világi papságot, akár a szerzetességet érintik, mind a plébániákon, mind a kollégiumokban, mind pedig a rendházakban teljes mértékben végrehajtani igyekezzenek, akárhol válik is esedékessé a végrehajtásuk, illetve a felbukkanó akadályokat jelezzék a csanádi ordináriátusnak.

II. §. A zsinati határozatok és törvények magyarázatát ez a zsinat az Ordinárius számára az idők végezetéig megőrzi.

László s.k. csanádi püspök

Paraisz Pál s.k., a csanádi katolikus egyház prépostja; Németi Pál s.k., a Szent Megváltóról nevezett csanádi apát, a Csanádi egyházmegye olvasókanonokja; Török Antal s.k., a Boldogságos Szűz Máriáról nevezett battai apát, a Csanádi egyházmegye éneklőkanonokja; Kreutzer János s.k., a Csanádi katolikus egyházmegye örkanonokja; Jakabfalvy Antal s.k., a Csanádi katolikus egyházmegye kanonokja; Dániel Marcell s.k., a Csanádi katolikus egyházmegye tiszteletbeli kanonokja, szakálhási plébános és esperes, teológiai doktor; Martiny Adalbert s.k., a Szent György katona-vértanúról nevezett csanádi apát, verseci esperes-plébános; Seehorsch Ferenc s.k. fehértemplomi esperes-plébános; Pröll Károly s.k. Temesvár szabad királyi város esperese-plébánosa; Móritz Frigyes s.k. oravicai esperes-plébános; Lebzeltern Henrik s.k. újaradi esperes-plébá-

nos; Balás János s.k. nagybecskereki esperes és katalinfalvi plébános; Fischer Vencel s.k. nagyjécsai esperes és kiskomlósi plébános; Csajkay Antal s.k. rékasi esperes-plébános; Csernek Mihály s.k. krassói esperes-plébános; Franzen Antal s.k. billédi esperes-plébános; Györfy Antal s.k. nagyszentmiklósi esperes-plébános, a teológia doktora; Horváth József s.k. lippai esperes-plébános; Róka József s.k. makói esperes-plébános; Nyéky János s.k. pécskai esperes-plébános; Maros György s.k. eleki esperes és szentmártoni plébános; Kreminger György s.k., a szegedi Szent Dömötör-templom esperes-plébánosa; Grosseck Gáspár s.k. karánsebesi esperes-plébános; Somogyi József s.k., a gyakorlati teológia tanára és zsinati titkár; Várady János s.k., a bibliatudomány tanára; Papp József s.k., a kánonjog tanára és ugyanannak doktora; Ujfalvy József s.k. mindkét jog doktora és a dogmatikus teológia tanára, zsinati ügyész; Salix János s.k. záadorlaki plébános; Schury Jakab s.k. nagyjécsai plébános; Pötsövits András s.k. máslaki plébános; Eustache József s.k. szenthuberti plébános; Kiss György s.k. temesvár-gyárvárosi plébános, zsinati számlásmester; Nátly Mátyás s.k. gyarmati plébános; Repkay János s.k. kisőrsi plébános; Bukovits Imre s.k. csanádi plébános; Klaszovich Ágost s.k. szárcsai plébános; Sóvegjártó Pál s.k. palotai plébános; Bonnáz Antal s.k. nagyőrsi plébános; Schuller Ferenc s.k. szentannai plébános; Kolosváry István s.k. gyertyámosi plébános; Stelczik Nep. János s.k. újbese nyői plébános; Késs Henrik s.k. orcsifalvi plébános; Pichler János s.k. szőregi plébános; Pohl Antal s.k. földéaki plébános; Palma Károly s.k. hidasligeti plébános; Kardos János s.k. szentandrásai plébános; Ludvick István s.k. tárcsovai plébános; Tapoltsányi Károly s.k. temeshidegkuti plébános; Jaromisz János s.k. újpécsi plébános; Buchvald József s.k. csatádi plébános; Horthi Kovács Pál s.k. újbese nyői plébános; Oltványi István s.k. kisbecskereki plébános; Endrődy János s.k., a szegedi piarista kollégium rektora, Scheftsik Alajos s.k., a temesvári piarista kollégium rektora és a gimnázium igazgatója; Szép László atya s.k., a Szent Ferenc-rend Kapisztrán Szent Jánosról nevezett rendtartománya aradi gárdiánja, házfőnöke; Braun Benedek s.k., [a ferences rend] Bulgáriai és Havasalföldi Rendtartománya tartományfőnöke; Delpini Jeremiás atya s.k. pancsovai házfőnök, minorita plébános-helyettes, Gáll Bernát atya s.k., a ferencesek Szent György-rendházának plébános-helyettese; Velkei Tóbiás atya s.k., a ferencesek Salvatoriánus Rendtartománya szegedi rendházának plébános-helyettese; Papsó Dániel atya s.k., a Kapisztráni Szent Jánosról nevezett ferences rendtartomány radnai rendházának gárdiánja; Studer Rudolf Ferenc s.k. lugosi minorita gárdián és plébános-helyettes; Rátz Jeromos Ferenc s.k. aradi gárdián és plébános-helyettes.

Miután az első és második zsinati üléseken a fentebb felvezetett döntéseket meghozták, ezek nyilvánosságra hozatalának időpontjaként a nagyságos Főpásztor szeptember 26. napját határozta meg, és még a 2. ülésen felszólította a tiszteletre méltó zsinatot, hogy ha valakinek panasa lenne, nyíltan vallja meg; tehát

Lebzeltern Henrik esperes, újaradi plébános emelkedett szólásra, a földesurak kegyúri fennhatósága alá tartozó plébánosok nevében, és a földesurak kegyurasága alá tartozó

plébániákon lévő és ott lelkipásztori feladatokat ellátó plébánosok eltartása ügyében tiszteletteljesen arra kérte mind a nagyméltóságú Püspököt, mind a tiszteletre méltó zsinatot, hogy hozzon határozatot arról, ami a királyság többi részében már szokásban van, hogy tudniillik a plébániákat a nép fizesse és tartsa el, és így jobban gondoskodnak a plébánosok eltartásáról, továbbá tekintettel lesznek azok szabadságára is, amellyel a földesurak vérkeinek kijavításakor élniük kell, bár nem mindig tudnak, mivel azok kegyétől függnék. Am a zsinat, mivel úgy tűnik, hogy a jelen felvetés nem tartozik a zsinat tárgykörébe, és mindenki számára nyilvánvalóan tudott dolog, hogy a méltóságos püspök úr mind az egyházak földesúri birtokokon történő felállítását – ahol szükség volt rá –, mind pedig a hasonló plébánosok ellátását illetően megtette a maga részéről azt, ami a hatáskörébe tartozott, ezért úgy ítélte meg, hogy a kérést nem támogatja.

Győrfy Antal esperes és nagyszentmiklósi plébános azt kérte, hogy a földesuraknál szolgálatot végző plébánosok eltartásának összegeit azok konvenciós forintban fizessék meg. De a zsinat ezt a kérést sem támogatta, mivel a földesurak saját bevételeiket nem konvenciós pénzben, hanem váltópénzben várják, és egyébként is, mind a szentmiklósi plébánosnak, mind pedig a csanádi plébánosoknak, még abban az esetben is, ha a földesurak többi plébánosát konvencionális forinttal fizetik ki, meg kell elégedjenek a váltópénzzel, mivel ők maguk akkor, amikor a saját földesurakkal szerződést kötöttek, saját földbirtokukat is váltópénz alapján kötötték le.

Ezután Horthi Kovács Pál újbessenyi plébános több kamarai plébánossal együtt azzal a kéréssel fordult a méltóságos püspök úrhoz, hogy ő az üresedésben lévő plébániák fizetése ügyében, amit eddig a plébánosok a lelkészi állás üresedésének idejére megkaptak, am a méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamara friss döntése értelmében ugyanazon plébánosoktól elvonták, készítsen folyamodványt a méltóságos Kamarához, és kegyesen eszközölje ki, hogy e dolog tekintetében minden a régi rend szerint maradjon. Am a püspök önagsága, mivel nagyon jól tudja, hogy a méltóságos Kamara e döntésének alapjául néhány plébános gondatlansága szolgált, kijelentette, hogy e dologban érdemben semmit sem akar tenni, és a plébánosoknak magukat kell hibáztatniuk, hogy mostantól kezdve a jövőben kénytelenek nélkülözni ezt a segítséget.

Szeptember 26-án, a zsinat harmadik szakaszában, a zsinatot bevezető imádságok elmondása után a Püspök úr önagsága tudtul adta, hogy megbízható forrásból értesült róla, és kötelessége híriul adni, miszerint a szegedi liceum igazgatója, Gubitzer Ferenc piarista atya a lélek halhatatlanságáról, a házasságtörésről és a szajhaskodásról, továbbá a bójtról és az önmegtartóztatásról olyan egyházi elveket propagál, amelyek a keresztény vallás alapjaival teljesen ellentétesek, és a szegedi hívők megrontását vonják magukkal, továbbá ez nehézséget jelent a szegedi kollégium szerzeteseinek; e jelentéssel kapcsolatban a zsinati ügyész, Ujfalvy József, a dogmatikus teológia tanára ebben a viszonylatban vizsgálat elrendelését kérte az említett igazgatóval szemben, és hogy e dolog miatt idézzék az egyházmegyei bíróság elé, és ott indítsanak ellene keresetet. Miután ezt meghallgatta, a zsinat egységes szavazással úgy döntött, az ügyész kérvényé-

nek helyt kell adni, és elrendelte, hogy a vizsgálatot, korábbi érdemeik okán, a zsinat négy tagja vállalja magára: a főtisztelendő Török Antal, a csanádi katolikus egyházmegye éneklőkanonoka, Róka József makói esperes-plébános, Kreminger György szege-di esperes-plébános, Somogyi József teológiatanár.

A zsinati ügyész ezután előadta a bizottság véleményét, amelyet azért neveztek ki, hogy előző nap megvitassa a távollévők hiányzásának okait, a következő szavakkal:

„A távollévők hiányzásának okai miatt a szent zsinat által kijelölt bizottság a legalázatosabban megteszi jelentését a zsinat felé, úgymint főtisztelendő Pásztory Imre, a csanádi katolikus egyház kanonoka a beiktatás nyilvános aktusa miatt; tisztelendő plébános urak: a perjámosi Rodsnik Ferenc szemgyulladás miatt; a dettai Venceslaus Bundschich reuma miatt; a nagybecskereki Római Pál egészségének folyamatosan rossz állapota miatt; mindannyian törvényesen voltak akadályoztatva, ahogyan a / csatolt orvosi feljegyzések tanúsítják, tehát a bizottság véleménye szerint, és ahogyan azt maguk is kéri, teljes mértékig megérdemlik, hogy a hely és idő szerint meghatározott egyházmegyei zsinattól való távollétük miatt az ügyési kereset alól mentesüljenek. Nem úgy, mint a következő plébános urak, akik hasonlóképpen távol voltak, és távollétüknek semmilyen okát nem hozták fel: az écskai Nagy József, a tornyai Babits József, a zichyfalvi Szívi György; közülük az első ürügyül hosszas, ülő életmódot nem tűrő hátgerincfájását hozta fel, ám ez az indok annyival inkább elégtelen, mert az említett urat sem a hosszadalmas út nem tántoríthatta el attól, hogy eljőjön, sem a néhány óráig tartó ülés nem jelentett volna ülő életmódot, és nem tarthatott a zsinaton történő üldögéléstől sem, mivel bárkinek megvan a joga arra, hogy ott álljon; ez a dolog azért is tűnik igen súlyosnak, mivel mások, akik hozzá hasonló korban és állapotban vannak, egyáltalán nem tagadták meg, hogy a zsinaton jelen legyenek; ezért miután hosszasan vizsgáldott, a távollévőkkel szemben a következő értelmű keresetet kezdeményezte: mivel a tisztelendő plébánosok, a tornyai Babits József, az écskai Nagy József, a zichyfalvi Szívi György, akik a főpapjuknak való engedelmességnek megfelelően a hely és idő szerint meghatározott egyházmegyei zsinaton való részvételre meg voltak hívva, s akadályoztatásuknak részben semmilyen, részben elégtelen indokát hozták fel, ahogyan a zsinati bizottság véleménye A/ pont alatt tudatja, az egyházmegyei zsinaton való részvételt azonban, minden rendeletet figyelmen kívül hagyva, megtagadták: ezért a szent kánonok, különösen a 12. kánon értelmében (ha pedig valaki törvényes ok nélkül távol marad a zsinattól, a kiközösítés büntetésében részesüljön) a zsinati ügyész a számára kötelező feladat okán azzal a kéréssel fordul a zsinathoz, hogy az említett urakat, mint engedetleneket azért, hogy nagyobb feddésben részesüljenek, továbbá, hogy valóban hatásos kánoni büntetés sújtja őket, valamely törvényes határidőig az egyházi bíróság elé citáltatni méltóztasson.” Továbbá azt a határozatot hozták, hogy a kereset alá helyezték jelen év november 13-ára állíttassanak törvény elé.

Mivel a zsinati határozat I. cikkelyének VIII. paragrafusa szerint az újrualapított, az idők viszontagságai miatt megszünt főesperességek megújításra kell kerüljenek,

ezért arról is gondoskodtak, hogy milyen területeket kell kijelölni a felállítandó főesperességek számára. A szavazatok többsége szerinti döntés a következő volt: hogy a székesegyházi, vagyis csanádi főesperességhez tartozzon a temesi, újbese nyői és billédi kerület; a váradíhoz az újaradi, pécskai és eleki; a Maroson túlihoz a szegedi, csanádi és makói; a karánsebesihez a lippai, rékasi és karánsebesi; a torontálihoz a nagybecskereki, nagyjécsai; a fehértemplomi; a krassóihoz a verseci, a krassói és az oravicai. Továbbá úgy döntöttek, hogy a székesegyházi és az aradi főesperes mindig a kanonokok közül kerüljön ki, és hogy a székesegyházi főesperes feladata legyen, hogy a székesegyház felszentelésének éves ünnepén, az Úr születésének ünnepén, húsvétkor és pünkösdkor prédikációt tartson. A zsinat továbbá többségi szavazattal úgy vélte, hogy Györfy Antal csanádi esperest kell kiválasztani Maroson túli főesperesnek, a karánsebesi esetében a szavazatok megoszlottak Horváth József lippai esperes és Csajkay Antal között, a további vita után Horváth József személyében egyeztek meg; a tiszteletre méltó zsinat egyöntetű szavazással a torontáli főesperességre a fehértemplomi esperest, Seechors Ferencet, a krassóira Martiny Adalbert apátot és verseci esperest találta méltónak.

Ezek után a szinódusjegyzőkönyveket minden jelenlévő aláírta, a püspök úr önagysága pedig a következő beszédet intézte a klérushoz:

„Tisztelt testvéreim és szeretett fiaim! Nem csak a ti belső életetekre és erkölceitek-re vonatkozó határozatokról döntöttetek egyetértéssel a 12 cikkelyben, hanem olyanokról is, amelyek az illő fegyelem kialakítására vonatkoznak. Ezen határozatokban megkaptátok az egész papságnak a saját színeivel felvázolt képét, amelynek a saját üdvének előrehaladására nem kevésbé kell tekintettel lennie, mint másokéra. Most már az a feladatotok, hogy ezt a képet mindenhol megműtassátok, nemcsak abban, hogy alávetitek magatokat az általatok hozott törvényeknek, hanem abban is, hogy mindenki előtt önként nyilvánvalóvá teszitek, hogy a ti polgárságotok – az Apostol szavainak megfelelően – a Mennyekben van, és bár még itt a földön testben éltek, mégsem a test szerint éltek, hanem bármely feladatotok ellátása közben a Szentlélekben jártok. Különben e határozatokban és törvényekben semmi újdonság sincs, inkább ősieik, amelyek a kánoni döntésekben gyökereznek, és a mi őseink tisztelete szentelte meg azokat, és ezek segítségével ők bizonygyakor Isten gyermekeinek szabadságát, nagylelkűségüket, amely a jó tudásának bizonyosságából született, korlátaik között is megtartották; ezek segítségével ők maguk úgy éltek, és híveiket is úgy irányították, hogy a mindenkivel szembeni jócselekedeteikkel, amelyek Szent Péter tanításából származnak, a balga emberek tudatlanságát elnémitották; ezenfelül egyetlen kötelességüket sem szalasztották el, és ezzel néhány ellenséges lelket meg tudtak nyerni maguknak, akiket pedig sem szavakkal, sem példájukkal, sem jótetteikkel nem voltak képesek a jó gyümölcsökhöz visszatéríteni, azokat imájukkal ajánlották Istennek. Ugyanis ők jól tudták, hogyan kell a gyalázkodás által rájuk szórt átkokat a pásztori bölcsesség révén történő irányítással úgy ártalmatlanítani, hogy az ellenük történt jogtalanságokért ne az ellenfeleik ellen felizzított viszályokkal, ne a mocskolódás viszonzásával és ne is titkolt gyűlölettel álljanak bosz-

szút, és közben bölcsen ügyeltek arra, nehogy a keresztény szeretet és béke tekintetében zavar keletkezzen. Egyébként mi magunknak is van alapunk arra a reményre, hogy a zsinat által kihirdetett törvények visszaállított és megszilárdított betartásával megkönnyítjük legjobb királyunk legszentebb törekvéseit, melyek különösképpen arra irányulnak, hogy megtartsuk a régi vallást, és helyreállítsuk az erkölcsök épségét, és hogy a ránk bízott híveket szerencsésen fogjuk vezetni, hogy nekik üdvösséget, nekünk pedig örök dicsőséget szerezzünk a jövő nemzedék előtt. Ezért tisztelt testvéreim és szeretett fiaim, a zsinat mai végeztével térjünk vissza állomáshelyünkre; közben pedig ne feledkezzünk meg arról, hogy magunkkal vigyük azt a képet, amellyel kapcsolatban e zsinat azzal bízott meg bennünket, hogy vigyük el mindenhová, és mivel nem tartozunk azon magyarországi papok közé, akik számára kötelességük pontos végrehajtása során az éves gyarapodás és a sors kegyelméből nekik jutott vagyon is folytonos tiszteletet biztosít, legalább törekedjünk arra egész erőnkel, hogy a zsinat képmása, mind a tanításban, mind erkölcsünkben folytonosan ragyogjon; ezért jussunk el oda, hogy szegénységünk erényeinkhez és tudásunkhoz szilárdan kötődve tiszteletre méltóvá tegyen bennünket, hogy mi, akik e képmást megformálva a mai napon kivonultunk Egyiptomból, megtartván e képmást többé ne térjünk vissza Egyiptomba.”

Miután e beszéddel a zsinat lezárult, és a zsinatot követő könyörgések is véget értek, elénekelték Szent Ambrus himnuszát, majd a zsinati atyák vették a főpapi áldást és el lettek bocsátva hivatalukba, és vége lett a zsinatnak; úgy tűnik, hogy a Csanádi egyházmegyében ez volt az első zsinat, mivel a régebbi dokumentumok egyértelműen hallgatnak arról, hogy itt valamikor zsinatot tartottak. Ezt a zsinatot önagsága, a méltóságos és főtisztelendő Remetei Kőszeghy László úr csanádi püspök celebrálta, egyházkormányzásának 21. évében, miután körülbelül ugyanannyi évig vikáriusi hatalommal végzett munkát ugyanebben az egyházmegyében. A klérus fegyelmét korábban már egyrészt a körlevelek, másrészt az enciklikák, harmadrészt a kánoni látogatások révén megújította, nevének halhatatlanságára, másrészt annak örök emlékére, hogy folytonosan mennyit fáradozott mind a papság, mind a reá bízott nép üdvéért, továbbá az egyházi tanítás megszilárdításáért. A celebrálást a legnagyobb ünnepélyességgel, és oly nagy jóakarattal, jótékonyssággal és bőkezűséggel végezte, hogy a zsinatra hívott egész papságnak, amelyet Kiss Görgy temesvár-gyárvárosi plébános mint zsinati szállásmester által helyezett el a megfelelő szállásokon, mind a négy napon a saját asztaláról biztosított ellátást a szemináriumi étkezőben, és felváltva minden jelenlévőt meginvitált a saját asztalához is.

Váljon ez a zsinat Istennek, Szűz Máriának és Szent Gellértnek, Csanád első püspökének és mártírjának nagyobb dicsőségére, a zsinati szervezet tiszteletére, a nagyságos főpásztor emlékezetére, a teljes papság és a nép épülésére, a korábbi erkölcsiség felélesztésére és támaszául!

II.

Zsinati előkészületek 1848-ban

II.1.

A pest-budai papság levele Kunszt József főkáptalani helynökhöz

Pest, 1848. április 15.

(Prímási Levéltár Archivum Ecclesiasticum Acta Vicariatus Strigoniensis Cat. 40.
V 459. Acta circa Synodum Puncta Cleri Budapestiensis 1848:709.)

Méltóságos Püspök, főkáptalani Helynök!

Legkegyelmesebb Urunk!²⁶⁷

A világesemények ily nagyszerű perceiben, az alkotmányos élet és népkívánatok ily magasztos diadalában, a szabadságot kivívott nemzetek világgraszoló tapsviharában, s különösen a magyar, s királya közt kötött új frigynek aranykorában elhallgatni igazságos, s az évek oly hosszú során át sajnosan viselt sebeinket, bűn volna önmagunk, bűn Méltóságod igazságérzete és atyáskodása, bűn maga az Isten legdicsebb ajándéka – a szabadság ellen. Ezen meggyőződésünk, mely egész lényünkkel összeforrvá, történetes találkozásunk alkalmával eddig csak szakadozott hangokban nyilatkozott, most a szabadság, egyenlőség és testvériség²⁶⁸ ünnepnapjaiban örömmiadván kitörvén, ellenállhatlan ösztönül szolgált nekünk, a kölcsönös értekezés útján megállapodni azon pontok fölött; melyeket lehetlen, hogy a körülmények ily bámulatos – csak Isten mindenható keze által eszközölhetett – megváltoztában, az egyház és lelkipásztorkodó papság érdekére nézve Méltóságod kegyes színe elé ne terjesszük, bizton reménylve, hogy midőn e honban már az utolsó parasztnak is megvan önállósága, meg függetlensége, meg sérthetlen birtoka, mi is, kiket – úgy akarjuk hinni – részint az egyház ellen tornyosult vészföllegek fölötti aggodalma, részint a politikai élet zűrzavaraiban történt hosszas és kényszerült részvétele a püspököknek, felejtett ki a számításból, éppen Méltóságod, kinek minden tettét az igazságosság sugára övedzi, fog arra törekedni, fogja halaszthatlanul eszközölni, hogy sebeink begyógyíttassanak, és életviszonyaink minden tekintetben oly aránysúlyba hozassanak, mely valamint papi méltóságunkhoz, hivatásunk fönségéhez illőbb leszen, úgy egyszersmind a felsőség iránti engedelmisséget edesbbé, az egymás iránti tiszteletet és bizalmat szilárdabbá, a kölcsönös szeretetet elolthatanná teendi.

Nem dac, nem a zavarosbani halászhataás ingere szólaltat meg bennünket, hanem a jelenkornak parancsoló hangja, mely halaszthatlan követeléseit úton-útfélen fülcinkbe dörgi; igen, az kényszerít minket férfias őszinteség és bátorsággal felhor-

267 A levelet tartalmilag ismertette Meszlényi 1928. 48–54., továbbá a *Nemzeti Ujságban* megjelent levélváltozatból részleteket közölt Sarnyai Csaba Máté: *Egyházreform-igény 1848*. Egyházfórum 13. (1998) 1. sz. 72–78. A levelet a címzés és az aláírások nélkül, a *Nemzeti Ujságban* megjelent változat alapján közölte: *A haza, az egyház és a trón érdekében. A magyar katolikus egyház 1848–49-ben*. Szerk. és bev. Elmer István. Új Ember, Budapest, 1999. 169–177.

268 Kiemelések az eredetiben.

dani mindazt, minek fönnymaradása, makacs védelme a talpra állott, és ezentúl saját ügyeit elvitázhatlan joggal intéző nemzetnek irántunk i degenkedését csak nevelni fogná, nevelni pedig a religio és saját üdvének kárára, a mi lelkünknek pedig legnagyobb keservére. – De nem is hisszük, hogy a religio lényegével nem azonos reformok létesítésében még valaki fukarkodni tudna most, midőn az anyaszentegyház látható feje, IX. Pius a Vatikán dicső fokáról épp úgy hangoztatja szét egész világra a szabadság és szeretet magasztos tanát, mint azt 19 század előtt Krisztus Urunk a vérhintett Golgotáról hirdeté az elvakult Izraelnek; hogy szinte vallásos kegyelettel hajlik a szív elfogadni ama mesés jövődőlésnek nyilatkozatát, mely őt e szavakkal „crux de cruce”²⁶⁹ jellemzi.

Méltóságodra, mint az elárvult magyar Sion érsek-főkap[italani] Helynökére függesztvük az egész alrendű papságnak szemei, méltóságod igazságszeretetébe merítvük reményök horgonyai, nem kételkedvén, hogy Méltóságod bölcsessége önkényt állván a dolgok élire, nem fogja engedni, miképp amit atyáink – a püspököknek kell vala köszönnünk, azt a nemzeti gyűlés és a felszabadított sajtó legyőzhetlen fegyverei által, a néptől nyerjük ajándékba.

Tudjuk mi jól, hogy annyira elhanyagolt – ne mondjuk eltiprott – szellemi és anyagi állásunk méltányos és jogszerű elintézése, időt és érett megfontolást kíván; de vannak e kérelmezésben oly pontok is, melyeken rögtön segíteni, melyeket azonnal életbe léptetni, a püspököknek eddigénél méltányosb akarától, igazságszeretetétől, és azok iránti kötelességéről függ, kik majdnem maguk hordozzák a nap és hőség terhét, s kikre ezen közmondásnak alkalmazása: „qui servit altari, de altari etiam vivat”,²⁷⁰ több gúnyból, több szeretetlenségél.

S ha megkérdjük a múltat, ha vizsgáljuk a jelent, ha némileg jóslani akarunk a jövőről, volt-e idő, melyben az intő kor eseményei közt nagyobb joga leendett a lelkipásztorkodó papságnak kérni, sőt követelni főpapjairól, hogy nyomorú sorsát tekintetbe vegyék; volt-e idő, melyben az alrendű papság fényesb zálogát nyújtja vala hű ragaszkodásának a hithez, a korszellem által ostromlott püspöki hatalomhoz? Vajon nem az alrendű papságnak kellett-e a gyászos emlékü vegyes házassági vitákban leginkább küzdeni azokkal, kik az egyház világos és változhatlan tanát fel nem fogva vagy elcsavarva, a gúny és rágalom minden fegyvernemével ellene hadat indítának; s míg a főpapság magas állásában, méltósága fénykörében csak a vihar zúgását hallotta, addig a lelkipásztorkodó papságnak – nekünk főleg városiaknak – annak pusztító erőszakával kelle szembezállnunk.²⁷¹ Vagy nem maradt-e az egész magyar

269 Crux de cruce (lat.): gyötrelem a keresztfáról.

270 Qui servit altari, de altari etiam vivat (lat.): aki az oltárnál szolgál, az oltárról is él.

271 A katolikus egyház a vegyes házasságok megáldását reverzálshoz kötötte. Ez a feltétel a protestánsok egyik súlyos sérelme volt. Lonovics József csanádi püspök 1840–1841-es római tárgyalásai során elérte a vegyes házasságok tudomásul vételének (*assistentia passiva*) engedélyezését, és a protestáns lelkész előtt kötött házasságok hallgatolagos elismerését. Az 1844. évi III. törvény-cikk törvényesítette a protestáns lelkészek előtt megkötött vegyes házasságokat is.

egyház papsága híve Jézusának, a törvény szerzője és befejezőjének, midőn az áttérhetési szabadság ajtót nyitott mindenkinek kénye-kedve szerint élni? S ha akkor a főpapság szilárdságunk és hűségünkbe vetvén bizalmát – nem csalódott; szeretjük hinni, hogy igazságszeretők és segélynyújtási készségöket fiúi átengedéssel fölkerve – mi sem fogunk csalódni! De nem is azért említők meg a fönnebbieket, mintha kérkedni akarnánk azzal, mit tenni erős meggyőződésünk, legszentebb kötelességünk és örök üdvességünknel fogva kellett, hanem hogy bebizonyítsuk, miképp mi a lényegest az esetlegestől, a változhatlan hitágazatot a változtatható – sőt sokszor változni szükséges fegyelemtől megkülönböztetve sikerdúsabban akarunk működni azon a pályán, melynél magasztosabbat, melynél szentebbet nem ismerünk. Ezen nézetek ragyogtak nekünk vezérvilágul, midőn közakarattal – mintegy a vidéki papságtól felhívatva – összegyűltünk, fölemlíteni mindazon hiányokat, melyek papi működésünk üdvös hatását részint gátolják, részint nehezítik, s melyek megszüntetését Méltóságod bölcs belátásától biztosan várjuk.

De nem akarjuk tovább Méltóságod türelmét fárasztani, s pontonként elősoroljuk kérelmeink és panaszainkat, melyeket annyi idő óta ugyan néma önmegadásal, de bizonyára nagy szívbeli keserőséggel viseltünk:

I. Mindenki tudja, hogy mily hatalmat gyakorolnak az anyanyelv hangjai a vidám és szomorú kedély fölött, s mily varázserő fekszik azon igékben, melyek rokon szívből rokon ajkakon zengnek le egyesek és a tömeg közé; s ha ez így van, kérjük Méltóságodat, hogy midőn híveink a gyermekkeresztesnél örvendenek, magzatuk temetésénél kesergenek, az avatás szertartása alatt hálálkodnak, a házasságkötés alkalmával Isten trónja s az egyház színe előtt esküsznek, s midőn végtére a halálos ágyon az utolsó tusára magukat megkenettetni kérik, mi is – a boldogító, erősítő és vigasztaló hitnek szolgái –, örömük és keservükben anyanyelvükön osztozhassunk, fölrepítendők a megértett ima szárnyain lelköket ahhoz, „kitől minden jó adomány származik”. – Nem hisszük, hogy éppen a magyar egyház főpapjai késnek megérteni, e változtatás üdvös eredményét; hogy éppen ők felejtik el, miképp a felvilágosodott Németország minden tartományában az anyanyelven végeztetnek az említett ajtatossági és szentségi szertartások; hogy éppen ők látszanak nem tudni akarni, miképp az értetlen szavak jéghidegen hagyva a jelenlevő hívőknek szívét, csökken a buzgalom és ajtatosság, csökken a hit szolgája iránti bizalom és szeretet, ki még az emberi élet legünnepélyesebb perceiben is érthetlen hangokon beszél. – Higgyék el a mély hódolattal tisztelt főpapok, hogy mi, kiknek nem csak a városi, hanem falusi népnek is minden rangú és nemű embereivel volt számtalan érintkezésünk, több feddést és méltányos panaszt kelle némán elviselnünk, miképp érthetlen „badarságunk” – ezek az ő szavaik – vallási szükségüket ki nem elégíté, vallási érzelmeiket egy csöppet sem öregbíté.

II. Nem szükség festenünk azon nyomorú ellátást, mellyel körülményeikhez képest valamint a városi, úgy szinte a falusi alrendű papság – úgy a plebanusok mint

káplányok általában – de kivált a káplányok jutalmaztatnak éjnapi fáradságaikért; ezen lealacsonyító, a míveltség és tudományosság magasb fokán állni kellő férfiak ellenében makacsul fönntartott rendszer és bánásmód, már rég fölhitta a törvényhozó testület figyelmét és méltányos intézkedési hajlamát, s minthogy azt jogszerűben úgysis mindenestre bekövetkezendőnek hisszük, csak arra kérjük mély alázattal Méltóságodat, hogy ezen szükséges intézkedést ünnepélyesen kinyilatkoztatni méltóztatnék, nehogy e tekintetben is nem atyáink a püspököké, hanem a világiaké legyen a hála és dicsőség.²⁷²

III. Azon gyakori surlódások és kellemetlenségek, melyek a plebanusok és káplányok közt leginkább onnan erednek, hogy a káplányok mintegy kárhozatva vannak élelmi szükségük fedezését a plebanusoktól követelni, a plebanusok pedig kárhozatva vannak a káplányok eltartásáról gondoskodni, hathatósan sürgetik függetlenítését valamint a káplánnak plebanusától, úgy a plebanusnak káplányától az anyagiakban, függetlenítését úgy, mint az majdnem az egész világon a kölcsönös szeretet, csend és béke fönntartása és ápolására annyi évek óta divatban van anélkül, hogy azért az anyagiakban független káplányok példás viselete, hivatási buzgalma ellen a néptől, vagy előljáróságtól kifogás tétetnék. Jól tudjuk mi, hogy ez a mi papi méltóságunk és fonséges hivatásunkhoz alkalmazott díjazás által lesz csak kivihető; de itt is a legszebb pálya nyílik a magyar egyház főpapjainak, ezen intézkedések és határozatok siettetése által megnyerni, lekötni és öregbíteni az alrendű papság haláját és szeretetét, megnyugtatni habozását, növelni buzgóságát. Mert van-e sajnosabb, az öntudatra nézve lesújtóbb, mint midőn a Krisztus korát is meghaladott férfiakat – ha még káplányok – a világ gúnyára járszalagon menette; vagy pedig – mint számtalanszor megtörténik – egy nálánál korra sokkal fiatalabb, tán érdemekre is jóval szegényebb; de szerencsésb helyzet által plebanussá választott egyén gyámsága alá rendelik. Mint ne fogná ily gyakori méltatlankodás – mely fölött számtalanon panaszkodnak –, mint ne fogná előlni még az edzettebb kebelben is a lelki vidámságot, az édes nyugalmat, mely minden pályának, de ily göröngyösnek megfutására, annál szükségesebb. – Volnának még több, súlyosabb okaink is, melyeket a káplányok függetlenítésének védelmeül felhozhatnánk, de nem akarván keserűk lenni, azokat úgy is mint általános ismerteket és az illetőktől sajnosan érzetteket a szeretet és bocsánat palástja alá akarjuk takarni. – Hasonló fontos okok szólnak a függetlenítés mellett a plebanusok részéről is, s azért

272 A pesti papság fizetésemelését 1847-ben Kopácsy József prímás, 1849-ben pedig Kunszt József általános esztergomi helynök is sürgette. A probléma lényege Pesten az volt, hogy a gyors népességrobbanással egyidejűleg a papság ellátása nem változott, miközben a gazdagabb rétegek valóságilag teljesen közömbössé váltak. Jellemző, hogy a városi tanács saját tisztviselői fizetését 1822-től 1849-ig két ízben is felemelte, de ugyanazon időszakban, mint kegyúr, a plébánosok fizetésének felemelésétől elzárkózott. Kunszt József – Szögyény Lászlónak. Esztergom, 1849. Szent György hó (április) 14. MNL OL Az 1848/1849-i Minisztériumi Levéltár (H) Katolikus egyházi osztály (H 56) 6. kútfő, 4. tétel.

az ő érdekekben is megemlíteni kötelességünknek tartjuk, hogy a mostani viszony-
nál fogva, mennyi baj és gondba, mennyi pénzázdozatba kerül két vagy három se-
gédpapot mindennel ellátni, s a vérmérséklet, egyéni kívánatok, sőt sokszor szerte-
len követelések miatt nekik mind az élelem, mind a szolgálatra nézve eleget tenni,
elannyira, hogy nehéz meghatározni, vajon a káplányoknak-e vagy a plebanusok-
nak áll inkább érdekében a kölcsönös anyagi függetlenítés.

IV. Ezen függetlenítés eredményeül – mely nélkül az csak önámítás maradna,
kérünk és óhajtunk a káplányokra nézve is akár zsinatilag, akár megyeileg oly törvé-
nyeket alkottatni, melyek az ő viszonyaikat meghatározzák, őket a följobbvalók
– mert ők is emberek – netaláni ellenséges indulata vagy szeszélye, vagy éppen zsar-
nokoskodásai ellenében oltalmazták; hogy ne legyenek csupán a magyar káplányok
pariái ez országnak, kik minden törvényen kívül állanak, s kiknek minden alkalom-
mal, minden percben e szavakat ismételhessék: „capellanus est ad nutum episcopi,
vicarii, cancellarii, secretarii, plebani disponibilis”.²⁷³ – Mily leverő, a hatályos mű-
ködés terén mily nyomasztó legyen tudata annak, miképp sokszor valaki oly helyről,
hol több éven át a lelkipásztorkodás minden követelése szerint tehetségei egész fel-
áldozásával működött, hol hosszabb szolgálata következtében nemcsak igényel,
hanem kegyurának még ígéretével is bír, hogy a legelső megüriült plébániát hív szol-
gálatai jutalmául elnyerendi, ha valaki oly helyről egy másiknak botrány adása vagy
vétsége, vagy csak gyakran a hatalom éreztetése miatt ezére áttétetik, áttétetik min-
den könyörgése, minden ellenmondása dacára; hangos panaszainak, megghiúsult re-
ményeinek ezen rideg ok állíttatván elébe: „hiszen engedelmességet ígértél, s nem
hozzád illik a följobbvalóknak bölcs indokait, a megye szükségait fürkészni, mérle-
gezni, bírálgatni[”]. A főpapok nem tagadhatják, hogy számtalan ily esetek fordul-
tak elő, melyek a lelkipásztorkodás kellékeinek üdvös teljesítésére csak káros befo-
lyással lehettek. – Mint fog a lelke mélyében megkeserített, az önkény ily hatalmas-
kodásai alatt bizton és nyugodtan működni újabb rendeltetése helyén is, hiszen nem
tudhatja, ha vajon följobbvalójának egy újabb szándoka, vagy valamely kegyeltebb
káplány társának sürgetése miatt nem kellend-e neki – a 60 vagy 120 váltó forinttal,
egy kocsis díjánál alább fizetettnek, minden útiköltség nélkül megint tovább zárán-
dokolnia? De van-e, ki valaha kétségbe vonandotta, miképp a lelkipásztor és népe
közötti viszonynak, és így hatása üdvös sikerének a kölcsönös szereteten és bizal-
mon, a hívek jó és rossz tulajdonságainak ismeretén kell alapulnia, mint fogja a káp-
lány, ki legtöbbször jó a hívekkel egyházi szolgálata által érintkezésbe, mint fogja az
ő bizalmukat és szeretetüket magának megszerezni, ha alig egy vagy fél éves tartó-
zkodása után egy helyről a másikra költözködni kényszerítetik. Igaz, hogy Méltóság-
god kormányzása alatt ily eseteket nem tudunk, azonban – ha Méltóságod szilárd
jellemben teljesen meg is nyugodnánk, a káplányok viszonyait nem egyes főpapok

273 Capellanus est ad nutum episcopi, vicarii, cancellarii, secretarii, plebani disponibilis (lat.): a káp-
lán a püspök, a helynök, az irodaigazgató, a titkár, a plébános parancsára elmozdítandó.

jellemében, hanem a törvényekben óhajtjuk biztosítva, meghatározva tudni. – Ki ezen helyváltoztatások szokásait csak kevéssé vizsgálta is, ki a dolog menetét őszintén bevallani akarja, kezét fogand velünk abban, hogy egy megyében – akármily kis határokra terjedjen is – vannak mindig egyének, kik több okok miatt elmozdításukat sürgetik, és jelen helyükön éppen az engedelmesség ígérete és kötelességénél fogva, megmaradni készek mindaddig, míg vagy előléptetés, vagy halálozás által valamely nyílás számukra nem történik. – Ennélfogva azon hiányokat szeretnők igazságos és a körülményekhez alkalmazott törvényekben határozottan kitétetve tudni, melyek következtében valakit már egyszer elnyert helyéről elmozdítani lehessen, különben pedig nem, ha önmaga elmozdítását, vagy talán plebania általi megjutalmaztatását nem kérné. – Ezen függetlenítés második eredményeül kérjük, hogy a munka és teherviselés aránya ne csak általános szavakban, hanem minden egyes teendőkre nézve a plebanus és káplány közt szigorún meghatározassék.

V. Mindnyájan emberek vagyunk, s mint olyanok, a gyarlóságok mindenféle nemében magunk részét mi is kinyervén, könnyen vétethetünk, de könnyen igazságtalanul, vagy aljas bosszúból, vádoltathatunk is. Ezér[t] Juryt ajánlunk behozatni és pedig a most előadandó alakban: választassanak a plebanusok és káplányok köréből bizonyos számú egyének, kik közül az esperest elnöklete alatt mind a káplányok, mind a plebanusok részéről ketten – tehát az esperesttel mindössze öten – a tény valósága és vétsége felől ítéletet hozván, azt jóváhagyás és végrehajtás végett a püspöknek vagy helynökének vagy pedig a szentszéknék fölterjesszék. E bírák egy kerületi ülésben a másikig szabadon választassanak tízen vagy tizenketten, hogy a vádlott ezekből határozhassa meg bíráinak négyes számát, az eldöntő egyes szavazat az esperestet [!] illetvén. Ezen eljárás pedig úgy a káplányokra mint plebanusokra akárki által emelt vád esetében egyaránt alkalmaztassék, így elmellőztetvén a gyűlölt pöröknek hosszas, tekervényes és majd mindig egy hátruló ajtót előkészítő módja, mind a vétkes azonnal bűnhődjék, mind az ártatlannak azonnal elég tétessék.

VI. Panaszaink közé soroljuk az úgynevezett informatiot, mely időszakonként rólunk, de nélkülünk adatik. – E pontnál megállapodva, megsértett lelkének keservében az ember önmagát kérdehetné: hát azért éltél harminc vagy negyven évet és még azon túl, azért vásárlád hosszú és keserű tapasztalások közt hátrahagyott éveken át, a legszebb földi reményekről lemondva egy rövid élet elveszett örömeinek árán tudományodat, azért mívelted az Úrnak szőlejét a napnak perzselő hevében szintügy, mint a télnek dermesztő fagyában, hogy főnököd benned nem bízva egyes embertől várja az eldöntő ítéletet?! – Nem az informatio ellen van tulajdonképp kifogásunk, hanem annak eddigi módja ellen, minthogy az általa céloztatott egyének ismertetése az informálók jellemén sokszor hajótörést szenved, úgymint kik igen sokszor ellen-szenv, vagy tán éppen gyűlölettől elkapatva, a szenvedélyek zajában a lelkiismeret igazságos szavát nem hallva, tenta helyett epébe mártják tollukat. Azért fönnebbi valomásunkhoz ragaszkodva, ha mindjárt megemlíthetnők is: hogy bizalom tesz erőssé

főnököt, boldoggá alattvalót – csak azt kérjük, miszerint az adandó informatio mielőtt a püspökhöz felküldetnék, az akkor működő és választott Jury vizsgálata alá bocsátassék.

VII. A papság az ötödik században kezdte magát öltözetében a néptől megkülönböztetni. Azért számos ízben tetettek az egyház által e tárgyban változások, midőn azok célszerűeknek találtattak. Mi is óhajtunk a papi öltözet körül korszerű rendelkezéseket. – Felosztjuk a papság jövőendő öltözetét három félére:

1. A szoros értelemben vett papi ruhát (*talari reverenda*) amint felette a zsinatok, különösen a tridenti (Sess. 14-o Cap. 8-o de Reform) rendelkeztek, megtartani, kívánjuk, a) minden hivatalos működésekben, melyeket a pap szent hivatásánál fogva a templomban végez. b) A templomon kívül is, ha a pap vagy a szentségek, vagy a kegyyszerfélék kiszolgáltatásában el van foglalva. A papi öltöny méltósága, s kellő tiszteletének további fenntartására célszerűnek véljük, hogy az említett eseteken kívül a papi ruha ne hordoztassék. Mi, kik nagyobb városokban lakunk, ismerjük legjobban az azokban lakó többségnek nézeteit s kívánatait öltözetünk iránt, és tapasztaljuk, hogy nemcsak a kor lejárt, hol a papi öltönyben megjelenő egyházi személy öltözetének tiszteletet szerezhet, hanem épp azáltal tétetik ki, minden személyes tisztessége mellett a gúnynak, a megtámadásnak. Amint ezt erős lélekkel tudjuk és akarjuk túrni, ha hitünk és meggyőződésünkben támadtatunk meg, épp úgy nem foghatjuk meg, mért túrnók el azon kellemetlenségeket, közönyös külsőség miatt? Miért is

2. nem hivatalos öltözetül használni fogjuk a szerény és illendő hosszúságú felöltönyt (kaputot) magyar szabással, ennél, valamint a mellény[nél] és nadrágnál is a fekete vagy sötét színeket használván, indulva némiképp az 1611-i „*Clerici coloribus non aliis quam nigro et violatio utantur*”;²⁷⁴ és az 1560-i „*vestes gerant Clerici non virgatas et variegatas seu diversi coloris*”²⁷⁵ Nagyszombatban hozott zsinati határozatok nyomán.

3. Megemlítendő itt azon öltözet is, melyben hivatalos látogatásainkat tisztelegéseinket egyházi s világi előljáróink előtt tenni kívánjuk: a papi díszruhát. Az eddig szokásban volt egyházi köpenyt és háromszögű kalapot nem óhajtának tovább fenntartani, hanem azok helyett nemzeties öltönyt behozni. Egyszerű könnyedes atilla fekete kalpaggal, a magyar egyházi férfit sokkal jobban ékesítené, mint azon idegen szabású, idomtalan alakú mellékletek. – A német papság ily alkalommal frakkot hord, mért ne hordhatnánk mi magyarok akkor atillát? Ne mondassék, hogy ez nagyon feltűnő leendvén, a nép nem tudna hozzászokni, március 15-ékétől [!] oly nagyszerű dolgok történtek, miszerint a nemzerek és királyok sem tudnak

274 *Clerici coloribus non aliis quam nigro et violatio utantur* (lat.): a papok nem élhetnek más színnel, mint a feketével és a lilával.

275 *Vestes gerant Clerici non virgatas et variegatas seu diversi coloris* (lat.): a papok nem viselhetnek csíkos és tarka, avagy különböző színű ruhákat.

bármilyen nagy változások fölött álmélnodni, annál [!] kevésbé ily természetes és rokonszenvével annyira összeolvadt csekélységen.

VIII. Ha egy részről igaz, hogy esetben minél kevesebb érdekek megsértése nélkül kell bárminő átalakulás munkájának megtörténni, úgy más részről igaz marad az is, hogy az egyeseknek saját érdekeik és hasznukat mindig a magasabb célnak, a köz javának alárendelniük szükséges, ezen elvitázhatatlan alapelvnel fogva, tekintetbe véve még azt is, miszerint egyedül a világi papságnak áll főhivatalában a lelkipásztorkodás körül működni, a szerzeteseknek pedig inkább a magába szállás és lelki szemlélődés tűzetvén ki földadatul, a lelkipásztorkodás szántóföldjén mindig csak kivételesen és segélynyújtás végett valának alkalmazandók, megemlítve még azt is hogy a mostani kor felvilágosodottabb szelleme mindenkit saját körére szorítván vissza, csupán illető lelkipásztoraitól óhajt a hit dolgában, a vallás érdekében vezetetni, s általuk a religio karjain is a kifejlett nemzeti élet malasztódus szellemébe avatgatni, fiúi bizalommal kérjük Méltóságodat, hogy magasztos hivatását, és áldáshozó hatalmát ez ügyben sikeresítendő, kieszközölni méltóztatnék, miszerint a lelkipásztorkodás érseki megyénkben egyedül csak világi papokra bízassék, de legkivált ott, hol a plebánia nincsen közvetlenül valamely zárdához csatolva.

IX. Éber emlékezetünkben őrizvén meg ünnepeket íróink egyik fő bajnokának – a „kegyeletről” mély belátással, szerencsés tapintattal szerkesztett vezércikkét, melynek dús tartalmából csak azon egy indoklást említjük meg, miszerint a kegyelet megszűnésével az erkölcsiség is hanyatt-homlok rohan végvesztébe; nem kell-e tehát minden igaz magyarnak feljajdulni fájdalmában, nem kell-e minden méltányos embernek elkeseredni szíve mélyében azon közönyösség és kegyetlenség fölött, hogy I-[s]ő szent királyunk – Istvánnak áldást hintett jobbjára majdnem öt század óta idegen honú, idegen ajkú papoknak – cseheknek – őrizetére van bízva, őrizetére bízva egy oly király korától fogva, ki az alkotmányt védő férfiak vérével fertőztette be zsarnok kezeit, ki idegen népek tiszteletét vadászva, hazánkban ostora volt; őrizetére bízva azon gyászter tőszomszédságában, melyen Kont és vitéz társai az alkotmány védelmére, a zsarnok cseh elleni felszólamlásuk végett, mint a jó ügy vértanúi, hunytak el.²⁷⁶ – Tiszta öntudattal tehetjük kezeinket szívünkre, hogy ezen, egész hazánk figyelmét és ellenmondását igénylő ügyben minket csak a hazafiúság szent kötelessége kényszerített Lehel kürtjébe fújni; s hogy mind az előbbi, mind a jelen cseh papok személyessége tudománya és jellemére nézve nincs legkisebb kifogásunk, sőt őket kitűnő tulajdonaik és erényességek végett a tisztelet és becsülés minden nemével elárasztani édes örömmel tartjuk. – De itt is a nemzetiség forró szeretete – melynek tűzében mind-

276 Luxemburgi Zsigmond vezérei 1388-ban legyőzték a Boszniából benyomuló Horváti Jánost. A fogságba esett ellenpárti vezetőket, így Hédervári Kont Istvánt is, a király Budán kivégeztette. Thuróczy János szerint Kont István Csóka nevű kardhordozója a kivégzést követően e szavakkal fordult az uralkodóhoz: „Sohasem szolgálnálak téged, te cseh disznó.” Thuróczy János: *A magyarok krónikája*. Ford. Horváth János. Magyar Helikon, [Budapest,] 1978. 334.

nyájunknak egyé olvadnunk kell – volt minden buzdításunk, volt ösztönünk arra, hogy általunk az egyes érdekek számba ne vétessenek. Reményljük azért, hogy méltóságod magas állása és hatalmas befolyásánál fogva ezen, a magyar egyház és magyar hazának testvér ügyét gyámolítani s azon lelkes és szeretett férfiúval közleni fogja, kit a hazának összes bizalma, a fölséges királynak helybenhagyása a köznevelés[i]-, és vallásminiszteri polcára emelt, kit e dicső pályáján azon kedélyesség, azon lángész, azon ügyszeretet és hazafiúság fog halhatlanná tenni, mely ragyogó tulajdonok által egyenlő hatás és dicsőséggel a politika és irodalom mezején hervadhatlan koszorúkat fűzött magának.²⁷⁷

X. Az alkotmányos elvek diadalmát ünnepelvén most a népek mindenütt, az alkotmányok megtagadása döntvén vagy ingatván meg napjainkban a királyi trónokat, úgy vélekedünk, hogy a Hierarchia maga lényegében és Istentől kijelölt rendeltetésében mi hiányt sem szenved, ha az alkotmányos formákra visszavitetni, és az egyház egyénei őseredeti jogukba visszahelyeztetni fognak. Ennélfogva mély hódolattal kérjük méltóságodat, hogy azon előljárók választásába, kiknek fölvigyázata és igazgatása alatt az alrendű papság közvetlenül áll, ti. a kerületi alesperestekébe, minden kerülethez tartozó egyházi egyénnek befolyást engedjen és eszközöljön, a megerősítési jog az illető püspököknek vagy az ő helynökének minden esetre s a dolog természeténél fogva fönmaradván. – Egyedül csak így lehetséges azon bizalmi kapocs szilárdulása, mely az üdvös gyümölcsök érlelésére olyannyira szükséges. Vannak megyék, melyekben a főpap megkérdi a kerület tagjait, hogy kiben központosul bizalmuk, és ennek nyilvánulása után nevez ki alesperestet.

XI. A magyar nyelv diplomatai méltósága, sőt a nemzet és törvény iránti tiszteletünk és hűségünk követeli, hogy megyénkben ne csak a szentszék előtt folyó pörökben, hanem minden egyházi hivatalos nyilatkozatokban – milyenek: a körlevelek, időszaki parancsok, pásztori szózatok, megyei névkönyvek – a magyar nyelv kizárólag használtassék, a latin nyelvi fordítás azokhoz csak melléklet gyanánt csatoltatván azok tájékoztatására szolgálendő, kik a haza nyelvét tökéletesen még nem értenék. A fönnebbieket értelmében még csak azt juttatjuk Méltóságod tudomására, miképp mi kerületi gyűléseinken a magyar nyelv használatát tetteleg behozni, s a jegyzőkönyvet is azon szerkesztetni fogjuk, minden erőnket egyszersmind arra fordítandjuk, hogy azokban a parlamentáris alak fönntartatván, ne mint ezelőtt csupa szertartások gyűlhelyei, hanem a korszerű indítványok és célszerű határozatok forrásai legyenek, mintegy előkészítendő a tartományi vagy megyei zsinatokra az anyagot, melyből azokra a religio és egyház valamint az ő szolgálainak javára szükséges intézkedések tétessenek. Ajánljuk azért

XII. Megyei zsinatok tartását minden évben, melyekből hogy az egyetemes papságnak bármily alkotó része és eleme kizárva ne legyen, magától értetődik.

277 Eötvös József báróval (1813–1871), a Batthyány-kormány vallás- és közoktatásügyi miniszterével.

Ezek mintegy vázlatban azon átalakulási pontok, melyeket a közmegegyezés dicskére folyván körül Méltóságodnak fölterjeszteni bátrak vagyunk. Int az idő, hogy a magyar egyház főpapjai önkényt hajoljanak engedvények és reformokra, oly tárgyakban, melyek a religio lényegéhez semmiképp sem tartoznak, sőt a mostani kor igényeivel ellentétben állván, arra csak káros befolyást gyakorolhatnak; hajoljanak engedvényekre azért is, nehogy azok kívülről erőszakoltassanak az egyházra, s midőn mozogni, változtatni, javítani akarnának, ne kiáltassék minden oldalról eléjük a divatos és megérdemlett „már késő”! – Mi sem akarunk vádoltatni az elszalasztott percekért; mi sem akarjuk hallani a lesújtó „már késő”-t; mi sem akarunk uródaink igazságos megrovásuk alá esni, hogy mikor minket az idő, az alkalom, sőt a kiáltó szükség intett, felhívott, sürgetett, akkor mi szűkkeblűen hallgatva, visszavonulva, remegve, hivatásunkat fel nem fogtuk, meg nem értettük. Hogy ezen vádnak még árnyéka sem érjen bennünket, hogy azokat, kik sóváran tekintenek működésünkre, megnyugtassuk, nyilváná tettük ezen pontokat azon alakban, amelyben azok legelőször Méltóságodhoz feljutni szerencsések; nyilváná tettük azért is, hogy a többség pártfogása által annál inkább megszenteltessenek, vagy ha a közvélemény és közérzet kifolyásai nem volnának, éppen általuk ítéltesse nek örök feledésre. – Mennyi okokkal lehetne még óhajtsaink minden egyes pontját támogatni; mennyi új pontot még ide iktatni, mint például: a több alkalommal saját adakozásaink és végrendelkezéseink által szaporodott egyházmegyei pénztár felőli számadást, s a majdnem egészen önfilléreinkből gyűjtött segélyezési összeg célszerűbb kezelését; s.a.t. s.a.t.,²⁷⁸ de ezt mindaddig, míg magunk is hozzászólандunk a jó ügy védelmének reményében azon tiszta és nemes lelkű egyházi és világi férfiakra bízunk, kik több erőt és képességet érezvén magukban nálunknál, kiállandanak a síkra küzdeni és – győzni. Szinte könnyebben lélegzünk, hogy lehengeríthettük keblünköről – panaszaink és keserveink eddigi koporsójáról – a nehéz követ, s azok feltámasztva a körülmények hatalmától, lerázva bilincseiket méltányosságuk igazoltában szabadon jelenhetnek meg a szabad ország ítélőszéke előtt, nem sokára teljesülések és valóságuk által a dicsőülés túlvilági fényében ragyoglandók; minek eszközlésében, hogy Méltóságodé lesz a legnagyobb érdem, a legnagyobb dicsőség, bűn volna kételkedni nekünk, kik pontjainkat újonnan kegyességébe, figyelmébe, atyai szeretetébe magunkkal együtt ajánlva, mély hódolattal öröklünk

Méltóságodnak

Pesten ápril 15-én 1848-ban

legalázatosabb szolgálói

Reither József m.k. poroszlói apát és budavári plébános, Simon Ferenc budavári káplán, Krotky József budavári káplán, Sterbeczky Kamill budai szt. Annához címzett plébános, Paczko Ágoston, Punk Károly, Ráth József Buda-krisztinavárosi

278 S.a.t.: s a többi, s a többi.

káplánok, Eberling József Buda-újlaki plebános, Grohe Edvard újbudai káplán, Péchy Ferenc m.k., Stadler Flórián óbudai káplán, Sámuel Alajos Pest-belvárosi plebános, Szemerényi Károly s.k. belvárosi káplány, Ungváry György belvárosi segédpap, Sujánszky Antal belvárosi segédpap, Szántófy Antal Pest-józsefvárosi plébános, Klempa Simon józsefvárosi segédlelkész, Kern Károly józsefvárosi segédlelkész, Muchay Ignác s.k. Buda-krisztinavárosi plebános, kerületi jegyző, Schwendtner Mihály s.k. Buda-krisztinavárosi káplán, Horeczky Ferenc Buda-krisztinavárosi káplán, Simunchich Ignác s.k. Pest-lipótvárosi plébános, Ráth József Antal leopoldvárosi káplán, Stancel Márton leopoldvár.[osi] káplán, Mráz Mihály sz. rókusi plebános, Szlatky Károly sz. rókusi káplány, Wohldrann János s.k. Pest-terézvárosi plebános, Wachtler Károly terézvárosi káplán, Papp Ferenc teréziavárosi káplán, Malocsay Mihály s.k. terézvárosi káplán.²⁷⁹

Eredeti tisztázat. A folyamodvány megjelent a sajtóban is, és annak nyomán többen publikálták. A gyűlés Schwendtner Mihály és Simon Ferenc kezdeményezésére ült össze.

II.2.

Fisser István:²⁸⁰ Igénytelen felszólamlás a' papi nőtlenség tárgyában
Temesvárott, április hóban 1848
Beichel József könyvnyomdájában
 (Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár,
 Kt. Diözesansynoden 1848: szám nélkül.)

A' katolikus egyházi személyeknél szokásban lévő nőtlenségnek voltak a' kereszténység legrégibb idejétől fogva mindenkor védői, – voltak ellenzői is, és jelenleg sem hangoztak el még azon szózatok, melyek utóbbi időben ezen tárgyat védőleg – vagy megtámadva részint a' római katolikus, részint református egyházi személyek által felhordattak. – A' házasság eltiltásának törvényességét a' történetek fonalán kimutatni nagyon bajos, sőt merényes vállalat lenne, – ha csak abban – a' mint fájdalom! többször megadni szokott – nem akarunk elegendő megnyugtató és meggyőződést találni: hogy t. i. ez jelenleg is fennáll, és hogy az minden ellenszegülések daczára is magát századok óta fenntartotta. – Íme e' részben némely adatok, amint azokat feltehettem. –

279 Az irat első, teljes közlését lásd Zakar Péter: *Iratok az esztergomi érsekség 1848–1849-es történetéhez*. In: Magyarhontól az Újvilágig. Emlékkönyv Urbán Aladár ötvenéves tanári jubileumára. Szerk. Erdődy Gábor–Hermann Róbert. Argumentum Kiadó, [Budapest,] 2002. 279–298.

280 Fisser Istvánról lásd a 26. oldal 64. számú jegyzetét.

Az Újtestamentumban semmiféle illetén eltiltásnak nyoma nem található. A házasság ellen sem Krisztus urunk, sem az apostolok nem rendelkeztek, és annak megvetőleges intézkedések iránt iratainkban semmi adatokra nem akadunk. Így Krisztus urunk – ’s az apostolok ön éltök példája erre semmiképp bizonyságul nem szolgálhatnak; és szent Pálnak 1. Kor. 7. 8.²⁸¹ – 1. Tim. 4. és 5. f.²⁸² ’s a’ t. leveleiből kivont némely cikkek, melyekre közönségesen hivatkozás történik, nyilvános tiltást részint nem foglalnak magokban, részint értelmök is az ókori idők körülményeiből meríthető, – de az egyházi személyekre alkalmazható bizonyos illesztést azokban nehezen fog valaki feltalálhatni. – A’ kereszténység üldöztetése és sanyargatása alkalmával – mire már szent Pál apostol is figyelmeztet – soknak tanácsosabbnak látszhatott a’ társtalan élet; de azért mindenkinek szabad tetszésében állott – ha akart – megházasodni, és még a’ 3-ik században találkoztak házasságban élő püspökök, és egyéb egyházi személyek. – A’ házasság megvetésének első nyomai találtnak a’ Haereticus felekezeteknél p. o. Enkiratirusok,²⁸³ és Manichaeusoknál.²⁸⁴ Fő ajánlást szerzett magának a’ nőtlenség az Anachoreticus²⁸⁵ és az ebből folyt szerzetes élet által. A’ földi gyönyörökről lemondás az anachoretáknak és szerzeteseknek nagyobb szentségi tekintetet szerzett, és főleg a’ testi vágyak elnyomásában kerestek az emberek nagyobb tökélesbülési lépést; és azért kezdték a’ nő nélküli életet a’ 4-ik század elején magasztalni, és előkelőleg az egyházi személyeknek ajánlani. Így Elvirában Spanyolországban 305-ik év körül tartatott zsinatnál az rendeltetett: hogy a’ felszentelt papok nőktől óvakodjanak; és Arlesben 314-ik évben határozatott: hogy az olyatén egyházi szolga, ki a’ felszentelésnél nőtlenül élni nyilatkozott, ha idővel megházasodna – hivatalából elmozdítassék. – Nicaeában 325-ik évben tartatott egyházi gyűlekezet alkalmával ezen tárgy szőnyegre kerülván, a’ nőtlenségi törvény az egyházi személyekre nézve indítványba hozatott, melynek azonban legfőképp a’ maga és nőtlen akkoron aegyptiai püspök Paphnutius szegült ellene,²⁸⁶ és csak azon végzés keletkezett: hogy a’ fennálló házasságok el ne választassanak, – és

281 A vonatkozó rész a keresztény házasság és a szüzesség kérdéskörével foglalkozik.

282 „Azt kívánom tehát, hogy a fiatalabbak menjenek csak férjhez, adjanak gyermekeknek életet, viseljék családjuk gondját, s az ellenfélnek ne adjanak megszólalásra alkalmat.” 1. Tim. 5.14.

283 Enkratiták (gör.): megtartóztatók, a 2. században Rómában élt Tatian tanítványai, aszketikus eretnek mozgalom képviselői. Megkövetelték a házasságtól és a szexuális élettel, illetve a hústelektől történő önmegtartóztatást. *Wörterbuch Kirchengeschichte* 1997. 197.

284 Mani (216–276) által alapított gnosztikus vallás, amely – többek között – igazi kereszténységként is értelmezte magát. *Egyháztört.* 2009. 604.

285 Remete Szent Antal (251/252–356) „a szerzetesség atyja”, aki szülei halála után szétosztotta örökségét a szegények között, és a pusztában a remete életformát választotta. Kapcsolatban állt Nagy Konstantin császárral és utódával, s küzdött az arianizmus ellen is. *Lexikon der Heiligen.* Hrsg. Gorys, Erhard. Deutscher Taschenbuch-Verlag, München, 1997. 48–49.

286 A niceai zsinaton Paphnutius egyiptomi püspök ellenezte a cölibátus törvényét, bár akkoriban ő maga is önmegtartóztatásban élt. Jelinek Antal: *Az Istennek és egyházának szentelt nap.* (2. rész) 2. http://www.esztergomi-ersekseg.hu/j_a_cikksorozat/j_a_istennek_es_egy hazanak2.pdf (letöltés: 2015. szeptember 20.).

hogy a' többi papok magokat az egyházi szokáshoz alkalmaztassák. Egy zsinat Gágrában a' nőtlenység ellen nyilatkozott, midőn egy másik Elibertinumban minden egyházi személyeknek hivatalvesztési fenyegetés alatt megparancsolá: hogy asszonyokkal ne társalkodjanak.²⁸⁷ – A' nyugoti tartományokban főképp a' római püspökök voltak azok – kik a' nőtleniséget a' papoknál behozni akarták, ez által őket annál szorosabban a' római székhöz kötni kívánván. A' 4-ik század végével Siricius pápa a' házasság életet a' papoknak egészen megtiltotta, – oly megjegyzéssel mindazáltal: hogy a' felszentelés előtt házasságra lépett egyházi személyek a' házasságban ugyan megmaradhassanak, de a' házassági közössülettől tartózkodjanak, – és hogy azok főbb egyházi hivatalokhoz ne juthassanak.²⁸⁸ Első Innocentius római püspök ezen nőtleniség iránti tilalmat az 5-ik század elején megerősítette, és több pápák megconcíliumok²⁸⁹ azon törekedtek, hogy a' társtalanság a' mennyire lehetett becsben tartassék, és nem mulaszták el azt a' lelkészeknek mint köteleiséget parancsolólag ajánlani. Így rendelkeztek a' Karthagoban 390-ben, Augusta Taurinorumban vagy is Turinban, 394-ben és Toledoban 400-ik évben tartatott zsinatok is. És jóllehet azon időben a' házasság egyházi személyeknek sem a' nyugoti részekben a' római püspökök által, sem a' concíliumok részéről határozottan és általánosan el nem tiltatott; még is a' megállapodások, és részletes rendeletek már arra nézve elég történt: hogy a' házasság tökéletes eltörlésére célzó lépések, melyek most nem sokára következtek, idegenkedést ne szüljenek, és azokat mintegy helyeseljék. A' házasság szentségéről vélemény a' népnél igen közönséges és nagy vala, a' pápák ezt mind az egyháza, mind magokra nézve szívesen látták, és ha a' nőtleniséget nyilvánosan nem parancsolták is, azt mindazáltal előlelőkép ajánlani el nem mulaszták. 'S így a' 6-ik század végével ehhez már hozzászoktak, és az egyházi házasságok mindég kevesebbedtek. Ehhez hozzájárult még az is, hogy a' szerzetesek – kik a' házasság életéről már lemondottak, – az egyházi felszentelésben részesültek, és közülök sokan papoknak választattak. – Ezért tehát nem tetszett fel, hogy Nagy Leo, és a' következő pápák, a' püspököknek, presbitereknek, és diaconoknak a' házasság életet megtiltották; – hogy I-ső Nagy Gregor csak a' legalsóbb egyházi szolgáknak engedte meg a' házasságot; – hogy az Egarai 614-ki zsinat a' coelibatust nyilvánosan elrendelte; – hogy a' Trulani 692-ki Konstantinápolyban tartott zsinat azt nyilatkoztatta: miszerint házasságban tovább is élhetnek, – de azon napokon midőn Isteni szolgálatjukban eljárnak, a' házassági közössülettől tartózkodni kéntelenítessenek; – hogy továbbá ugyanaz – az asszonyokkal társalkodást hivatal vesztés' büntetése alatt megtiltotta, és a' kétszer házasodott egyházi személyeket hivataljoktól elmozdította. – A' görög

287 Uralás a kb. 300–303-ban tartott elvirai zsinat (Conc. Illiberitanum) határozataira. DS 117–121.

288 Szent Siricius pápa 385. február 10-én Himerius tarragoniai püspöknek írt levelében foglalkozott a klerikusok nőtleniségével. DS 185.

289 Consiliumok (lat.): zsinatok.

egyházban csak azon egy határozat maradt fenn: hogy a' már megházasodottak házasságban továbbá is élhetnek. – Ezótátúl fogva, a' 7-ik századtól kezdve a' papi házasságok mindég ritkábbak lettek; sőt a' keleten a' papoknál valóságos elvvé vált nem házasodni; de látjuk is itten a' házasság eltiltásának romlást szülte következményeit; mely kútfeje lőn mind azon kicsapongó feslettségeknek, és botrányoknak, mik a' papi status tekintélyét mélyen lealacsonyították, – úgyhogy most már kéntelenítettek törvények és egyéb rendeletek által az erkölcstelenség árjának gátot vetni. De mind a' mellett is nem tekintvén ezen kéntelenségből származott törvényeket – a' nősül[n]i tiltás továbbá is fenntartatott, sőt még keményebben megerősítettet. – Egy zsinat Narbonnában 791-ben 's a' másik Mainzban 888-ban megtiltotta a' papoknak magoknál asszonyt tartani. Egy zsinat Augsburgban megtiltotta papoknak a' házasságot, megparancsolta nékik, hogy asszonyaikat elbocsássák, és hogy a' papoknál találtató nők megbüntetessenek. Angolországban a botrányok több határozatokat szültek. 9-ik Leo az egyháziaknak ágyasaikat egyházi átok alá vonta.²⁹⁰ 2-ik Victor több püspököt feslett életök miatt elmozdított.²⁹¹ És mind e' mellett az olaszországi püspököknek nagy része nőkkel bírt, részint pedig ágyasakat tartottak, és a' Lombardiai püspökök 1061-ik évben Nodolaus páрмаi püspököt 2-ik Honorius pápának csak azért választották meg, mivel tőle kevesebb szigorúságot vártak a' házasság ellen.²⁹²

Így állott a' dolog midőn 7-ik Gergely a' pápai székre lépett, és az 1074-ik római zsinatban a' házasság ellen határozottan és keményebb rendeletekkel állott elő. Megparancsolta az egyháziaknak, hogy feleségeket ne tartsanak, – a' már házasodtaknak nőiket elbocsájtani, vagy hivatalaikból kilépni kellett; csak a' ki tartózkodást és nőtlenséget fogadott, vétetett fel a' papi statusba; – házas papoknál senkinek sem volt szabad misét hallgatni, – és az ezeknél gyónó, vagy isteni szolgálatjaik teljesítésében résztvevő laikusok excommunicáltattak. – Ezen rendeleteknek főképp a' német püspökök szegültek ellene, – inkább a' papságról, mint sem a' házasságról lemondani nyilatkozván. Gergely több német hercegeket felszólított, hogy a' szófogadatlan papokat elmozdítsák, és az országból kikergettessék. 'S valóban ezen határozottsága által minden ellenszegülések dacára – akaratját teljesülni látta, és rendeletei a' nagyobb résznél törvényes erőre kaptak. – Gergely utódjai ugyanezen szellemben intézkedtek. 2-ik Urbán megújította és megerősítette a' törvényeket. Házas diáconok elvesztették hivatalaikat, és az uralkodóknak megengedett: hogy a' diaconok nőit rabszolgákká tehessék; hazánkban is hozatott szent László alatt törvény, miszerint a' papoknak nem volt szabad házasodni, és törvénytelen ágyú gyermekeik rab-

290 IX. Leó (1002–1054) pápaként különösen a simónia ellen harcolt. *Magyar Kat. Lexikon* VII. kötet, 799–800.

291 II. Viktor 1055 pünkösdjén Firenzében tartott zsinatot. Ezen megtiltották a simóniát, a konkubinátust és az egyházi földek elvételeit. *Magyar Kat. Lexikon* XV. kötet, 193–194.

292 II. Honorius 1124. december 15-től 1130. február 13-ig volt pápa. DS 714.

szolgákká tétettek. – Anselmus bármiképp törekedett is, ezt Angolországban általában keresztül nem vihette. 2-ik Kalixt, 2-ik Innocent, és 3-ik Eugen folyvást megújították azon törvényeket a' nélkül hogy közhelybenhagyást nyertek, és a' visszaéléseket megszüntethették volna; olyannyira hogy 2-ik Pius tanácsosabbnak vélte – nagyobb türelemmel lenni.²⁹³ Irlandban és Svédországban még a' 12-ik században találkoztak házas püspökök 's egyéb egyházi személyek. Így volt ez honunkban szent László, Kálmán, 4-ik Béla, 3-ik László, sőt Károly Róbert alatt is 1333-ik évben még voltak házas papok. – Danniában az 1129-ik évben kibocsájtott házassági eltiltás több véres jelenetekre adott alkalmat, és az – hogy a' házások hivatalaiktól elmozdítottak, és többen halállal büntetettek, az ellenszegülést tökéletesen el nem nyomhatta. A' reformátorok a' coelibatus ellen nyilatkoztak, és a' katolikusok közül is sokan szólalkoztak fel ellene; mind a' mellet is a' Tridenti egyházi gyülekezet oda nyilatkozott: hogy a' papok nőtlensége egész erejében fenntartassék.²⁹⁴ A' Salzburgi zsinat 1562-ik évben, és több uralkodóknak közbenvetéseik mit sem eszközölhettek. A' coelibatus jelenleg is egész erejében fennáll, jóllehet ezen tárgy már több ízben komoly vitákra adott alkalmat, és az utóbbi években több katolikus papok is velős iratok által szólalkoztak fel ellene. Ha tehát a' coelibatus eredetéről felhordott fentebbi historiai adatokon épült körülmények fontolóra vétetnek, kitetszik: hogy a' társalanság törvényessége az Újtestamentom által semmiképp sem bizonyíthatatik be, – hogy továbbá annak támogatására Krisztus urunk és az apostolok példája nem helyesen hozatik fel, – hogy a' kereszténység első századaiban az ilynemű törvény iránti gondolat idegen volt, – hogy a' nőtlenség eleintén szabad és önkéntes vala, jóllehet már akkor is mintegy érdemszerű tettetnek tekintetett, és nem sokára szokássá vált, mely conciliumok és pápák által törvényesítettett, még 7-ik Gergely pápa jónak találta ezen törvényt legnagyobb kiterjedésében megerősíteni. – Ha politikai szempontból véve védelműl tán az adatok elő: hogy annyi sok papot családostúl fizetni nem lehetett, – ekkor úgy vélem, éppen azért célszerűbb 's jótékonyabb lett volna, ez által kényszerítette a' papi status személyzetét kevésbíteni, s' több foglalatossággal felruházni; és ha attúl féltek: hogy a' középkorban valamint nemesi – úgy egy különös papi kaszta, vagy is váltságos rend támadhatott volna, – kérdés vajon ez annak elkerülhetlen következménye vala e'? 's e' mellet nem lehet elnézni azon szomorú következményeket, melyek ezen eltiltás által a' népek erkölcsi voltára nézve támadtak. – Philosophiai szempontból sem találathatik semmiféle fontos védelmi ok olyan valamit erőltető törvénné tenni, a' mit inkább lélekismereti dolognak tekinteni; – egyeseknek megtagadni azt, mire mindenkinek az emberi társaságban természetadta joga van. De magában az eltiltásban is nagy ellenkezést találni azért – mivel a' házasság előbb szentségnek, – vagy is valamely szent dolognak nyil-

293 II. Pius pápa (1458–1464) ugyanakkor elítélte Zaninus de Solcia bergamói kanonok tanítását, aki szerint „a házasságon kívüli bujaság nem bűn”. DS 1367.

294 DS 1809.

ványittatik, – s' mégis ugyan azon szentség, mint a' papi status állásával meg nem férhető, – vagy is éppen nem szent dolog tekintetik.

Dixi et salvavi animam.²⁹⁵

Temesvárt június hóban 1838 [helyesen: 1848].

Fisser István.

Nyomtatvány, az utolsó oldalon kézírással rávezetve: „E Protocollo Historiae Parochiae Bogáros.”

II.3.

A Makói kerület lelkészei Lonovics József csanádi püspöknek
Földeák, 1848. május 18.

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Sacerdotes 1848/49,
1918. 1848: szám nélkül, eredeti iktatószám: 107.)

Nagyméltóságú Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Valóságos Belső Titkos-Tanácsos Úr, Kegyelmes Urunk!

Az átalakulásban vajúdó nemzeten véghezvitt merész műtétel, melynek utófájdalmai alatt édes hazánk – Kormányunk lelkes működése, becsületes és erélyes eljárása mellett is – Isten tudja, még meddig, 's majd mi fordulattal, nyög, valamint a magyar nyolcszázados alkotmány helyébe egészen új polgári szerkezetet állított, úgy egészen megváltoztatta az egyház 's állodalom közti viszonyokat is.²⁹⁶

Mi ugyan hazánk kivívott függetlenségét, mint a hon fölvirágzásának, a nemzet jóléte, nagysága 's dicsőségének egyik föltételét 's fötényezőjét, honpolgárokhoz illő hazafiúi tiszta érzettel üdvözöljük; 's a századokig hordott súlyos terhei alól kiemelt, fölszabadított nép örömében, mint hivatásunknál fogva is nép emberei, őszintén osztozunk; de másrészt, mint szolgálai a katolika egyháznak, ennek érdekében nem nézhetünk a jövőndő elébe aggodalom nélkül, midőn látjuk az álladalom 's egyház között századok óta fönnállott, habár az egyház java 's függetlenségének nem mindenben kedvező viszonyoknak az újabb politikai elvek diadala szülte lényeges változását.

Miután az utóbbi törvényhozás által az újabb kor eszméi nyomán a hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes

295 Dixi et salvavi animam meam (lat.): szóltam és megmentettem a lelkem.

296 Utalás az 1848. évi XIII. és XX. törvénycikkekre.

egyenlőség 's viszonyosság állapít[at]atott meg,²⁹⁷ egyes hitfelekezetűek vallási szabadságának megszorítása, azoknak az állodalomtól nagyobb függése, mint az egyenlőség, viszonyosság 's szabadságnak hangosan hirdetett elvéből fölmerülő jogokkal ellenkező, jogtalanná, igazságtalanná vált. Már pedig hogy a katolika egyház a Magyarhonban, valamint belkormányát, úgy főleg külügyi kezelését illetőleg, a megváltozott viszonyok által jogtalanná lett függésnek nyűgét viseli, szintoly tagadhatlan, mint elvitázhatlan a katolikus közönségnek e baja orvoslását az egyenlőség elvéből is önként folyó követelhetési joga. És még is az újabb törvényhozás alkalmával számos katolikus világi és egyházi rendűeknek az országosan egybegyűlt Rendekhez adott kérelme, melyben a protestans és görög nem egyesült honfiak által már rég élvezett 's számukra a legújabb törvények által is biztosított jogok,²⁹⁸ a törvény által megállapított egyenlőség 's viszonyosság elvénél fogva, a katolikusok részére is követeltettek, még mielőtt nyilvános tárgyalás alá került volna, elvetetett,²⁹⁹ elvetetett éppen akkor, midőn a törvényhozásnak irányt adott eseményeket eléldéző Francia Köztársaság ideiglenes kormánya a nemzeti gyűlésnek bemutatandó javaslatában az álladalom s egyház elkülönözését kormányzási szempontból is szükségesnek tartja; – midőn azon nemzet, mely a múlt század végével ugyan trónt 's oltárt fölforgatott, az ismételve lerombolt 's indulata hevében tüzre hányt királyiszék hamvai fölött bevallja az egyháznak az állodalomtól függetlenségét; – akkor, midőn a terjedelmes és népes Némethon egyik szélétől a másikig hangzik a kívánság, hogy a vallások az állodalomtól elkülönözve függetlenekké tétessenek.

Hogy a katolikus közönség az eképp elvetett kérelmétől el nem állhat, hogy elutasíthatlan igényeinek 's jogszerű kívánságának megfelelő állapotra minden törvényes és hatalmában álló eszközök által fölvergődni, ha csak meggyőződését fölálldozni nem akarja, köteles, az a dolog természetéből 's a legszentebb érdekeket képviselő egyház eszméjéből foly.

Ily eszközök közé sorozzuk mi az egyházi hatóságok közremunkálását, 's általa igényelt megyei zsinatoknak, valamint az ezekben kifejtendő nézeteket nagyobb fontosságára, a javaslatba, vagy a körülményekhez képest életbe is hozandó intézkedéseket létre, vagy nagyobb erőre emelő nemzeti zsinat tartását.³⁰⁰

Az utóbbi körüli intézkedés az egyház főnökeinek egyetemét illetvén, mi Nagyméltóságodat fiúi bizodalommal nemcsak az egyházi törvények által sürgetett,

297 Utalás az 1848. évi XX. törvénycikkre.

298 Az 1848. április 6-án világiak bevonásával Pozsonyban tartott püspöki értekezlet döntött a katolikus autonómia törvénybe iktatását kérő, az országgyűlésnek benyújtandó kérvényről. Ennek második pontja a zsinatok szabad, állami jóváhagyástól független tartását követelte. Csorba 1999. 54–55.

299 A katolikusok petícióját idő hiányában az utolsó rendi országgyűlés nem tárgyalta. Török Jenő: *A katolikus autonómia-mozgalom 1848–1871. Adalékok a magyar liberális-katolicizmus történetéhez.* Stephaneum Ny., Budapest, 1941. (Palaestra Calasanciana 33.) 17–32.

300 Több egyházmegyében is hasonló követelések merültek fel. Uo. 33–44.

de az idő 's körülményeknél fogva igen szükségessé is lett megyei zsinat tartására kérjük föl: alázatosan esedezve; miszerint az egyház szabadsága 's függetlenségének biztosítására szolgáló – mind belkormányát, mind külügyi kezelését érdeklő – intézkedések végett azt még a bekövetkezendő országgyűlése előtt megtartandó nemzeti zsinat szükséges előkészületeül, ha leheretlenítő körülmények nem jönnek közbe, mielőbb 's aképp összehívni méltóztassék, hogy abból az egyetemes megyei papságnak bármily alkotó része kizárva ne legyen. Sőt, mivel az egyházi 's világi katolikusok vallási érdeke egy és ugyanaz, megyei zsinatunkban, a keresztyén hajdankor ős szelleme szerint, az egész megyei katolikus közönséget óhajtanók képviseltetni, nem lévén nekünk a világ előtt semmi takarni valónk.³⁰¹ Hitünk szerzője Üdveztőnk, midőn maga mindent nyilván tett, nyilvánosságot ajánlott tanítványainak is, amit a fülbe súgva hallottok, mondván Mát. 10. 27. hirdessétek a fődelekről.³⁰² Nekünk a néppel, melytől magunkat elkülönöztük, egybe kell olvadnunk.

Mi a vallási közönyösségnek, a világi katolikusok' az egyház irányábani részvételenségének, sőt itt-ott mutatkozó ellenséges indulatának egyik 's talán legfőbb okát abban találjuk, hogy közülök igen sokan a zsinatok elmulasztása miatt alig ismerik tulajdon egyházok érdekeit, mindenünneni kizárattatásuknál fogva alig tudnak azokról egyebet, mint amit ferde irányú könyvekből olvasnak, vagy nem katolikusoktól hallanak.³⁰³ Mennyire képes az ily állapot a mind inkább terjedő indifferentismus[t] gátolni, 's az egyház ellen saját fiaiból kitörő ellenséges érzést csillapítani, mutatja sokoldalú keserű tapasztalás. Az anyaszentegyház első századaiban egyháziak 's világiak közösen tanácskoztak közös ügyeik 's érdekeik fölött, 's azon idők vértanúkat szültek.

A megyei zsinatban a világi katolikusokkal ekképp megosztandó tanácskozási útján véljük tárgyalandóknak ama kérdéseket, melyek az újabb változásokból fölmerülnek. Ide számítjuk:

a) Az egyházi belkormányának szintúgy, mint a külügyek rendes kezelésének jövőrei megállapítását.

b) Az egyháznak főpásztorok 's előljárókkal ellátási – már az új viszonyoknál fogva is szükségessé vált – az eddigittől különböző módját.

c) Az alsóbb rendű papságnak a kor szükségéhez alkalmazott ellátását; mert mi, az állodalomnak a vallások irányában elvitázhatlan jogai mellett sem nyughatunk meg abban, hogy az ember legszentebb érdekeit képviselő egyház a természeténél fogva szüntelenül változó világi politika szolgálojává alacsonyítottassék; amivé szükségképp lenne, ha annak szolgálai az állodalomtól veendő fizetésre szorítva, hivatásuk ellenére csak keserűséget 's gyűlölséget szülő politikai pártmozgalmakba

301 Hasonló állásfoglalások születtek az erdélyi szinódusra készülő espereskerületi gyűléseken is. Tamási 2013. 89–90.

302 „Amit sötétben mondok nektek, mondjátok el fényes nappal és amit fülbesúgva hallotok, hirdessétek a háztetőről.” Mt 10,27.

303 A csanádi egyházmegyében ezt megelőzően 1821-ben tartottak zsinatot.

sodortatnának. Mi polgárai vagyunk, 's akarunk lenni a magyar hazának, a polgárok terheiben 's kötelességeiben örömet osztozunk, 's ennél fogva polgári jogokat is igénylünk; de szabadok akarunk lenni úgy az egyházi körben, mint a politikai téren.

d) Tan- és nevelőintézeteinknek biztosítását 's mi módoni fönntartását.

e) Valamint a fönnebb érintett kérelem pontjaiban letett jogszerű kívánságnak, úgy mindazoknak törvény általi biztosítását, miket a katolikus egyháznak engedett szabadság, egyenlőség 's viszonyosság igényel.

Tudjuk mi, hogy a magyar katolika egyház főnökei az egyház érdekében a jövő országgyűlésen is föl fognak szólalni, de szavok, mint már tapasztalás bizonyítja, majd csak egyesek szavának vétetik. Ennél fogva óhajtanunk kell, hogy az egész katolikus közönség – zsinatja által nyilatkozó – szava vettessék a mérlegbe.

Amire tehát az idő int, a mit a katolika egyház érdeke sürgetve követel, a megyei zsinatnak, melynek még az országgyűlése előtt eltartandó nemzeti zsinatot meg kell előzni, mi előbbi egybehívását Nagyméltóságodtól alázatosan kérjük 's bizodalmasan várjuk.

Többire atyai kegyelmébe hathatósan ajánlottak fiúi kegyelettel 's legmélyebb tisztelettel maradunk – Földeákon 1848-ik évi Pünkösöd hava 18-án tartott kerületi gyűlésünkben.

Nagyméltóságodnak

legalázatosabb szolgálai
's Krisztusban fiai
a makói kerület lelkészei.

Nyomtatvány. A makói lelkészek felhívása megjelent a sajtóban is, vö.: Religio és Nevelés 5. (1848. június 8.) 45. sz. 400–402.

II.4.

A Makói kerület lelkészei Lonovics József csanádi püspöknek

Földeák, 1848. május 18.

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Sacerdotes 1848/49, 1918. 1848: szám nélkül, eredeti iktatószám: 108.)

Nagyméltóságú Méltóságos és Főtisztelendő Püspök
Valóságos Belső Titkos-Tanácsos Ur,
Kegyelmes Urunk!

Az alsóbb rendű papságnak, valamint általában mindenütt, úgy megyénkben is volt eddig is oka tünődni élte estéje fölött, még pedig annál nagyobb, minél későbben

fogna reá borulni az élet könyvében kitűzött hosszú éjnek nyugalomra intő homálya; most pedig midőn az egyház 's állodalom közti viszonyok e tekintetben is fordulatot vettek, 's még többoldalú változásnak néznek elibe, a sír üregébe benyúló jövendője iránt sötét gond ül keblén 's súlyos aggodalom nehezül lelkére.³⁰⁴

Lelke mélyében el kell keseredni az Úr szőlője művelésében a nap terhe 's heve alatt fáradozó egyházi férfiúnak, ha meggondolja: hogy húsz, harminc 's több évi szolgálata után, melyre csaknem szintannyi időn át virrasztó szorgalommal, erőfeszítéssel, az élet kényelmeiről lemondó önmegtagadással 's áldozatokkal készíté-képezé magát, ha már az állodalomnak jó szolgálatot tevő szent hivatalában ereje elfogy, vagy a mindeneken uralkodó sors bal fordulata által megszakad, fáradozásainak, érdemeinek jutalmául kimért nyomorult díjazása mellett, nemcsak állásához illő helyet nem foglalhat a polgári társaságban, melynek ereje fogytaig hasznos tagja volt; de még mindennapi legsürgetősb szükségeit sem fődözheti; 's eképp – ahelyett hogy tiszteletben részesülne – az oltárnak virrasztó gondok, 's erejét kimerítő fáradalmak közt megöszült szolgálja, külső helyzete 's árva sorsánál fogva, a világnak – az egész egyházi testületre kiható – gúnyjává lesz.

A dolog ily helyzetében boldognak kell magasztalnunk azon egyházi férfiút, ki hívei jóléte 's üdvözsége munkálása közepette száll le a sírba; mert neki szerény, de édes jutalmul szolgál az, hogy élte alkonya borult, végsorsa keserű nem volt 's az ínség fohászaitól lengetett ősz fűrtöket nem kímélő tiszteletlenség helyett hívei áhítatos imájának meleg fuvalma lengi körül még hamvaikban is kedves hívei közt csöndesen nyugvó porait.

Igaz ugyan, hogy mi Nagyméltóságod atyai legjobb szándokával 's körülöttünk jókor kifejtett főpásztori gondoskodása egyik nemével találkozunk e téren is. Még mindig visszhangzanak hálás keblünkben Nagyméltóságodnak bennünket jövőnk biztosítására fölhívó szívhez szóló szavai. Mi örömet követnénk a fölhívó szózatot, készséggel hozánk a kimutatott célra filléreinket, melyek már a belőlők részesülő elaggott, vagy erejevesztett paptársaink hálakönnyűiben adják legszebb kamatjokat.

Mint áll jelenleg a filléreinkből összegyűlt tőke, tökéletesen ugyan nem tudjuk; de hogy az nagy még nem lehet, nyugalmazott paptársaink csekély nyugdíjából gyanítjuk. Azért mai napon közmegegyezéssel elhatároztuk, odahatni, miszerint az minél gyorsabb gyarapodást nyerjen.

Hogy a főtisztelendő valóságos Kanonok urak,³⁰⁵ kik jelenleg székesegyházunkat díszesítik, a jövendőjüket biztosított kegyes sors iránti kegyeletből 's felőlők kedvezően intézkedett gondviselés iránti hálaérzésből, de ismert szép jellemöknél fogva

304 A papság nyugdíjazásának ügyét a *Csanádi pontokban* is tárgyalták. *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143. Szövegét lásd kötetünkben a II.5. számú forrásként.

305 Schuller Ferenc nagyprépost, Fábry Ignác olvasókanonok, Róka József éneklőkanonok, Oltványi István örkanonok, Gábrriel József és Konrád Frigyes. *Schematismus Csan.* 1848. 5–6.

is, az elaggott egyháziak pénzalapját vagy letett és kamatozó tőkéjökkel, vagy évenkénti adakozásaikkal gyámolítják, erősen hisszük; sőt ezen kétségbe sem vehető nemes részvétőkért, mint a köztők 's közöttünk fönnálló kapocs szilárdítására szolgáló irántunk vonzalmok kifolyásáért meleg köszönetet is mondunk; mégis jövőre nézve óhajtának:

a) Megyeileg elhatároztatni: miszerint az ezentúl kinevezendő valóságos Kanonokok az említett pénzalap gyámolítására nemcsak beiktatásuk alkalmával bizonyos összeget letenni, hanem ahhoz még fokunkint meghatározandó mennyiséggel évenként is járulni tartozzanak.

b) Noha föltesszük, miszerint oly egyén, mely, míg szolgálata után fizetést húzott, vagy egyházi javadalommal bírt, a fönnbbi pénzalapot nem gyámolította, abból, miután nyugalomba ment, nem díjaztatik; mégis óhajtánánk jövőre is megyeileg határozottan kimondatni: miképp nyugdíjat az érdekllett pénzalapból csak oly egyháziak igényelhetnek, kik azt keletkezése óta akár letett és kamatozó tőkéjökkel, akár évenkénti adakozásukkal folytonosan ápolták, vagy későbbi szolgálatauk egész ideje alatt gyámolították, vagy végre amit elmulasztottak pótolják, és az évenkénti adakozást, ha kamatozó tőkét nem tettek le, nyugalmaztatásuk idejéig – ha csak ettől fölmentő ok nem jőne közbe – szakadatlanul folytatják.³⁰⁶ Ennélfogva

c) Az egyházi javadalmakat 's hivatalokat osztályozandóknak 's az osztályszerű évenként befizetendő összeget jövőre meghatározandónak, valamint a segédlelkészekre is, az igénylet esetében, pappá szenteltetésök napjától fogva fizetendő mérsékelt mennyiséget kivetendőnek véljük. E pontra nézve azonban hozzászólhatási jogunkat fönntartjuk. Végre

d) Noha mitsem kételkedünk filléreinknek lelkiismeretes, célszerű és pontos kezeléséről, mindemellett is minél nagyobb részvét ébresztése végett óhajtjuk, hogy arról az alesperesi kerületeknek évenként célszerű rovatokba foglalt terjedelmes számadás küldessék, 's az adandó nyugdíjak iránt a kerületek is megkérdetessenek.

Nem szűkkeblőség, nem elaggott, vagy erejükben megfogyatkozott paptársaink iránti részvétlenség vezetett bennünket fönnbbi pontokba letett nézeteinkben; hanem őszinte, becsületes szándék 's azon meggyőződés, hogy a lelkiünkből annyira óhajtott célt legbiztosabban csak így közelíthetjük meg, melynek elérését az időtől ugyan, de főleg Nagyméltóságodnak, mint jövőnk biztosítása alapítójának fiúi bizodalommal 's tisztelettel fölkért – közóhajtásunkkal találkozó – hathatós föllépésétől várjuk.

306 A *Csanádi pontok* tömör megfogalmazásában: „A' papok azon tőkék közé tartoznak, melyek a' kamatot legjobban meghozzák, 's szabadság korszakában egy percig sem kételkedhetünk, hogy hatályos működésükre ezután még nagyobb szükségünk leend. Méltányosnak találjuk, hogy miután híven szolgáltak, illetően nyugdíjaztassanak.” *Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!* Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143., illetve lásd kötetünkben a II.5. számú forrást.

Többire atyai kegyelmébe hathatósan ajánlottak fiúi kegyelettel 's legmélyebb tisztelettel maradtunk – Földeákon 1848-ik évi Pünkösöd hava 18-án tartott kerületi gyűlésünkben.

Nagyméltóságodnak

legalázatosabb szolgálai
's Krisztusban fiai
a makói kerület lelkészei.

Nyomtatvány. Nyomatott Grün Jánosnál Szegeden. A makói lelkészek felhívása megjelent a sajtóban is, vö.: Religio és Nevelés 5. (1848. június 8.) 45. sz. 402.

II.5.

Csanádi pontok

Temesvár, 1848. június 15.

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Horváth Mihály
1848:1143.)

Atyánkfiai, tisztelt paptársaink!

Hitünk legrendíthetlenebb ágazatai közé tartozik, miként az egyház leginkább papjaiban tartja magát; 's azokkal életben-halálban osztozik. Az idő, mely annyi örökké valóknak látszó műveket elsodort, őt is inti; és istent kísérti, ki abban bizakodik, mit nem ígért. Mát. 21,43.³⁰⁷ Becsületes, tudós, és buzgó papokra szert tenni minden szükségai közt legkiáltóbb; 's hogy legbensőbb meggyőződésünkkel mindent kifejezzünk, jövődjé ettől függ. Nem mintha nem volnának: inkább azt akarjuk ezzel mondani, hogy ezután ne legyenek, kik nem ilyenek.

Régi, és nem üres panasz, hogy az egyház tehetségeit megemészti. Tartozunk az igazságnak ezen vallástétellel. Könnyen eltalálja, ki közelebről ismeri, hogy a' baj szerkezetében fekszik, 's azzal nem egykorú.

Fölöslegesen bővelkednénk, ha fejtegetnők, mily befolyása van kormánynak az elmék[re], és szívekre. Úgy hat az ezekre, mint időjárás a' növényekre: eltörpíti, vagy kifejleszti, amint kedvező, vagy mostoha.

Tehát első, és legfőbb parancs, melyben minden törvény és próféták összpontosulnak, az elmét, és szívet táplálni, vagy mi mindegy, az érdemet biztosítani. E' nélkül meddő a' kormány, és szerencse kerekén forog az egyház, ha nincs hatása. Mi ezt úgy

307 „Ezért mondom nektek: Elveszítitek Isten országát és olyan nép kapja, mely megtermi gyümölcsét.” Mt 21,43.

tekintjük, mint tengerész iránytűjét, mely szerint, ha esztelenek nem vagyunk, igazítani kell a' virorlákat.³⁰⁸ Istennek e' szándék kétségkívül tetszik, és maga magát gyalázza, ki nem dicséri.

1. A' kormány élén, ha felsőbb hatalomtól nem nyerték volna is állásukat, örömet üdvözljük a' püspököket: hanem jogunk, sőt kötelességünknek ismerjük megkívánni, és azon lenni, hogy az apostol által sürgetett minőségeket teljes mértékben bírván igazán isten szíve szerinti férfiak legyenek. Budán ünnepi köntösben járnak az emberek, és pongyolában jobban ki lehet azokat ismerni. Azután nincs község honunkban, mely előjáróit nem választja; 's nem láthatjuk át, hogy a' köz-örömben mért kellene éppen nekünk szomorkodni? Különben is, kimondatván a' viszonyosság,³⁰⁹ hátra van, becsülete kívánja, hogy a' nemzet szavát beváltsa. Tehát törvény által biztosíttatni kívánjuk, hogy a katolikus papság püspökeit szabadon választhassa. A joggyakorlatban továbbá senkit korlátoztatni nem akarunk: a' képviselő nem egészen igazságos; s' csak kénytelenségből menthető. Ezt kellene érteni a' püspöki, és káptalani helyettesekről is, ha azok az egyház fölösleges emberei közé nem tartoznának.

2. A' fölszentelési jogot, mely hajdan az érsekeket illette, Rómában nagy költséggel gyakorolják.³¹⁰ Ezen terhet aligha viselhetik többé püspökeink, és a' magyar pénznek sincs jobb helye, mint Magyarországon. Azután nekik is van, mit méltán követelhetnek. Ezen jogokat azon óhajtság mellett kívánjuk visszaszereztetni, hogy a' vérség, és sógorság akadályait másod ízre szorítván, a' törvényi, és lelki rokonság, mint szinte az ügynevezett quasi sógorság is szüntessék meg. Tapasztalásból tudjuk, hogy a' fölmentés terhei miatt áttérések történtek; 's híveink drágábbak, mint Róma gazdagsága. Szeretjük hinni, hogy ő szentsége is így gondolkozik.

3. A' korlátlan hatalom jó ember kezében minden kormányformák közt legjobb. Igaz az is, hogy urunk tanítása, és törvényeink a' püspököket is kötelezik; és minden képek közt, melyek halandót ábrázolnak, övék a' legszebb. Azonban ők is emberek, és szinte igaz, hogy a' tömjénezések, és térdfőhajítások bő táplálékot nyújtanak a' gyarlóságnak. Méltóságuk hozza magával, hogy hozzájuk, mint égő csipkebokorhoz saruval közelíteni nem lehet. Azután nem egy neme van a' rászedésnek; és némelyek mindenikét ismerik, néha midőn a' hatalomnak tetőpontján vélik magukat, szoros értelemben hódolnak. Ily dinastáknál idővel az is megjön, hogy színök nem válto-

308 Utalás a 107. zsoltárra.

309 Az 1848. évi XX. törvénycikk 2. paragrafusa a bevett felekezetek teljes viszonyosságáról rendelkezett.

310 A prekonizációs költségekre jellemző, hogy Hám Jánostól 1849. január elején 1805 forint 28 krajcár taxát követeltek a prekonizációs eljárás fejében. PL AE Hám-akták 1849:315.

zik, mi aztán szégyen, és szemérem ellen bástyául szolgál. Mennynek, és földnek alkotója, ha szabad halandónak zsámolyodhoz borulni, oltalmaz meg bennünket e' gonosztól! Felszámíthatlanok annak nyomorai, nagyok, kétségbe ejtők: azok sem tudják igazán képzelni, kik érzik. Ilyenkor, mint könnyes szemekkel mondja a' próféta – Jerem. siralm. 4,1. – meghomályosodik az arany, és elváltozik a' legékesebb szín: ész, tudomány, erény annyi nyomasztó terhek, és a' szemtelenség csaknem egyetlen mértéke az érdemnek. Nálunk az ármány mestersége annyira ki van merítve, mintha urunk születésétől mindig azon dolgoztak volna. Ily hatalmasságok ellen nem lehet győzni; és elevenen eltemettetni minden kínok közt legborzasztóbb. Alig van megye, melyet ezen csapás nem ért; és egy sincs, mely attól nem tarthat: ma nekünk, holnap nektek. Tehát minden becsületesnek kívánnia kell, és nekünk legforróbb óhajtásaink közé tartozik, hogy a' püspök törvény által köteleztessék meggyét tanácsával, és szótöbbséggel kormányozni.³¹¹ Nézetünk szerint minden reformnak ez az alapja, és koronája, vagy jobban mondva, e' nélkül minden reform merő szemfényvesztés. Tudjuk mi isteni, és mihez nem szabad nyúlni. Tulajdonképp nem reformot, hanem inkább azt akarjuk visszaidézni, mitől soha sem kellett volna, és soha sem volt szabad eltérni.

4. Talán sehol sem működik a' gondviselés csodásb utakon, mint a' kanonokok alkotásában; 's ez lehet oka, hogy belőlük minden kitelik.³¹² Szüntessük meg hibáikat 's megmaradhatnak. Nem lehetnek felelősek, hanem ha állandóak, és függetlenek; 's mi készebbek vagyunk minden kormányról lemondani, mint igazság kezelőit ettől fölmenteni. Azonban nem annyit tesz ez, mintha székeikhez akarnók szegezni: hűtlenség esetében ők is elmozdíthatók. Miután a' kormány a' megyei papságot érdeklí leginkább, joga van megkívánni, hogy bizodalját bírja, 's tagjait ne a' püspök, hanem ő válassza. Kinevezésre, miután arról a' törvény nem rendelkezik, nincs szükségök; és számukat a' megyékhez képest 6-10 lehet határozni. Kívülök a' megyei zsinatban évről évre kisebb-nagyobb számmal más ülnököket is lehetne választani, kik a' megye székhelyén időről időre megjelenvén, szinte felelet terhe alatt eldöntő szavazattal bírnának. Ha a' püspök akadályoztatik, vagy széke megürül, az idősb tag minden további szertartás nélkül elnökölhet. Ily kormánynál az is meglesz, hogy halhatatlan; és megbecsülhetlen kincs, ha egy ember halálával nem kell azon aggód-nunk, hogy a' remények sirba szállnak, vagy a' másíknak mi fog tetszeni.

311 Az alkotmányos kormányzás bevezetésének követelése az 1848. évi III. törvénycikkre is emlékeztet.

312 A kanonokokat az illető püspök előterjesztésére, a helytartótanács, a kancellária és az államtanács véleményének meghallgatásával az uralkodó nevezte ki. A kormányzások főként a hosszú, eredményes lelkipásztori szolgálatot jutalmazták ilyen módon, így a káptalanok gyakran tehetetlen, idősb papokból álltak. Eckhart 1935. 20.

5. A' fő, és alesperesek a' kormánynak kifolyásai; és mi akarjuk, hogy inkább ellenőrei legyenek. Ezekre nézve úgy vélekedünk, hogy azokat ne a' kormány nevezze, hanem az illető kerületek válasszák.³¹³

6. Jó, mi jó kormánynak, hanem biztosb, mi többeknek tetszik; és vannak tárgyak, melyek mindenikét érdeklik. A' megyei zsinatok kétségkívül azon intézmények közé tartoznak, melyek az egyház bölcsességéhez legméltóbbak. Ezek az egyházat képviselik, és így övék a' hatalom, és dicsőség: számolnak a' kormányral, és minden egyházi ügyekben intézkednek. Kívánjuk pedig, hogy azokban, úgy, mint egyházunk szebb korában, mindenik pap szavazattal bírjon.³¹⁴ Így vélekedünk a' nemzeti zsinatok iránt is, melyeket csak akkor tartunk olyanoknak, ha az összes papságot képviselik. Követeinket, ha a' megyei pénztárak üresek, mi fogjuk fizetni. Inkább rossz szokás, mint törvény, mely ezen eszmét kiüríti, és oly számadást kötött hozzá az idő, melyről, ha üdvözlülni akar, *mindenkinek rettegni kell*. Itt az igazság mindenható szava határoz; és nyíltan kimondjuk, hogy ellene a' legélesebb fegyver is tompa eszköz.

7. Természetesnek találjuk, hogy senkit elmarasztalni, sőt meginteni se lehessen, hanem ha a' vétség rá valósul; s ennek mindenkor per útján, és elegendő kihallgatás mellett kell történni. Föladata leendő továbbá a' kormánynak az üres címeket, csecsebecséket, és mindent, mi az erkölcsöket rontja, megszüntetni. Átká alá fog esni az úgynevezett titkos politia is, mely legjobb alakban is rossz, és még inkább, ha úgy kezeltek, hogy csak akkor tudjuk meg, mi van a' rováson, midőn kérünk, és adni nem akarnak. Egyébiránt pedig mindent igénybe veendő, mi buzdít, és akár a' mívelt-ség, akár a' becsületességhez tartozik. Különösen megemlítjük a' trienti atyák által határozott zsinati vizsgálatot, melyet oly értelemben kívánunk életbe léptetni, hogy a' nélkül senki plébános ne lehessen.³¹⁵ Mikor lehet kiállni, köréhez tartozik meghatározni: hanem megint egyszer alkalmas többé az alá nem eshetik. Nyilvánosság korszakában ennek is nyilván, és az egész tanács előtt kell történni. Gondja leendő, hanem mégis kötelezés nélkül, a' tudományos vitatkozásokra is, hogy a' tehetségek föltűnhessenek. Mennyire lehetséges, korszerű, és mindig hasznos kérdéseket tűzend ki; s a bírálathoz kizárólag őt fogja illetni. Megvárjuk, hogy a hiányokat ne csak kijelölje, hanem be is töltsse, s a' jobb dolgozatokat körözze.

313 Hasonló követelés megfogalmazódott a pest-budai papság körében és több espereskerületi gyűlésben is. PL AE AVS Cat. 40. V 459. (Acta circa Synodum Puncta Cleri Budapestiensis) 1848:709. Lásd a II.1. számú forrást!

314 Hasonló állásponton volt a Kassai egyházmegyéből Prámer Alajos is. Lásd Prámer 1848. 29–39.

315 Egy 1853. február 23-án kelt, a vallásügyi miniszter által kiadott rendelet bevezette a zsinati vizsgálatot. *Egyházi ügyek* 1888. 307–309.

8. Megvan az némely uraságoknál, hogy helységekben királyok is, pápák is akarnak lenni. A' pártfogói jog az egyháznak legfájdalmasb sebei közé tartozik;³¹⁶ 's csak sajnálni lehet, hogy a' gyógyszer, melyet a' trienti atyák oly hathatósan ajánlottak, meghagytuk penészedni. Reméljük, hogy az egyháznak szabadsága e' részben korlátoztatni nem fog. Hazánkra nézve is üdvös, ha papjai helyeiken vannak.

9. Deficientia oly bélyeget hagy maga után, melyet semmi le nem moshat. Erkölcstanítót büntetni nem lehet: legpéldásb étellel sem képes megszerezni, mit az által elveszt. Haszonvehetlen, és botrányos egyéneket, kik a' tanácsot, 's intést megvetik, az ős egyház szokása szerint vissza kell utasítani a' világba. Megengedhetőnek véljük a' visszalépést az esetben is, ha valaki szolgálni nem akar.³¹⁷ Többiről a' hatóságok gondoskodni fognak.

10. Miután a' házasságról isten rendelkezett, érvényességéről ítélni kétségtől az egyházhoz tartozik. Egyszerű válóperekben leginkább azt szoktuk keresni, melyik fél a' hibás, és körülményeikhez képest mi üdvösb. Hely színén egyiket is másikat is könnyebb kisütni, és minden embernek elég okos bírása. Azonban még is keresetet engedni nem kell,³¹⁸ hanem ha a' békebíró tisztét végezte; 's ez az illető plébános. Célrányos oktatás néha legdühösebb civódásoknak véget vet; 's érdekében fekszik az álladalomnak, hogy ilyen perek, ha lehetséges volna, éppen ne legyenek. Üdvös leend, nem tehet jobbat az egyház, mint ha a' többi ügyeket is világi hatóságnak átengedi: hatalom irigyeitől, bíró ellenségeitől ment nem lehet; 's ezekre nincs szüksége.

11. Ha szerzeteseinket osztályozzuk, dúsgazdagok, és koldusok. Az elsőkről írva van, hogy nehezen jutnak mennyországba; és szint oly igaz az utóbbiakról, hogy népnevelőknek nem valók. Kolostoraik hévmérői a' sötétségnek; és minden árt, mi ezzel rokonságban áll.³¹⁹ Azután mindenik fajnak saját érdekeik vannak; 's ha nem ellenünk, velünk sincsenek. Nézetünk szerint a' haza és egyház szükségei közé nem tartoznak. Bocsájtkozzanak le hozzánk, ha magukat többnek tartják, és

316 A kegyurak gyakran elhanyagolták kötelezségeiket (az egyházi épületek karbantartását), noha a kegyúri jog megtartása nem az avval felruházott akaratától függött. *Egyházi köz-ügyek* 1846. 282–283. A kegyurasággal kapcsolatos kérdések az erdélyi szinóduson is tárgyalásra kerültek mind 1822-ben, mind 1848-ban. Tamási 2014/c. 259.

317 A trienti zsinat kiátkozással sújtotta azokat, akik azt állítanák, „hogy az, aki egyszer már pap volt, ismét laikussá lehet”. DS 1774.

318 „Hogy valaki rendes pert kezdhessen, keresetének kell lennie, mellyel a fölperes követelését jelentvén, az illető bírót arra kéri, hogy azok szolgáltatassanak ki részére, melyeket az alperes törvény szerint köteles teljesíteni. Ha ez írásba tétetik, keresetlevélnek hívatik.” Gózon 1841. 164.

319 A korai jozefinizmus időszakában Mária Terézia is élesen kritizálta a szerzeteseket és a magyarországi papságot. Maass 1969. 13–14.

secularizáltassanak.³²⁰ Becsülete, és anyagi érdeke is kívánja nemzetünknek, hogy az öregek számára egy két kolostor megtarrassék.

12. Akármelyiket választod, mondja Socrates, mind a' kettőt megbánod: a' nőtlenségről, éppen mivel sok mondanivalónk van, keveset szólunk. A' nőtlenség mintegy koronája az erénynek, hanem azon eszközök egyike, mely által a' pap a' rabságnak minden terheiben részesül, és a' hatalomnak legerősb támaszai közé tartozik. Becsületesség a' legjobb politika; és minek akarnánk mi okosbak lenni urunknál? Kik magukat nem tartóztatják, házasodjanak. – Kor. 1. I. 7.9.³²¹ – Egyetlen érdek, hogy e' miatt szakadás ne történjék; és jó hiszemben sem szabad annyira működni, hogy az egyházat ismét kénytelenek legyünk vérben-fagyban hagyott Szamaritánusként bemutatni.³²²

13. A' papi öltönnyel sok tiszteletet kötött össze a' vallásosság; 's éppen azért nem szeretjük mindenütt látni. Nézetünk szerint leginkább illik az oltárhoz; 's oly papokat, kikben takarnivaló van, éppen nem akarunk. Egyébiránt pedig illedelem határai közt a' szabadságot is szeretjük: ruházkodjanak, mint más becsületes emberek.

14. A' convictusok hibáit csak mindenható képes orvosolni; 's nagyobb neveldéssel a' baj is nagyobb lesz. Mi ezeket jól rendezett iskolákkal szeretnők fölváltani, 's azokban a' magyar nyelvet tüstént, és kivétel nélkül használni. Az okossághoz tartozik megelőzni, mit tenni úgy is kénytelenek leszünk. És még valamit: oly tanszéket behozni, melyhez kizárólag a' classica literatura, és alaki képezés tartoznék. Mi ebben valami igézőt látunk, 's ezt többé nem nélkülözhetjük.

15. A' segédlelkészek elkülönzését keveselljük: mi a' terhek megosztását is, mennyiben lehetséges, meg akarnók határozni. Némely házakban olyan a' káplán, mint a' fogas: mindent ráaggatnak, és még is hanyják-vetik. Semmit sem szeretünk életben látni, mi cívódásra adhat alkalmat.³²³

320 Azaz lépjenek át egy egyházmegyébe, legyenek világi papok.

321 „A nem házasoknak és özvegyeknek pedig azt mondom: Jó, ha úgy maradnak, mint én is. De ha nem tartóztatják meg magukat, lépjenek csak házasságra, mert jobb megházasodni, mint érzéki vágytól égni.” 1Kor 7,8–9.

322 Az egyetemes egyház egésze vonatkozásában 1123-ban hoztak határozatot a kötelező cölibátusról. DS 711.

323 Horváth Mihály is kiemelte, hogy a segédlelkészek gyakran méltatlanul kevés jövedelemből kellett, hogy megéljenek. Horváth 1871. 36. A káplánok és a plébánosok igazságosabb munkamegosztását a pest-budai papság is sürgette. PL AE AVS Cat. 40. V459 1848:709. Lásd a II.1. számú forrást!

16. A' papok azon tőkék közé tartoznak, melyek a' kamatot legjobban meghozzák, 's szabadság korszakában egy perczig sem kételkedhetünk, hogy hatályos működésök-re ezután még nagyobb szükségünk leend. Méltányosnak találjuk, hogy miután híven szolgáltak, illetően nyugdíjaztassanak.

17. Mit mondana a' haza, ha a' reformot eszem-iszomon kezdenők? Nemzetünkéről sok mindenfélét: hanem soha sem hallottuk, hogy fukar volna. Ki másnak szerzeményéből él, független nem lehet; és nekünk végtére is mindegy, akár a' nép, akár képviselőitől függjünk. Ha meggyőződésünket szabad kimondanunk, mi bennök többet bízunk, mint magunkban. 1 + 2 + 4 + 16. segéd, plébános, kanonok, és püspök ellátását ily arányban tartanók legjobbnak.

18. Hazánkra is, egyházunkra is üdvösnek véljük, ha egy naptárunk leend; 's az ünnepek, véd szentünket kivéve, vásárnapokra tételnek. Ezt, mint szertartásos, és törvénykönyvünknek kidolgoztatását is nemzeti zsinatunk gondjai közé soroljuk. Szóba hozatott a' breviárium, böjt, szertartásaink egyszerűsítése, és nyelvünk használata is: hanem megint azt gondoltuk, hogy ezek felüldült egyházunkról, mint állatról az avas, úgy is lehullanak.³²⁴

Temesvár június 15-én 1848.

több plébános és tanár.

Nyomtatvány. A Csanádi pontokat több espereskerület pártolta, Lonovics József javaslatait pedig nem akarták megtárgyalni.

Ezen kegyes püspöki rendelet folytán a főtiszteletű káptalani tagokat teljes tisztelettel felhívom, miszerint a kérdéses köztanácskozmányon megjelenni,³²⁵ s az előkerülendő kérdések célszerű tárgyalását személyes részvételük által előmozdítani készkedjenek [!]. Többire ájtatos imába ajánlott minden tisztelettel vagyok:

a főt[iszteletű]. Káptalannak:

Temesvárott augusztus hó

11-én 1848

Krisztusban szíves rokonuk

Fábry Ignác

csanádi püspöki helyettes

324 Az ünnepek számának csökkentése és reformja a reformpárti zsidóság körében is megfigyelhető volt ebben az időszakban. Einhorn 1849. 13–16.

325 Lonovics maga is átküldte június 20-án a köztanácskozmány témaköreit meghatározó rendeletet a káptalannak. TRKEL. Kt. Diözesansynoden 1848. június 20. d. sz.

Eredeti tisztázata Fábrý Ignác aláírásával. A levél az 1848. augusztus 11-én tartott szentszéki üléssel egy időben született, ahol felolvasták Lonovics József csanádi püspök levelét a megyei tanácskozmánnyal kapcsolatban. Mivel a kijelölt püspöklaki terem nem volt alkalmas 120 ember befogadására, ezért a szentszék a helyszínt a líceum nagytermébe helyezte át. Az elszállásolással Konrád Frigyes kanonokot és Hofstaetter Ferenc temesvár-gyárvárosi plébánost bízták meg.

II.6.

**Lonovics József csanádi püspök levele a Főtisztelendő Csanádi Káptalannak
Temesvár, 1848. június 20.**

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Diözesansynoden
1848:1304.)

Főtisztelendő Káptalan!

A megyémbeli lelkészekhez mái napon intézett körlevelem ide zárt példányát a Főtisztelendő káptalannal szükséges tudomás végett ezennel közlöm. Többire atyai s püspöki áldásom mellett állandóan maradok

Főtisztelendő Káptalannak
Temesvárott június 20-án
1848

K[risztus]ban leszívesb jóakarató atyja
Jó[z]sef csanádi püspök

Eredeti tisztázata Lonovics s. k. aláírásával. Mellette az alesperesekhez intézett körlevél nyomtatott példánya.

II.7.

Lonovics József csanádi püspök levele az alespereseknek

Temesvár, 1848. június 20.

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Diözesansynoden
1848:1304.)

Tc. Alesperes Plébános Úr!
Kedvelt fiam!

A múlt hó 25-én 993. szám alatt kelt körlevelemmel Önnek, s általa a kerületbeli lelkész uraknak tudtukra adám ab[b]eli elhatározásomat, hogy miután megyei Clerusomat a nemzeti zsinatot szükségképpen megelőzendő tanácskozás végett a közbejött akadályok miatt ez évi július hó végnapjaira, mint szándokom volt, magam körül egybe nem gyűjthetem, annak határnapját a közelgető s egyébként is, mint hinni lehet, rövid ideig tartandó nemzetgyűlés bevégezése után legottan ki fogom tűzni.³²⁶

A minap Pesten miniszteri felszólítás következtében egybegyűlt magyarhoni püspöki kar a nemzeti zsinat helyéül Esztergomot, s határnapjául ez évi szeptember hó 24-ét tűzvé ki, az abban fölveendő főbb tárgyakat is egyértelműleg megállapítja azon határozat mellett, hogy miután a megyei zsinatoknak a nemzetit nem megelőzniök, hanem követniök kell, azon okból, mert egy részről azoknak egyik fő feladata az ebben hozott végzetek életbeléptetése iránt célszerűen intézkedni, más részről pedig, ha azok ennél előbb tartatnának, szabályaiknak erőt s állandóságot a közvetlenül beállott nemzeti zsinat ellenében ígérni nem lehetne, azok iránt ennek előkészítéséül a főpásztorok s káptalani helyettesek megyénként a papsággal egy évégett egybehívandó megyei tanácskozmányban előlegesen értekezzenek, az ebben kifejtett, s megállapított vélemények, nézetek s óhajtasok a nemzeti zsinatnak anyagul, s irányul fogván szolgálni, a nemzeti zsinat bevégezése után pedig az ebben hozott határozatok, kihirdetése s végrehajtása úgy szinte az egyes megyék helybeli körülményeiből felmerülő szükséghez képest célszerűnek találandó szabályok alkotása végett mindenhol legottan megyei zsinatok tartassanak.³²⁷

Meg fogván e szerint megyémben is mind a megyei tanácskozmány, mind később a zsinat is tartatni, azon fennérített főbb pontok, melyek amabban előlegesen tárgyalandók lesznek, e következők:

326 Az első népképviselési országgyűlés 1848. július 5-én ült össze Pesten. Az 1848. szeptemberi politikai válságot követően az országgyűlés megtagadta az uralkodó (törvénytelen) október 3-i rendeletének teljesítését, amely elrendelte az országgyűlés feloszlását.

327 A liberális papság éppen fordítva szeretne volna: először megyei zsinatokat valamennyi pap részvételével, majd nemzeti zsinatot népképviselési alapon.

1. A katolika egyház szabadságának 's függetlenségének – továbbá minden egyházi áhítatos és iskolai alapítványoknak, ide értve azokat is, melyek eddigelé a helytartótanácsnál voltak, biztosítása, s ezeknek valamint a katolikus iskolák ügyének is legfelsőbb felügyelés mellett egy világi s egyházi katolikusokból álló bizottmány általi szabad kezelése.

2. A világi és szerzetes Klérus irányában az egyházi fegyelem korszerű szilárdítása.

3. A már létrejött 'katolikus egyletnek',³²⁸ s a 'jó és olcsó könyveket kiadó társulatnak'³²⁹ végre a 'kath. néplapnak'³³⁰ pártolása s terjesztése, a Clérus részére pedig egy egyházi lapnak a biztosítása.

4. A vásár- és ünnepnapok, úgy szinte az egyházi böjtök megtartása iránti intézkedés.

5. Az egyházi csődöknek³³¹ lelkeszi javadalomnyerés irányábani alkalmash elrendezése's életbeléptetése.

6. A teológiai kérdések 's egyházi szentbeszédnek kidolgozása iránt fennálló megyei rendelet, amennyiben a célnak voltaképpen nem felelne meg, miképpen lenne pótlendő.

7. A délutáni isteni tisztelet célszerűbb elrendezése, egyszersmind városokban a cselédek s a dolgozó néposztálynak déleesti tanítása vásár- és ünnepnapokon.

8. A római és eddig használatban lévő más rituálék nyomán egy új s valamennyi megyébe behozandó oly rituálé kiállítása, melyben a szentségek és szertartások kiszolgáltatásával a zsoltárok, evangéliumok [!] és egyes imádságok a hívek épületére anyanyelven lennének olvasandók, némely alkalmas oktatások formulái mellett.

9. Áhítatos társulatok behozatala, a nép buzgalmának ébresztése és ápolása végett.

10. A gyermekek első áldozásánál a külföldön szokásban lévő ünnepies szertartás behozatala.

11. Az év végnapján tartandó délutáni isteni tisztelet elrendezése.

12. A nép áhítatosságának emelésére egy a pápáért, királyért, világi 's egyházi felsőbbségért, egyház, haza 's népért 's. a. t. a lelkész által sz. mise előtt vagy után az oltártól a szószékből előolvasandó imádság behozatala.

328 A katolikus egyletről lásd Danielik János cikkét, amelyben – angol mintára – a világiak és az egyháziak szerepkörének világos elhatárolása mellett szállt síkra: *Religio és Nevelés* 5. (1848. április 20.) 32. sz. 253–255; az egylet és az egyházi vagyon kérdésköréről Csorba 1999. 58–82.

329 A Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulatot – Magyarország legrégibb könyvkiadóját – 1847. február 15-én alapította Fogarassy Mihály, ekkor választott szkodári püspök. A Társulat 1852-ben felvette Szent István nevét.

330 A *Katolikus Néplap* első száma 1848. július 6-án jelent meg Szabó Imre szerkesztésében. A képes, vallásos hetilap 1849. május 6-tól 1849. október 4-ig szünetelt.

331 Egyházi állaspályázatoknak, vizsgáknak.

13. Miként lehetne a klérusra nézve behozni az oly üdvös hatású magán és közönséges lelki gyakorlatokat?

14. A búcsúknál olykor előfordulni szokott visszaélések elhárítása.

15. A lelkészek és segédek kongruája mily összegben lenne jövőre megalapítandó?

16. Az elaggott egyháziak jobb ellátása iránti intézkedés.

17. A párbérnek készpénz vagy természetényekbeni általános 'egyszersmind méltányos megváltása.

18. A patronátussal járó terheknek 's jognak miképp 's kik általi viselése 's illetőleg gyakorlata.

19. Az ürességben lévő püspöki székek betöltése.

20. Az alesperesek kinevezésének módja.

21. A plébániák „instructus fundusa” iránti intézkedés.

Hogy tehát mindezen pontok iránt a megyémbeli papságnak véleménye megérlelésére 's kijelentésére idő s mód nyújtassék, c[ímzett]. uraságod e levelemet kerületében legottan körözze, s egyszersmind a kerületbeli lelkészeket s segédjeiket a jövő augusztus hó első felének valamely napjára rendkívüli kerületi gyűlésre hívja össze, melyben minden egyes pont kellő komolysággal hányattassék meg, s a közértelemmel vagy a többség által megállapított vélemény jegyzőkönyvbe vétetvén, ezt ugyanazon hó utolsó napjáig megyei hivatalomhoz okvetlenül küldje bé. Ezen intézkedésben céлом az, hogy ekként az egyes kerületek nézeteivel s óhajtaival előlegesen megismerkedhessem, követni kívánván e részben XIV. Benedek pápa intését, ki 'a megyei zsinatról' írt munkájában ekképpen szól:

„Generatim asserimus, debere Episcopum in sua synodo constituere, quae ad vitia coercenda, virtutem promovendam depravatos populi mores reformandos et ecclesiasticam disciplinam aut restituendam aut fovendam necessaria et utilia judicaverit. – Ut autem facilius remedia parare valeat, quae ingravescentibus in dioecesi morbis medendis sint apta, expedire videtur, ut ante synodum a vicariis foraneis, parochis civitatis, aliisque probis et prudentis viris sciscitetur, quoniam eorundem iudicio in dioecesi praecipue quoad administrationem sacramentorum, verbi divini predicationem, dierum festorum cultum et observationem videantur corrigenda et emendanda. De syn. dioec. I. VI. c. I. n. 1.)”³³²

332 Generatim asserimus... (lat.): Általánosságban kinyilvánítjuk, hogy a püspököknek saját szinódust kell összehívnia, melyet szükségesnek és hasznosnak ítélnék a bűnök elleni küzdelemre, az erények előmozdítására, a nép megromlott erkölcsének megújítására és az egyházi fegyelem megerősítésére vagy ápolására. ~ Ahhoz pedig, hogy azon orvosságokat, amelyek a gyengélkedő egyházmegyékben a betegségek gyógyítására alkalmasak, elő lehessen állítani, hasznosnak látszik, hogy a szinódus előtt az esperesektől, városi plébánosoktól és más alkalmas és bölcs férfiaktól megtudakolják, hogy véleményük szerint melyek azok a dolgok, amelyek az egyházmegyében a szentségek kiszolgáltatásánál, a Szentírás prédikációjánál, az ünnepi szentmiséknél és azok megtartása esetén javítandónak és kiigazítandónak tűnnek.

Miután a megyei köztanácskozmány a nemzeti 's megyei zsinatnak előkészületül szolgál, valamint ezeknek, úgy amannak is rendeltetése, tárgyai 's teendői a fennidézett szavakban világosan meg lévén határozva, azon épületes egyházi szellemnél fogva, mely a megyémbeli klérust lelkesíti, nem lehet nem atyai bizalommal reménylenem, miszerint a fent elősorolt pontok feletti tanácskozásai az egyházi törvények által vont határt tiszteletben tartandja, s nem fogja feledni, hogy a katolika egyház szerkezete lényegesen az episcopalis rendszerre van Isteni Mesterünkől fektetve, következőleg, hogy a püspöki hatalom csorbításában az egyház soha meg nem egyezhet; – 's hogy habár az egyházi fegyelem némely egyes pontjai a változás és módosítás lehetőségét, midőn azt az egyház java igényli, önmagokban foglalják, vannak azonban annak oly lényeges fontosságú fejezetei is, melyeket sem egyes megyéknek, s egyházaknak megdönteni, s változtatni, a szakadás bizonyos veszélye nélkül, sem az egyetemes egyháznak megszüntetni anélkül nem lehet, hogy sarkaiban meg ne ingattassék.

Egyébiránt mikor s kiknek közbejövételével fog tartatni a megyémbeli köztanácskozmány, e tekintetben a nemzetgyűlés végével haladék nélkül fogok nyilatkozni. Örömmel táplálom azon reményt, hogy azt az ez évi szeptember hó első felének valamely napjára egybe fogom hívhatni.

Többire atyai s püspöki áldásom mellett állandóan vagyok

C[imzett]. Uraságodnak

Temesvárt, június 20-án 1848.

Krisztusban kész jóakaró atyja

Jó[z]sef Csanádi püspök s. k.

Nyomtatvány, Lonovics József püspöknek a káptalanhoz intézett, fenti levele mellett.

II.8.

Az Egri érsekség körlevele a nemzeti zsinat kapcsán tartandó tanácskozmányok témájáról

Hely és dátum nélkül

(Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár
Kny.1848.2°/875.)

Sorozata azon tárgyaknak, melyek az egyházmegyei gyülekezetekben később pedig a folyó évi szeptember 24-dikén Esztergomban tartandó nemzeti zsinat tanácskozásaiban lennének felvetendők.

1. A katolika egyház függetlensége – az anyaszentegyház fejéveli szabad közlekedés – minden egyházi áhítatos és iskolai alapítványoknak, ide értve azokat is

melyek eddigelé a Helytartótanács által kezeltettek, legfelsőbb felügyelés melletti szabad kezelése, úgy szinte a katolikus iskoláké is.

2. A római s eddig használatban lévő rituálék nyomán egy új, s valamennyi deák szertartású³³³ megyébe behozandó rituálénak kiállítása, melyben a szentségek és sz. szertartások kiszolgáltatásának alkalmával némely épületes imádságok anyanyelven lennének használandók némely célszerű oktatások formulái mellett.

3. A gyermekek első áldozati szertartásának elintézése.

4. A vasárnap, ünnepnapok és a böjtök megtartása iránti intézkedés.

5. Ünnep és vasárnapokon szent Mise előtt vagy után mondassék a nép előtt imádság a királyért, pápáért, egyházi s világi felsőbbbségekért, egyházért, népért s a t. egy meghatározandó formula szerint.

6. A délutáni isteni szolgálat célszerűbb elrendezése egyszersmind a cselédek és dolgozó néposztály vásár- ünnepnapokon tanítása.

7. Az év végén tartandó délutáni isteni tisztelet elrendezése.

8. Áhítatos társulatok behozatala a nép buzgalmának ébresztése s ápolása végett.

9. A búcsúknál olykor előfordulni szokott visszaélések elhárítása.

10. Catholicum Institutum alakítása, – s a jó olcsó könyveket kiadó társulat pártolása s terjesztése.

11. Egy egyházi lapnak biztosítása.

12. Általán mi volna teendő, hogy az egyházi, szerzetes s világi személyekben a kitűnő ájtatosság és buzgóságnak szelleme, – az egyházi fegyelem emeltessék, ápolassék, szilárdíttassék; (az utolsó nemzeti zsinat irományaiból használtassanak a haszonvehetők) különösen: miként lehetne a clerusra nézve behozni a külföldön oly üdvös hatású közönséges lelki gyakorlatokat?

13. Az ürességben lévő püspöki székek betöltése.

14. Az alesperesek kinevezési módja.

15. A plébánosok és káplányok congruája iránti óhajtásnak kivitele.

16. A párbérnek készpénz vagy deputátumokbani³³⁴ méltányos megváltása.

17. Az elaggott papok jobb ellátása iránti intézkedés.

18. A plébániák fundus instructusa iránti célszerű intézkedés.

19. A patronátus³³⁵ kérdése, és azzal járó terhek viselése, és joggyakorlatára nézve.

20. Az otthoni egyházi pénztár és iskolaügy kezelése iránti intézkedés.

333 Értsd: latin szertartású.

334 Deputátum (lat.): élelembér. A papság jövedelmének egy részét természetben (vagy földben) kapta.

335 Patronátus (lat.): kegyuraság.

21. A Kolonich-féle szerződésnek³³⁶ megszüntetése, a püspökök és más javadalmas főpapok irányában.

22. Mindkét nembeli szerzeteseknek hány éves kor lenne meghatározandó fogadalom (votum) tételre? és felszentelésre a szerzetes férfiaknak? Valljon nem lenne-e célszerű a fratereket mellőzni, vagy számukat kevesbíteni?

23. Miként lehetne az egyházi csődöket³³⁷ javadalomnyerés végett életbe léptetni, és szabályozni?

Nyomtatvány. [Hátirat kézírással:] Ad Protocolli Parochialie Kömlő ad Paginam 236. – sub /. A Pécsi egyházmegye számára kiadott tárgysorozatot (Pécsi Püspöki Levéltár 1848:1382.) A kalocsa-bácsi érsekség körlevelét közölte: 1848/49 és ami utána következett... Válogatott dokumentumok a Kalocsai Érseki Levéltár 1848–1851 közötti anyagából. Szerk.: Lakatos Andor–Sarneyi Csaba Máté. Kalocsai Főszékesegyházi Kvt.–Kalocsai Érseki és Főkáptalani Lvt., Kalocsa, 2001. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 1.) 51.

II.9.

Fábry Ignác püspöki helynök levele a Főtisztelendő Csanádi Káptalannak
Temesvár, 1848. augusztus 11.

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Diözesansynoden
1848:1412.)

Főtisztelendő Káptalan!

Midőn megyéspüspökünk Önagyméltósága f. é. [folyó év] június hó 20-án kelt körlevele által a megyebeli papságot a nemzeti zsinatot megelőző megyei köztanácskozmány tartásával, az ebben tárgyalandó főbb pontok közlése mellett értesítette, egy-szersmind abbéli szándékát is kijelenté, miszerint beküldetvén e hó végéig az illető alesperestek által a kerületökbéli gyűlések véleménye, az említett köztanácskozmány a jövő szeptember hó 1-ső felében fog Temesvárott megtartatni.³³⁸

336 A Kolonich-féle szerződés (1703), amelyet az 1715. évi XVI. törvénycikk emelt a Magyar Törvénytárba, a püspökök végrendelkezését szabályozta.

337 Egyházi állaspályázatoknak, vizsgáknak.

338 Az egyházmegye protokolluma szerint Lonovics május 25-én tudatta, hogy a megyei tanácskozmányt júliusban nem tudják megtartani, majd június 20-i dátummal kerültek a témakörök szétküldésre. TRKEL Protocollum Officii Dioecessani Csanádiensis de anno 1848. Sub gubernio Excellentissimi Domini Episcopi Josephi Lonovics. Munus Vicarii Episcopalis usque 27^{am} Augusti Illmo D. Ignatio Fábry 28° Augusti usque exitum anni 1848 Rno D. Josepho Róka tenente. 1848. május 25. Nr. 993.

Ehhez képest fent tisztelt Ő Nmga [Ő Nagyméltósága] Pestről f. [folyó] hó 3-án hozzám intézett levelében ezen köztanácskozmány tartására f. é. szeptember 13, s 14-ik napjait tűzvé ki, arra a megyei Clerusból következőket rendelt meghívni: a főtiszteletű székeskáptalan valamennyi valóságos és tiszteletbeli tagjait, a megyebeli c. [címetes] apátokat s prépostokat, a sz. [szent] széki ülnököket, a rendszerinti s helyettes alesperesteket, a helybéli líceum egyházi tanárait, a papnövelde előjáróit, a megyében lévő szerzetes házak főnökeit, s a megyei lelkészeket oly formán, hogy ezek kerületenkint keblükből két képviselőt (ide nem értve az alesperest) válasszanak, a segédlelkészek pedig, amely esperesi kerületben háromnál többen vannak, saját választásuk útján maguk közül egy képviselőt küldhessenek, hol pedig négyenél (mind a két esetben hozzájuk értve a kerületbeli szerzetes káplánokat is) kisebb számot tesznek, a lelkész urak részéről küldendő kerületi két képviselőnek választásánál mind aktív, mind passzív szavazattal bírnak, azaz nem csak választók, hanem megválaszthatók is legyenek.³³⁹

Maga a tanácskozmány iránt pedig, melynek ülései a helybéli líceum nagytermében fognak tartatni, Ő Nagyméltósága azt rendelte, miszerint kezdetét a Sz[ent]. Lélek segítségül hívása mellett a papnöveldei templomban mondandó sz[ent]. mise után, melyre valamennyi meghívottak – azonban karing nélkül – jelen lesznek, az említett hó 13-án reggeli 8 órakor veendvén [kezdetét] másnap befejeztessék, s 15-én a jegyzőkönyv hitelesíttessék. Továbbá, hogy az üléseken ugyan a megyei papságból mindenki jelen lehessen, azonban szólhatási joguk kizárólag csak a meghívott tagoknak lévén, a hallgatók szoros kötelességüknek ismerjék, minden közbeszólástól, s helyeslésök vagy nemtetszésök bármily nyilvánításától is gondosan tartózkodni. Végre minthogy a Pesten egybegyűlt püspöki kar abban állapodott meg, miszerint a nemzeti zsinaton a lelkipásztorok is megyénként köreikből választandó két-két küldöttjeik által képviselve lehessenek, ezen képviselőknek titkos szavazás útjánai választása is a köztanácskozmány teendői közé tartozzék.

II.10.

A Szegedi esperesi kerület gyűlése

Szeged, 1848. augusztus 16.

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Revolution 1848/49., korábban: Horváth Mihály, 1848: szám nélkül)

Urunk 1848. év, augusztus 16-án tartatott papi gyűlés Szeged Sz. Döme parókián, melyre megjelentek

339 A kerületek többsége valamennyi pap zsinaton való részvétele mellett szállt síkra, így Lonovics igyekezett szűkíteni a megyei köztanácskozmányon aktív szerepet játszó káplánok és plébánosok számát.

Kreminger Antal alessp. elnök,³⁴⁰

Biró Fülöp kerül. titkár,³⁴¹

Szűts Antal itt lakó Csanád megyei nyugalmazott áldozár,³⁴²

Melicher János Szeged alsó-

Gál Damaszcén felső-plébánosi helyettesek.

Továbbá:

Nyári Ferenc Sz. Rókusi,³⁴³

Követs Andor szőregi³⁴⁴

Rátz József kisteleki hely. lelkész,³⁴⁵

Bizek Károly Szeged S. Dömei,³⁴⁶

Versetzi József Szeged-S. Dömei,

Szűts János Sz. Rókusi,

Bokányi József szőregi káplányok.³⁴⁷

Reggeli 8 órakor az elnök Sz. misét néhány gyűlési tagok, jelenlétekben végérvén, azon atyafiságos és hazafiúi üdvözléssel nyitotta meg a gyűlést, miszerint kinyilatkoztatá, hogy ennek még május havában kellendett megtartatnia, azonban jelen átalakulási korszakunk okozá, hogy ennyire elhalasztatott. Ezen elhalasztásban az

340 Tevékenységéről lásd Zakar Péter: *Kreminger Antal prépost, szegedi alesperes-plébános 1848/49-ben*. In: Acta Universitas Szegediensis Acta Historica Tomus CXXXIII. Szerk. Marjanucz László. JATE Press, Szeged, 2011. 117–135.

341 Biró Fülöp ellen a magyar hatóságok 1849-ben eljárást folytattak. Káplánja, Farkas János és híveinek egy része szerint a szerbeket támogatta. TRKEL Personalien Farkas János 1849:360.

342 Szűts Antal erősen császári érzelmű pap volt, akit hívei 1848. április 16-án kiűzték a kisteleki plébániáról, az 1860-as évek elején pedig a szegediek követelték a Szent Rókus-plébániáról történő eltávolítását. TRKEL Personalien Szűts Antal 1848:789/b; Szűts Antal – Ferenc Józsefnek. Szeged, 1861. november 28. 1862: szám nélkül.

343 Nyári Ferenc a szabadságharc lelkes híveként elmenekült a cs. kir. csapatok elől, de még 1849-ben Sarkadon kolerában meghalt. TRKEL Personalien Nyári Ferenc 1872:384; további adatok Miklós Péter: *Város, egyház, társadalom. Tanulmányok a szegedi katolicizmus történetéről*. Bába Kiadó, Szeged, 2004. 91–101.

344 Követs Andort (Andrást) az 1849. szeptember 25-i szentszéki ülésen a szabadságharc alatti tevékenységére hivatkozva megfosztották javadalmától. Különösen Kreminger Antallal és Biró Fülöppel szembeni fellépését nehezményezték. TRKEL Personalien Követs András 1849:357. Hívei ezt követően sikertelenül kérték az egyházmegyei kormánytól visszahelyezését. TRKEL Personalien Követs András 1851:1847.

345 Rác József 1848. július 16-án vette át Oltványi Páltól a kisteleki plébániát. Miklós 2006. 48.

346 Bizek Károly 1848-ban részt vett Temesváron a megyei köztanácskozmányban, 1849 nyarán pedig Kreminger Antalt helyettesítette a Szeged-belvárosi plébánián. TRKEL Protocollum Officii Dioecessani Csanádiensis de anno 1848. Sub gubernio Excellentissimi Domini Episcopi Josephi Lonovics. Munus Vicarii Episcopalis usque 27^{am} Augusti Illmo D. Ignatio Fábry 28° Augusti usque exitum anni 1848 Rno D. Josepho Róka tenente. Nr. 1569.; TRKEL Personalien Lukesch Flórián 1849:516.

347 Bokányi József 1849-ben belépett a honvédek közé, más vallásra tért át és megházasodott. 1849. augusztus 9-én megsebesült a temesvári csatában, és sebűszkösdés következtében meghalt. Zakar Péter: *Csanádi egyházmegye paphonvédek a szabadságharcban*. I. Századok 146. (2012) 6. sz. 1265–1292.

egyház körül felmerülő eszmék tisztulását, a közigénylette kívánságok az egyház szel-
leme szerinti kifejlését hitte az elnök elérhetőnek.

Azért is azon bizodalomát nyilvánította, hogy e kerületben senki sem lesz, aki
vagy az Anyaszentegyház sarkalatos tanait, s az ezek körül forgó s ezekkel összefor-
rott életelemeit nélkülözni, vagy változtatni, vagy az Anyaszentegyház egységét
gyengíteni s aziránt újabban rendelkezni, avagy az egyház Isten-rendelte püspöki
rendszerét lényegében s kormányában megszorítani, s a mostani világ formájához
alkalmazni kívánhatná, miután az effélék a katolikus egyházban szakadás nélkül ki-
vihetők nem lennének.

Továbbá: megemlíte az Elnök, hogy miután avégre gyűltünk össze, hogy az
előttünk fekvő felsőbbbségi 's püspöki rendelményeket tárgyalván fölöttök tanács-
kozzunk; s egymást felvilágosítsuk, s így valamint ezekre a Capacitationak³⁴⁸ úgy
akármiféle a tárgyhoz tartozó indítványnak tér nyittatván ki-ki megszorítás nélkül
nyilatkozhassék is, indítványozhasson is.

Ezek folytán következő három tárgyat kiválólag említé fel az elnökség:

a) A káptalani körlevelet, melybe jelentetik, hogy Lonovics József ÖN[agy]
Méltósága egri érsekké, s helyébe Horváth Mihály hatvani prépost 's plébános csaná-
di püspökké lón kinevezve. Amannak e megyében tett kitűnő fáradozásáért s a me-
gye egyházi díszre emeléséért hálás, elismerő, tiszta köszönet mellett, magas[a]bb
egyházi pályájára üdvözlét; emennek elődje a nagy férfiú által megszakasztott kor-
mánypálya folytatására dús reményünk kifejezése mellett örömirat határozottatott.

b) A magyar egyház főpapjai által közzétett tanácskozmányi pontokat melyek
íránt az eddigi rend fenntartatni óhajtatván, alábbi tárgyalásra utaltattak.

c) A megyei tanácskozmányt illető, s arra meghívó irat, melyre nézve a képvisel-
leti rendszert átalányosítani kívánván, nem egyéniképp, hanem szinte képvisel-
etl al óhajtott volna egy rész, és pedig a többség, a bekövetkezendő tanácskozmányt is
rendeztetni, következőképp:

1. A káptalant
2. a Prépost és Apátokat
3. Alespereseket és tiszteletbéli alespereseket
4. Sz[ent]. Széki ülnököket

5. Líceumi tanárokat szinte csak képvisel-
terve kívánta volna látni a többség. Bizek
Károly káplány a rendes alesperesekre; Elnök, titkár, Szűcs Antal, Melicher János és
Gál Damaszcén minden meghívottakra neveiket a többségtől elkülönözték...³⁴⁹

A Püspöktől kiadott tanácskozmányi pontok következő észrevételekkel kí-
sértettek:

³⁴⁸ Capacitatio (lat): meggyőzés.

³⁴⁹ Az eredeti kéziratban itt felsorolják az 1847. november 18-tól 1848. augusztus 11-ig kiadott
körlevelek címét.

I. Magáévá teszi, sőt [!] a világi katolikus egyénekről is erre aláírás úttyán beleegyezést szerezvén, a törvényhozástól a felállított viszonyosság elvénél fogva is,³⁵⁰ követeli Elnök, titkár, Szűcs Antal, Melicher János és Gál Damaszcén. De a többség ezt elmellőzni kívánta, hivatkozván magány Csanádi pontokra, melyeket majd felhozandanak, mint nézeteikkel egyezőket.

II. A világi pap felszentelési ígéretitől, a szerzetes vótumától felmenthető nem lévén, e pontot a Tridenti zsinat szem előtt tartása mellett a mostani korhoz kívánták alkalmaztatni az Elnök, titkár, Szűcs Antal, Melicher János, és Gál Damaszcén. Ellenben a többség nézete erre is a Csanádi pontok szerzőjével ugyanaz.

III. Egész terjedelmében átalánosan pártoltatik.³⁵¹

IV. A Vasár- és Ünnepnapi igaz keresztényi megtartását, a szombati bőjttől felmentést, valamint a nagybőjtűre a szentséges Atya példájára különös böjti rendeletet kívánnának a magyar hon püspökök öszvegétől Elnök, titkár, Szűcs Antal, Melicher János és Gál Damaszcén. Ellenben a többség, csekély kivétellel, az ünnepeket vasárnapra tételni óhajtaná, a böjt, úgy is mint avas, az állatról lehullván.³⁵²

V. Három bétöltött szolgálati év előtt javadalom nyeresre senki alkalmas ne legyen, s csak ez idő lefolyta után járulhassék a javadalmi próbatét.

VI. Jutalom lenne kitűzendő az egyházi javadalmakból a felöszközésre elégséges.³⁵³

VII. Elfogadtatik, mégis azon észrevétellel, hogy tán a délutáni szombati és ünnep előtti litániák megszűnnének vagy azon napokban mise után végeznék azt a lelkész.³⁵⁴

VIII. Elfogadtatik.³⁵⁵ Az anyakönyvek is ugyanazon rovatok szerint lennének az egész országban vezetendők.³⁵⁶

IX. Elfogadtatik,³⁵⁷ mégis egyéni buzgóságokra hagyatván, ez a lelkészeknek, kötelező törvény ne hozassék.

X. Tiszta meggyőződésből örömmel fogadtatik.³⁵⁸

XI. E kerületben már divatoz,³⁵⁹ s a népet feltűnően buzdítja.

XII. Vasár- és ünnepnapiakra lenne szorítandó.³⁶⁰

350 Utalás az 1848. évi XX. törvénycikk 2. paragrafusára.

351 Tudniillik a már létrejött katolikus egyet, Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat és a Katolikus Néplap.

352 A többség itt árverte a *Csanádi pontok* szóhasználatát.

353 Teológiai kérdések és szentbeszéd kiadójára az egyházi javadalmakból jutalom lenne kitűzendő.

354 Akkor tanítanak a városokban a dolgozó osztályokat.

355 Tudniillik valamennyi megyében egységes rituálé, zsoltárok, evangéliumok és egyes imádságok anyanyelven olvasandók.

356 Hasonló döntést hozott az erdélyi szinódus is. Tamási 2014/c. 256.

357 Az áhítatos társulatok alapítása.

358 Örömmel fogadják, hogy a gyermekek elsőáldozásánál a külföldön szokásos ünnepies szertartást behozzák.

359 Az év utolsó napján tartandó szentmise.

360 Az egyházi és állami előjárókért, a hazáért és a népért elmondandó imádság.

XIII. Kötelező törvényt nem kívánunk,³⁶¹ a tárgy üdvösségét belátja s elismeri a kisebbség, a többség nem; mert a lelkigyakorlat kinek-kinek lelkiismeretére hagyatik.

XIV. Elfogadtatik,³⁶² és a püspök gondjai közé soroltatik.

XV. Nem lenne egy plébános mellett 3000 léleknél³⁶³ több hagyandó, s minden 500-1000 népességre a körülményekhez képest külön új plébános vagy az anya plébános alatt álló, de külön való helybéli káplánság lenne behozandó. Eszerént Szegeden a városban és a tanyákon, szinte Bébán és Szőregen különváló lelkészek volnának rendelkezhetők.

Az összes ingatlan egyházi nagyobb javadalmak jövedelmei közállományi úton biztosan kitudatván, ezeknek feleslege, valamint a katolikusok alapítványai lennének az alsóbbrendű papság fizetése javítására fordítandók.

Az igen gyűlölt és azért már sem nem tartható párbér reluitiója³⁶⁴ lenne esz-
köztetve veendő, s a lelkészek fizetése megyei vagy közállományi úton, de semmi
esetre közvetlen a községektől kiszolgáltatandó.

A fenti relutio nyomán a falusi lelkészekre a pótlásnak 800 pengőforintig a
mezővárosiakra 1000, a királyi városiakra 1200 pft-ig lenne eszközendő, valamint
minden káplányokra 600 pft-ig!!!

XVI. Kötelező törvény tiszta jövedelmi 100-tóli [!] oly arányban lenne eszköz-
lendő, hogy a 30 szolgálati évet betöltött egyházi³⁶⁵ egyén 600 pft-tal visszaléphetne.

Ezen arány kitudására tudni szükséges a jelenleg már biztosan tőkésített
pénzalapot, mint kitudni a tanácskozmány teendői közé tartozand.

XVII. XV. alatt van reá nyilatkozat.³⁶⁶

XVIII. A megyei kormány lelkiismeretes előterjesztésére lelkészt a községek
szabadon válasszanak, ha ők, v[agy] az aki a pártfogói terhet viseli. De sem a közsé-
gek, sem az, aki a terhet viseli, a lelkészt el ne³⁶⁷ mozdíthassa. Ebben a Megyei Kor-
mány intézkedik.

XIX. Míg az egyház az ő javai birtokában hagyatik, tartozék a minisztérium a
zsinatilag nyilatkozó egyház kívánatát és ajánlatát meghallgatni.

Ha az Egyház összjavaiból kiforgattatnék, a zsinatilag nyilatkozó clerus az egy-
ház fejével, a Pápával kötendő concordatum³⁶⁸ nyomán választandja püspökét.

361 A klérus számára kötelező lelki gyakorlatokról.

362 A búcsúknál előforduló visszaélések megszüntetése.

363 Áthúzza: „ezernél”.

364 Relutio (lat.): megváltás, kiváltás.

365 Kihúzza: „szolgálati”.

366 Tudniillik a párbér megváltásáról.

367 Kihúzza: „m”.

368 Concordatum (lat.): a római pápa és a világi hatalmak átfogó egyezménye. A Magyar Királyság-
gal önállóan nem kötöttek ilyen egyezményt, a hét év múlva aláírt, 1855. évi osztrák konkordá-
tum hatályát pedig – mivel az nem bírta a magyar alkotmányos tényezők hozzájárulását – nem
ismerték el.

A kanonokságra a zsinat terjesszen elő s az ajánlottak közül a püspök válasszon jelenleg is, miután az Apostoli Király ezt magának fenn nem tartotta.³⁶⁹

XX. A kerület ajánlatát a megyei kormány meghallgatni tartozik, az ajánlott helyben hagyására nem köteleztetvén. Ugyanez a titoknokra is értendő lenne.

XXI. Fundus instructus eddig is készpénzzel reluáltatott,³⁷⁰ ezután is meghagyandó.

Ezek után az Elnök Úr előnyilatkozata szerint felhívá kerületi társait, hogyha van, ki-ki tegye meg indítványát.

Bokányi József úr erre, mint nevezé a Csanádi papság 18 pontjait, mint indítványát, átnyújtá. Mire az elnökség megjegyzé, hogy miután ez hozzája hivatalos úton nem érkezett, azt így minden kifejtés nélkül el nem fogadhatja, hanem szíveskedjék akár élő szóval, vagy nyomtatás, vagy írásból részletes indítványt tenni, és nézeteit formulázni.

Ezt sem ő, sem azok, kik e pontokat magokénak vallották megtenni nem akarán, csaknem félbe szakadt a tanácskozás, mikor végre Szűcs János, Bokányi József káplányok, Rátz József kisteleki helyettes lelkész és Követs Andor szőregi plébános urak indítványozásai után, Bizek Károly úr a felmerülő, de tisztába s rövidre nem foglalt (!) állítások nyomán oda nyilatkozott, hogy tán a felszólaló urak ily indítványt kívántak tétetni: hogy a megye által szabadon választandó tanácscsal tartozzék a püspök kormányozni. Ezt az elnökség oda magyarázá, hogy tartozzék ugyan tanácsát meghallgatni, de nékie fenntartassék a hozzáállási és megerősítési jog, mint isteni institutióból származó, s a püspöki rendszerben bentfoglalt. Ezt a többség elfogadni nem akarta; de a kisebbség, mind eldöntésünk alá nem eshető tárgyat, s dogma körülit, magáévá tette. Bizek Károly úr pedig azzal kíváná egyeztetni, hogy a tanács akarata teljesüljön két vagy háromszori meghányás után, ha a püspök világosan hozzá nem is állna.

Nyomtatásból Szűcs János rókusi segédlelkész által felolvastatván és az elnökségtől átvétetvén a többszörösen említett 18 pontok /, ezekhez ragaszkodott a többség azon megjegyzéssel, hogy reájok nézve a püspöki pontok egészen ki nem elégítők.

Bokányi József úr tüzetesen s kiválólag megindítványozta a papi nőszülés behozatalát, mire azonban Elnök, titkár, Szűcs Antal, Melicher János és Gál Damaszcén nem nyilatkozott.

369 Az 1848. évi III. törvénycikk 7. paragrafusa csak az érsekek, püspökök, prépostok, apátok és az ország zászlósúrának kinevezését tartotta fenn az uralkodónak, az illető felelős miniszter ellenjegyzése mellett. *Magyar Törvénytár. 1836–1868. évi törvénycikkek.* Szerk. Márkus Dezső. Franklin-Társulat, Budapest, 1896. 219.

370 Reluáltatott (lat.): váltartott meg.

Az elnök és Gál Damaszcén az egyházi tanácskozmányra meg lévén hívva, a kerületi lelkészek magok részéről megválaszták követekül Bíró Fülöp[öt] és Szűcs Antalt. A segédlelkészekről pedig Bizek Károly választott.

Hitelesítés alkalmával a többség a püspök hatalma körüli tárgyalást kihagyatni kívánta ugyan, de a 18 pontok közül a 3-kat is, mely ama tárgyalattal azonos, megtartani akarták.

Ugyanazon többség Szűcs Antal úr ellen az // alatti idezárt óvását tette,³⁷¹ mire az illető úr ellenóvását is beadta.³⁷² /// Többin a választók követekhez erősen ragaszkodnak.

Így történt Szeged Sz. Dömei Parokiában tartott papi gyűlésen Augusztus hó 16-án 1848. esztendőben.

Kelt Bébán Augusztus hó 18-án 1848.

Bíró Fülöp bébai plébános, kerületi titkár.

Láttam: Kreminger Antal prépost, szegedi alesperes-plébános.

Eredeti tisztázat. A Szűcs Antal elleni óvás jelenleg nem található, Szűcs ellenóvását lásd a II.12. számú dokumentumként.

II.11.

Szűcs Antal óvása az ellene felhozott vádakkal kapcsolatban

Szeged, 1848. augusztus 17.

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Revolution, korábban: Horváth Mihály)

Ellen óvás

A szegedi alesperesi kerület jegyzőkönyve hitelesítése alkalmával az ellenzék rész által „Jegyzőkönyvi pótlék” cím alatt óvásképp benyújtott nyilatkozatára vonatkozólag, alól írott, ellen óvását e következőkben teszi:

Miután az alól írott a tisztes Csanádi Egyházmegye címére felszentelt és a megye kincstárából évi fizetéssel ellátott egyházi egyén.

Miután az alól írott 9 évekig több helyeken mint káplány, s legutóbb 13 évekig mint kisteleki plébános, s így összesen 22 évekig szolgálván, ez idő alatt az egyház körében minden egyházi dolgokról magának tapasztalatot a lehetőségig szerzett.

Miután tapasztalja az alól írott, hogy a jelen vészes időszakban avatatlan kezek merészkednek bonckései alá venni a legszentebb és legnagyobb fontosságú egyházi dolgokat, és azokon a hívek lelki kárára műtéteket visznek véghez.

Miután az alól írott állandóul a szegedi alesperesi kerület kebelében lakik.

371 Az irat jelenleg nem található.

372 Lásd a következő iratot.

Miután az alól írott az alesperesi kerületi ülésbeni megjelenésre az elnöklő prépost alesperes,³⁷³ s hozzátartozó több plebánusoktól hivatalosan fölkérte.

Miután a közös egyház érdekeiről lévén szó, ahhoz főleg minden egyháznak nem csak szólási joga van, de ez szoros kötelessége is.

Miután az ellenzéki rész a kerületi tanács ülésében megjelent alól írott irányában kezdetben semmi kifogást nem tett, mert ezt jogszerűleg nem is tehetette, és ezen kifogást egy-kettő közülök később ahelyett hogy általok gyűlés alatt e tárgynak végzés általi eldöntése kéretett volna, csak akkor tette; midőn látta az ellenzék, hogy véle az alól írott egyértelemben nincsen.

Miután alól írottnak a gyűlést megelőző napokban némely ellenzékiek szólhatási jogot ígértek az esetre, ha vélők a tárgyak eldöntésében kezet fogna.

Miután óvását az ellenzék a jegyzőkönyv hitelesítésénél, s mint kézzel fogható, csak azért tette, hogy a szegedi egyházi kerület plébánusai többségének bizodalma az alól írottnak parányi személyét követének választotta.

Miután alól írott az eredmény szerint is semmi kicsikarást nemcsak nem használt, de erre szüksége sem volt, törvényes joga gyakorolhatása és kerületi lelkipásztoroknak benne helyhezett bizodalma teljesíthetése végett ezennel ellen óvását teszi; annál inkább: mert az ellenzék egyik része véle egy kerületben szolgált, a másik része pedig az egyház ügyekhez³⁷⁴ szólhatása, s papi szolgálatára nézve – mint segédlelkészek – valóban fiatalabb; mintsem hogy az érett kort és merített tapasztalást felmérhetné; ez utóbbinak a lelkipásztorok követválasztásában szavazata úgysem lévén.

Szegeden, aug. 17-én [1]848

Szűts Antal
volt kisteleki
plebánus.

Eredeti tisztázat.

II.12.

A Nagykikindai alesperesi kerület 1848. augusztus 26-án Padén tartatott
rendkívüli kerületi gyűlésének jegyzőkönyve
(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Horváth Mihály,
1848: szám nélkül)

A nagykikindai alesperesi kerületi papság Nagyméltóságú megyéspüspökünknek június hó 20-ról 1304-dik szám alatt költ kegyes rendelete következtében e folyó hó 7-dik napján tartá Padén rendkívüli kerületi gyűlését. A gyűlésre a beodrai s bocsbári lelkészekon kívül a többi lelkészek mind megjelentek, sőt még a csókai és padéi se-

373 Kreminger Antal.

374 Kihúzza a szóismérlés: „ügyekhez”.

gédék is jelen voltak. A beodrai lelkész³⁷⁵ elmaradásának okát – az illír mozgalmaktól félelmét – levele által tudatta tisztáraival, a bocsári lelkész miért nem jelent légyen meg, nem tudatik.³⁷⁶

A gyűlést Elnökünk Burghardt István prépost, s rendszeréni alesperes reggeli 10 órakor a szt. lélek segítségül hívásával megkezdvén, jelenlévő tisztáraikat szt. egyházunk szabadsága s függetlensége érdekében közös részvételre, erős összetartásra, testvéri egyetértésre, kölcsönös bizodalomra, s buzgó közremunkálkodásra szólítá fel, kérvén őket: hogy minden iparaikat arra fordítsák, hogy a katolika egyház virágzása, s a Klérus szellemi s anyagi jobbléte, java s boldogsága előmozdítottassék. Ezután egész tisztelettel s bizodalommal felhívá a gyülekezetet, a közlött 21 pontok kellő komolysággal meghányattatására, s tárgyalására.³⁷⁷ Ezen felszólítás után azon kérdés támadt, vajon vagyon-e a szerzetes káplányoknak a kerületi gyűlésben vokok? Erre az Elnök nekik akkor, midőn káplányi hivatalban működnek, mint jelenleg vagyon egy Padén, azoknak vokot adadni kívánt, a többség azonban ezt nekik azon indokból tagadta meg, mert fegyelem tekintetében egyedül a rend főnökétől függenek, azonban mint hallgatók, ha akarnak, jelen lehetnek. Ismét felkére az Elnök lelkész társait a kiküldött 21 pontok tárgyalására. Erre azon határozat lön: hogy a papság reformot kíván, azon pontok pedig, melyeket a püspök tárgyalás végett kiküldött, nem kielégítő, s mivel attól lehet tartani, hogy ha azon pontok kerületileg tárgyaltnak a megyei zsinat pedig a nemzeti zsinat után fog tartatni, a konferenciára nem minden lelkésznek, s segédnek lévén meghívatva, rólunk nélkülünk fog határozatni, azon indítvány tétel: hogy azon pontok egyedül a nemzeti zsinat előtt tartandó megyei zsinatban vétessenek fel, s tárgyalassanak a papság többi kívánataival együtt, s így az ezekről való mostani értekezést feleslegesnek nyilvánítván, azt kívánták: hogy a kívánt 21 pontok jelenleg ne tárgyalassanak. Ezek után a gyűlés a többször említett 21 pontok tárgyalása nélkül eloszlott, s a lelkészek barátságos ebéd után híveikhez Isten hírével visszatértek.

Költ Padén augusztus hó 26-án 1848-dik esztendőben.

Láttam
Burghardt István
prépost, s ker. alesperes

Szerkesztette
Pásztor András
kerületi titoknak.

Eredeti tisztázata szám nélkül.

375 Bottyán János. *Schematismus Csan.* 1848. 55.

376 Bocsár nagyon közel fekszik Beodrához. Kovács István bocsári adminisztrátornak 150 forintos évi fizetést és szállást a Hertelendy család biztosított. *Protocollum Officii Dioecisani Csanadiensis de anno 1848.* Nr. 460.

377 Lonovics pontjait lásd a II.8. szám alatt.

II.13.

A Nagykikindai kerületnek 1848-ik évi augusztus 28-án Nagykikindán tartott rendkívüli gyűlésének jegyzőkönyve

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Horváth Mihály 1848:1563.)

1848-ik évi augusztus 11-éről 1412 szám alatt Temesvárt kelt püspöki körlevél következtében a f. évi aug. 28-án Nagykikindán a kerületi papság képviselők választása végett öszvegyűlvén, azon kérdés támadt: legyenek-e utasítással ellátva a képviselők? A többség ezt kívánván, utasításul adatott:

1-ör Hogy a képviselők a f. évi június 15-éről Temesvárt kelt több plébános és tanár által kiadott pontokat³⁷⁸ egész kiterjedésében pártolják, vagy ha senki nem is indítványozná, indítványozni kötelességüknek ismerjék, és tárgyalás alá vétetni követeljék; mitől ha egyszerűen minden indoklás nélkül elűttenének, a konferenciát azonnal odahagyják.

2-or Amennyiben Püspök Öexcellenciája nem elnökölne – Elnök kinevezési jog néki nem tulajdoníttatván –, az Elnököt és a jegyzőket – még az esetre is, ha Öexcellenciája elnökölne – a konferencia által választatni sűrgessék.

3-or A kerületnek csak két, legfeljebb három szavazata lévén, igazságtalannak találtatott: hogy a központi papságnak személyi szavazata legyen; minél fogva oda működjenek: hogy a káptalan, papnövelde előjárósága, a papnöveldei tanítókar, úgy szinte a liceumi tanítókar egy-egy képviselő választásra utasítrassék.

4-er Az elaggott papok számára a megyei papságtól összegyűlt tőkéről kimerítő számadást kérjenek.

5-ör Minthogy a kerületi Alesperest [!] csak kerületében képviseli a püspököt, de semmi esetben sem a középpontban, hol a megyéspüspök személyesen működik – a helyettes Alesperestek pedig a kerületben sem –, mind a rendszeréni, mind a helyettes Alesperestek Öexcellenciája általi összehívása jegyzőkönyvileg nem helyeseltetik.

Ezen határozatok után a kerületi lelkészek részéről Kovács István bocsári és Dobó Miklós csókai lelkészek, a segédlelkészek részéről pedig Orth József nagykikindai segédlelkész képviselőül választattak.

Kelt N. Kikindán, aug. hó 28-án 1848.

jelenti

Burghardt István
prépost, s ker. alesperes.

Eredeti tisztázat.

³⁷⁸ A Csanádi pontokat lásd a II.5. számú dokumentumként. TRKEL Kt. Horváth Mihály 1848:1143. (Nyomtatvány.)

II.14.

**A Torontáli közép-kerületben 1848-ik évben tartott
rendkívüli ülés jegyzőkönyve
Hely és dátum nélkül**

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Horváth Mihály
1848:1564.)

Mínekelőtte a véleményezésül körözött pontokra felelnénk, közös akarattal elhatároztuk, hogy a szeptember hó 13 és 14-re összehívott tanácskozásban nem mint ilyenben, hanem valódi megyei zsinatban, választott képviselőkön kívül, kik megjelenni tartoznak, mennyire csak lehet, mindnyájan egyenkint is megjelenendünk. A körözött pontokra pedig kikért véleményünk ím ez:

Az 1-re. Az egyház függetlensége és szabadsága kívánataink koronája, mely eloszlatván a kir. Helyt[artó]tanács, máris némiképp életbe lépett. A kultuszminiszterség is elhozza az üdvösséges arányegységet a többi konfessziókkal.³⁷⁹ Pápávali kapcsolataink szükségeli a placetum-ot,³⁸⁰ azért meghagyjuk a kormánynak e régi jogot.

A 2-ra. Eltöröltetvén a szerzetesek rendei, a világi klérus irányában a disciplina korszerűleg reformáltassék; különösen törültessék el a nőtlenség, reá elég ok van magában az összes akaratan, de úgy, hogy se nő, a nőtlen, sem ez annak ellenében semmi előnnyel ne bírjon; s.a.t.

A 3-ra. Úgy is már teszen a kereszténység egy nagy katolikus egyletet, emellett még egy másik kat. egylet nem létezhet; azután ne legyen ismét ok a meghasonlásra, dicsekvésre, „ego sum cephae est”.³⁸¹ A jó és olcsó könyveket kiadó társulatot, a kat. néplapot és egyházi lapot, majd pártolandjuk egyenként, de principiális³⁸² kötelezettséget nem akarunk, előre semmire sem kötelezzük magunkat, víjja ki minden lap a pártolást magának; úgy is rosszul jártunk már a pártot alkotó *Religio és Neveléssel*.

A 4-re. Az ünnepek, még maguk a templomünnepek is tétessenek át a következő vasárnapra, Szt. Istvánét kivéve; községi ünnep ne legyen. A böjt maradjon az, ami, evangéliumi tanács.

Az 5-re. Erről már rendelkezett a Trienti zsinat sess. 24 cap. 18 de Reform, hozzáadván, hogy egyszer letétetvén a concursualis próbatét, az többé ne ismételtessék. Történhessék pedig erre vizsgálat az iskolai éveket követő 3 év lefolyta után. A kérdések legyenek csupán gyakorlatiak, ezek rögtöni kidolgozása bizassék a teoló-

379 Utalás az 1848. évi XX. törvénycikkre a bevett felekezetek teljes viszonyosságáról.

380 Placetum regium (lat.): királyi tetsvényjog; a pápai megnyilatkozások kihirdetését az uralkodó, alkotmányos kormányzás esetén a kormány beleegyezésétől tette függővé.

381 „Én Péteré vagyok.” Cephas (köszikla – arámi), az idézet utalás 1Kor 3–4-re.

382 Principiális (lat.): elvi.

giai karra, rostálja a megyei kormány, aztán körözze. Egyszeri iurisdictionális próbát, mindenkorra érvényes.

A 6-ra felelünk a mellékelt 18 pontok 7-kével; legyen szokásos, önkéntes, tudományos vitatkozás, de nem kötelező occupatio.³⁸³

A 7-re. Rendeztessenek el, de célszerűen.

A 8-ra. Reformáltassanak, de úgy, hogy ördögről, rossz szellemekről többé említés ne tétessék. Valahára vége legyen minden exorcismusnak.³⁸⁴

A 9-re „Viele Bruderschaften, wenig Bruderliebe”, mond[ta] egy buzgó pap,³⁸⁵ és ismét, senkinek se legyen oka mondani: „Ego sum Cephae est.”

A 10-11 és 12. pont pártoltatik.

A 13-ra. Semmi, de semmi esetre; általában véve nem kell aszketizmus.

A 14-re. A zárdák kegyelmesen eltöröltetvén, úgy sincs már búcsú; máshol se legyen.

A kérő napok bízassanak az illető lelkesz tapasztalati okosságára.

A 15-re felelünk a mellékelt 18 pontok 17-vel.

A 16-ra felelünk a mellékelt 18 pontok 16-val.

A 17-re. Változtassák meg méltányosan. Egyébiránt ezen pontra a megyei zsinatban bővebb világosságot óhajtunk, hogy akaratunkat is tisztábban közölhessük.

A 18-ra. Minthogy a pártfogói gyökérelv kimondva nincs, a status vagy a földesúr-e még a pártfogó, részletekbe bocsátkozni nem lehet.

A 19. és 20. pontra felelünk a mellékelt 18 ponttal.

A 21-re. Maradjunk a boldogult el nem felejthető Kőszeghy Püspök úr 1803. évi nov. 12-én kelt rendelete mellett.

A véleményezésre püspökileg kibocsátott ezen pontokra nem azért felelünk részletekben, mintha bennök megtaláltuk volna óhajtásainknak összegét, hanem nyilvánosság korszakában, szeretjük nézeteinket nyíltan, őszintén kifejtve, s határozottan kimondani, szint ezt követelendő másoktól is, csak a kétségbeesett vagy ravasz ügy keres támaszt a hallgatag és alattomoságban. Egyébiránt, minthogy kíván-

383 Occupatio (lat.): elfoglaltság.

384 Exorcismus (lat.): ördögűzés.

385 Joseph Bauerschubert a Szűzanya példája kapcsán megjegyzi, hogy annak erkölceit és épületes életmódját nehezebb és fárasztósebb elfogadni, mint egy könyvből leírni a nevét, skapuláret hordani, és naponta néhány imádságot elmondani. Ezt követi az ominózus mondat: „Daher kommt es auch, daß es so viele Bruderschaften und so wenig Bruderliebe unter uns gibt.” („Ehhez jön még az is, hogy köztünk oly sok testvériség és oly kevés testvéri szeretet van.” Egy szójáról van szó: a „Bruderschaft” kifejezés ezúttal ’társulat, egyesület, szövetség’ jelentéstartalommal bír. A mondat lényege tehát: formailag, szervezeti, intézményesen létezik a felebaráti szeretet, de a valóságban, erkölcsi és egyéni szinten nem.) Bauerschubert, Joseph: *Kurze Volkspredigten zum Unterrichte und zur Erbauung auf alle Sonn- und Festtage des katholischen Kirchen-Jahres*. Bd. 2. Johann Andreas Kienreich, Gratz, 1807. 223.

ságainkat s reformi nézeteinket inkább rendszeresen és egészen kimerítve a mellékelt / 18 pontokban találjuk,³⁸⁶ azokat kézírásunkkal saját nézeteinknek ismerjük.

Láttam:

Veszelszky József
alesperes

A jegyzőkönyv mellett található a Csanádi pontok kézíratos példánya, amelyet minden lelkész ellátott kézjeggyel. Veszelszky József alesperes és törökbecsei plébános azzal a megjegyzéssel írta alá a pontokat, hogy „a nőtlenség és a bűnt eltörlését annyiban pártolja, mennyiben ez az Anyaszentegyházban a Hívek üdvét lényegesen eszközölő isteni institúciók gyakorlatát nem veszélyeztetné”.

II.15.

A Verseci kerület rendkívüli papi gyűlése

Sztamora, 1848. szeptember 4.

(Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár, Kt. Horváth Mihály
1848:1563.)

1848-ik évi szeptember hó 4-ik napjára rendszerinti alesperes, c. kanonok, Főtiszteendő Dániel Marcell úr által Sztamorára rendkívüli papi gyűlés lévén hirdetve, melyre tisztelt kanonok úr, mint rendes Elnök, azon oknál fogva, mivel Versec városa hadi állapotban lévén, néki onnét eltávozni sem tanácsos, sem kívánatos, az elnökséget helyettes alesperes, zichyházi plébánosra átruházta.³⁸⁷ Ugyanennek elnöksége alatt a sztamorai pap³⁸⁸ lakásán összejöttek következő lelkészek: Brunschuh Vencel dettai, Bertogna Cézár³⁸⁹ nagyszámi, az alulírt jegyző, Hatz Antal sztamorai, Tomassek József malenicfalvi, Kiml Alajos kudrici; segédlelkészek: Wittner Lajos dettai, Duschek Ödön verseci, Kovátsik Ezékiel szerzetes³⁹⁰ gattáji,³⁹¹ és Szabó Probus szerzetes dezsánfalvi, tanácskozándók, megyés Püspök Őnagyméltósága által folyó év június 20-án körözött 21 következő pontok felett.

1. A Katolika Egyház szabadságának s függetlenségének továbbá minden egyházi ájtatos és iskolai alapítványoknak, ideértve azokat is, melyek eddigelő a Helytartótanácsnál voltak, biztosítása, s ezeknek, valamint a katolikus iskolák ügyének is, legfelsőbb felügyelés mellett, egy világi, s egyházi katolikusokból álló bizottmány általi szabad kezelése.

386 A Csanádi pontokban.

387 Martinszky József zichyházi plébános.

388 Hatz Antal.

389 Az eredetiben: Bertogna Császár.

390 Ord. S. Franc. Prov. SS. Salvatoris.

391 Kovátsik Ezékiel Gattájon volt házi káplán (capellanus domesticus). Schematismus Csan. 1848. 43.

E pontra nézve a kerületi lelkészek, valamint köszönetet szavaznak a Magyar Egyház Főpásztorainak, azon gondoskodásukért, melynél fogva a kat. egyház függetlenségét szorgalmazzák, úgy Azokat tisztelettel kérik, fordítanak minden erejüket oda, hogy az egyház minden őt illető működéseiben, vallás és erkölcs tanításban, az e tanítás módja felőli intézkedés és örökösben, egyházi fegyelem rendezése és szilárd fenntartásában, cultus gyakorlatban és a pápávali közlekedésbeni tulajdonának kezelésében, minden bel- és külszerkezetére nézve, külhatalomtól ment és független legyen; meghagyatván és biztosítván néki a vallásbéli közoktatás valamint minden nevelők és közoktatók vallásos és erkölcsös viseletére felügyelés.

2. A világi és szerzetes klérus irányában az egyházi fegyelem korszerű szilárdítása.

E tekintetben a kerületi lelkészek mit sem óhajtanak inkább, minthogy az egyházi fegyelem mind a világi, mind a szerzetes klérus irányában akképp határozottadjon meg, hogy a hierarchikus fokozatnak egy tagja se – legyen az káplány vagy növendék – találkozzon ki innéntül az önkényes kormányzás ellen panaszt emelhessen, sőt inkább elismerje, hogy annak Üdvöztök szeretetteljes szelleme szerint vezéreltetik, mint hogy a közelébb tartandó zsinat határozzon, az azontúl minden évben tartandók pedig öröködjének, igen is kívánják.

3. A már létrejött katolikus egyletek és a jó és olcsó könyveket kiadó társulatnak végre a katolika néplapok pártolása s terjesztése, a klérus részére pedig egy egyházi lapnak biztosítása.

Örömmel üdvözlük e kerület lelkészei a jó katolikus könyveket, s azok kiadására és megszerzésére csekély tehetségök szerint szívesen ajánlkoznak, valamint magokat kötelezik, miszerint azokat, különösen pedig a katolika néplapot híveik közt is terjeszteni iparkodandának, kivált, ha ez utóbbi a plébániákon divatozó mindannyi nyelveken ki fog adódni.

4. A vásár- és ünnepnapok, úgy szinte az egyházi böjtök megtartása iránti intézkedés.

Az ünnep- és vásárnapok kellő megszentelésének eszközlésére hathatós polgári törvényeket óhajt e kerület, melyeknek a törvénysértő irányábani végrehajtása a polgári előjárókat felelet terhe alatt illesse. A böjtökre nézve, ha talán a 40 napi sz[ent]. böjtöt 14 napra devalválni, a szombati abstinenciális³⁹² napot eltöröltetni a nemzeti zsinat tanácsosnak vélendi, e kerület lelkészei e változáshoz hozzájárulnak.

5. Az egyházi csődöknek,³⁹³ lelkészi javadalomnyerés irányábani alkalmasb elrendezése, s életbe léptetése.

E kerület összpontosult véleménye következő: minden megüresült lelkészi javadalom hirdettségük jó eleve ki. Ha arra valamely javadalmas lelkész akármely oknál fogva folyamodik, arra különös figyelem fordíttassék, és minden próbatét vagy beiktatási ünnepély nélkül helyezzessék át; ha több ily nemű folyamodó volna, alkalmaztassék a

392 Abstinenciális (lat.): önmegtartóztató.

393 Egyházi állaspályázatoknak, vizsgáknak.

közülök érdemesebb. A segédlelkészre nézve határoztasson minden évben nyilvános, oly nemű próbatétre, melyen korszerű és kiválólag a lelkipásztorságban előforduló, s más előre a zsinat által meghatározandó tankérdések lennének vitatandók egy bizonyos nap, melyre csak oly segédek, kik már bizonyos üdeig p. o.³⁹⁴ három évig káplánkodtak, megjelenhetvén, és a próbát így egyszer kiállván, adandó alkalommal nyerhettenek javadalmat, melybe a beiktatás szükséges kellékül tekintendő, közönségesen a lelkészek alkalmazásánál az alattomoskodás és minden fondorkodás száműzettség, ellenben a szolgálati üdöre, erkölcsösségre, tudományosságra és egyéb jó tulajdonokra kellő méltánylat fordítottassék. Óhajtaná továbbá e kerület, miszerint a plébános és segéde közt határozódna meg mind a hivatalbéli, mind a házbéli viszony, különösen jelentődne ki, hogy valamint a plébános, úgy a segéd által kinyilatkoztatott szándéka következtében, anélkül, hogy ezt indokolni tartozna, helyeztessék által a káplány.

6. A teológiai kérdések, s egyházi sz. beszédek kidolgozása iránt fennálló megyei rendelet, amennyiben a célnak voltaképpen nem felelne meg, miképp lenne pótlendő?

A szorgalmatos papnak tudománya bővítésére és kimutatására a 3-ik pontban érintett társulatokbani csatlakozhatása által úgyis elegendő tér nyitvatván az eddig feladott kérdések kidolgozásától, és sz. beszédek készítésétől, a lelkészek magokat felmenthetendőknek vélik; nem akarván egyébiránt ellenzni, miszerint ki-ki szabad akarata szerint az ilyenmű egyébiránt dicséretes dolgozatokat ezentúl is folytathassa.

7. A délutáni isteni tisztelet célszerű elrendezése, egyszersmind városokban a cselédek s dolgozó néposztálynak délutáni tanítása vásár- és ünnepnapokon.

Erre vonatkozólag a lelkészek kívánják, miszerint a polgári hatóság által rendelés tétessék, hogy ünnep- és vásánapokon télen délutáni három, nyáron 4 óra előtt nyilvános kocsmabeli összejövetel vagy más táncvigalom ne történjék, a délután tartani szokott keresztényi tanításra pedig mind a két nembeli ifjúság a lelkész ellenőrködése mellett pontosan eljárni köteleztessék; a lelkészeknek az ilyenmű tanítások megtartása zsinat által köteleességgé tétetvén.³⁹⁵

8. A Római és eddig használatban lévő más rituálék nyomán egy új s valamennyi megyébe behozandó oly rituálénak kiállítása, melyben a szentségek és szertartások kiszolgáltatásával a zsolnárok, evangéliumok, és egyes imádságok a hívek épületére anyanyelvén lennének olvasandók, némely alkalmas oktatások formulái mellett.

Egy közös és célszerűbb rituálénak kidolgozását a zsinat teendői közé sorolja a kerület.

9. Áhítatos társulatok behozatala a nép buzgalmának ébresztése és ápolása végett.

Illyes társulatok által nem vélnek a lelkészek a népben az ájtatosság eránt nagyobb buzgalmat ébreszthetni.

394 P. o.: példának okáért.

395 Hasonló gondolatok fogalmazódtak meg a polgári hatóságokkal kapcsolatban az erdélyi szinóduson, illetve az azt előkészítő tanácskozásokon is. Tamási 2013. 101–102.

10. A gyermekek első áldozásánál a külföldön szokásban lévő ünnepies szertartás behozatala.

Ezt igen célszerűnek vélvén a lelkészek, örömmel fogják teljesíteni.

11. Az év végnapján tartandó délutáni isteni tisztelet elrendezése.

Ezt a fennálló megyei rendeletek által célirányosan már elrendezettnek találják a lelkészek.

12. A nép áhítatosságának emelésére egy a pápáért, királyért, világi s egyházi felsőbbségért egyház, haza, s népért s.a.t. a lelkész által, sz. mise előtt vagy után az oltártól vagy szószékből olvasandó imádság behozatala.

Igen helyeslik; azon felül óhajtják, miszerint a már egyes helyeken ünnep és vasárnapokon a nagymise előtt szokásban lévő sz. olvasó imádsága közösen hozatódna bé.

13. Miként lehetne a klérusra nézve behozni az oly üdvös hatású magán és közönséges lelkigyakorlatokat?

A megyebeli püspök úr buzgalmától elvárják e kerületi lelkészek, hogy a német egyházban divatozó és egy-két magyar megyében példás ájtatossággal gyakorlatba vert lelki gyakorlatok behozatalát megkésértse, az azokbani részvétet, minden egyes egyházi tagnak buzgóságára hagyván, minden kényszerítő határozat nélkül.

14. A búcsúknál olykor előfordulni szokott visszaélések elhárítása.

E pontra nézve a kerület tagok nézetei két részre oszolvák; némelyek az elnökkel, a szent helyekrei búcsú menetekre magyarázták e pontot, a többiek itt minden egyes egyháznak búcsú napját, vagyis templomszentelési ünnepét értették.

Az elsőre, az összes kerület úgy vélekedik, hogy miután a fennálló felsőbb rendeleteknél fogva, a búcsú menetek távolabb helyekre némileg tiltva lennének, illyesek csak a hívek privát buzgóságuk által gyakoroltatnak, a lelkészek majd csak *nem* minden befolyásuk nélkül, s mivel a tapasztalás mutatja, hogy mind e mellett alig múlik el év, melyben a hívek közül olykor számosabban is Radnára, Verschetzre, Csiklovára s más helyekre zarándokolnak; nem vélik tanácsosnak az ily ájtatosságokat e mostani közömbös állapotban fenntartani még kevesebbet megszüntetni; sőt tanácsosabbnak tartanak, ha a lelkészek azokat, kik Isten előtt tett fogadásuk béváltásául ily menetekben részt venni kívánnak, a szószékről nyilvánosan az ily nemű ájtatosságok célja, sike-re és mi módoni gyakorlatáról felvilágosítva, a netalán előfordulható visszaélések megszüntetésére figyelmeztetné, megengedvén nékik a sz. feszület elővételét, és mind elementekkor, mind visszatértekkor a harangok meghúzását.

A helybéli búcsú napokon előfordulni szokott kihágások onnan származván, hogy a vidékből összesereglett vendégek a túlzásig szoktak lakomázni, célszerűnek ítélik a lelkészek, ha a polgári hatóság által a templom ünnepnapján a lakomázások megszüntetnének.³⁹⁶

396 Ezzel a pontra kapcsolatban sokféle javaslat született. A Váci egyházmegyéhez tartozó tápiósági plébános, Egry Antal szerint a templombúcsúkat az egész országban egy napon kellene tartani.

15. A lelkészek és segédjeik congruája mily összegben lenne jövőre megállapítandó?

E kerület lelkészei óhajtanák, miszerint a fizetések egyszerűsítettnek úgy, hogy fizetésök egyforma volna, fennmaradván a nagyobb vagy kisebb fáradság után esendő kevesebb vagy több stoláris jövedelem;³⁹⁷ és e tekintetben a mostani kincstári állomásokon létező pénz- és természetvénybeli fizetést óhajtanák közösen béhozni; ha pedig e tárgyban változásnak történni szükséges, miután tisztelt Főpapjaink magok ajánlkoztak az alsó rendű papság felsegélésére jóságaiktól megválni, a jövődöbeli lelkészek fizetésébe azon arányt kívánnák alkalmazni, hogy a püspöki díjhoz képest egy nyolcad a lelkész és egy tizenhatod rész a segédlelkésznek lenne congruája, megmaradván ismét a stoláris jövedelem a lelkész számára.

16. Az elaggott egyháziak jobb ellátása iránti intézkedés.

Megyénkben létezvén tulajdon nyugintézetünk, annak állapotát egy megyei bizottmánynak megvizsgálás végett előterjesztetni óhajtanánk.

Ennek nevelésére köteleznénk magunkat, ha az előbbi pontban kívánt fizetésbeli mennyiségben részesülendünk, minden száztól évenként két percenttel járulni.

Annak megbírálását, ki legyen nyugdíjra érdemes, egy állandó választmányra bízni, egyszersmint elhatározni kívánnánk, hogy az elaggott pap vagy a megyei intézetből vagy pedig azon váratlan esetben, ha a megyebeli lelkészség mostani fizetésében csorbát szenvedni kénytelenítve az intézet nevelésére nem járulhatna, a közállomány által évi 600 pengő forintokkal nyugdíjaztassék.

17. A párbérnek készpénz vagy természetvényekbeni á[l]talános s egyszersmint méltányos megváltása.³⁹⁸

E kerületben párbér nem létezvén, a lelkészek e tekintetben mit sem véleményezhetnek.

18. A patronátussal járó terheknek s jognak miképp, s kik általi viselése, s illetőleg gyakorlata.

Az ötödik pontban kijelentett javadalomhoz juttatási móddal a patronátusi praesentationális jogot összeegyeztethetni a kerületi lelkészek nem bírván, azt megszüntetendőnek vélik. A terhek ki általi viselésére nézve; azt a lelkészek inkább a közálladalomra, mint sem a községekre vagy földes uraságokra kívánnák háríttatni.

19. Az ürességben lévő püspöki székek betöltése.

A lelkészek nézetei abba összpontosultak, hogy a püspök kinevezési joga az Apostoli Királyt, a megyei papság előterjesztése mellett illesse.

20. Az alesperesek kinevezésének módja.

Minden kerület válassza Esperesét szabadon, ki azonban hivatalából csak pör útján mozdíttathasson el, de amidőn az Esperes hivataláról önként lemond, eme le-

MNL OL H 54 3. d. 1848:17.

397 Lásd az 56. oldal 206. jegyzetét.

398 Párbér: az egyházi adó egyik fajtája, a házaspároktól a plébánosnak fizetett járandóság.

köszönése, minden további tárgyalás nélkül legyen elfogadandó. Óhajtanók egyzersmint, hogy az esperest urak [!] az eddigi divatozott distinctivum signumot,³⁹⁹ a veres övet mellőznék, és ahelyett iparkodnának kerületbéli paptársaik bizalmuk és szeretetükkel övedzeni.

21. A plébániák „instrictus fundusa” iránti célszerűbb intézkedés.

A divatozó és megyei rendelet által kiszabott házi bútortzat, konyha és asztalbéli eszközök helyett célirányosabbnak vélnék a kerületi lelkészek oly készpénzbeli öszvegre határozni, melyet mind az átadó könnyen leolvashatná, mind az átvevő a legszükségesebbek beszerzésére fordíthatna, p. o. 40 vagy 50 pengő forintot; különös figyelmet igényelvén az esperestől, arra fordítandót, hogy a plébániák könyvtárai minden változási esetekben épségükben megmaradjanak.

Ezek bevégeztével az alólírt Jegyző által felolvastatván múlt hó 11-én költ egyes megyei körlevél, annak fonalán az egybegyűlt lelkészek a közelgető megyei zsinati tanácskozmányra körükből képviselőül megválasztották Botka Pál királyhegyi lelkészt és az alólírt Jegyzőt, a segédlelkészek pedig részükről Duschek Ödön verseci segédet jelölték ki.

Miknek megtörténtével a jelen tanácskozmány alatt kifejtett minden egyes egyéni nézetek eránt mutatott türelmeket, egymás eránti egyházi férfiakat illető méltánylatokat, és mindenkinek az egyes pontokra tehetségök és belátásuk szerénti tett [!] szelíd modorú nyilatkozatokat együtt ülő paptársainak nagyra becsülve megköszönte, és e tanácskozmányi ülést bevégezettnek jelentette fent tisztelt Elnök; azonban az együtt ülő lelkészek óhajtották, egy „több lelkészek és tanárok” által aláírt és nyomtatásban szétküldözött reformi programot,⁴⁰⁰ ha az netalán a zsinati tanácskozmányban tárgyalás alá jövendene – kivéve azon pontokat, melyek a fentebb érintett püspöki 21 pontokban már bennfoglaltatnak – küldöttjeik által pártoltatni; mire az Elnök őszintén kijelentette, hogy ő köztanácskozásba privát nézeteket, s egyáltalában semmi olyast, mi nem a megyei kormánynak kifolyása bévenni, sem tisztének nem tart, sem nem akar; és az ülést eloszlatta.

Kelt Sztamorán, mint fentebb.

Látta:

Martinszky József

helyett. alesperes, zichyházi plébános

mint helyettesített elnök.

Szerkesztve Csintalan Károly
jegyző által.

Az irat mellől hiányzik Martinszky József kísézőlevele, amellyel felterjesztette a jegyzőkönyvet.

399 Distinctivum signum (lat.): megkülönböztető jegy.

400 Azaz a Csárdai pontokat.

III.

Az 1995. évi szeged-csanádi szinódus

III.1.

V. A.: Hozzászólás a keresztszülő-bérmaszülő kérdéshez a készülő egyházmegyei zsinat szempontjából

Szeged, 1993. február

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 1. d. 1. Kereszttség, bérmálás)

Első megjegyzésem, hogy a hívek többségének egészen más szempontjai vannak a kereszt- és bérmaszülők kiválasztásában, mint az Egyháznak. Rokonság, udvariaság, anyagiak stb.

Második megjegyzésem: annak idején boldogult Hamvas István plébános szólt föl egyik korona alkalmából és helytelenítette azt a „klerikális” magatartást, amely a hívek fölött áll, föltételeket szab, adminisztrál és elidegenít.

Persze ismerjük a másik végletet is: minden követelmény nélkül, olcsón kiárítani az értékeinket. Megkeresztelünk akárkit, keresztszülő lehet akárki.

Most nem beszélek az egyszerű, problémátlan esetekről, hanem azokról, amelyekben a keresztelendő/bérmálandó hozzátartozóinak olyan kívánságaik vannak, amelyeket nem lehet minden további nélkül teljesítenünk.

Álláspontom: az okos, főleg szeretetteljes kompromisszum. Ez utóbbi szót szeretném mindjárt helyesen értelmezni. A kompromisszum lehet elvtelen megalkuvás. De jelentheti ez a szó azt a magatartást is, amely becsületesen keresi az itt és most lehetséges legjobb megoldást. Olyan megoldást és magatartást, amely után még akkor is, ha adott esetben negatív választ vagyunk kénytelenek adni, a jelentkezők ne azzal a keserű szájjal hagyják ott a plébániát, hogy ide se tesszük be többé a lábunkat. Vagy: akkor megyünk a református paphoz.

Ajánlják, hogy alkalomadtán halasszuk későbbre a keresztelést. De: „már meg van beszélve, hogy a távol lakó keresztszülők ekkor tudnak jönni.” És elsorolhatnánk akárhány okot, amelynek alapján kész helyzet elé állítanak minket. Hogy a jövőre vonatkozó ígéreteknek milyen kevés hitelt lehet adni, azt mindnyájunk tapasztalta. Viszont azt se[m] lehet mondani, hogy soha senki se tartja meg.

Ilyen esetekben nekünk szóló feladatokat kell látnunk. Talán ehhez a családhoz el kellene látogatni, kapcsolatot tartani. (Persze, ha volna elég időnk...!)

Megemlítem egyik esetemet. Egyik szigorúbb plébános talán nem a legbarátságosabb hangon fogadta a jelentkezőket. Különben ténylegesen igaza is volt. Eljöttek hozzám. Nekem barátságosabb szavakkal sikerült elérnem, hogy két érdekelt aszszony hónapokon át eljárt hozzám rendszeres előkészítésre, és lett az ügyből házasságrendezés, keresztelés, felnőtt elsőáldozás. Nem mondom, hogy ez a család most már tökéletes keresztény, de nem is ellenséges.

Persze ahány eset, annyiféle. Találkozunk kifejezett rosszhiszeműséggel is. Próbáljuk megtalálni a kiskapukat. Pl. keresztszülő helyett „keresztelési tanú”.⁴⁰¹

Jó lenne a témáról akkor beszélni, amikor még éppen nem aktuálisak. Például: jövőre lesz bérmlás a templomunkban – ki lehet bérmaszülő. Sajnos valószínűleg nem azok fogják meghallgatni ezeket a beszédeinket, akiknek szólnak.

Amikor megjelent a most is használt keresztelési szertartáskönyv, a keresztelés folyamán szereplő kérdés-feleleteket legépeltettem, rövid előszóval műanyag borítóba foglaltam és a keresztelési megbeszélés után odaadom a szülőknek és a keresztszülőknek: olvassák el és hozzák vissza a keresztelésre, akkor tartsák a kezükben és simán fognak részt venni a szertartásban. Szeretném mindegyiküknek odaadni a keresztelésről szóló kis OLI-jegyzetet⁴⁰² vagy a Csépany-féle füzetet,⁴⁰³ persze minél több szöveget kapnak, annál kisebb a valószínűsége, hogy el is fogják olvasni. De talán kissé kevésbé készületlenül jönnek majd a keresztelésre.

Még egy megjegyzés: ha tőlem függne, szeretném ajánlani, hogy ne legyen nagyon nagy korkülönbség a megkeresztelt és a keresztszülő, illetve bérmaszülő közt. Alakulhasson ki köztük lelki jó barátság.

Gépiratról készült fénymásolat s. k. aláírással.

III.2.

Dr. Sz. I. levele Gyulay Endre püspökhöz

Szeged, 1994. december 1.

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 1. d. 2. Eucharistia)

Azok a hívő keresztények, akiknek az egyházzal és más hívő kereszténnyel való kapcsolata kizárólag az ünnepnapokon történő misehallgatásban, a szentmiséken együtt imádkozásban nyilvánul meg, a kisugárzó szeretet összetartó erejével egymáshoz és az egyházhoz közelebb hozhatók lennének.

Azt gondolom, hogy a hívők többségét átható főparancs, a szeretet parancsának ébren tartása figyelmes lépéseken keresztül fokozható.

A szeretet jelenlétére – annak megnyilvánulásával – folyamatosan emlékeztetni kell a hívő keresztényt is.

401 A szinódus rendelkezése szerint: „ha semmi körülmények között nem találunk alkalmas keresztszülőket, akkor a keresztség kiszolgáltatható úgy, hogy csak keresztelési tanú van.” *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 028.

402 OLI: Országos Lelkipásztori Intézet.

403 Csépany-féle füzet: Csépany László: *Az újjászületés szentsége. Keresztelési előkészítő oktatás.* Ecclesia, Budapest, 1987².

Ezért javasolom, hogy néhány templomnál – mintegy kísérletként – a templomajtóban szeretetteljes, kedves papok, apácák, esetleg laikus, de ruháikkal megkülönböztetett testvérek köszöntsék a misére érkezőket, illetve a misére érkezőt. A mise végeztével pedig jókívánságaikkal – az újratalálkozás reményében – szólítsák meg a csoportban vagy az egyenként távozót.

Kérem a zsinat előkészítési munkánál fenti javaslatom figyelembevételét.

Eredeti gépirat s. k. aláírással.

III.3.

P. F. levele Gyulay Endre püspökhöz

Elek, 1992. március 9.

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9.

Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 1. d. 4. Egyházi rend. 1992:33.)

Főtisztelendő Püspök Atya!

A II. Vatikáni Zsinat korfordulót hozott az Egyház életében. A kelet-európai változásokat követő rendkívüli Püspöki Szinódus⁴⁰⁴ Európa újraevangelizálásának mérőköve. Az ezekben működő megújító Lélek érezhető a Szeged-Csanádi Egyházmegye részére kezdeményezett zsinat gondolatában. Úgy érzem, az ebben való hitet kell felindítani először is – mert embernek ez lehetetlen... de nem Istennek – általunk.

A helyzetkép ugyanis alig hagy lehetőséget emberi reményekre. Mivel az élet minden területét felölelő megújulásra van szükség, egy stratégia kidolgozása elengedhetetlen. Szilárd pontokat kell teremteni, illetve felkutatni azt a kevés meglévót – papok és hívek körében egyaránt, akikre, mint sziklára építkezést kezdhünk. (Mint az Erzsébet híd tartó görgői, amelyek a maguk kicsinységében is óriási terhet, az egész híd testét képesek fenntartani.)

A papság egésze jelen pillanatban nem tekinthető ilyen szilárd pontnak. Jórészt előregedett, az évtizedes szélmalomharcba belefáradt, elmagányosodott végvári harcok, akik csodálatra méltó hősiességgel kitartottak az új időkig, de jelenleg görcsös erőfeszítésnél többre nem képesek. Lelkileg-pszichikailag kimerültek, a megváltozott körülmények kínálta ezernyi lehetőséggel élni, a kihívások pergőtüzével szembenézni egy regenerálódási idő és lehetőség nélkül nem tudnak.

404 Püspöki szinódus (synodus episcoporum): a II. vatikáni zsinar óta az egyik legfontosabb egyházi szerv, feladata a pápa és a püspökök közötti kapcsolat ápolása, konzultálás, tanácsadás. Az első püspöki szinódust 1967-ben tartották. 1990-ben a papképzés volt a püspöki szinódus témája.

Nagy hiba volna azonban leírni őket. Mert ha sebekkel is, de kitartottak. De azért is, mert az utánpótlás megteremtésének a jelenleg adott feltételei ők – közvetve. (Jelenleg inkább csodabogarak, mint vonzó hivatásbresztők.)

Amint a zsinat megfogalmazza: a mai élet kihívásainak egyetlen pap sem képes magányosan eleget tenni, el kell indulnia a *vita communis*nak⁴⁰⁵ ahhoz, hogy komoly erjedés induljon meg. Ahol pedig ez nem lehetséges (lehet, hogy sok ilyen esettel kell számolni egyenlőre), ott pedig (ugyancsak a zsinat) a rendszeres és gyakori együttlét az élet minden szintjét érintve. [!]

Papjaink többnyire nem alkalmasak és aligha igénylik a *vita communis*? Ezt nem lehet parancsszóra megvalósítani. Vannak azonban olyanok, akik készek arra, hogy ezt megkezdjék. Ezeknek kell a lehetőséget megteremteni és a kezdeti nehézségek leküzdésére a szükséges támogatást biztosítani. A *vita communis* igazi otthonná válása nem csak annak a néhány résztvevőnek a kegyelmi kincse lesz, hanem ott hon egyre inkább sok más alkalmilag odalátogató pap számára – *minta és bátorítás* a papság nagy egészének az egyházmegye határain belül és azon túl.

Téves dolog volna azonban a pasztorációs mérce alapján értékelni eme közösségeknek a létjogosultságát. Részint azért, mert a paptestvéri szeretet valóságos, megélt léte nélkül csak látszateredményeket produkál pasztorációnk, részint azért, mert a papi közösség olyan termékeny fa (pasztorációs szinten is), amely hosszabb távon termi gyümölcsöt, de maradandó gyümölcsöt. Tehát lelkipasztorilag is megéri, csak hosszabb távon kell kalkulálni, nem az azonnali látszatok szintjén.

Mindazonáltal – hogy sok értetlenséget, felesleges támadást elkerüljünk, a *vita communis* elkezdését olyanformán is meg lehet szervezni, hogy azonos létszám látta el adott plébániákon szolgálatot.

Nilván sok konkrétum végiggondolása, dialogizálása szükséges mindehhez, de most nem is cél minden ellenvetésre választ adni...

2. A *vita communis* papjai esetleg konkrét küldetést is kaphatnának egy „egyházmegyei spirituális” szerep betöltésére „személye válogatja”, esetleg hivatalos megbízatás nélkül a szétszórt papokkal való törődés egy valóságos és a papoktól elfogadott, értékelt szinten történne.⁴⁰⁶

3. A szétszórtan élő papság segítésére nagyon szép lenne, ha központilag sikerülne szakfeladatokban rendelkezésre állni. Renoválási, adóügyi, SZTK-ügyi, temetőügyi stb. szakértők bevonására gondolok. Ezek alkalmazása anyagilag igen komoly terhet jelentene, de annyi pénz és anyagi érték elvész a hozzáértés és időhiány (papok részéről) miatt, ami bőségesen fedezhetné a szakértők díjazását.

Talán komolyabb ellenvetés az, hogy önzetlen és egyházért élő szakértőket, munkásokat sikerüljön alkalmazni. Ezen a területen is meg kell keresni, illetve ki kell nevelni „a szilárd pontokat”, akikre ugyanis valóban lehet építeni.

405 *Vita communis* (lat.): mindennapi élet, itt: közösségi élet.

406 Első pont nincs a kéziratban.

4. Igen sok kiadást jelent a biztosítások különféle fajtáinak terhe. Köztudott, hogy a biztosítótársaságok a legéletképebb vállalkozások. Célszerűnek tartanám (itt is nagyon átgondoltan) az egyházmegye számára később országosan is saját biztosítótársaság létrehozását. Indulótőke hiányában esetleg nyugati országokkal kapcsolatot keresve.

Minden elmondott gondolatom mögött az a koncepció áll, hogy nem arra kell törekednünk, hogy minden elvárásnak eleget tudjunk tenni, hanem sokkal inkább: amit csinálunk, arra mindenki építhessen. Ez szégyenletesen kevés először? Ha a kicsiben hűek leszünk, sokat bíznak ránk.

Eredeti gépirat s. k. aláírással.

III.4.

Sz. P.: A házasság

Hely és dátum nélkül

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények.

Egyházmegyei zsinat 1995. 1. d. 5. Házasság)

A házasság szentsége, jelentősége, szerepe az egyén és a társadalom egésze számára is nagy változáson esett át az elmúlt évtizedek alatt. Különböző hatalmi, politikai, ideológiai stb. áramlatok sodorták abba a helyzetbe, ahol most van.

A saját emlékeim alapján természetesen csak részleteiben ismertem meg azokat a törekvéseket, amelyek megpróbálták a szülői tekintélyt lefokozni, a család fontosságát csökkenteni, annak bizonyos funkcióit állami intézményekkel helyettesíteni. A mikrovilág belső erejét, melegét megtörni, kihűteni.

Eleinte a szekularizáció nyomán a tízparancsot felváltotta az úttörők 10 pontja, kisdobosok 5 pontja, mondván, hogy az ifjúság minden rétegét az iskolai nevelés alkalmával meg kellett a vallástól szabadítani, helyette a mozgalom nyújtotta ki csápjait és kebelezte be a felnövő generációkat.⁴⁰⁷ Eszközökben nem válogattak, odáig mentek el, hogy nyíltan bátorították a gyerekeket a szüleik ellen való fordulásra, akik nem tudtak vagy nem akartak a kizárólagosságra törekvő eszmerendszerrel megbarátkozni. A gazdaság átalakulása, a nők munkába állítása elsősorban azt a célt szolgálta, hogy a férfiak hadviselése esetén a nők pótolják a kiesett munkaerőt. A gyerekek nevelését a családtól távol, bölcsődékben, napközi otthonos óvodákban, iskolákban oldották meg, így a nők, asszonyok „elnyerték” az egyenjogúságot, a marxista-leninista tanok pedig a kisdobosok mindennapi kenyerévé válhattak. Ha akadt néhány család, ahol tisztelték a tradíciókat, ragaszkodtak a valláshoz, azok

⁴⁰⁷ A kisdobosoknak 6, az úttörőknek 12 pontja volt.

voltak a „klerikális reakciók”, akiket különösen sújtottak a hátrányok. Olykor a nullára csökkentette a továbbtanulási esélyeit a fiataloknak ez a megbélyegzés, ha egyszer a káderlapjára rákerült. A családi kötelékek erősen lazultak, az erkölcsök romlottak, mindennapivá váltak a kollegiális kapcsolatok mentén szövődő barátságok, brigádbulik, szexpartik, szerelmi háromszögek. Voltak olyanok, akik ezt nem helyeselték. Újságok, rádióműsorok rendületlenül védelmükbe vették a házasságtörőket, azokat, akik házasságon kívül leányként gyermeket szültek, és azokat, akik fiatalkorúan akár rendelkezni akartak a saját testükkel. Joga volt a gyerekeknek a szülővel, a férjnek a feleséggel, a feleségnek a férjével szembefordulnia, ha a saját életét akarta élni. Aki másképp gondolta, azt prűdnek, álszentnek, olykor társadalomellenesnek titulálták, és képtelennek a modern gondolkodásra.

Az évtizedeken keresztül tartó aknamunka megtermette a maga gyümölcseit, mindannyian tudjuk. Ez a leírás mindössze vázlatos vázlata, vagy még az sem a közzelműltnek, de a kiegészítést bárki el tudja végezni a saját tapasztalata alapján, és akkor az egyház belső lepusztulásáról még nem is beszéltünk. Van-e szükség a vizsgálatra? Ahhoz, hogy meg tudjuk határozni céljainkat, feladatainkat, azt, hogy merre induljunk el, ahhoz tudni kell egyrészt, hogy hol vagyunk, másrészt azt, hogy hová akarunk eljutni, ha ez a két pont világos, akkor a két pontot összekötő vonalat kell meghúzni, lehetőség szerint a legrövidebbet.

Hol vagyunk most? Hála Istennek, még mindig van igény arra, hogy az emberi kapcsolatok legszebbike, a házasság az oltár előtt tett szent esküvel is megerősítést kapjon. Azt is tudjuk, hogy ez az igény néha nem is az ifjú párban keletkezik, hanem a felmenő hozzátartozóikban. Itt rögtön találkozunk az anyósprobléma egyik vetületével. Tisztában vannak-e azzal, hogy túlmennek, de legalábbis a határára jutottak önmaguk és mások személyiség jogainak, ezt fontos volna időben világossá tenni számukra. Még akkor is, ha a jó szándék vezetni valamennyit, hiba erőltetni, rábeszélni a gyermekeiket olyan lépésre, ami ugyan magasztos és szent, de hiányzik a „fedezet”. Szerintem el kell érni, hogy az oltár elé járulni szándékozók ne legyenek azonnal eskethető, kapjanak időt arra, hogy megismerjék annak minden előnyét és hátrányát. Kellő felkészülés után aztán, az ő ismételt kérésükre ki lehetne szolgálni számukra [!] a házasság szentségét.⁴⁰⁸

A fiatalok zöme nem részesült hitoktatásban, sőt Istenről is alig tudnak valamit, sokszor még azt sem, hogy bűn őt káromolni. Erről könnyen meggyőződhet az, aki megpróbál velük együtt imádkozni, ezért én feleslegesnek tartom a különböző dokumentumok bekérését, legyen elég az őszinte beszéd. Ha látszik a készség bennük arra, hogy az egyházhoz akarnak tartozni, akkor tárt karokkal kell őket fogadni. Ne az első, hanem az utolsó legyen az egyházi adósság törlesztése, az anyagi támogatás emlegetése.

408 A házasság szentségét nem a katolikus pap szolgáltatja ki.

Amint fontos lesz a hit és az emberekben kellően megerősödik, maguktól, kérés nélkül is fognak áldozni szent egyházunkért. Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy bárkit bíráljunk, elítéljünk, elutasítsunk. Itt meg kell mondani, hogy sajnos az egyházat teljesen felkészületlenül érik azok a problémák, amik rázúdulnak. Néha még az alkalmas személynek is híján van, ha konkrét kéréssel tér valaki be, mondjuk az utcáról.

El kell mondani azt is, hogy nagyon sok egyháziilag érvényes házasság bomlik fel, és az érintettek nem kapják meg a várt segítséget, aminek oka az, hogy az egyház magánügynek tekinti a válást. Nem ért vele egyet, minthogy nem is teheti, de azt sem ismeri el, hogy ennek a szörnyű botránynak 50%-ban saját maga is részese. Mert egy dolog az egyházi esküvő és egy másik dolog az abban közreműködők felelőssége. Ki ne tudna olyan esetekről, hogy az eskető pap meg volt győződve arról, hogy szó sincs a feltételek meglétéről – ú. m. szeretet, odaadás, egymás kölcsönös tisztelete, Isten szeretete, tisztelete, hiten alapuló önfeláldozás, türelem, megértés –, mégis ol-tár elé engedte az ifjú párt. Arra is van példa, hogy maga a pap állapította meg, mi-szerint nem lesz jó az a bizonyos házasság, az örök igen mégis elhangzott.

Mi lehetne a megoldás?

Például az, hogy a házasság szentségének kiszolgáltatását meg kell tagadni minden esetben, amikor felmerül a kétség a kapcsolat komoly voltát illetően, vagy egyéb jelek utalnak arra, hogy csak reprezentatív célokat szolgál. De – gondolom én – az ilyen házasságot meg lehetne áldani, és egy következő fázisban kerülhetne sor a házasság szentségének tényleges adására.⁴⁰⁹

A kettő között annyi idő telhetne el, amennyi elég a „felzárkózásra”, vagyis tud-ják vállalni az örök időkig tartó elválaszthatatlan köteleket. Még akkor is így kellene eljárni, ha már útban van a gyermek. Ennek módját, gyakorlatát ki kellene dolgozni hozzáértők pl. egyházjogászok és elvált keresztények bevonásával. Azokat a fiatal házasokat, akik kitartanak szándékuk mellett, be lehetne vonni az egyház életébe. Mondjuk a „Fiatal házások klubja” létrehozásával, ahol az évfordulók megünneplé-sére is sor kerülhetne, és meghitt kapcsolat alakulhatna ki házások-pap, házások-házások között. Ezek a találkozások alkalmasak lennének arra is, hogy az új életfor-ma gondjait is megbeszéljék pl.: pénzügyi kérdések, függőség mértéke, szabadság határai, korlátai, anyós-probléma, unokakisajátítás, szerepek és szerepcserék, kiben bízunk és kiben ne, hogyan lehet megőrizni a „természet nászajándékát” stb.

Sajnos ezek a témák időt és hozzáértést kívánnak, de érdemes mindkettőt ráál-dozni, mert ettől is függ, hogy megismerkedjünk Istennel, a „házasságszerzővel”.

Számítógéppel készült irat s. k. aláírással.

409 Ez a javaslat nehezen kivitelezhető, hiszen a házasságot a felek törvényesen kinyilvánított bele-egyezése hozza létre. Katolikusok esetében ez mindig szentségi házasság.

III.5.

M. E.: [Hozzászólás az ifjúságpasztoráció kérdéséhez]

Mezőberény, 1992. március 3.

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények.
Egyházmegyei zsinat 1995. 1. d. 7. Ifjúságpasztoráció, felnőttoktatás,
hivatásgondozás)

Külön probléma a cigánykérdés. Plébániámon 1200 magyar katolikus mellett 800 a cigány. Hamarosan megfordulhat az arány, és ők lesznek többségben. A keresztségen és temetésen kívül nem hajlandók semmi más egyházi szolgáltatásra. Van Isten-hitük és babonás vallásosságuk. Próbáltam kijárni hozzájuk misézni, nem értem el eredményt.

A keresztségi oktatásra eljárnak. Meg is ígérnek mindent, de semmit sem teljesítenek. A temetésre felvonul az egész cigányság. Ilyenkor igyek[er]nék szentbeszéd-del kapcsolatba kerülni velük, de nem mondhatom, hogy valami eredményt értem volna el.

Gyermekeik jó része a kisegítő iskolába jár. Ott kell a legelemibb imádságokat is megtanítani. Figyelmüket nem könnyű lekötni. Az elbeszéléseket és a verseket szeretik. Meggyőződésem, hogy egészen különlegesen kellene nekik a hitoktatást is végezni, és szerepet adni a liturgikus cselekményekben.

Igen fontosnak és hasznosnak tartom a Békéscsabán működő lelkipásztor-kisegítő és hitoktató-képző tanfolyamot. Úgy gondolom, ennek nivóját fejleszteni az egész egyházmegye érdeke.

A történelmi vallások (református és evangélikus) lelkészeivel való kapcsolatainkat tovább építeni szintén szükségesnek tartom. De semmiképpen sem a szektákkal való kapcsolatot.

Eredeti gépirat s. k. aláírással.

III.6.

F. K.: Javaslat az egyházmegyei zsinatra

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények.

Egyházmegyei zsinat 1995. 1. d. 12. Anyagi ügyek)

Makó, 1992. március 9.

Javasolom, hogy az egyházi gazdasági munkákat szakemberek beállításával ellenőrizték, rendszeresen. A bevételek és kiadások pontos bizonylatolását az Egyházmegyében alkalmazott egy ún. belsőellenőr is elvégezhetné, évente legalább egyszer plébá-

niánként, lelkészségenként. Ne egy ember gondja és felelőssége legyen az alkalmazottak fizetése, közterheinek elszámolása. Az új rendeletekkel sok bonyodalom van, ezt egy pap nem győzi. Ugyanakkor az esetleges tévedések büntetést vonhatnak maguk után a hivatalos szervek részéről.

Ne egy személy döntse el az alkalmazottak (irodai, sekrestyés, hitoktató stb.) fizetését, hanem az egyházközség képviselőtestülete.

Gépirat s. k. aláírással.

III.7.

A Szentesi esperesi kerület zsinati munkacsoportjának körlevele az egyházmegyei zsinattal kapcsolatban

Szentes, 1995. március 23.

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények.
Egyházmegyei zsinat 1995. 1. d. Általános iratok)

A ma élő ember ilyen kérdéseket tesz fel: Mi az Egyház? Mit akar az Egyház egy nagykorúvá lett világban? Szüksége van-e a modern világnak az Egyház szolgálatára? Mikor, mivel, és hogyan szolgál az Egyház a világban a világnak? Mit jelent az, hogy én az egyház tagja vagyok? Ezekre és ehhez hasonló, de igen fontos kérdésekre felelnünk kell. A helyes választ pedig csak akkor tudjuk megadni, ha pontosan tudjuk: mi az Egyház? Az Egyházzal közhasználatú megfogalmazás a Bellarmin bíborostól⁴¹⁰ származó egyházkép: „Az Egyház ama emberek közössége, akik ugyanazt a hitet vallják, ugyanazokkal a szentségekkel élnek és törvényes pásztorok, de különösen Krisztus földi helytartója, a római pápa vezetése alatt állnak.” Ez a meghatározás semmiképpen sem teljes, hiányzik belőle a természetfeletti, az Egyház belső, kegyelmi jellegének kihangsúlyozása.

„A látható Egyház azonos az emberek között emberi alakban folytatólagosan megjelenő, állandóan magát megújító, önmagát szüntelenül megfiatalító Isten Fiával, az ő állandóan tartó megtestesülése, amiért is a híveket a Szentírás Krisztus Testének nevezi.” (Symbolik § 36.)

Az Egyház Krisztus Titokzatos Teste.⁴¹¹

Gyulay Endre megyéspüspök úr hosszas előkészítés után a Szeged-Csanádi Egyházmegye Zsinatának időpontját már kitűzte: a Domaszéki Lelkigyakorlatos Házban 1995. június 19-től 25-ig lesz.

410 Bellarmin Szent Róbert (1542–1621) bíboros, érsek, az ellenreformáció képviselője.

411 XII. Pius 1943-ban megjelent *Mystici corporis* című enciklikája az egyházra vonatkoztatott képek közül a legkifejezőbbnek a misztikus testet tartotta.

A Zsinat feladata: felülvizsgálni az Egyházmegyénkben lévő katolikus keresztény életünkkel kapcsolatos szokásokat. Világosabbá tenni a papok és hívek feladatait. Mindazokban a kérdésekben, amely az Egyház életéhez tartozik; vagyis a tanítással kapcsolatban meghatározott szabályok közt végrehajtandó jogainkról és kötelességeinkről, hétköznapi és ünnepi megnyilatkozásainkról.

Az új Zsinat rubrikái, előírásai az egységet szabályozzák.

Az Egyházmegye és benne az Egyházközségek egy nagy család. A sorsunk felett Atyaként örökődő Isten azt akarja, hogy az emberek valamennyien egy családot alkossanak. A Zsinat útmutatásai nem uniformizálni akarnak, hanem a szeretet szellemében arra tanítanak, hogy egymás lelki méltóságát kölcsönösen tartsuk tiszteletben. Az Egyházmegyének minden tagja csak akkor találhatja meg igazán saját magát, ha értékeit közli másokkal. Ezek az értékek lehetnek anyagi javak, pénz, munka, képességeink, szellemiek, lelkiek, imádság, szenvedés felajánlása.

Azt is tudjuk, hogy embertestvéreink csak akkor hajlandók bekapcsolódni az Egyház életébe, ha vonzó és mások szolgálatába állítható értékeket találnak.

A zsinati előkészítő bizottságban egyháziak és világiak hetenként üléseznek. A kijelölt feladataikkal kapcsolatos véleményeket összegyűjtötték. Az Egyház életét érintő témákhoz esperesi kerületenként is hozzászóltak. Így született meg az anyag, a kegyelmi eszközökről, a szentségekről, személyi és dologi problémákról, melyek tárgyalásra kerülnek a zsinaton.

Az egyhetes zsinaton papok, szerzetesek és világi hívek vesznek részt.

Ez a zsinat sem fog új tanokat hirdetni; pasztorális, lelkipásztori zsinat lesz. Megújító erejét abban látjuk, hogy bemutassa: mindenkinek helye van az Egyházban!

A zsinat nem egy rövid határidőre szól, hanem a holnap nemzedékének az élet[et] és a remény[et] adja át.

A megkezdett örök élet ügyeit, célkitűzéseit, a zsinat által szabályozott előírásokat sokkal nehezebb megvalósítani, mint megtárgyalni és aláírni. Ezért kérjük a kedves híveket, hogy az Egyházzal kapcsolatos javaslataikat Krisztus iránti buzgóságból szóban vagy írásban nyújtsák át lelkipásztoraiknak. Imáikkal is segítsenek, hogy az Egyház életbe vágó szabályait a Titokzatos Test Fejének tetszésére gyűjtsük csokorba.

Jézus nevében megyünk Domaszékre. Ha Ő velünk, nem a mi gyöngé munkánk számít, fel tud emelni bennünket.

Buzgó imával, nagyon sok jócselekedettel, és hitvalló, apostoli lélekkel szolgáljunk Isten Egyházának. Alakuljon át a Föld színe, legyen a világ Isten Országává! Bizonyítsuk be az Egyház örök rugalmasságát! Szent József, az Anyaszentegyház Fővédőszentje! Könyörögi érettünk!

Szentesi esperesi kerület zsinati munkacsoportja.

Lepecsételt gépirat.

III.8.

A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Munkadokumentuma (részletek)

Hely és dátum nélkül

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények.

Egyházmegyei zsinat 1995. 2. d.)

I. A keresztség szentsége

(...) 2. Helyzetkép

a) A keresztséget kérő szülők

A szülők törpe⁴¹² kisebbsége kéri meggyőződésből a keresztség szentségének kiszolgáltatását. A többség pedig a társadalmi szokásoknak eleget téve kéri gyermeke számára a keresztséget. Ennek következtében – még ha jó szándékkal meg is ígéri a gyermeke kereszteni nevelését – hitbeli járatlansága miatt nem képes erre. (Akik ma gyermekeik számára a keresztséget kérik, az elmúlt 40 év vallásellenes légköre miatt nem, vagy csak alig részesültek kereszteni szellemű oktatásban és nevelésben.) Nem kevesen vannak olyanok is, akik megmondják, hogy ők nem tudják jólélelkel megígérni a gyermek kereszteni nevelését.

Előfordul olyan eset is, hogy a szülők élettársi kapcsolatban vannak, és nem-hogy egyházi házasságot nem kötnek, hanem polgári kötésre sem hajlandók. Napjainkban jelentkezik az a szülőkorosztály, amelynek tagjai meg sincsenek keresztelve, esetleg nyíltan ateistának vallják magukat.

Ezek miatt a lelkipásztorok között a legszélsőségesebb felfogás és magatartás tapasztalható:

– van, aki csak az első csoportba tartozókat hajlandó megkeresztelni (öntudatosan vallásosak).

– mások megkeresztelik ugyan a vallásban járatlanok gyermekeit a szülők ígéretében bízva, és különböző feltételeket szabnak, például hogy ismerjék meg a katolikus hitet, legalább alapelemeiben, pótolják az első szentáldozást és rendezzék házasságukat.

– akadnak olyan lelkipásztorok is, akik úgy vélekednek, hogy az a tény, hogy valaki kéri gyermekének megkeresztelését, elegendő biztosíték a keresztség szentségének kiszolgáltatására (ne a lelkipásztor legyen az, aki elszakítja azt a vékony szálát, ami a kérelmezőt még az egyházhoz köti), és az egyházjog szabta feltételeket nem kéri a szülőktől.⁴¹³

(...) 4. Rendelkezések

412 Ez a szó a végleges változatból kimaradt. *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 006.

413 Vö.: *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 006–010.

1. §. Hozzuk a hívek tudomására, hogy az ötéves kor alatti gyerekek⁴¹⁴ keresztelését legalább egy hónappal a tervezett idő előtt jelentsék be a plébánián.

6 évtől 14 éves korig csak kétévi rendszeres hitoktatás után – ezalatt az első szentáldozásra is előkészül a gyermek – kereszthető meg. 14 év fölött keresztelés szempontjából felnőttként kell kezelnünk a keresztelendőt. (Vö. 9., 10. §.)

2. §. A keresztelest a saját plébánián⁴¹⁵ kell kérni, annak érdekében, hogy a gyermek szüleivel együtt aktívan bekapcsolódjék az egyházközség életébe.

3. §. Indokolt esetben a saját plébános engedélyével lehet kereszteni más templomban is, de a jelentkezésnek és az előkészítésnek a saját plébánián kell történnie.⁴¹⁶

4. §. „Szükség esetét kivéve a keresztséget ne szolgáltatassák ki magánháznál, ha csak a helyi ordinárius súlyos okból meg nem engedte.” (860. kánon. 1. §.)

5. §. Keresztelési szentmisét legalább kéthavonta⁴¹⁷ minden plébániatemplomban végezzenek.

6. §. Az egyház előírása szerint (868. kánon) azt a gyermeket lehet megkereszteni, akinek megkeresztelését legalább az egyik szülő kéri és megalapozott remény van a katolikus vallásban való nevelésére. Ha ez teljesen hiányzik, a keresztséget halasszák el. Nem beszélhetünk megalapozott reményről akkor, ha

- az a szülő, aki kéri a keresztséget, nincs megkeresztelve,
- meg van ugyan keresztelve, de nem tanult hittant és nem volt elsőáldozó és nem vállalkozik a vallási alapismeretek elsajátítására sem,
- ha már van iskoláskorú kereszteleetlen, vagy megkeresztelt gyermeke, de ezek hitoktatásától elzárkózik,
- aki élettársi kapcsolatát vagy polgári házasságát rendezhetné, de erre nem hajlandó, még gyökeres orvoslással sem.⁴¹⁸

Ezen sajnálatos esetekben a lelkipásztornak mindent el kell követnie, hogy a keresztséget kérők az egyházhoz közelebb jussanak.⁴¹⁹

414 A végleges szövegben: „1. §. Hozzuk a hívek tudomására, hogy a csecsemőkorban lévő gyerekek keresztelését legalább egy hónappal a tervezett idő előtt jelentsék be a plébánián! Az óvodáskorú gyermek keresztelését az ajánlásban megadott módon készítsük elő! Az iskoláskorú gyermekek csak kétévi rendszeres hitoktatás után – ezalatt az első szentáldozásra is előkészül a gyermek – kereszthető meg. 14 év fölött a keresztelest terjesszék a megyéspüspök elé! (vö.: 9., 10. §.)” Uo. 022.

415 A végleges szövegben „a saját plébánián” helyett „a lakóhelye szerinti plébánián” áll. Uo. 023.

416 A végleges változatban: „3. §. Indokolt esetben a lakóhely szerinti plébános engedélyével lehet kereszteni más templomban is, és az ő engedélyével az előkészítés folyhat a keresztelési plébánián is. Ezt célszerű alkalmazni a felnőttek keresztelésére is.” Uo. 024.

417 „Legalább kéthavonta” helyett a végleges változatban „rendszeres időközönként” áll. Uo. 026.

418 Gyökeres orvoslás: ha az egyik házasság nem hajlandó arra, hogy az egyház színe előtt megújítsa házassági beleegyezését, akkor „az ordinárius az eredetileg valamilyen külső ok (formahiány) miatt érvénytelenül kötött házasságot főpásztori hatalmával a kötés pillanatáig visszahatóan érvényesnek nyilvánítja”. Uo. 282.

419 Ez a gondolat a végleges változatban a következőképp olvasható: „A pap szeretettel fogadja a szülőket. Eleve ne tétellezze fel róluk, hogy alkalmatlanok a kereszteni hitben való nevelésre.

(...) XVI. Világi hívek és egyházközségi élet

(...) 2. Helyzetkép

A világi hívek az elmúlt nehéz politikai körülmények között a magyar katolikus egyházban és így egyházmegyénkben is, nagyon háttérbe szorultak. Ennek oka a klerikális mentalitáson túl a politikai rendszernek az a törekvése, hogy a papokat és a híveket, hacsak lehet, szembeállítsa, de mindenképpen elszakítsa egymástól. Hogy ezt a törekvését megvalósítsa, nem elégedett meg ideológiai eszközökkel, hanem az erőszakot és a megfélemlítést is alkalmazta. Ennek eredményeként, különösen a falvakban a pap szinte teljesen magára maradt, és majdnem minden gond és tennivaló az ő feladata lett.

Hogy a hívek nem érezték feladatuknak az egyház támogatását,⁴²⁰ annak oka nem kis részben az is, hogy a világszerte tapasztalt szekularizálódás⁴²¹ [!] hazánkban és így egyházmegyénkben is éreztette hatását.

Sajnos a mindenütt tapasztalható⁴²² közöny ugyancsak rossz hatással volt a világi hívek és az egyház kapcsolatára. Nem vigasztaló jelenség, de tény az, hogy az elmúlt évtizedekben minél többet beszéltek a közösségről és a közösségi emberről, annál inkább individualista lett a társadalom, és csak a saját problémáikkal, főként az anyagi javak hajszolásával törődtek az emberek.

A sajnálatos paphiány odavezet, hogy a kellőképpen még nem öntudatos hívőközösség ha magára marad, általában szétszóródik és⁴²³ tehetetlenné válik, és nagyon könnyen a különféle szekták befolyása alá kerül.

Örömmel kell megállapítanunk, hogy az üldözések és a hátrányos megkülönböztetések ellenére is sokan voltak, akik vállalták az egyház melletti kiállást, bátor hitvallásukkal, munkájukkal és anyagi áldozataikkal az egyházközség cselekvő tagjai maradtak. Ezzel kitették magukat annak, hogy másodrendű állampolgárokká váltak,⁴²⁴ kockáztatták előrehaladásukat, gyermekeik továbbtanulását, és többnyire anyagiilag is hátrányos megkülönböztetést szenvedtek. Akik ilyen körülmények között is hűségesek maradtak, az egyházi közösségek részéről minden tiszteletet és elismerést megérdemelnek.

A feltételek közlése ne legyen parancsszerű, hanem inkább meghívás legyen a keresztény életre. A kereszttség kiszolgáltatásának vagy az engedély megadásának ne legyen feltétele az egyházi adó azonnali rendezése. Ha valamivel kapcsolatban kétség merül fel, a döntés mindig a szülő és a gyermek javára történjék! Ebben a sajátos esetben a lelkipásztornak mindent el kell követnie, hogy a kereszttséget kérők az Egyházhoz közelebb jussanak.

Ha a kereszttséget valami oknál fogva el kell halasztani, jelezzük a szülőknek, hogy a kereszttség kiszolgáltatása a későbbiek során bármikor pótolható, ha a feltételek realizálódnak." *A Szeged-Csánádi Zsinat* 1995. 027.

420 A végleges változatban ezen tagmondat helyett ez olvasható: „Hogy a hívek nem mindenütt és nem mindig éltek egyháztagságukból fakadó lehetőségeikkel, és nem tettek eleget kötelezettségeiknek, annak oka...” Uo. 599.

421 Sajtóhiba a „szekularizálódás” helyett, a végleges változatban javítva. Uo.

422 Az eredeti változatban „tapasztalható” helyett „érzékelhető”. Uo.

423 A végleges változatban az „és” helyett vessző áll. Uo. 600.

424 A végleges változatban „váltak” helyett „váljanak”. Uo. 601.

A nyolcvanas évek második felétől meglepően bontakozott ki a világi hívek aktivitása.⁴²⁵ Gondolunk itt elsősorban azokra, akik lelkesen vállalkoztak hitoktatásra, a cserkészmozgalom megszervezésére és a különféle katolikus egyesületek újraélesztésére. Nagy értéket jelentenek azok a katolikus értelmiségiek, akik ha nem is túl nagy számban, de a keresztény szellemiséget óhajtják bevinni a szellemi életbe is és a közéletbe is.⁴²⁶

Igen öröndetes az is, hogy szép számmal akadnak olyanok, akik szaktudásukat önzetlenül az egyházközség rendelkezésére bocsátják⁴²⁷ [1] és a lelkipásztorokat támogatják egyre sokrétűbb és általuk elvégezhetetlen⁴²⁸ feladatok megoldásában.

Nagyra értékelendő az a jelenség is, hogy a katolikus karitásmunka szinte a semmiből annyira fölfejlődött, hogy alig van egyházközség, ahol az elhagyatott és rászoruló embertestvérekkel valamilyen módon ne törődnének.⁴²⁹

3. Ajánlások

A világi hívek bekapcsolásának egyik legjobb módja a különféle kisközösségek megszervezése. Ettől sokan félnek, egyrészt azért, mert a szektás jelenségektől tartanak, másrészt pedig azért, mert a lelkipásztor közvetlen vezetése alól kivonják magukat.⁴³⁰ Ennek ellenére azt kell mondanunk, úgy tűnik, a jövő útja az egyházban a kisközösségi élet. Így nyilatkozik erről a Szentatya, de ezt mutatja már most az egyházi élet is. Ahol működnek kisközösségek, ott eleven az egyházi élet, ahol nem, ott többnyire formális. Természetesen bármelyik egyházi lelkeségi mozgalom értéket jelenthet, amennyiben hűséges karizmájához és tevékenyen hozzájárul egyházközségének evangelizációs céljaihoz. Célszerű lenne, ha a lelkipásztor maga is pozitív módon tevékenykedne kisközösségi csoportok létrehozásán. {...}

425 E mondat helyett a végleges változatban ez olvasható: „Örömmel tapasztaltuk ugyanakkor a világi hívek aktivitásának fokozatos növekedését. A politikai fordulat után pedig ennek jogi keretei is megnyitáltak, és a nyilvánosság előtt is láthatókká váltak.” Uo. 602.

426 A mondat vége a végleges változatban: „...óhajtják bevinni a kulturális- és a közéletbe is”. Uo. 602.

427 A végleges változatban kijavítva: „bocsátják”. Uo. 603.

428 A végleges változatban: „általuk szinte elvégezhetetlen”. Uo.

429 A végleges változatban: „Nagyra értékelendő az a jelenség is, hogy a szervezett katolikus karitászmunka sok egyházközségben fejlődésnek indult.” Uo. 604.

430 Ez a mondat a végleges változatban így alakult: „Ettől sokan félnek, részint azért, mert a szektás jelenségektől tartanak, részint pedig azért, mert a lelkipásztor közvetlen vezetése alól esetleg kivonják magukat.” Uo. 605.

III.9.

Gyulay Endre megyéspüspök levele
Katona Nándor általános helynök, újszegedi plébánosnak
Szeged, 1995. május 6.
(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények.
Egyházmegyei zsinat 1995. 3. d. 1995:577-2)

Az egyházmegyei zsinatot, mint az Ön által is ismeretes, ez év június 18–24-ig tartjuk.

A 18 témakörből a bemutatást, a szekcióülés levezetését, valamint a plenáris gyűlésre a szekcióülés összefoglalását az

Anyagi ügyek és média

témában Öntől kérem, s jelen soraimmal a zsinati bizottság tagjává, egyúttal az egyházmegyei zsinati ülések levezető elnökévé kinevezem.

Kérem, hogy a zsinati ülésekre a munkadokumentum gondos áttanulmányozásával és az előterjesztés körülmekintő előkészítésével készüljön föl, ezzel is elősegítve a zsinat minél eredményesebb munkáját.

Fáradozásait előre is megköszönve Isten bőséges kegyelmét kérve maradok őszinte tisztelettel:

Gyulay Endre
szeged-csanádi püspök

Eredeti tisztázata s. k. aláírással.

III.10.

Részletek a Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Munkadokumentumából⁴³¹
Domaszék-Zöldfás, 1995. június 19–24.
(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények.
Egyházmegyei zsinat 1995. 3. d.)

(...) XIII. Média

(...) Helyzetkép

N04 A pártállam időszakában sokszor írták, hogy az egyház működése szabad, hisz sok ezer szószékről hirdetheti ideológiáját. Vagyis a vallásszabadság leszűkítve a kultusz-szabadságot jelentette csak. Ha már sajtót is akartunk, azt tilos terjeszkedésnek minősítették. Beleszóltak a templomok belsejében folyó munkába is.

⁴³¹ Ez már a végleges, szinóduson megtárgyalt változat volt.

N05 A médiakérdésben az egyik legnegatívabb jelenség, hogy az emberek jórésében semmiféle érdeklődés nincs az egyház mondanivalója iránt. Ez gyakorlatilag azzal jár, hogy tudatosan nagyon kevesen kapcsolják be a különféle készülékeket egy-egy vallásos adás időpontjában, ugyanakkor nagyon sokan kikapcsolják azokat.

A fenti jelenségek oka nem kis részben az, hogy a vallási műsorok készítésekor – nincsen bennünk semmi sértő szándék – a szakmai szempontok többnyire háttérbe szorulnak.

N06 A különféle munkatársak jó szándékát és vallási elkötelezettségét nem vitatjuk, de úgy tűnik, hogy valami mást és másként kellene csinálni. Nem kis akadályt jelent az is, hogy mind a műsorkészítők, mind a befogadók részéről nem hívó vagy kevéssé érdeklődő tömegekkel találkozunk. Ilyen körülmények között kellene az evangélium igazságait közvetítenünk.

N07 Sajnos nem ritka a szélsőséges elfogultság, az egyházellenes hangulatkeltés és a valóságtól elrugaszkodó tájékoztatás sem.

N08 Öröndetes jelenség az, hogy a rendszerváltás után az egyház jelentős adásidőt kapott, mind a rádióban, mind pedig a televízióban. Ugyancsak öröndetes az is, hogy sajtótermékek kiadása terén – nem tekintve az anyagi korlátokat – teljes a szabadságunk.

N09 Értéket jelent számunkra, hogy az egyházmegye számos településén a helyi kábeltévében és a helyi rádiók adásaiban helyet kapnak egyházi műsorok is. A sajtóban pedig egyházi hírek és egyházi témájú cikkek is megjelennek. Ez köszönhető azoknak a jó szándékú szakembereknek, akik bár nem vallásosak, mégis az objektív tájékoztatás elkötelezettjeiként készségesen dolgoznak föl és közölnek vallási és egyházi témákat.

N10 Említésre méltó még, hogy a szegedi egyházközségeknek közös egyházközségi tudósítója és nagyon sok plébániának helyi egyházközségi tájékoztatója jelenik meg.

3. Ajánlások

A/ Sajat eszközeink

1. Az egyházközségek lehetőségei

Egyházközségi értesítő

N11 Városokban és nagyobb településeken minden egyházközség adjon ki egyházközségi értesítőt. Kisebb falvak esetén egy-egy espereskerület teheti meg ugyanezt.

Ez tartalmazhat: eseménynaptárt, a helyi és a világegyház híreit, karitatív közleményeket, lelkiségi írásokat, szépirodalmi szemelvényeket, egyházi ismeretterjesztést, illetve útbaigazítást a világ dolgaival kapcsolatban, tallózást, recenziókat,

könyv- és műsorajánlatot, a közösség eredményeinek és örömeinek legyen dokumentuma.

Lehetőleg jusson el mindenkihez. Közösségi munka gyümölcseként készüljön, nem feltétlenül szükséges, hogy a pap szerkessze.

N12 Javasoljuk egyházmegyei lap megjelentetését, amelyet betétlap formájában valamennyi plébánia kiegészíthetne saját közlendőivel (...)

2. Az egyházmegye lehetőségei (...)

B/ Jelenlét a közszolgálati médiában

A helyi sajtó, rádió, televízió bekapcsolása az evangelizálásba

N18 A vallásosság direkt jelenlétének eltűlése a tömegtájékoztatási eszközökben ártalmas lehet. Az „agitációs propaganda” könnyen ellenkezőjére fordulhat, vagy ellenérzést válthat ki, még jó szándékú emberekben is. Ezért inkább a valóban televíziós és sajtóműfajokat kell evangelizálnunk.

Az evangélium járjon át minden műsort, hiszen minden műfaj lehet keresztény vagy keresztényellenes.

A műsor objektív értékének kell döntőnek lennie, másodlagos a szerző vallásossága vagy vallástalansága, illetve katolikus vagy nem katolikus volta. A legjelentősebb dolog a felelősség tudata minden médiaszakemberben és a médiákban szereplőkben. A szándékainkat szolgáló alkotókat mind anyagi, mind erkölcsi elismerésben kell részesíteni.

N19 Mivel a tömegtájékoztatási eszközökben való megnyilatkozás jó eszköze lehet az evangélium hirdetésének, a pap nyilatkozzék a tömegtájékoztató eszközökben, de gondosan ügyeljen a következőkre:

- ha van olyan világi munkatársa, aki jártasabb bizonyos kérdésekben, engedje őt megszólalni;

- gondosan vigyázzon arra, hogy öltözete, külső megjelenése a szerepléshez illő legyen, megnyilatkozása pedig minden szempontból alkalmazkodjék az egyház tanításához;

- mindenféle pártpolitikától tartózkodjék, maradjon a saját területén, az Isten Országának hirdetésénél;

- a témához kapcsolódva emelje ki az ökumenikus, illetve a nemhívókhöz szóló gondolatokat;

- ha pap vagy hívő ember nyilatkozik a tömegtájékoztatási eszközökben – amellet, hogy ragaszkodjék elveihez – tartózkodjék a sommás ítéletektől, a fölülnyes „kinyilatkoztatásoktól”, törekedjék arra, hogy nyitott és megértő legyen más nézettek és más emberek iránt.

4. Rendelkezők

N20 1. §. Minden lelkipásztor gondosan előkészítve és színvonalas műsorral tartsa meg a tömegtájékoztatási eszközök világnapját.

N21 2. §. Mivel a nivótlan vallásos szellemi termékek nagyon sokat árthatnak, mindenki tőle telhetően küzdjön ezek ellen.

N22 3. §. A lelkipásztor mind a hitoktatásban, mind a felnőttek nevelésében tartsa kötelességének a hívek kritikára nevelését, hogy tudjanak értékrendet kialakítani a műsorok kiválasztásánál.

N23 4. §. A keresztény szellemű sajtót mind a lelkipásztor, mind a hívek erkölcsileg és anyagiilag támogassák.

Spirálozott, számítógéppel készült nyomtatvány.

III.11.

Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat

Plenáris ülések jegyzőkönyvei

Domaszéki Zöldfás Katolikus Ifjúsági Központ, 1995. június 18–24.

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények.

Egyházmegyei zsinat 1995. 3. d.)

(...)

1995. június 23. délutáni plenáris ülés jegyzőkönyve⁴³²

Püspök úr fölkéri az ülés vezetésére F. B.-t.⁴³³

F. B.: Felkérem Katona Nándor atyát, hogy változtatásainkat kommentálja.

Katona N.: A témánk a védia.⁴³⁴ A vimét⁴³⁵ „Kommunikáció”-ra változtattuk, aláírtuk (tömegtájékoztatási eszközök).

F. B.: Elfogadjuk-e ezt a változtatást? Kérem, szavazzunk! Igen: 58. Nem: 2.

Katona N.: A teológiai megfontolások első három pontja nem változott.

F. B.: Kérem, hogy a 3-ról együttesen szavazzunk! Igen: 62.

Katona N.: A helyzetkép első pontja sem változott.

F. B.: Akkor erről is kérem, szavazzunk! Igen: 61.

Katona N.: Az N05 pontot teljességgel átdolgoztuk. Az új szöveg így hangzik: A médiakérdésben az egyik legnegatívabb jelenség, hogy az emberek jó részében semmiféle érdeklődés nincs az Egyház mondanivalója iránt, mert még hatnak a régi vallás- és egyházellenes beidegződések. Ez gyakorlatilag azzal jár, hogy nagyon keve-

⁴³² Az előzőekben közölt munkadokumentum vitája a szinóduson.

⁴³³ A jegyzőkönyvben előforduló helyesírási hibákat kijavítottuk, csak a gépelés során keletkezett, nem kiegészíthető elütéseket tartottuk meg és jelöltük, mint sajtóhibát.

⁴³⁴ Sajtóhiba „média” helyett.

⁴³⁵ Sajtóhiba „címét” helyett.

sen kapcsolják be tudatosan a különféle készülékeket egy-egy vallásos adás időpontjában, ugyanakkor nagyon sokan kikapcsolják azokat. A fenti jelenségek oka nem kis részben az, hogy a vallási műsorok készítésekor – egyes szakemberek véleménye szerint – a szakmai szem[p]ontok többnyire háttérbe szorulnak. A vallási műsorok színvonala egyenetlen.

F. B.: Van-e észrevétel?

L. L.: Nemcsak a régi beidegződések hatnak, hanem a szekularizáció is, ezért azt javaslom, ez a betoldás maradjon el.

F. B.: Azt javaslom, hogy e pontról két részletben szavazzunk! Először azt kérem, ha az új módosítással fogadjuk el a szöveget, akkor szavazzunk igennel! Kérem, szavazzunk! Igen: 49. Nem: 8.

F. B.: Most pedig az 05-ös pont második bekezdéséről szavazzunk! Igen: 62. Nem: 1.

Katona N.: A[z] N06-osban csak egy nyelvi finomítást javasoltunk, a kellenét kell-re változtattuk.

F. B.: Ha nincs észrevétel, kérem, szavazzunk! Igen: 63. Nem:⁴³⁶

Katona N.: A 07-es pontban betoldásként javasoljuk még a lényeges információk elhallgatása...

F. B.: Ezzel kérdem, kinek van megjegyzése, ha nincs, kérem, szavazzunk! Igen: 62.

Katona N.: A 08-as pont jelentősen kibővült. „A múltban néhány egyházi kiadvány jelenhetett meg, többszörös korlátok között. A rádióban alig, a televízióban egyáltalán nem kaptak helyet egyházi műsorok. Öröndetes, hogy a rendszerváltás után sajtótermékek kiadása terén teljes a szabadságunk.

A sokféleség ugyanakkor együtt jár az erők szétforgácsolásával.

Öröndetes jelenség az is, hogy a rendszerváltás után az Egyház adá[s]időt kapott mind a rádióban, mind pedig a televízióban.

F. B.: Ehhez így van-e valakinek hozzászólása? Ha nincs, kérem, szavazzunk! Igen: 64.

Katona N.: A 09-es pontban egy „is” betoldás van.

F. B.: Ha nincs észrevétel, kérem, szavazzunk! Igen: 63. Nem: 1.

Katona N.: Egy teljesen új pont került a szövegbe N09.1 számmal: A Szegedi Szabadtéri Játékok évtizedeken át sok kulturális értéket közvetítettek az emberek tízezrei számára. Sajnos azonban a helyhez méltatlanul nemegyszer kifejezetten valósellenes, az erkölcsi normákkal ellentétes darabokat is műsorra tűznek.

F. B.: Ezzel egyetértünk-e? Ha igen, az igen gombot nyom[j]uk! Igen: 61. Nem: 2.

436 Az adat hiányzik.

Katona N.: A 10-es pont kibővült: sok önkormányzatnak van helyi értesítője, amelyben többnyire helyet adnak egyházi közleményeknek is.

F. B.: Kérem, szavazzunk! Igen: 64. Nem: –.

Rátérhetünk az ajánlásokra.

Katona N.: Az N 11-es pontot szétválasztottuk és hozzátoldottunk: Az értesítő színvonala érdekében keressenek és képezzenek megfelelő szakembereket.

F. B.: Észrevétel nincs. Kérem, szavazzunk! Igen: 64.

Katona N.: Az N 12-es nem változott.

F. B.: Ha ehhez sincs észrevétel, kérem, szavazzunk! Igen: 62. Nem: 2.

(...)

Katona N.: (...) A 18-as pontból töröltünk egy jámbor fölszólítást és az utána következő mondatokat is átfogalmaztuk. Így: A műsor objektív értékének kell dö[n]tő[n]e[n]k lennie, függetlenül a szerző vallásosságától, illetve katolikus voltától. A legjelentősebb [d]olog a felelősség tudata minden médiaszakemberben és a médiákban szereplőkben. A szándékainkat szolgáló alkotókat mind anyagi, mind erkölcsi elismerésben kell részesíteni. Az értékeinket közvetítő alkotókat becsüljük meg.

F. B.: Ezt elfogadjuk-e? Kérem, szavazzunk! 66. [!]

Katona N.: A következő 19-es pont igen sok javításon, kihúzáson, pótláson ment át. A szövegen finomítottunk, hogy ne legyen sértő, és újabb mondatokat vetünk be, hogy szegény pap gondolja meg, mielőtt nyilatkozik a médiában.

„– öltözete, külső megjelenése a szerepléshez illő legyen, megnyilatkozása pedig legyen összhangban az egyház tanításával,

– mindenféle pártpolitikától tartózkodjék,

– a témához kapcsolódva emelje ki az ökumenizmus, illetve a nem hívőkhöz szóló gondolatokat,

– ha pap vagy hívő ember nyilatkozik a tömegtájékoztatási [e]szközökben

– amellet, hogy ragaszkodjék elveihez –, tartózkodjék a sommás ítéletektől, törekedjék arra, hogy nyitott és megértő legyen más nézetek és más emberek iránt,

– soha se az egyház nevében, hanem mindig a saját nevében nyilatkozzon,

– ügyeljen arra, hogy nyilatkozatával személyiségi jogokat ne sértsen,

– közlés és adás előtt éljen a riport elolvasásával, illetve megtekintésének lehetőségével, ügyeljen arra, hogy megnyilatkozásával az illető sajtóorgánium ne élhessen vissza.”

A. J.: A pártpolitikától való tartózkodással kapcsolatban úgy érzem, nem kellene bevenni, hisz minden ilyen megnyilatkozástól nem tartózkodhatunk.

Dr. L. Gy.: Vannak nézetek, amelyek iránt sem nyitott, sem elnéző nem lehetek. Ez így nagyon sommás.

F. B.: Az úgy elfogadható lenne, ha csak a megértőt kicseréljük türel[m]esre?

R. I.: „Tartózkodjék mindenféle pártpolitikától...” már szerepelt a papságról szóló részben, itt kár még egyszer kitérni rá.

Püspök Atya: Ez egy speciális dolog, nem véletlenül került bele a munkadokumentumba.

F. B.: Azt javaslom, hogy a pontról szavazzunk a pártpolitikára vonatkozó rész nélkül, és erre visszatérünk.

Kérem, szavazzunk! Igen: 64.

Akkor erre az egyre térjünk vissza. Tehát aki egyetért azzal, hogy maradjon benne a „mindenféle pártpolitikától tartózkodjék”, az nyomja meg az igen gombot. Igen: 56. Nem: 7.

Katona N.: Egy teljesen új részt iktattunk be C/ A média használata címmel.

3. Ajánlások

N19.1

Nevesebb ünnepeket, évfordulókat kiadványokkal tegyünk emlékeztetéssé. Hívjuk meg a sajtót és a televíziót.

J. J.: Az egyházmegyében található értékebb kegytárgyakról, kegyképekről készüljenek reprodukciók.

F. B.: Tehát aki ezzel a kiegészítéssel jóváhagyja a N19.1-et, az igen gombot nyomja meg. Igen: 63. Nem: 1.

Katona N.: A következő ajánlás: N19.2. A körzeti és a helyi sajtóban, rádióban és televízióban rejlő lehetőségeket használjuk fel alkalmas szakemberek segítségével.

F. B.: Úgy látom, nincs hozzászólás, kérem, szavazzunk! Igen: 66.

Katona N.: A 19.3: A műsorok megválasztásában legyünk igényesek és mértéktartóak.

S. F.: A médiahasználata innen értendő, mint cím?

F. B.: Valóban az első két pont (N19.1, N19.2) inkább a jelenlétünk a médiában. Jogos, akkor hozzuk le a C/ pontot a N19.3 elé.

Akkor kérem, hogy a 19.3-ról szavazzunk! Igen: 63. Nem: 2.

Katona N.: 19.4: A tömegtájékoztatási eszközökkel úgy éljünk, hogy ne oltsák ki bennünk az imádság szellemét.

F. B.: Kérem, szavazzunk! Igen: 62. Nem: 2.

Katona N.: N19.5: A bűnbánati napokon és időkben részben vagy egészben tagadjuk meg ma[g]unkat a média használatában is.

A. J.: Ez azt jelenti, hogy nagybőjtben ne olvassunk újságot?!

F. B.: Pl. le lehet mondani a sportrovatról. (Nevetés.)

Sz. A.: Ezt nem kéne ilyen szájbarágósan előírni!

Egy vendég: Tudok olyan vallásos néniről, akinek kedvenc szórakozása a „Ki nyer ma?”, és nagybőjtben elzárja a hírek után a rádiót.

F. B.: Azt hiszem, elég sok érv és ellenérv elhangzott, aki egyetért ezzel a ponttal, kérem szavazzon! Igen: 42. Nem: 22.

Katona N.: N19.6: A média használata ne menjen a családi és közösségi élet rovására, óvjuk gyermekeinket a média káros hatásaitól.

F. B.: Aki egyetért, kérem, az igen gombot nyomja meg. Igen: 62. Nem: 3.

Katona N.: N19.7: A humánus és a kereszténységet sértő cikkek, műsorok ellen lépünk fel a szerkesztőségeknél. Tehát arról van szó, hogy tiltakozunk minél többen.

F. I.: Furcsa ez a kifejezés, hogy föllépni, inkább tiltakozást írnék.

B. J.: Nem csak a szerkesztőségeknél lehet tiltakozni, hatásosabb a sajtóban is tiltakozni.

F. B.: Tehát így a módosított módosítással egyetértünk-e? Kérem, szavazzunk! Igen: 65.

Katona N.: Utolsó ilyen javaslat: Méltányoljuk az értékes alkotásokat.

F. B.: Ezt logikailag jó lenne az előzőhöz kapcsolni ellenpontként.

S. F.: Úgy, hogy... az értékes alkotások megjelenéséért pedig fejezzük ki elismerésünket.

F. B.: Akkor ezzel kapcsolatban kérem, szavazzunk. Igen: 63. Nem: 1.

Katona N.: Jönnek a rendelkezések: A 23-ast vertük elsőnek, ez lesz a 20-as.

N23: A keresztény szellemű sajtót mind a lelkipásztor, mind a hívek erkölcsileg és anyagilag támogassák és szervezzék meg a katolikus sajtó terjesztését.

F. B.: Ha nincs hozzászólás, kérem, szavazzunk! Igen: 64.

Katona N.: Következik a 21-es, változatlan.

F. B.: Kérem, szavazzunk! Igen: 61.

Katona N.: A 22-es némileg bővült és átalakult: A lelkipásztor tartsa kötelességének a hívek nevelését a média helyes használatára.

F. B.: Ha nincs változás, kérem, szavazzunk! Igen: 61. Nem: 2.

Katona N.: Az N20-as pont kimar[a]dt, elnézést kérek, „Minden lelkipásztor gondosan előkészítve és színvonalas műsorral tartsa meg a tömegtájékoztatás[!] eszközök világnapját.”

Kérem, szavazzunk! Igen: 55.

Ezzel a médiával végeztünk.

Számítógéppel készült nyomtatvány.

III.12.

Szeged-csanádi egyházmegyei zsinat Szekcióülések (részlet)

Domaszéki Zöldfás Katolikus Ifjúsági Központ, 1995. június 18–24.

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények.

Egyházmegyei zsinat 1995. 4. d. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat,
szekcióülések)

VI. Az egyházi rend

Munkadokumentum módosításai

A) A papság (...)

2. Helyzetkép

F03

Egyházmegyénk válsága a papok válságán látszik legszembetűnőbben. Kevesen vannak, az utánpótlás kevés, többen elhagyják a papi hivatást, a megmaradtak átlag-életkora nagyon magas, túlterheltek fizikailag és lelkileg, magányosak. Ez a helyzet az egész Egyház életének gyökeres megváltoztatása nélkül a jelenlegi gyakorlat folytatásával még válságosabbá válik. Az elmúlt negyven év folyamán a papok a társadalom peremére kerültek. Különösen a falvakban alig akad valaki, akivel emberi kapcsolatot kialakíthattak volna. Nem egy helyen még olyan személy sem került, aki a hetenkénti takarítást és egy tányér meleg ételt biztosított volna. Ez a helyzet sok papot idegileg felőrölt, különösképpen emberré tett, mások viszont pótcselkvésekbe menekültek (kertészkedés, fényképezés, bélyeggyűjtés, gazdálkodás, kereskedés, anyagi javak gyűjtése, társ kapcsolat, alkoholizmus),⁴³⁷ és emiatt papi identitásuk kérdésessé vált. Ugyancsak az előbb említett okok miatt a papok egy részének egészsége megrendült, sokaknak a teherbírása a régeinek töredékére csökkent, mások viszont a kilátástalan küzdelemben befáradva vagy a „belső emigrációt” választották, vagy pedig föl is adták hivatásukat. (...)

XVII. Szerzetesek az egyházmegyében

Munkadokumentum módosításai

(...)

Helyzetkép

S05

A szerzetesrendek visszatelepedése folyamatban van, azonban sok nehézséggel és akadályba ütközik (az ingatlanok visszaadása vontatottan halad, a létszám nagyon csekély és a hivatás is nagyon kevés; hivatások száma a szükségesnél kevesebb, itt-ott

437 Az áthúzott részek a végleges változatból kimaradtak, vö.: *A Szeged-Csanádi Zsinat 1995.* 173.

még a jövőtől való félelemmel is találkozhatunk,⁴³⁸ az új helyzet új feladataiban nehez az eligazodás).

S06

Bizonyos feszültségek is jelentkeznek a szerzetes és az egyházmegyes papság között. Ennek oka többek között az, hogy a szerzetesek egy része úgy érzi, hogy a pasztorációban túlzott elvárásokat táplál irántuk mind az egyházmegye vezetősége, mind az egyházmegyes papság. Ennek okát a szerzetesrendek abban látják, hogy az egyházmegye hívei és papsága e rövid idő alatt még nem ismerhette meg a közösségek sajátos karizmáit, s az ebből fakadó küldetésüket, s ezért olyan elvárásokat támasztanak, melynek kevésbé tudnak eleget tenni. Másrészt a papság és a hívek jelentős egy részének az a véleménye, hogy a szerzetesi közösségek túlságosan a saját életüket élik, és nem eléggé kapcsolódnak be a lelkipásztori munkába. (Előfordul, hogy egyik-másik szerzetesközösség pap tagjai még vasárnap is koncelebrálnak, amikor ugyanabban a városban az egyházmegyes papok három szentmisét mondanak.)⁴³⁹

Számitógéppel készült nyomtatvány, javítások az eredetiben.

III.13.

A hitoktatás helyzetével kapcsolatos vita (részlet)

Domaszéki Zöldfás Katolikus Ifjúsági Központ, 1995. június 20.

(Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár VII.9. Gyűjtemények. Egyházmegyei zsinat 1995. 4. d. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat, plenáris ülések)

Katona N.: Köszöntöm a délutáni plenáris ülés résztvevőit. Bejelentem, hogy mostantól a tartózkodás is nem szavazatot jelent. Másik bejelentenivalóm: 5 után a városi TV hang nélküli főlvételeket fognak készíteni [!], ne zavartassuk magunkat. (...)

Katona N.: Tehát a teológiai megfontolásokhoz van-e hozzászólás?

Nincs.

Az első 4 pontra, együtt kérem szavazzanak! Igen: 67.

L. F.: A helyzetképpen H 05-nél kiegészítést javaslunk. „Szembe kell néznünk azzal a helyzettel is, hogy akár a természettudományok, akár a humanisztikus tudományok hazug beállítás[a] révén mindig az Egyház volt a támadások céltáblája. Önkritikusan meg kell állapítanunk, hogy egyes egyházi személyek is nehezítették a hitoktatást, politikai vagy gazdasági okok miatt. A jelenlegi helyzetben számolnunk kell a liberalizmus veszélyeivel.”

438 Az áthúzott részek a végleges változatból kimaradtak, vö.: Uo. 627.

439 Az áthúzott részek a végleges változatból kimaradtak, vö.: Uo. 628.

Beiktattunk egy 05.1 szakaszt is, de most eddig kellene letárgyalni.

Katona N.: Eddig, tehát a H 05 pontról, kérem, szavazzanak! Igen: 47. Nem: 13.

K. I.: A gazdasági jelzöt nem tartom szükségesnek. Anyagi okokból inkább.

B. I.: Túl erősnek tartom ezt az önkritikus megjegyzést. Nem tartom okosnak, hogy ebben a dokumentumban szerepeljen.

P. F.: Fontosabbnak tartom, hogy mindenki el tudja mondani a mondanivalóját, mert komoly dolgokról van szó. Ne az legyen az elsődleges szempont, hogy időre befejezzük, fontos, hogy ne kapkodjunk.

B. I.: Ha valamit kritizálni lehet, az a kommunizmus, nem hiszem, hogy a liberalizmus kritizálásával érdemes most támadási felületet adni bizonyos köröknek.

J. J.: A liberalizmussal kapcsolatban, Eötvös és társainak köszönhetjük azt, hogy a magyar egyház autonómiája nem valósult meg,⁴⁴⁰ hisz [18]48-ban nem szavazták meg, nem vitték be az országgyűlés elé, Kossuth ellenséges magatartása a kat. egyházzal nyilvánvaló.⁴⁴¹ Továbbá az egész liberalizmus az iskolatörvénybe, az anyakönyvezésbe, az egyházpolitikai harcokba jelentősen belejátszott. Gyakorlatilag a liberalizmus okozta azt a törést, amely a katolikus egyházban a mai napig megvan.

L. F.: B. atyának azt válaszolom, hogy egyszer megemlítettük a kommunizmus[ot], az volt, és most a liberalizmust, az van.

Katona N.: Tehát azt kell eldönteni, hogy szabadelvű liberalizmus vagy szélsőséges liberalizmus legyen a dokumentumban.

Aki a szabadelvű liberalizmust választja, az szavazzon igennel. Kérem, szavazzanak! Igen: 38. Nem: 26. Tehát marad a liberalizmus a szabadelvű jelzővel.⁴⁴²

Számitógéppel készített nyomtatvány, javítások az eredetiben.

III.14.

Gyulay Endre szentbeszéde a zsinatot befejező ünnepi szentmisén

Szegedi Dóm, 1995. június 24.

Szeretett jó Testvérek! Csodálatos az Isteni Gondviselés. Amikor a zsinat idejét megpróbáltam megtervezni, akkor néztem, mikor nincs még a papságnak és nagyjából a híveknek szabadságos ideje, nem kezdődik-e el a nyaralás. Azután, a kijelölés

⁴⁴⁰ Deák Ferenc és Eötvös József a katolikus autonómia híve volt. Hanuy Ferenc: *Hetven éves küzdelem az autonómiáért*. Szent István Társulat, Budapest, 1918. 5–42.

⁴⁴¹ Kossuth saját bevallása szerint „az uralkodó vallás” eszméje ellen küzdött. *Kossuth Lajos iratai*. VIII. kötet. S. a. r. Kossuth Ferenc. Athenaeum, Budapest, 1900. 341–342.

⁴⁴² Az eredetiben mégis megváltoztatták ezt az értelmetlen jelzős szerkezetet (tkp. „szabadelvű szabadelvűség”). „A jelenlegi helyzetben számolnunk kell a szélsőséges liberalizmus veszélyeivel.” *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 300.

után jóval később döbbsentem rá, hogy az Eucharisztia ünnepén, Úrnapján kezdjük.⁴⁴³ És most döbbsentett meg az, hogy milyen jó: Keresztelő Szent János ünnepén fejezzük be.⁴⁴⁴

Az Eucharisztia ott ragyogott előttünk. Az a Jézus, aki megígérte a Szentlelket, az a Jézus, aki úgy szeretett bennünket, hogy keresztdozatával mindenre kész volt, az a Jézus, akivel tegnap találkozva a Szívét láttuk – És ma? Ma megtaláljuk a földadat.

Tulajdonképpen azt szeretném mondani, hogy legyünk mindnyájan, akik itt vagyunk – főleg akik a zsinaton részt vettek a munkában – Keresztelő Szent Jánosok.

Öreg, magtalan asszony Erzsébet, Zakariás felesége – mégis új élet sarjad belőle.

Öreg, fásult, kiégettnek látszó a XX. század vége – mégis kell, hogy új élet származzon belőle. Bármennyire meddőnek is látszik ez a kor és a benne lévő embereknek lelki meddősége, fásultsága, kell, hogy valahogy új élet sarjadjon, hogy a földön az ember embermódra éljen, hogy Egyházmegyénkben a hit újra fölragyogjon, s az emberek biztonságba éppen a hit erejében növekedjen és erősödjön.

Hogy a magtalan asszonynak gyermeke születik, még Zakariás se nagyon akarja elfogadni, jelet kér: megnémul.

Igen, meg lehetne kérdezni, hogy itt a XX. század végén, milyen jel az, ami valamiféle új életet biztosít? Ami valami bizonyosság? S akkor azt mondom: az Egyházmegyei Zsinat.

És ha elnézem, hogy ott az Isten angyala működött – akit maga az Úr küldött – aki erről az új életéről beszélt, akkor azt mondom, ennek a XX. századnak a végén, s főleg itt Magyarországon is, II. János Pál pápa meghirdeti az újraevangelizálást, megkéri a püspököket az egyházmegyei zsinatok megtartására, mert mint akinek szava van ebben az Egyházban, mint aki az Isten üzenetét közvetíti, új életet akar adni az egész Egyháznak, krisztusi életet.⁴⁴⁵

Milyen csodálatos, amikor Erzsébet szíve alatt – ahogy Mária az ő szíve alatt lévő gyermekkel megérkezik – a kis János följugg, megmozdul, megtisztul.

Igen... Az Eucharisztia közelsége volt, amikor a Zsinatnál elindultunk... És az Eucharisztia Krisztusnak közelsége talán a mi szívünkben is megmozdított valamit... valami örömet, valami bizalmat, valami biztatást, valami megtisztulást, hogy valódi előhírnökei legyünk az új életet élő Egyháznak... a megújult [!], megerősödött, megfiatalodott Egyháznak.

Előhírnök... Az Ó- és Újszövetség összekötője. Híd, amely átvezet Mózesről Krisztushoz. Híd, amelyiken átjön az ószövetségi Szentírás minden előírása, parancsa, nemcsak szavában, hanem életében is, amelyik valóban előkészíti az utat Jézus Krisztus számára.

443 Úrnapja, az Eucharisztia ünnepe a Szentháromság vasárnapját követő csütörtökre esik.

444 Keresztelő Szent János test szerinti (földi) születésnapját június 24-én ünnepli az egyház.

445 II. János Pál pápa 1991. augusztus 16–20-ig tartó magyarországi látogatása során kifejezetten kérte a magyarországi püspököket, hogy tartsanak egyházmegyei szinódusokat.

Ebben az elavultnak látszó, közömbösségben élő, egy sereg majdnem pogány életet élő megkeresztelt ember között kell, hogy mindnyájan híd legyünk az új, a virágzó keresztény életbe! Átvezetők, akik a megmerevedésbe életet visznek, és lassan-lassan a „Lázár-halottszaggal” élők, új élettel Krisztushoz kapcsolódnak, s belőle élnek egészen.

Keresztelő Szent János az elébe jövőket konkrét feladattal bízza meg: Térjetekek meg! Itt-ott igen kemény szavakkal... Ti viperák fajzatai!

S amikor a nép odamegy: hát mit tegyünk? – Akinek két köntöse van, adjon annak, akinek egy sincs. Jönnek a vámosok. – Ne zsaroljatok, elégedjetekek meg azzal, ami jogosan jár nektek... Jönnek a katonák. – Ne legyetek kényszert alkalmazók, ne zsarnokoskodjatok, elégedjetekek meg a zsoldotokkal... Mindenkinek tud kiutat mutatni a maga bűnös vagy eltékozolt, deformálódott életére, hogy mit jelent előkészülni Krisztus fogadására, hogyan kell ebben az életben valóban azzá lenni, akinek az Isten akarja ezt vagy azt az embert.

Nagyon kellene, hogy mi magunk is meghirdessük mindenkinek saját személyéhez, saját életéhez formáltan – mit kell tennie, hogy ebben az egyházban élő tag legyen. Olyan legyen, akinek az Isten akarja.

De Keresztelő Szent János nem csak prédikál! Teveször ruhában jár, erdei mézet eszik. A szava és az élete, a szava és a cselekvései maradéktalanul összhangban vannak. Nincs két élete: egy a Jordán-parton, ahol prédikál és keresztel, s ha onnan elmegy, akkor egészen más élete. Bárki beletekinthet, mint egy tükörbe. Áttetsző, mint egy üvegablak.

Milyen jó volna ilyennek lenni, mint Keresztelő János, aki pontosan és mindig ugyanazt éli, ugyanazt, amit az Egyház tanít, ugyanazt, amit az Isten kinyilatkoztatott, amit Jézus szavával és példájával hozott mindnyájunk számára.

Igen... Keresztelő János a vértanúhaláláig hűséges. Nem kellett volna megmondania Heródiás vétkét,⁴⁴⁶ hogy ezzel a házassággal valahol baj van, de az Isten üzenete az, hogy hirdesse a teljes igazságot, kicsinek és nagyoknak, egyszerű földműves embernek éppúgy, mint az akkori vezetőnek, s nyugodtan mondja el a maga kritikáját, és próbálja egyenesbe hozni életét. Fejét veszik, nyakát szegik egy tánc miatt, egy aszszony miatt, egy lány miatt, egy könnyelmű eskü miatt.⁴⁴⁷ – De igazában nem emiatt, hanem hogy megpecsételődjön: ő előhírnök egészen addig, amíg át nem adja maradéktalanul Krisztusnak az övét. Hűséges. Megingathatatlan és maradéktalan ebben a hűségben. Milyen jó lenne mindnyájunknak Keresztelő Jánosnak lenni... akik mindvégig hűségesek, mindvégig Krisztus tanítása szerint élnek és beszélnek, kicsik előtt és nagyok előtt egyformán igazat mondanak, a teljes igazságot.

446 Heródiás első férje saját apjának féltestvére, Fülöp volt, de Kr. u. 28-ban apja másik féltestvére, Antipász megszöktette, és attól kezdve az utóbbival élt.

447 Szalóme Heródiás lánya volt, aki mostohaapja (Heródes Antipász) szülerésnapján táncáért cserébe – anyja ösztönzésére – Keresztelő János fejét kérte jutalmul. Mt 14,6–11.

Visszanézek a hétre...

Ezért a hétért szeretnék hálát mondani az Istennek. Mennyi kegyelem, a Szentléleknek mennyi fénye, mennyi megvilágosítás, mennyi erő, hogy türelmesek legyünk, és mennyi erő, hogy a szeretet megmaradjon közöttünk!

Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik az anyagot, a munkadokumentumot előkészítették... mindazoknak, akik a bő három esztendő alatt akár csak egyetlen mondattal is vagy akár egyetlen fohással is besegítettek abba, hogy ez a hét így sikerüljön.

Szeretnék köszönetet mondani a szekcióvezetőknek, akik még egyszer „átrágták” az egészet, akik szívükben és agyukban szinte egyszerre hordozták a saját anyagukat még akkor is, ha azt mondták, hogy csak az enyém a legfontosabb... Pontosan ebből látszik, mennyire átélték, hogy itt is, meg itt is, és itt is komoly formálásra van szükség... hogy le kell porolni mindazt, ami egy kicsit elavult, megszükkült, egyszerűen porossá vált.

Szeretnék köszönetet mondani azoknak, akik részt vettek az Egyházmegyei Zsinat munkájában. Nem kis erőfeszítés volt naponta ki tudja hányszor három órát üldögelni, átélni a dolgokat, mérlegelni, dönteni lelkiismeretünk szerint. Köszönöm. Azoknak külön is, akik saját szabadságukból áldozták föl ezt a hetet – mert hiszen nehéz len[n]e ezt a hetet pihenésnek nevezni!

És annyi munkatárs... (csak akiknek a neve ott volt előttem: 39), aki ott kinn a domaszéki házban munkálkodott, 13 kispap – nem egy közülük fél éjszakákon, majd egész éjszakákon át ott ült a számítógép mellett, hogy másnapra minden a kezünkben legyen pontosan. Elképzelhetetlen áldozatot tudtak hozni azért, hogy a munka meg ne akadjon, jól menjen: ha csak arra gondolok, hogy az étel ott volt az asztalon, hogy erőnk legyen folytatni a munkát...

Minden munkatársnak szívből köszönetet kell mondanom. Azoknak is, akik imádságukkal kísérték távolról, és azoknak is – mert ilyenek is voltak – akik adományaikkal segítettek, hogy ezt a Zsinatot meg lehessen rendezni.

Kérésem is volna: vigyünk szét az egyházmegyébe ennek a Zsinatnak a légkörét. Mert azt hiszem, a keresztényeknek valahogy így kellene rövid idő alatt is közösséggé válni, közösen munkálkodni minden egyházközösségben. Így kellene vizsgálni, hogy mi az Isten ügye, így kellene megegyezni egymással és türelmesnek lenni, így kellene kiteljesedni a szeretetben, mint ahogy ez a 70-80-90 ember ezt a közösséggé válást napról napra bemutatta. Vigyünk magunkkal a döntéseket! Még ha nem is emelkednek ma rendelkezésre, parancsá, törvénné, de azért az irányt már vigyünk magunkkal és mondogassuk, amire vissza tudunk emlékezni – hogy itt, meg itt, meg itt lehetne valamit előrébb lépni. Egyáltalán: beszéljünk erről az egészről és a saját életünkben talán már kezdjük el tenni is, ami a számunkra ebből megvalósítható.

Megújulva... Tehát kell, hogy mi, akik részt vettünk, igazi megújulással induljunk haza.

...Megújítani! Ezért hazatérve kell, hogy megmozgassuk a saját egyházközségünket, a saját espereskerületünket. Kérjük, segítsük, hogy azok is, akik nem vettek részt, mind többet megismerjenek belőle már előre, hogy szívünkben ott legyen a vágy: bárcsak már kezünkbe vehetnénk és valósággá, megvalósítottá, élletté tehetnénk!

Mit jelent egy-egy zsinaton résztvevők munkája?

Konferencia volt éppen Zöldfáson, s ott a nagy munkára valaki elmondott egy történetet. Nem emlékszem pontosan vissza, csak olyan haloványan. Annyit mondok belőle, amire visszaemlékszem, de a lényeg megmaradt:

Hatalmas erdőtűz. Az állatok összefutnak, valamit kellene csinálni. Akkor egy kicsiny madár – ha jól emlékszem, egy kis ökörszem vagy egy pacsirta – elmegy, fog a csőrébe egy cseppnyi vizet, hozza a tűzhöz és lepottyantja. Ugyan mit jelent ez?! Tölem ennyi tellett, ti is tegyétek meg azt, ami tőletek telik.

Ezzel a lelkülettel kell nekiindulni. És ha csak egy cseppel teszünk erre a forrongó világra, erre a tűzben égő, lángban álló, szenvedő világra, akkor magunk részéről már megtettük azt, ami tőlünk tellett, s a példánk nyomán talán majd elindul a többi is, hogy egy lelkesebb egyházközség, egyházmegye, egy Istennek élőbb embercsoport, és talán nyugodtan merem hozzátenni, egy békésebb társadalom alakuljon ki körülöttünk.

Amíg a Zsinat kihirdetése meg nem történik, amíg a könyv el nem jut mindenkinek az egyházmegyében, addig természetes, hogy mindaz, amit elhatároztunk, nem válik törvénné, hiszen furcsa lenne törvényt beiktatni, hogy ne tudják, milyen döntések vannak.

A könyv elején ott lesz pontosan, hogy melyik napon lép érvénybe az Egyházmegye területén mindaz, ami rendelkezés, és a többire is bizonyos eligazítás ott lesz majd.⁴⁴⁸ De addig is – ha nem is kötelező még – a lelkületét, az irányát vigyük a magunk életében és próbáljuk átadni a többieknek is.

Még egyszer megköszönve mindnyájuk munkáját. [!] Ezzel a szentmisével részben adjunk hálát Istennek, részben kérjünk kegyelmet, hogy mindaz, ami munkát végeztünk a megújulás érdekében, valóban az egész egyházmegye megújítását szolgálja, szorgalmazza majd és eredményezze is.

Úgy legyen!

A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Könyve. Bev. Gyulay Endre. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Hatóság, [Szeged,] 1995. 164–168.

⁴⁴⁸ A zsinati rendelkezések, amelyeket Gyulay Endre megyéspüspök 1995. szeptember 24-én, Szent Gellért ünnepén erősített meg aláírásával, 1995. december 3-án, Advent első vasárnapjával léptek életbe. *A Szeged-Csanádi Zsinat* 1995. 7.

SYNODS AND SYNODICAL PREPARATORY COUNCILS OF THE DIOCESE OF CSANÁD IN THE 19TH AND 20TH CENTURIES

Summary

This source publication comprises the documents made during the preparation and organization of the Csanád diocesan synods.

Since 1790 two synods have been held in the Csanád Diocese, in 1821 and in 1995. In 1848 the convocation of the synod was prevented by the events of the war. Later, between the two World Wars the bishop did not convoke a diocesan synod, which can be explained by the huge territorial losses and the task of the reorganization of the diocesan centre. The 1821 diocesan synod was held in the period of late Josephinism. It made preparations for the national synod and attempted to stop the spread of immorality and irreligiousness. The main subject matters were selected by Emperor Francis I and the participants were not allowed to discuss other topics.

The 1821 synod of Temesvár was presided over by Bishop László Kőszeghy. György Kiss, priest of Temesvár-gyárváros was appointed quartermaster (*magister quarteriorum*). He was entrusted with the administration of the accommodation, catering and financial affairs. József Somogyi, professor of practical theology became the secretary of the synod and he was responsible for the edition and publication of the synodical files and reading out the decrees. If someone wanted to make a speech, he had to contact József Ujfalvy, professor of dogmatic theology, synodical attorney (*fiscus synodalis*). The officials specified the items to be placed on the agenda of the council as well as the order of speeches and votes.

The majority of the synodical resolutions interpreted those of the Council of Trent; among others, the resolutions on the cathedral chapters or the diocesan clergy were adjusted to the given situation. The clergy was seriously instructed to educate themselves, be devout and mind their lifestyle; for example the priests should not go to restaurants or pubs, except during justified journeys. According to the synod fathers, the moral decadence of the people was caused "not only by the immoral life-style of the clergy" but there were other factors as well, such as the religious indifference or irreligiousness of the public leaders, who set a bad example for the ordinary people.

The monks were advised to respect the holy canons and the resolutions of the Council of Trent. The principals were instructed to fight against gluttony and excessive drinking "with all their might". The priest-teachers were urged to monitor the readings of their pupils in order to protect them from unchecked libertinage and there was an attempt to regulate the compulsory readings for the lyceums. The monks were instructed to keep the rules and were reminded about the period of the

Josephinian reforms, when during the reign of Emperor Joseph II their convents were spared only because their assistance to the priests was considered useful.

The synod opposed the new edition of the Bible by Káldi and dealt with the problem of the pious foundations. The coordination of the episcopal sees was also discussed and the synod wanted to solve the problem in strict compliance with state laws. The participants of the synod could voice their complaints and requests but these were rejected by the bishop.

Upon a proposal from Bishop László Kőszeghy, an investigation procedure was started against the head of the Szeged Lyceum, Ferenc Gubitzer Piarist father, because "he propagated such ecclesiastical disciplines about the immortality of the soul, adultery, whoring, fasting and chastity, which were completely contrary to the principles of the Christian religion, and resulted in the corruption of the believers in Szeged". The case of those Csanád diocesan priests who were absent from the synod was also investigated. The absence of four priests was certified. However, those who were absent without good reason were summoned to appear in the ecclesiastical court. When all participants present had signed the minutes of the synod, Bishop Kőszeghy addressed a speech to them. He emphasised that the twelve paragraphs accepted by the synod provide a "true image of the whole clergy" and all those present must stand by it.

In 1848 the Church had to respond to the challenges of the bourgeois transformation. At the time the Csanád Diocese was one of the centres of those priests who called for liberal reforms. The reformists were represented in the Temesvár Seminary as well, so Bishop József Lonovics could not suppress their initiative. Headed by József Pfeiffer, parish priest of Szentanna, the reformists demanded the separation of church and state, the free election of bishops, the abolishing of different taxes, the constitutional governance of the dioceses and the election of the archdeacons and deans.

The reformists emphasised the significance of the diocesan synods, describing them "as worthy of the wisdom of the Church". The diocesan synods represent and act on behalf of the Church therefore "theirs is the power and glory". Each priest should have the right to vote, as in the earlier golden period of the Church.

They demanded other reforms as well, such as the public trials in church discipline cases and the abolition of the patron law; also, they stated that priesthood ought not to be indelible. They wanted to disband the monastic orders, to abolish celibacy, to wear secular clothes with the exception of altar-service. They urged the reform of the education system, the improvement of the ethical and material appreciation of the chaplains and the reform of church services. According to earlier studies these views among the clergy were only ephemeral but it appears from the sources published in the present volume that entire deaneries and a significant proportion of the priests of the Csanád Diocese supported these reforms. Although in

consequence of the war neither the diocesan, nor the national synods could be held in 1848–1849, the minutes of the deaneries provide insight into the erudition, reform plans and spiritual life of the priests from that period.

The Synod of the Szeged-Csanád Diocese held in 1995 differed in many aspects from the earlier synods: not only did the Second Vatican Council affect it (for example the participation of a great many seculars), but also the elimination of the legacy of the Communist era and the significant territorial changes that had taken place since the previous synod. In 1995 the Bishop of Szeged–Csanád, Endre Gyulay stated in response to a question regarding the significance of the synod: “The motto of the synod was ‘renewal and reformation’. We studied the situation and the problems of the diocese and emphasized that the renewal must begin within ourselves, and if our renewal succeeds, it will have apostolic effects. Perhaps the most important problem is the shortage of priests; another major issue is the apostolate of the laity urged by the Second Vatican Council but unfortunately in the Hungarian Church we are still a long way from achieving it.”

In 1997 László Lukács underlined that the Hungarian synods held in the 1990s discussed practically the same subject matters, with a few specific differences. He stated: “In Szeged the sacramental pastorate was discussed in much detail. The majority of the practical problems of pastorate are connected with the sacraments. It is no coincidence that the Synod of Szeged–Csanád deals with them on 60 pages. (It is almost 40% of the entire text, although the family pastorate and the training of the clergy is also incorporated into this chapter. Other synods discuss these issues in a separate chapter.) However, the other synods also prioritised this issue.”

The participants of the synod analysed the marginalization of the clergy and its consequences in detail. According to the synod, one of the most important problems of modern society is the crisis of marriages. In connection with religious instruction the synod recommended that the knowledge oriented education should be replaced by life oriented education. In reaction to modernization, they dealt with the role of the media and emphasised that “the decisive factor is the objective value of the programme, regardless of whether the author is religious and Catholic. The most important issue is the sense of responsibility of the media professionals and media figures.” The duties of the monastic orders, the problems of the disadvantaged social groups and the management of the parishes were mentioned as well.

The synods and the synodical preparations always accurately reflected the situation of the Csanád Diocese and the reactions to the given circumstances. In 1821, during the period of late Josephinism the synod made efforts to halt the moral decline. The synod tried to enforce in the diocese the resolutions of the Council of Trent. In 1848 the bourgeois transformation posed a challenge for the Church. At that time the majority of the clergy supported the new ideas within the Church as the way out of the crisis. Most of the propositions stemmed from liberal and nation-

al considerations. In 1995 the discussions of the synod were determined by the legacy of the Communist dictatorship and the society in transition. In the Szeged-Csanád Diocese the emphasis was put on the sacraments and the involvement of the laity in the pastorate. The sources published in our present volume help the better understanding of the above-mentioned problems.

DIE DIÖZESANSYNODEN UND VORBEREITUNGEN VON CSANÁD IM 19. UND 20. JAHRHUNDERT

Zusammenfassung

In der Diözese Csanád wurden nach 1790 zwei Synoden abgehalten: 1821 und 1895. 1848 verhinderten kriegsrische Auseinandersetzungen die Abhaltung einer Diözesansynode. Zwischen den zwei Weltkriegen konnte aufgrund des beträchtlichen Verlustes an Gebieten sowie der Aufgabe der Reorganisation des Diözesanzentrums keine Synode stattfinden. Die Synode von 1821 wurde in der Zeit des Spätjosephinismus mit dem Ziel einberufen, sich auf die Nationalsynode vorzubereiten, gleichzeitig aber auch um der sich in der Gesellschaft verbreitenden Sittenlosigkeit und dem Religionsverlust entgegenzuwirken. Die Themen der Versammlung wurden von König Franz I. festgelegt, so dass sich die Teilnehmer über andere Probleme nicht beraten konnten.

Bei der Synode von 1821 in Temeswar führte Bischof László Kőszeghy den Vorsitz. Zum Quartiermeister (*magister quarteriorum*) wurde György Kiss, Pfarrer von Temeswar-Fabrikstadt, ernannt. Seine Aufgabe bestand darin, Unterkunft und Versorgung zu organisieren sowie finanzielle Angelegenheiten zu regeln. Zum Sekretär der Synode wurde der Theologieprofessor József Somogyi gewählt, der mit der Bearbeitung und Herausgabe der Synodenakten sowie mit der Verlesung der Dekrete betraut wurde. Um bei der Synode zu Wort zu kommen, musste man sich an József Ujfalvy, Professor der Dogmatik und Prokurator der Synode (*fiscus synodalis*), wenden. Die Amtsträger bestimmten die Tagesordnung der Versammlung sowie die Reihenfolge der Wortmeldungen und Abstimmung.

Die Mehrheit der Synodalbeschlüsse legte die Beschlüsse des Trienter Konzils entsprechend der aktuellen Situation des Domkapitels und des Diözesanklerus neu aus. Die Priester wurden unter anderem streng ermahnt, neben dem Sorgetragen um ihre Bildung und Frömmigkeit auch auf ihre Lebensführung zu achten: Sie sollen keine Gaststätten oder Wirtshäuser aufsuchen, mit Ausnahmen von begründeten Reisen. Die Synodenväter wiesen darauf hin, dass der Grund für den Rückgang der Sittlichkeit des Volkes „nicht ausschließlich in der lockeren Lebensweise der Priester“ zu sehen sei, sondern auch in der religiösen Gleichgültigkeit und sogar in der Gottlosigkeit der kirchlichen Amtsträger, die damit dem einfachen Volk ein schlechtes Beispiel zeigten.

Die Ordensleute wurden ebenfalls zur Einhaltung der heiligen Doktrin und der Beschlüsse des Trienter Konzils ermahnt. Den Ordensoberen wurde ans Herz gelegt, die Völlerei und den übermäßigen Alkoholkonsum „mit all ihrer Kräfte zu vermeiden“. Die Lehrer der Priesteranwärter wurden nachdrücklich ermahnt, auf

die Lektüren ihrer Schüler zu achten, damit diese nicht durch das Lesen schlechter Bücher mit „dem Gift der ungezügelter Zuchtlosigkeit“ infiziert werden. Man versuchte den Lernstoff an Oberschulen zu vereinheitlichen. Die Ordensleute wurden auf die Einhaltung der Ordensregel hingewiesen, gleichzeitig erinnerte man sie auch an die Josephinischen Reformen, daran, dass „die Aufhebung der Klöster, die unter der Herrschaft Ihrer Majestät Joseph II. beschlossen worden war, letztlich nur deshalb nicht erfolgt war, weil man der Meinung war, die Ordenspriester zu benötigen, um die Pfarrer bei ihrer Arbeit zu unterstützen.“

Die Synode sprach sich gegen die Neuauflage der Káldi-Bibelübersetzung aus, beschäftigte sich ferner mit der Frage der Messstipendien sowie mit der Koordination der Arbeit des Heiligen Stuhls, die man unter strenger Beachtung der Staatsgesetze zu regeln suchte. Während der Synode konnten die Teilnehmer ihre Beschwerden und Anliegen vorbringen, diese wurden jedoch alle vom Bischof zurückgewiesen.

Auf Vorschlag von Bischof László Kőszeghy wurde eine Untersuchung gegen den Piaristenpater Ferenc Gubitzer, Direktor des Gymnasiums in Szeged, beantragt, der „in Sachen Unsterblichkeit der Seele, Ehebruch, Unzucht sowie Fasten und Enthaltensamkeit solche kirchliche Prinzipien propagiert, die den Grundsätzen der christlichen Lehre völlig widersprechen und die Demoralisation der Gläubigen in Szeged nach sich ziehen.“ Thematisiert wurde auch das Fernbleiben einiger Priestern der Diözese Csanád von der Synode. Vier von ihnen fehlten entschuldigt an den Sitzungen der Synode. Die unentschuldigt Ferngebliebenen wurden vor das kirchliche Gericht zitiert. Nachdem jeder Teilnehmer das Protokoll der Synode unterzeichnet hatte, hielt Bischof Kőszeghy vor den Anwesenden eine Rede. Er betonte, dass die von der Synode verabschiedeten 12 Artikel „ein mit ihren eigenen Farben gemaltes Bild des gesamten Klerus darstellen“, das die Teilnehmer jetzt überall zu zeigen haben.

Die Kirche musste auf die während des Aufstiegs und der Etablierung des Bürgertums im Jahre 1848 aufgeworfenen Fragen Antworten finden. Die Diözese Csanád zählte damals zu den Zentren des liberalen Reformen fordernden Klerus. Da die Reformkräfte auch im Temeswarer Priesterseminar vertreten waren, konnte Bischof József Lonovics die Bewegung nicht unterdrücken. Unter der Leitung von József Pfeiffer, dem Pfarrer der St. Anna Kirche, forderte man die Trennung von Staat und Religion, die freie Bischofswahl, die Abschaffung verschiedener Abgaben, die konstitutionelle Regierung der Diözesen, die demokratische Umstrukturierung der Kapitel sowie die Wahl der Dechanten und deren Vertreter.

In Bezug auf die Diözesansynoden hielt man fest: „Die Diözesansynoden gehören zweifellos zu jenen Institutionen, die der Weisheit der Kirche am würdigsten entsprechen. Sie vertreten die Kirche, und somit gebühren ihnen Ehre und Herrlichkeit. Sie rechnen mit der Regierung und in allen kirchlichen Angelegenheiten

verfügen sie. So wünschen wir, dass in den Synoden, wie es auch in besseren Zeiten unserer Kirche üblich war, jeder Priester Wahlrecht haben soll.“

Zu den weiteren Forderungen gehörten ein öffentliches Gerichtsverfahren der die Kirchendisziplin betreffenden Angelegenheiten, die Abschaffung des Patronatsrechts, die Aufhebung des unauslöschlichen geistlichen Siegels der Priester, die Umwandlung der Ordenspriester zu Diözesanpriestern, die Aufhebung des verpflichtenden Zölibats, das Tragen von bürgerlicher Kleidung (mit Ausnahme des Altardiens-tes), die Reform des Unterrichtswesens, die Verbesserung der finanziellen Lage und des sittlichen Ansehens der Kapläne und die Liturgiereform. Laut des bisherigen Forschungsstandes waren diese Forderungen aus dem Kreis des Klerus allerdings nur kurzlebig. Man kann jedoch anhand der in diesem Band veröffentlichten Quellen die Schlussfolgerung ziehen, dass ganze Dechanate sowie eine beträchtlichen Mehrheit des Klerus der Csanáder Diözese die Reformanliegen unterstützten. Auch wenn infolge der ausgebrochenen militärischen Auseinandersetzungen der Jahre 1848-1849 weder die Diözesansynode noch das Nationalkonzil abgehalten werden konnten, gewähren die Protokolle der Dechanate doch einen Einblick in die Bildung, die Reformpläne und das spirituelle Leben des damaligen Klerus.

Die 1995 abgehaltene Synode der Diözese Szeged-Csanád unterschied sich nicht nur aufgrund der durch das Zweite Vatikanische Konzil eingetretenen Veränderungen in mehreren Punkten von den früheren Synoden (z.B. die rege Beteiligung der Laien), sondern auch wegen der Beseitigung der kommunistischen Hinterlassenschaft und den zwischenzeitlich erfolgten territorialen Veränderungen. Endre Gyulay, Bischof von Szeged-Csanád, beantwortete 1995 die nach der Bedeutung der Synode gestellte Frage mit folgenden Worten: „Das Motto der Synode war: ‚Erneuert erneuern‘. Wir haben die Situation und die Probleme der Diözese untersucht. Wir haben betont, dass die Erneuerung bei uns beginnen muss, und wenn dies gelingt, dann wird dies auch pastorale Auswirkungen zur Folge haben. Vielleicht ist der Priestermangel das schwerwiegendste Probleme, und das darauf folgende die Beteiligung der Laien am pastoralen Dienst, für die sich das Zweite Vatikanische Konzil so entschlossen eingesetzt hat, aber leider sind wir in der ungarischen Kirche von der Verwirklichung dieses Ideals weit entfernt.“

László Lukács wies bereits 1997 darauf hin, dass das Themenspektrum der Synoden, die in den 1990ern Jahren in Ungarn abgehaltenen wurden, weitgehend ähnlich war, wenngleich doch einige markante Unterschiede festzustellen sind. „In Szeged befasste man sich am umfassendsten mit der Sakramentenpastoral“, stellte Lukács fest. „Heute sind die meisten praktischen Probleme in der Seelsorge mit der Spendung der Sakramente verbunden. Es ist kein Zufall, dass sich die Synode von Szeged-Csanád mit diesem Thema auf 60 Seiten befasste (das bedeutet etwa 40% des Gesamttextes, obwohl die Familienseelsorge und die Priesterausbildung auch im selben Kapitel thematisiert wurden – auf anderen Synoden wurden diese in eige-

nen Kapiteln behandelt), aber auch die anderen Synoden beschäftigten sich ausführlich mit diesen Themen.“

Die Synodalen analysierten umfassend die Stellung des an den Rand der Gesellschaft gedrängten Klerus und deren Auswirkungen. Die Synode hielt die Krise der Institution der Ehe für eines der größten Probleme der modernen Gesellschaft. In Bezug auf den Religionsunterricht wurde die Empfehlung ausgesprochen, von dem aktuellen wissensorientierten zu einem praxisorientierten Unterrichtsstil überzugehen. Auf die Modernisierung reagierend befasste man sich auch mit der Rolle der Medien und betonte, dass „das Entscheidende der objektive Wert des Programms sein soll, unabhängig von der Religiosität des Redakteurs oder seiner Zugehörigkeit zum Katholizismus. Das Wichtigste ist, dass jeder Medienfachmann und jede in den Medien tätige Person sich der eigenen Verantwortung bewusst wird.“ Auch die Aufgaben der Orden, die Probleme der sozial benachteiligten Gesellschaftsgruppen und die Finanzierung der Pfarreien wurden diskutiert.

Die Synoden wie auch die synodalen Vorbereitungen spiegelten stets die aktuelle Lage der Diözese Csanád sowie die entsprechende Reaktionen auf die aktuellen Bedingungen wieder. 1821 versuchte man hauptsächlich den in der Zeit des Spätjosephinismus aufgekommenen Sittenverfall aufzuhalten. Mit den Beschlüssen suchte man die Anweisungen des Trienter Konzils in der Diözese umzusetzen. 1848 stellten der Aufstieg und die Etablierung des Bürgertums für die Kirche eine Herausforderung dar. Zu dieser Zeit sah die Mehrheit des Klerus den Ausweg aus der Krise in der Übernahme der neuen Ideen durch die Kirche. Die Mehrheit der Vorschläge ist als Resultat liberaler und nationaler Überlegungen anzusehen. 1995 bestimmten die Hinterlassenschaft der kommunistischen Diktatur und die sich wandelnde Gesellschaft die Beratungen der kirchlichen Versammlung. In der Diözese Szeged-Csanád konzentrierte sich man vor allem auf die Sakramente und die Beteiligung der Laien am pastoralen Dienst. Die in dem vorliegenden Band veröffentlichten Quellen wurden so ausgewählt, dass sie den Lesern zu einem besseren Verständnis der oben erwähnten Probleme verhelfen.

Függelék

KÉPEK

Kőszeghy László csanádi püspök (1800–1828)

KÉPEK

Kőszeghy László csanádi püspök (1800–1828)

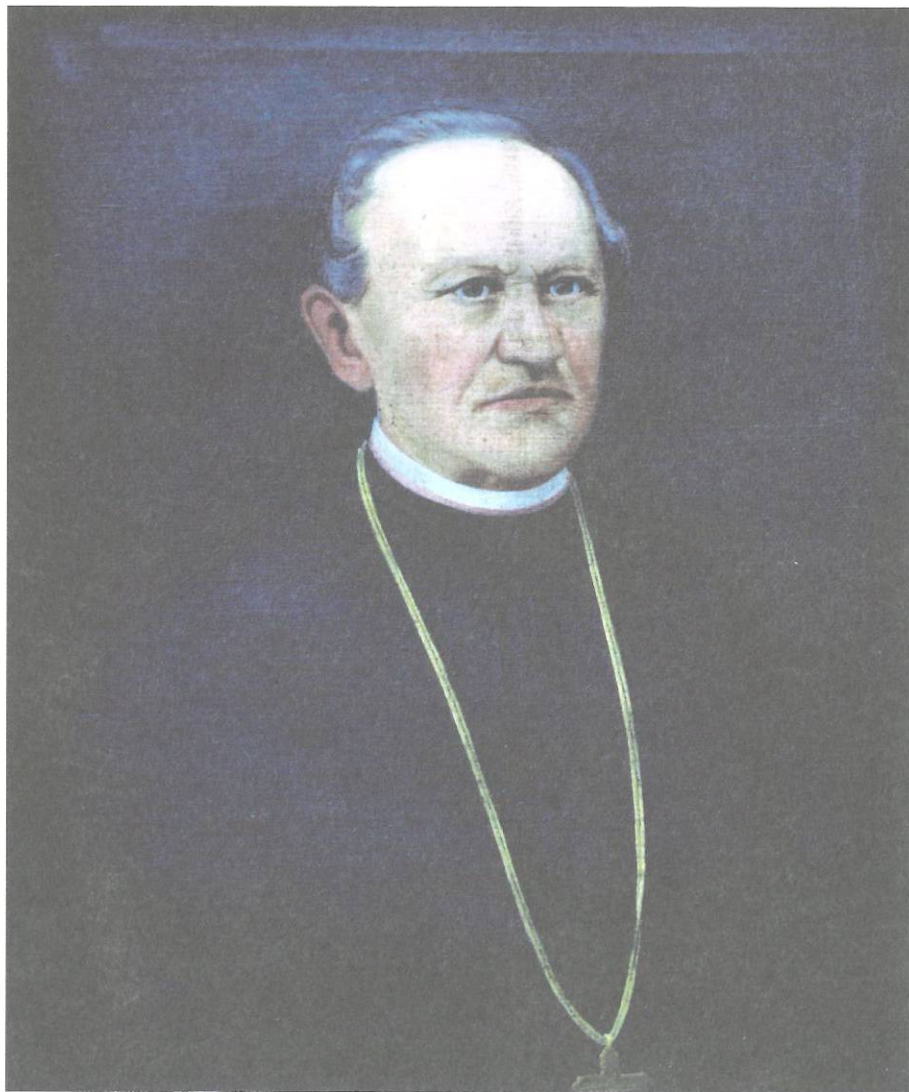

Lonovics József csanádi püspök (1834–1848)

Pfeiffer József, arad-hegyaljai alesperes

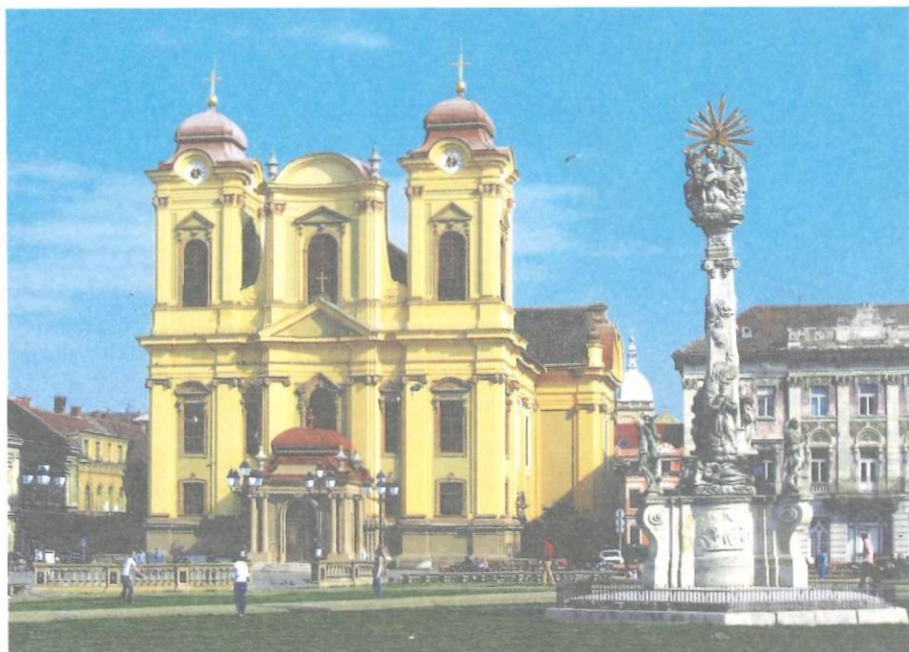
Makra Imre makói plébános (1836–1867)

Gyulay Endre szeged-csanádi püspök
(1987–2006)

Kiss-Rigó László szeged-csanádi püspök
(2006–)

A temesvári püspöki templom, Szent György-székesegyház

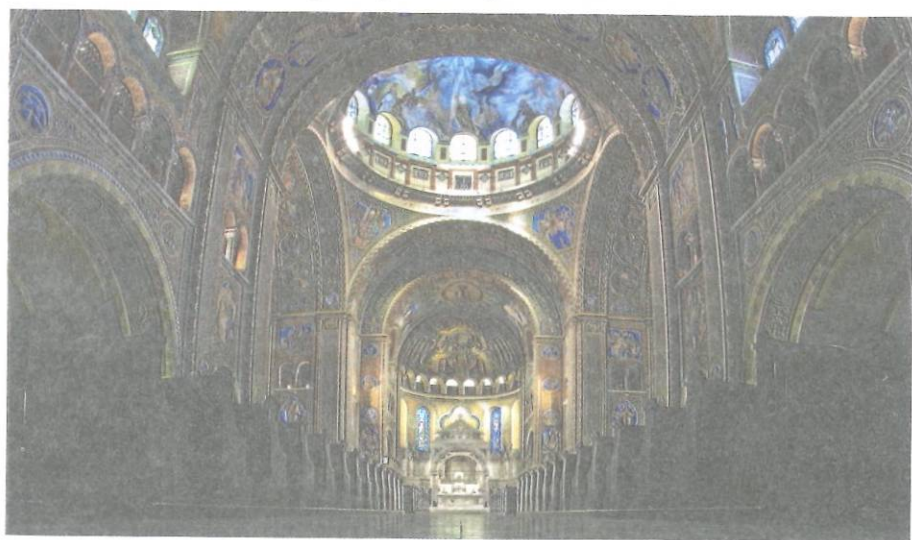

A temesvári Szent György-székesegyház főoltára

A szegedi Fogadalmi templom oldalnézetből

A szegedi Fogadalmi templom főhajója

IRODALOMJEGYZÉK

Levéltárak, gyűjtemények

A makói Szent István király Plébánia Levéltára. Litterae Officii Ordinariatus Csana-diensis, Encyclicae et Currentales de Anno 1848. (Szent István király Plébánia Levéltára – Makó).

Hadtörténelmi Levéltár

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL).

Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtár.

Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv (ÖStA HHStA).

Prímási Levéltár Archivum Ecclesiasticum (PL AE).

Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár

Temesvári Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár (TRKEL).

Könyvészeti anyagok

Források

Andics 1965/III. *A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848–49-ben.* Szerk. Andics Erzsébet. III. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965. (Magyarország újabbkori történetének forrásai.)

A Szeged-Csanádi Zsinat 1995. *A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Könyve.* Bev. Gyulay Endre. Szeged-Csanádi Egyházmegyei Hatóság, [Szeged,] 1995.

Bauerschubert 1807. Bauerschubert, Joseph: *Kurze Volkspredigten zum Unterrichte und zur Erbauung auf alle Sonn- und Festtage des katholischen Kirchen-Jahres.* Bd. 1–2. Johann Andreas Kienreich, Gratz, 1807.

DS *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum.* Edidit Denzinger, Henricus, retractavit Schönmetzer, Adolfus. Herder, Freiburg, 1973³⁵.

- Egyházi köz-ügyek* 1846. *Egyházi köz-ügyekben 1844-ig kibocsátott kegyelmes királyi rendelmények, kivonatban előadva.* Wachter, Nagyszombat, 1846.
- Egyházi ügyek* 1888. *Egyházi ügyekre vonatkozó magyar országos törvények, királyi és kormányrendeletek és bírósági döntvények tára.* Csanádegyházmegyei könyvnyomda, Temesvár, 1888³.
- Einhorn 1849. Einhorn Ignác: *A reformált izraelita valláselvei.* Pesti izr. reformtársulat, Pest, 1849.
- Elmer 1999. *A haza, az egyház és a trón érdekében. A magyar katolikus egyház 1848–49-ben.* Szerk. és bev. Elmer István. Új Ember, Budapest, 1999.
- Enchiridion juris Ecclesiastici* 1839. *Enchiridion juris Ecclesiastici cum singulari alienas confessiones attentione.* Tomus I. *Jus Ecclesiasticum Publicum.* Edidit Cherier, Nicol. Joan. Hartleben, Pestini, 1839.
- Gózonny 1841. Gózonny György: *Egyházi törvénykezés Magyar-Országban. Papok, ügyvédek, s perlekedők használatára.* Esztergami k. Beimel J., Pesten, 1841.
- Hegedűs 1848. Hegedűs Pál: *Van-e az egyháznak szüksége, és mire?* Grünny Ny., Szeged, 1848.
- Kletečka 2002. *Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848–1867. II. Abteilung. Das Ministerium Schwarzenberg. Band 1. (5. dezember 1848 – 7. Jänner 1850.)* Hrsg. Kletečka, Thomas. ÖBV & HPT, Wien, 2002.
- Konek 1863. Konek Sándor: *Egyházjogtan kézikönyve. Különös tekintettel a Magyar Sz. Korona tartományaira.* Heckenast Gusztáv, Pest, 1863.
- Kossuth iratai* VIII. *Kossuth Lajos iratai* VIII. kötet. S. a. r. Kossuth Ferenc. Athenaeum, Budapest, 1900.
- Kossuth Lajos
Összes Munkái *Kossuth Lajos 1848/49-ben I. Kossuth Lajos az utolsó rendi országgyűlésen 1847/48.* S. a. r. Barta István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1951. (Kossuth Lajos összes munkái XI.)
- Lonovics 1851. [Lonovics József:] *A Josephinismus és az egyházat illető legújabb császári rendelvény.* Hügel és Manz, Bécs, 1851.

- Maass 1951. Maass, Ferdinand: *Der Josephinismus. Quellen zu seiner Geschichte in Österreich 1760–1790. Amtliche Dokumente aus dem Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchiv*. I. Band. *Ursprung und Wesen des Josephinismus 1760–1769*. Verlag Herold, Wien, 1951. (Fontes rerum Austriacarum: Österreichische Geschichtsquellen, 2. Abteilung: Diplomataria et acta, 71. Band.)
- Magyari 1848. Magyari Alajos: *Nyilatkozat a papi nőtlenség tárgyában, melyet Temesvármegyének 1848-ik évi ápril 6-án tartott közgyűlésében adott...* Beichel József Könyvnyomdája, Temesvár, [1848].
- Márkus 1896. *Magyar Törvénytár. 1836–1868. évi törvéncikkek*. Szerk. Márkus Dezső. Franklin-Társulat, Budapest, 1896.
- Oltványi 1859. *Acta synodalia. Collecta per Oltványi, Paulum*. Typ. Förk, Temesvarini, 1859.
- Prámer 1848. Prámer Alajos: *Üdvös és czélszerű é a káptalanokat eltörölni és ezek helyett egyházmegyénkint presbyteriumi tanácsot alakítani?* Werfer Nyomda, Kassa, 1848.
- Schematismus Csan.* 1848 *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Csanádiensis ad annum Jesu Christi MDCCCXLVIII*. Typis Josephi Beichel, Temesvár, d. n.
- Szabó 1995. [Szabó Ferenc:] *Beszélgetés Gyulay Endre püspökkel a szegedi egyházmegyei zsinatról és a magyar egyházi helyzetről*. Távlatok 25. (1995) 625–631. <http://www.tavlatok.hu/38elottiek/tavlatok25.htm#25forum>
- Szabó R. 1848. Szabó Richard: *A coelibatus*. Grün János, Szeged, 1848.
- Thuróczy 1978. Thuróczy János: *A magyarok krónikája*. Ford. Horváth János. Magyar Helikon, [Budapest,] 1978.
- XIV. Benedek 1767. Sanctissimi domini nostri Benedicti Papae XIV: *De Synodo Dioecesana libri tredecim in duos tomos distribuit*. Tomus I–II. Prostant Venetiis apud haeredes Balleonios, Ferrariae, 1767.
- Udvardy 1846. Udvardy Ignác: *Római ker. katholika egyházi jogtan*. I–II. kötet, Tóth Ny., Veszprém, 1846.
- Újszövetségi Szentírás* 1978. *Újszövetségi Szentírás*. Ford. Békés Gellért–Dalos Patrik. A Külföldi Magyar Katolikus Akció Kiadása, Róma, 1978.

Feldolgozások

- Adriányi 2001.   Adriányi Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve*. Szent István Társulat, Budapest, 2001. (Szent István Kézikönyvek 5.)
- Adriányi 2009.   Adriányi Gábor: *A Bach-korszak egyházpolitikája 1849–1859*. Kairosz Kiadó, [Budapest,] 2009.
- Ambrus 1892.   *Az 1848 és 1849-ik évi szabadságharcban részt vett római és görög katolikus paphonvédek albuma*. Szerk. Ambrus József. Radák, Nagykikinda, 1892.
- Beales I. 1987.   Beales, Derek [Edward Dawson]: *Joseph II. I. In the Shadow of Maria Theresia 1741–1780*. Cambridge University Press, Cambridge etc., 1987.
- Benda 1965.   Benda Kálmán: *A jozefinizmus és a jakobinusság kérdései a Habsburg Monarchiában*. Történelmi Szemle 7. (1965) 4. sz. 388–422.
- Blazovich 2007.   Blazovich László: *Szeged rövid története*. Szeged, 2007.
- Bodó 2009.   *Bánsági Magyar Pantheon*. Szerk. Bodó Barna–Erdei Ildikó–Kovács Katalin. Marineasa Kiadó, Temesvár, 2009.
- Bohó–Tordai 1956.   *Horárik János harca a hierarchia és az egyház ellen az 1841–1845 években*. Ford., bev., és jegyz. Bohó Róbert–Tordai György. Szikra, Budapest, 1956.
- Bugarski 2008.   *Lyceum Temesvariense*. Szerk. Bugarski, Stevan. Editura Tempus, Timișoara [Temesvár], 2008.
- Czuczor–Fogarasi 1862–1874.   Czuczor Gergely–Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára*. I–VI. kötet, Emich Gusztáv, Pest, 1862–1874.
- Csorba 1999.   Csorba László: *A vallásalap „jogi természete”. Az egyházi vagython problémája a polgári átalakulás korának Magyarországon 1782–1918*. ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, Budapest, 1999. (ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék kiadványai 2.)
- Eckhart 1935.   Eckhart Ferenc: *A püspöki székek és a káptalani javadalmak betöltése Mária Terézia korától 1918-ig*. Stephaneum Ny., Budapest, 1935.
- Egyháztört. 2009.   *Egyháztörténeti lexikon*. Szerk. Véghseő Tamás–Gárdonyi Máté–Tóth Tamás. I–II. kötet, Jel Kiadó, Budapest, 2009.

- Erdődy–Hermann 2002. *Magyarhontól az Újvilágig. Emlékkönyv Urbán Aladár ötvenéves tanári jubileumára.* Szerk. Erdődy Gábor–Hermann Róbert. Argumentum Kiadó, [Budapest,] 2002.
- Forster 1907. Forster János: *A püspökmegyei zsinat.* Papp György könyvsajtója, Gyulafehérvár, 1907.
- Hanuy 1918. Hanuy Ferenc: *Hetven éves küzdelem az autonómiáért.* Szent István Társulat, Budapest, 1918.
- Hermann 1932. Hermann Egyed: *A magyar katolikus papság az osztrák katonai diktatúra és az abszolutizmus idején.* Kapisztrán ny., Gödöllő, 1932.
- Hermann 1948. Hermann Egyed: *Lonovics József.* Négy papi arckép. Vigilia 13. (1948. március) 132–136.
- Hermann 1973. Hermann Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1918-ig.* Aurora, München, 1973.
- Horváth 1871. Horváth Mihály: *Magyarország függetlenségi harcának története.* I–III. kötet, Ráth Mór, Pest, 1871.
- Jelinek d. n. Jelinek Antal: *Az Istennek és egyházának szentelt nap.* (2. rész) 2. http://www.esztergomi-ersekseg.hu/j_a_cikk-sorozat/j_a_istennek_es_egyhazanak2.pdf (letöltés: 2015. szeptember 20.).
- Juhász–Schicht 1934. Juhász, Koloman–Schicht, Adam: *Das Bistum Timișoara-Temesvár. Vergangenheit und Gegenwart.* Typografia Sonntagsblatt, Timișoara [Temesvár], 1934.
- Kelemen 2015. Kelemen Dávid: *Az 1848-as római katolikus nemzeti zsinat győri egyházmegyei előkészítése.* Egyháztörténeti Szemle XVI. (2015) 2. sz. 29–59.
- Kiss 1997. Kiss Imre: *A szeged-csanádi zsinatról.* Vigilia 62. (1997. június) 515–518. http://vigilia.hu/node/Vigilia_1997_07_facsimile.pdf
- Kosáry 1990. Kosáry Domokos: *Újjáépítés és polgárosodás 1711–1867.* Háttér Kiadó, Budapest, 1990. (Magyarok Európában III.)
- Kovács 1979. *Aufklärung und Josephinismus.* Hrsg. Kovács, Elisabeth. Oldenbourg, München, 1979.
- Kovács 2008. Kovács Sándor: *Adalékok Jókai 'Egy az Isten' című regényének geneziséhez.* Irodalomtörténeti Közlemények 112. (2008) 435–446.

- Kováts 1908. Kováts Sándor: *A csanádi papnevelde története. A mai papnevelde megnyitásának első centenáriuma alkalmából*. Csanádegyházmegyei Könyvnyomda, Temesvár, 1908.
- Lakatos–Sarnyai 2001. „eszmék és dolgok zavarában...” 1848/49 és ami utána következett... *Válogatott dokumentumok a Kalocsai Érseki Levéltár 1848–1851 közötti anyagából (forráskiadvány)*. Szerk. Lakatos Andor–Sarnyai Csaba Máté. Kalocsai Főszékesegyházi Kvt.–Kalocsai Érseki és Főkáptalani Lvt., Kalocsa, 2001. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 1.) <http://mek.oszk.hu/04600/04628/04628.rtf>
- Léh–Koltai 1998. Léh István: *Catalogus religiosorum Provinciae Hungariae Ordinis Scholarum Piarum 1666–1997*. S. a. r. Koltai András. Curia Provincialis Hungariae Scholarum Piarum–Soc. Pro Encycl. Ecclesiasticae in Hungaria, Budapestini, 1998. (METEM Könyvek 21.)
- Lexikon der Heiligen* 1997. *Lexikon der Heiligen*. Hrsg. Gorys, Erhard. Deutscher Taschenbuch-Verlag, München, 1997.
- Lukács 1981. Lukács Lajos: *A Vatikán és Magyarország. A bécsi apostoli nunciusok jelentései és levelezése Magyarországról*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
- Lukács 1997. Lukács László: *A zsinatok félidejében. Zsinatok a világegyházban és Magyarországon*. Vigilia 62. (1997. június) 481–498. <http://vigilia.hu/regihonlap/1/19707.html>
- Maass 1969. Maass, Ferdinand: *Der Frühjosephinismus*. Verlag Herold, Wien–München, 1969. (Forschungen zur Kirchengeschichte Österreichs 8.)
- Magyar Kat. Lexikon* *Magyar Katolikus Lexikon*. Főszerk. Diós István. Budapest, Szent István Társulat, 1993–2014.
- Magyarország tört.* 1980. *Magyarország története 1790–1848. (Magyarország története tíz kötetben. 5/1.)* Főszerk. Mérei Gyula. Szerk. Vörös Károly. I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
- Magyarország tört.* 2005. *Magyarország története a 19. században*. Szerk. Gergely András. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
- Márki 1917. Márki Sándor: *Horváth Mihály (1809–1878)*. Magyar Tört. Társ., Budapest, 1917. (Magyar történeti életrajzok 63.)
- Máté-Tóth 1992. Máté-Tóth András: *Egyházmegyei szinódus Szeged–Csanád*. Távlatok 6. (1992) 2. sz. 242–250.

- Máté-Tóth 1995. Máté-Tóth András: *Megújulva megújítani. A Szeged-Csanádi egyházmegye színódusa*. Egyházforum 10. (1995) 4. sz. 4–14.
- Melichár 1932. Melichár Kálmán: *A zsinatok*. Szent István Társulat, Budapest, 1932.
- Meszlényi 1928. Meszlényi Antal: *A magyar katolikus egyház és az állam 1848/49-ben*. Szent István Társulat, Budapest, 1928.
- Meszlényi 1934. Meszlényi Antal: *A jozefinizmus kora Magyarországon*. Stephaneum Ny., Budapest, 1934.
- Miklós 2004. Miklós Péter: *Város, egyház, társadalom. Tanulmányok a szegedi katolicizmus történetéről*. Bába Kiadó, Szeged, 2004.
- Miklós 2006. Miklós Péter: „A jelen kor vészes napjaiban.” *Dokumentumok a csanádi püspökség 1848/49-es történetéhez*. Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár, Szeged, 2006.
- Öst. Geschichte des Christentums 2003. *Geschichte des Christentums in Österreich von der Spätantike bis zur Gegenwart*. Hg. Wolfram, Herwig. Verlag Carl Ueberreuter, Wien, 2003. (Österreichische Geschichte 3.)
- Pálmány 2002. *Az 1848–1849. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja*. Szerk. Pálmány Béla. Magyar Országgyűlés, Budapest, 2002.
- Papp 1934. Papp, Anton: *Euseb Anton Adalbert Freiherr von Falckenstein, Bischof zu Csanád 1730–1740*. Wien, 1934. (Kézirat.)
- Petri 1992. *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums*. Hrsg. von Petri, Anton Peter. Theodor Breit Verlag, Marquarstein, 1992.
- Roos 2/b 2012. Roos, Martin: *Die alte Diözese Csanád. Zwischen Grundlegung und Aufteilung 1030 bis 1923. Teil 2: Vom Barock bis zur Revolution 1718–1850. Teilband b/1800–1850*. Im Selbstverlag der drei Bistümer Szeged-Csanád, Groß-Betschkerek, Temeswar, Szeged–Groß-Betschkerek–Temeswar, 2012.
- Roos 2014. Roos, Martin: *Az ősi Csanádi Püspökség és utódjai*. Délvidéki Szemle I. (2014) 1. sz. 5–14.
- Sági 2013. Sági György: *Egy katolikus főpap vívódásai. Hamvas Endre csanádi püspök és az államhatalom, 1961–1964*. Egyháztörténeti Szemle XIV. (2013) 2. sz. 63–82.

- Sarnyai 1998. Sarnyai Csaba Máté: *Egyházreform-igény 1848*. Egyház-fórum 13. (1998) 1. sz. 72–78.
- Sarnyai 2001. *Állam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon 1848–1918*. Szerk. Sarnyai Csaba Máté. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2001. (METEM Könyvek 29.)
- Sarnyai 2002. Sarnyai Csaba Máté: *Polgári állam és katolikus egyház (1848. március–december). A katolikus autonómia-törekvések megjelenése*. METEM, Budapest, 2002. (METEM Könyvek 38.)
- Sávai 1999. Sávai János: *Zsinat és forradalom. Erdély, 1848/49*. Agapé, Szeged, 1999.
- Szeredy 1874. Szeredy József: *Egyházjog különös tekintettel a Magyar Szent Korona tartományaira, a keleti és a protestáns egyházakra*. I–II. kötet, Lyceum nyomda, Pécs, 1874.
- Tamási 2007. Tamási Zsolt József: *Az erdélyi római katolikus egyházmegye az 1848–49-es forradalomban*. Scientia, Kolozsvár, 2007. (Sapientia Könyvek 49.)
- Tamási 2013. Tamási Zsolt: *Az 1848-as erdélyi római katolikus egyházmegyei zsinat*. Gondolat, Budapest, 2013.
- Tamási 2014/a. Tamási Zsolt: *Az 1848-as nemzeti zsinat előkészítése. A felsőpapság és a radikális alsópapság értelmezése – az erdélyi egyházmegye tükrében*. Egyháztörténeti Szemle XV. (2014) 2. sz. 25–44.
- Tamási 2014/b. Tamási Zsolt: *Az 1848-as nemzeti zsinati tematika előkészítése és követése*. Keresztény Szó XXV/11. (2014. november) <http://www.keresztenyszo.katolikhos.ro/archivum/2014/november/tartalom.html>
- Tamási 2014/c. Tamási Zsolt: *Egyházmegyei zsinatok Erdélyben a 19. században*. In: *Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században*. Szerk. Balogh Margit–Varga Szabolcs–Vértesi Lázár. Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, Pécsi Egyháztörténeti Intézet, Budapest–Pécs, 2014. (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis X.) 237–266.

- Tepperberg 2001. Tepperberg, Christoph: *Das Militärmatrikelwesen in Österreich*. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 49. (2001) 59–90.
- Tóth 1993. Tóth Ferenc: *A haza és haladás képviselője*. In: Emléklülés Lonovics József püspök születésének 200. évfordulóján. Szerk. Tóth Ferenc. KÉSZ Makói Csop., Makó 1993. (A Makói Keresztény Értelmiségi Szövetség füzetek 13.) 43–45.
- Török 1941. Török Jenő: *A katolikus autonómia-mozgalom 1848–1871. Adalékok a magyar liberális-katolicizmus történetéhez*. Stephaneum Ny., Budapest, 1941. (Palaestra Calasanciana 33.)
- Urbán 1999. Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai. S. a. r. Urbán Aladár. I. kötet, Argumentum Kiadó, Budapest, 1999.
- Valjavetz 1944. Valjavetz, Fritz: *Der Josephinismus. Zur geistigen Entwicklung Österreichs im 18. und 19. Jahrhundert*. Rudolf M. Rohrer Verlag, Brünn–München–Wien, 1944.
- Winter 1962. Winter, Eduard: *Der Josefismus. Die Geschichte des österreichischen Reformkatholizismus 1740–1848*. Rütten & Loening, Berlin, 1962.
- Wörterbuch Kirchengeschichte* 1997. *Wörterbuch Kirchengeschichte*. Szerk. Denzler, Georg–Andersen, Carl. Deutscher Taschenbuch-Verlag, München, 1997⁵.
- Zakar 1999/a. Zakar Péter: *A magyar hadsereg tábori lelkészei 1848–49-ben*. METEM, Budapest, 1999. (METEM Könyvek 23.)
- Zakar 1999/b. Zakar Péter: *Isten, Haza, Szabadság. Szabó Richárd kiskundorozsmai segédlelkész 1848–49-ben*. In: Katonák, papok, polgárok 1848/49-ben. Szerk. Döbör András–Jancsák Csaba–Kiss Gábor Ferenc–Nagy Tamás–Zakar Péter. Belvedere Meridionale, Szeged, 1999. 19–30.
- Zakar 2003. Zakar Péter: *„Hazám sorsa az én sorsom.” Az Esztergomi Érsekség 1848/49-ben*. Szeged, Belvedere Meridionale, 2003.
- Zakar 2010. Zakar Péter: *Püspöki életrajzok a 19. századból I. (Lonovics József és Horváth Mihály)*. Deliberationes III. (2010) 2. sz. 209–220., 229–230.

- Zakar 2011. Zakar Péter: *Kreminger Antal prépost, szegedi alesperes-plébános 1848/49-ben*. In: *Acta Universitas Szegediensis Acta Historica* Tomus CXXXIII. Szerk. Marjanucz László. JATE Press, Szeged, 2011. 117–135.
- Zakar 2012. Zakar Péter: *Csanádi egyházmegyes paphonvédek a szabadságharcban*. I. Századok 146. (2012) 6. sz. 1265–1292.
- Zakar 2014. Zakar Péter: *A Kassai Egyházmegye tábori papjai 1848/49-ben*. Századok 148. (2014) 3. sz. 727–746.
- Zombori 2005/a. *Igazságot – szeretettel. Glattfelder Gyula élete és munkássága*. Szerk. Zombori István. METEM–KÉSZ, Budapest–Szeged, 2005.
- Zombori 2005/b. Zombori István: *A Szeged-csanádi Püspökség egyházmegyei múzeum és kincstár*. Szeged-Csanádi Püspökség, Szeged, 2005.
- Zsigovits 1914. Zsigovits Béla: *A papi nőtlenség (coelibatus) története Magyarországon*. Élet Irodalmi és Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1914.

Felhasznált folyóiratok

Acta Universitas Szegediensis Acta Historica
Deliberationes. A Gál Ferenc Főiskola tudományos folyóirata
Délvidéki Szemle. A Délvidék Kutatóközpont tudományos folyóirata
Egyháztörténeti Szemle. Keresztény közéleti-kulturális folyóirat
Egyháztörténeti Szemle
Irodalomtörténeti Közlemények
Katolikus Szó. Keresztény kulturális havilap
Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs
Nemzeti [Ujság] 1848
Religio és Nevelés. Egyházi folyóirat. 1848
Századok. A Magyar Történelmi Társulat közlönye
Tárlatok. A magyar jezsuiták folyóirata
Történelmi Szemle. Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének lapja
Vigilia

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

A mutatóban feltüntettük a különböző névváltozatokat, amelyek az adott név mellett zárójelben is olvashatók. A bibliográfiai hivatkozásokban, valamint a bibliai utalásokban található nevek nincsenek felvéve. Dőlt betűvel jeleztük azokat a neveket, amelyek részint a hivatkozott művek, tanulmányok és cikkek szerzőire utalnak.

A, Á

Ábrahám István 65
Adriányi Gábor 9, 11, 13, 20, 95
 Ágoston (Szent) (Divus Augustinus) 83, 113
Ambrus József 24
 Amend Frigyes 54
 Anakharsisz 82, 112
Andics Erzsébet 58
 Anselmus 147
 Antal (Remete Szent) 144
 Apponyi György 23, 24
 Augustinus (Divus) → Ágoston (Szent)

B

B. M. S. Virgo → Mária (Szent)
 B. V. Maria → Mária (Szent)
 Babits, Josephus → Babits József
 Babits József (Josephus, Babits) 22, 102, 128
 Balás János (Balás, Johannes) 99, 126
 Balás, Johannes → Balás János
Balogh Margit 9, 39
 Barthélemy, Jean-Jacques 82
 Barthyány Lajos 141
 Bauerschubert, Joseph 179
Beales, Derek 12
 Beichel József 26, 143
Békés Gellért 25
 Béla, IV. 147
 Bellarmin Róbert (Szent) 197

Benda Kálmán 14
 Benedek, XIII. (Benedictus, XIII.) 96, 123
 Benedek, XIV. (Benedictus, XIV.) 15, 90, 118, 164
 Benedictus, XIII. → Benedek, XIII.
 Benedictus, XIV. → Benedek, XIV.
 Berecz Imre 26, 47
 Béró János 54
 Bertogna Cézár 180
 Bíró Fülöp 55, 169, 174
 Bizek Károly 55, 169, 170, 173, 174
Bodó Barna 24
Bohó Róbert 44
 Bokányi József 55, 169, 173
 Boldogságos Szűz Mária → Mária (Szent)
 Bonnaz Antal (Bonnaz, Antonius) 99, 126
 Bonnaz, Antonius → Bonnaz Antal
 Botka Pál 185
 Bottyán János 176
 Braun Benedek (Braun, Benedictus) 100, 126
 Braun, Benedictus → Braun Benedek
 Brunschuh Vencel (Bundschih, Venceslaus; Bundschuh, Venceslaus) 102, 128, 180
 Brutus, Marcus Iunius 82, 112
 Buchvald, Josephus → Buchvald József
 Buchvald József (Buchvald, Josephus) 100, 126
Bugarski, Stevan 25, 36
 Bukovits, Emericus → Bukovits Imre

Bukovits Imre (Bukovits, Emericus) 99, 126
 Bundschuh, Venceslaus → Brunschuh
     Vencel
 Bundschuh, Venceslaus → Brunschuh
     Vencel
 Burghardt István 176, 177

C

Călin, Claudiu 9
Cherier, Nicol 15
 Christ Károly 54
 Chrysostomos → János (Aranyszájú Szent)
Czuczor Gergely 49

Cs

Csajághy Sándor 58
 Csajkay Antal (Csajkay, Antonius) 99,
     104, 126, 129
 Csajkay, Antonius → Csajkay Antal
 Csépany László 190
 Csernek, Michael → Csernek Mihály
 Csernek Mihály (Csernek, Michael) 99,
     126
 Csintalan Károly 185
Csorba László 27, 149, 163

D

Dalos Patrik 25
 Danielik János 163
 Daniel, Marcellus → Dániel Marcell
 Dániel Marcell (Daniel, Marcellus) 55, 99,
     125, 180
 Deák Ferenc 213
 Delpini Jeremiás 100, 126
Diós István 18
 Dobó Miklós 54, 177
 Döbör András 45
Dresmitzer József 50
 Dudics András 26
 Duschek Ödön 180, 185

E

Eberling József 143
Eckhart Ferenc 40, 156
 Egry Antal 183
Einhorn Ignác 49, 160
 Endrődy János (Endrődy, Johannes) 100,
     126
 Endrődy, Johannes → Endrődy János
 Eötvös József 31, 67, 141, 213
Erdei Ildikó 24
 Erdő Péter 18
Erdődy Gábor 143
 Erzsébet (Zakariás felesége) 214
 Eugen, III → Jenő, III.
 Eustache, Josephus → Eustache József
 Eustache József (Eustache, Josephus) 99,
     126

F

Fábry Ignác (Fábry, Ignatius) 24, 25,
     31–33, 35, 52, 53, 152, 160, 161,
     167, 169
 Fábry, Ignatius → Fábry Ignác
 Farkas János 169
 Ferenc, I. 14, 20, 23
 Ferenc (Szent) (Divus Franciscus) 93, 121
 Franciscus (Divus) → Ferenc (Szent)
 Fischer István 75
 Fischer Vencel (Fischer, Venceslaus) 99, 126
 Fischer, Venceslaus → Fischer Vencel
Fisser István 26, 143, 148
Fogarasi János 49
 Fogarassy Mihály 163
Forster János 18, 19
 Franzen Antal (Franzen, Antonius) 99, 126
 Franzen, Antonius → Franzen Antal

G

Gábríel József 52, 53, 152
 Gál Damaszcén 55, 169–171, 173, 174

Gáll, Bernardius → Gáll Bernát
 Gáll Bernát (Gáll, Bernardius) 100, 126
Gárdonyi Máté 13
 Gellért (Szent, vértanú) (Sanctus Gerardus) 20, 76, 78–80, 107, 109, 110, 130, 217
 Georgius (Sanctus, miles) → György (Szent)
 Gerardus (Sanctus) → Gellért (Szent, vértanú)
Gergely András 15
 Gergely, I. (Nagy Szent) (Nagy Gregor) 45, 145
 Gergely, VII. 26, 146, 147
 Glattfelder Gyula 59, 60
Gózon György 43, 158
 Gregor (Nagy) → Gergely, I. (Nagy Szent)
 Grohe Edvard 143
 Grosseck Gáspár (Groszeck, Casparus) 53, 99, 126
 Groszeck, Casparus → Grosseck Gáspár
 Gubitzer Ferenc (Gubitzer, Franciscus) 22, 102, 127
 Gubitzer, Franciscus → Gubitzer Ferenc

Gy

Györfy Antal (Györfy, Antonius) 22, 99, 101, 104, 126, 127, 129
 Györfy, Antonius → Györfy Antal
 György (Szent) (Sanctus Georgius miles) 78, 99, 109, 125
 Gyulay Endre 9, 60–63, 65, 66, 190, 191, 197, 203, 213, 217, 233

H

Hám János 38, 155
Hamvas Endre 9
 Hamvas Endre 60, 61
 Hamvas István 189
Hanuy Ferenc 213

Hatz Antal 55, 180
 Haynau, Julius Jakob von 24, 57, 58
 Hédervári Kont István 140
Hegedűs Pál 35–37, 39, 40–44, 46, 47, 49, 53, 59
Hermann Egyed 13, 14, 24, 58
Hermann Róbert 143
 Heródes Antipász 215
 Heródiás 215
 Hilarius (Szent, pápa) 39, 45
 Hilárizs (Szent) (Sanctus Hilarius) 92, 104, 120
 Himerius 145
 Hofstaetter Ferenc 53, 161
 Honorius, II. 146
 Hopf János 52, 58
 Horárik János 44
 Horeczky Ferenc 143
 Horth, Paulus Kováts de → Horthi Kovács Pál
 Horthi Kovács Pál (Paulus Kováts de Horth) 22, 100, 101, 126, 127
 Horváth, Josephus → Horváth József
 Horváth József (Horváth, Josephus) 99, 104, 126, 129
 Horváth Mihály 24, 35–39, 41–44, 47–49, 52, 54–56, 58, 152–154, 159, 168, 170, 174, 175, 177, 178, 180
 Horváti János 140

I

Ignác (Szent) 39
 Ijjas József 61
 Ince, I. (Innocentius, I.) 145
 Ince, II. (Innocent, II.) 147
 Ince, XII. (Innocentius, XII.) 96, 123
 Ince, XIII. (Innocentius, XIII.) 96, 123
 Innocentius, I. → Ince, I
 Innocent, II. → Ince, II.

Innocentius, XII. → Ince, XII.
 Innocentius, XIII. → Ince, XIII.
 Istenanya → Mária (Szent)
 István, I. (Szent) (Sanctus Stephanus) 87,
 116, 140, 178

J

Jakabfalvy Antal (Jakabfalvy, Antonius)
 99, 125
 Jakabfalvy, Antonius → Jakabfalvy Antal
Jancsák Csaba 45
 János (Aranyászú Szent) (Chrysostomos)
 90, 93, 118, 121
 János (Kapisztrán Szent) 126
 János (Keresztelő Szent) 214, 215
 János Pál, II. 61, 62, 65, 214
 Jaromisz János (Jaromisz Johannes) 100,
 126
 Jaromisz Johannes → Jaromisz János
Jelinek Antal 144
 Jenő, III. (Eugen, III) 147
 Jeromos (Szent) 39
 Jesus Christus → Jézus
 Jézus (Krisztus, Jesus Christus, Megváltó,
 Redemptor) 16, 21, 26, 39, 45, 46,
 62, 76, 78, 79, 84, 109, 110, 114,
 134–136, 144, 147, 151, 154, 160,
 161, 165, 197, 198, 214, 215
 Josephus, II. → József, II.
 József, II. (Josephus, II.) 11–14, 21, 94,
 121
 József (Szent) 198
Juhász, Koloman 24

K

Kalixt, II. 147
 Kálmán (Könyves) 147
 Kardos János (Kardos, Johannes) 99, 126
 Kardos, Johannes → Kardos János
 Károly Róbert 147

Katona Nándor 65, 69, 203, 206–210,
 212, 213
 Kaunitz-Rietberg, Anton Wenzeslaus von
 11–13, 16
Kelemen Dávid 37, 41, 50, 56
 Kern Károly 143
 Késs, Henricus → Késs Henrik
 Késs Henrik (Késs, Henricus) 99, 126
 Kiml Alajos 180
 Kimmel Péter 53
Kiss Gábor Ferenc 45
 Kiss György 19, 126, 130
Kiss Imre 62–64, 66
 Kiss József 53
 Kiss-Rigó László 7, 233
 Klaszovich Ágost (Klaszovich, Augustus)
 99, 126
 Klaszovich, Augustus → Klaszovich Ágost
 Klebelsberg Kuno 60
 Klempa Simon 143
Kletečka, Thomas 58
 Kolonich Lipót 167
 Kolosváry István (Kolosváry, Stephanus)
 99, 126
 Kolosváry, Stephanus → Kolosváry István
 Kondé Lajos 66
 Konek Sándor 16, 17
 Konrád Frigyes 53, 152, 161
 Konstantin (Nagy) 144
 Kopácsy József 136
Kosáry Domokos 14
 Kossuth Lajos 24, 39, 45, 67, 213
Kovács, Elisabeth 13
 Kovács István 54, 176, 177
 Kovács Katalin 24
 Kovács Péter 66
Kovács Sándor 45
 Kovácsics Cézár 54
Kováts Sándor 25, 49
 Kovátsik Ezékiel 180

Kőszeghy, Ladislaus → Kőszeghy László
 Kőszeghy László (Remetei Kőszeghy
 László; Kőszeghy, Ladislaus) 19, 20,
 22, 75, 76, 105–107, 130, 179, 229
 Követs Andor 169, 173
 Kreminger Antal 54, 55, 99, 102, 126, 128,
 169, 174, 175
 Kreminger, Georgius → Kreminger György
 Kreminger György (Kreminger, Georgius)
 99, 102, 126, 128
 Kreutzer János (Kreutzer, Johannes) 99, 125
 Kreutzer, Johannes → Kreutzer János
 Krisztus → Jézus
 Krotky József 142
 Kunszt József 27–29, 133, 136
 Kurbély György 75
 Kümmer János Henrik 54

L

Ladislaus (Sanctus) → László, I. (Szent)
Lakatos Andor 50, 167
 László, I. (Szent) (Sanctus Ladislaus) 87,
 116, 146, 147
 László, III. 147
 Lebzeltern, Henricus → Lebzeltern Henrik
 Lebzeltern Henrik (Lebzeltern, Henricus)
 22, 99, 100, 125, 126
 Lehel 140
 Leo, I. (Nagy Szent) 145
 Leo, IX. (Szent) 146
Lonovics József 13, 14, 23–25, 30–34,
 49, 51–55, 57, 58, 134, 148, 151,
 160–162, 165, 167–170, 176
 Lotz Antal 66
 Ludvick István (Ludvick, Stephanus) 100,
 126
 Ludvick, Stephanus → Ludvick István
Lukács Lajos 57, 58
 Lukács László 62, 66
 Lukesch Flórián 169

M

Maass, Ferdinand 11, 12, 16, 44, 158
Magyari Alajos 24–26, 35, 46, 49
 Magyari András 25
 Makra Imre 32, 33, 232
 Malocsay Mihály 143
 Mani 144
 Mária (Szent) (Boldogságos Szűz Mária,
 B. M. S. Virgo, B. V. Maria, Szűz-
 anya, Istenanya, Szent Szűz, Szent
 Istenszülő Mária, Sanctissima
 Genetrix Maria) 59, 75, 90, 106,
 107, 109, 118, 119, 121, 125, 130,
 179, 214
 Mária Terézia 11–13, 44, 158
Marjanucz László 169
Márki Sándor 52
 Maros, Georgius → Maros György
 Maros György (Maros, Georgius) 99,
 126
 Martinszky József 55–57, 180, 185
 Martiny Adalbert (Martiny, Adalbertus)
 44, 99, 125, 129
 Martiny Adalbertus → Martiny Adalbert
Máté-Tóth András 9, 63–68
 Matzek István 54
 Megváltó → Jézus
Melichár Kálmán 18
 Melicher János 55, 169–171, 173
Mérei Gyula 14
 Meszlényi Antal 14, 28, 133
 Miklós, I. 79
Miklós Péter 23, 169
 Moritz, Fridericus → Mórítz Frigyes
 Mórítz Frigyes (Moritz, Fridericus) 99,
 125
 Mózes 214
 Mráz Mihály 27, 143
 Muchay Ignác 143

N

Nádasdy Ferenc 31
 Nagy, Josephus → Nagy József
 Nagy József (Nagy, Josephus) 22, 102, 103, 128
Nagy Tamás 45
 Nátly Matheus → Nátly Mátyás
 Nátly Mátyás (Nátly Matheus) 99, 126
 Némethy Pál → Némethi Pál
 Némethy Paulus → Némethi Pál
 Némethi Pál (Némethy Pál; Némethy, Paulus; Némethi Paulus) 78, 99, 109, 125
 Némethi Paulus → Némethi Pál
 Nodolaus 146

Ny

Nyáry Ferenc 169
 Nyéky János (Nyéky Johannes) 99, 126
 Nyéky Johannes → Nyéky János

O

Oczverek Vilmos 53
 Oltványi István 52, 53, 126, 152
Oltványi Pál (Oltványi, Paulus) 19, 75, 76, 79–81, 83, 88, 96, 99, 100, 102, 105, 152, 169
 Oltványi, Paulus → Oltványi Pál
 Orbán, II. (Urbanus, II.) 149
 Orbán, VIII. (Urbanus, VIII.) 96, 123
 Orth József 54, 177

P

Paczko Ágoston 142
 Pajkossy Gábor 15
 Pál (Szent) 25, 45, 144
 Palma, Carolus → Pálma Károly
 Pálma Károly (Palma, Carolus) 99, 126
 Paphnutius 144
Papp, Anton 105

Papp Ferenc 99, 143
 Papp, Josephus → Papp József
 Papp József (Papp, Josephus) 99, 100, 126
 Papsso Dániel 126
 Paraisz Pál (Paraisz, Paulus) 99, 125
 Paraisz Paulus → Paraisz Pál
 Pásztor András 176
 Pásztor, Emericus → Pásztor Imre
 Pásztor Imre (Pásztor, Emericus) 102, 128
 Pázmány Péter 26
 Péchy Ferenc 143
 Péter (Szent) (Petrus Divus) 19, 39, 59, 104, 129, 178
Petri, Anton Peter 25, 36, 59
 Petrus (Divus) → Péter (Szent)
Pfeiffer József 33, 34, 52, 58, 59
 Photius 79, 109
 Pichler János (Pichler, Johannes) 99, 126
 Pichler, Johannes → Pichler János
 Pius, II. 147
 Pius, IX. 134
 Pius, XII. 197
 Pohl Antal (Pohl, Antonius) 99, 126
 Pohl, Antonius → Pohl Antal
 Pötsövits András (Pötsövits, Andreas) 99, 126
 Pötsövits, Andreas → Pötsövits András
Prámer Alajos 39, 157
 Pröll, Carolus → Pröll Károly
 Pröll Károly (Pröll, Carolus) 99, 125
 Punk Károly 142

R

Rácz József 169
 Raskó Sándor 60
 Ráth József 142
 Ráth József Antal 143
 Rátz, Franziscus Hyeronimus → Rátz Jeromos Ferenc

Rázt Jeromos Ferenc (Rázt, Franciscus
Hyeronimus) 100, 126
Rázt József 169, 173
Redemptor → Jézus
Reither József 142
Remetei Kőszeghy László → Kőszeghy
László
Repkay János (Repkay, Johannes) 99, 126
Repkay, Johannes → Repkay János
Rerrich Béla 60
Rodsnik Ferenc (Rodsnik Franciscus) 102,
128
Rodsnik Franciscus → Rodsnik Ferenc
Róka, Josephus → Róka József
Róka József (Róka, Josephus) 31–35, 52,
53, 99, 102, 126, 128, 139, 152, 167
Római Pál (Romai, Paulus) 102, 128
Romai, Paulus → Római Pál
Ronge, Johannes 44
Roos, Martin 9, 23, 24, 60
Rudnay a Alexander → Rudnay Sándor
Rudnay Sándor (Rudnay a Alexander) 75,
106

S

Sági György 61
Salix János (Salix, Johannes) 99, 126
Salix, Johannes → Salix János
Sámuel Alajos 28, 29, 143
Sanctissima Genetrix Maria → Mária
(Szent)
Sándor, III. 39
Sarnyai Csaba Máté 27, 45, 50, 133, 167
Sávai János 50
Scheftsik Alajos (Scheftsik, Aloysius) 100,
126
Scheftsik, Aloysius → Scheftsik Alajos
Schicht, Adam 24
Schuller Ferenc (Schuller, Franciscus) 99,
103, 126, 152

Schuller, Franciscus → Schuller Ferenc
Schury, Jacobus → Schury Jakab
Schury Jakab (Schury, Jacobus) 99, 126
Schwarzenberg 58
Schwendtner Mihály 27, 29, 143
Scitovszky János 57, 58
Seehorsch Ferenc (Seehorsch, Franciscus)
99, 103, 125, 129
Seehorsch, Franciscus → Seehorsch Ferenc
Simon Ferenc 27, 142, 143
Simunchich Ignác 143
Siricius (Szent) 145
Sixtus, IV. 46
Socrates 46, 159
Somogyi, Josephus → Somogyi József
Somogyi József (Somogyi, Josephus) 19,
20, 78, 99, 102, 106, 109, 126, 128
Somogyi Szilveszter 60
Sövegjártó Pál (Sövegjártó, Paulus) 99, 126
Sövegjártó, Paulus → Sövegjártó Pál
Stadler Flórián 143
Stancel Márton 143
Stelczik Nep. János (Stelczik Nep. Jo-
hannes) 99, 126
Stelczik Nep. Johannes → Stelczik Nep.
János
Stephanus (Sanctus) → István, I. (Szent)
Sterbeczky Kamill 142
Strifler Franciska 25
Studer Rudolf Ferenc (Studer, Rodolphus
Franciscus) 100, 126
Studer, Rodolphus Franciscus → Studer
Rudolf Ferenc
Stvrteczy János 53
Sujánszky Antal 143
Swieten, Gerhard van 13

Sz

Szabó Ádám 9
Szabó Ferenc 66

Szabó Imre 163
 Szabó Probus 180
 Szabó Richárd 45
 Szalóme 215
 Szántófy Antal 143
 Szaplanczay Miklósné 9
 Szemerényi Károly 143
 Szent Istenszüllő Mária → Mária (Szent)
 Szent Szűz → Mária (Szent)
 Szép, Ladislaus → Szép László
 Szép László (Szép, Ladislaus) 100, 126
Szeredy József 17
 Szivi, Georgius → Szivi György
 Szivi György (Szivi, Georgius) 22, 102, 128
 Szlatky Károly 143
 Szögyény László 136
 Szűcs Antal (Szűts Antal) 55, 169–175
 Szűcs János (Szűts János) 55, 169, 173
 Szűts Antal → Szűcs Antal
 Szűts János → Szűcs János
 Szűzanya → Mária (Szent)

T

Talleyrand, Charles-Maurice 47
Tamási Zsolt 30, 37, 39, 49–51, 87, 150, 158, 171, 182
 Tapoltsányi, Carolus → Tapoltsányi Károly
 Tapoltsányi Károly (Tapoltsányi, Carolus) 100, 126
Tepperberg, Christoph 13
 Thun, Leo 58
Thuróczy János 140
Tordai György 44
Tóth Ferenc 23
Tóth Tamás 13
 Török Antal (Török Antonius) 78, 99, 102, 109, 125, 128
 Török Antonius → Török Antal
Török Jenő 149

Tropper, Peter G. 15

U

Udvardy Ignác 16
 Udvardy József 16, 61
 Ujfalvy Josephus → Ujfalvy József
 Ujfalvy József (Ujfalvy Josephus) 19, 99, 102, 126, 127
 Ungváry György 143
 Urbán, II. → Orbán, II.
 Urbán, VIII. → Orbán, VIII.

V

Valjavetz, Fritz 11–14, 36
 Várady János (Várady Johannes) 54, 99, 126
 Várady Johannes → Várady János
Varga Szabolcs 39
Véghseő Tamás 13
 Velkei Tobias → Velkei Tóbiás
 Velkei Tóbiás (Velkei Tobias) 100, 126
 Versetzi József 169
Vértesi Lázár 39
 Veszeloovszky József 54, 180
 Viale-Prelà, Michele 57, 58
 Victor, II. 146
 Vidmayer Ferenc 53
Vörös Károly 14
 Vurum Ferenc (Vurum, Franciscus) 19, 53, 78, 109
 Vurum, Franciscus → Vurum Ferenc
 Vurum József 75

W

Wachtler Károly 143
Wangermann, Ernst 12, 13
 Winter, Eduard 13
Wittner Lajos 180
 Wohldrann János 143
Wolfram, Herwig 15

Z

Zakar Péter 7, 10, 24, 29, 39, 45, 58, 143,
169

Zakariás 214

Zaninus de Solcia 147

Zombori István 60, 61

Zs

Zsigmond (Luxemburgi) 140

Zsigovits Béla 45

Zsutti János 53

FÖLDRAJZINÉV-MUTATÓ

A mutatóba nem kerültek bele a püspökségek, káptalanok, érsekek, püspökök, kanonokok stb., valamint a levéltárak, könyvtárak neveiben, címeiben és a bibliográfiai adatokban szereplő településnevek. Viszont szerepelnek benne a zsinatok székhelyei és az egyes plébániák. Ugyancsak feltüntettük a ma nem Magyarországhoz tartozó helységek jelenlegi elnevezését és azt az országot, ahol találhatóak. Az országnevek rövidítései: A – Ausztria; CZ – Csehország; D – Németország; E – Spanyolország; FR – Franciaország; I – Olaszország; ISR – Izrael; R – Románia; RU – Oroszország; SL – Szlovénia; SRB – Szerbia; SUI – Svájc; SZK – Szlovákia; TR – Törökország; TUN – Tunézia. A helynevek különböző írásmódjait zárójelben közöljük.

A

Aegyptus → Egyiptom
 Alboecclesiensis → Fehértemplom
 Amerikai Egyesült Államok 43
 Anglia (Angolország) 146, 147
 Arad (Orodiensis, R) 25, 100, 103, 115, 126, 129
 Arad-Hegyalja (R) 33, 52
 Arad megye (Județul Arad, R) 23
 Arles (FR) 144
 Augsburg (D) 146

B

Bács (Bač, SRB) 167
 Bakóvár (Bacova, R) 31
 Bánság (SRB) 23
 Basel (SUI) 16
 Béb 172, 174
 Bécs (Viennensis; Wien, A) 24, 57, 58, 60, 77, 95, 98, 108, 122, 125
 Békéscsaba 196
 Beodra (Novo Miloševo, SRB) 175, 176
 Billéd (Billietensis; Biled, SRB) 99, 103, 126, 129
 Billietensis → Billéd

Blumenthaliensis → Máslak
 Bocsár (Bočar, SRB) 54, 175–177
 Bogáros (Bulgăruș, R) 148
 Bosznia 140
 Brukenaviensis → Hidasliget
 Buda (ma Budapest része) 27, 29, 37, 140, 142, 155
 Buda-Krisztinaváros (ma Budapest része) 27, 29, 142, 143
 Budapest (Pest-Buda) 27–30, 41, 42, 47, 48, 159
 Buda-Újlak (ma Budapest része) 143
 Bulgária 126

C

Çankırı (Gangra, TR) 145
 Catharinfeldensis → Katalinfalva
 Crassoviensis → Krassó

Cs

Csanád (Csanádiensis, Csanadiensis) 24, 26, 46, 49, 50, 52, 55, 58–61, 63, 82, 102–104, 112, 115, 119, 120, 127–130, 173
 Csanád megye 23

Csanadiensis → Csanád
 Csanádiensis → Csanád
 Csatád (Csatadiensis; Lenaueim, R) 100,
 126

Csatadiensis → Csatád
 Csiklova (ma: Csiklovabánya; Ciclova
 Montană, R) 183
 Csóka (Čoka, SRB) 54, 175, 177
 Csongrád megye 23
 Csősztelek (Čestereg, SRB) 54

D

Dánia 147
 Délvidék (SRB) 57
 Detra (Dettensis; Deta, R) 102, 128, 180
 Dettensis → Detra
 Domaszék 66, 198, 203, 216
 Dorozsma 45

E, É

Écska (Etskensis; Ečka, SRB) 22, 54, 103,
 128
 Egara → Terrassa
 Egyiptom (Aegyptus) 22, 105, 130, 144
 Elek (Elekiensis) 99, 103, 126, 129, 191
 Elekiensis → Elek
 Elibertinum → Elvira
 Elvira (Elibertinum; E) 144, 145
 Erdély (R) 29, 37, 39, 49, 82, 150, 158, 171,
 182
 Esztergom 27, 49–51, 136, 162, 165
 Etskensis → Écska

F

Fabricensis → Temesvár-Gyárváros
 Fehértemplom (Alboecclesiensis; Bela
 Crkva, SRB) 99, 104, 125, 129
 Firenze (I) 146
 Földeák (Földeakensis) 32, 99, 126, 148,
 151, 154

Földeakensis → Földeák
 Franciaország 31

G

Gánger → Çankırı
 Gattáj (Gátalja; Gătaia, R) 180
 Gottlobiensis → Kisősz

Gy

Gyarmat (Gyarmatiensis) 99, 126
 Gyarmatiensis → Gyarmat
 Gyergyó 30
 Gyertyámos (Gyertyámosiensis; Cărpiniș,
 R) 99, 126
 Gyertyámosiensis → Gyertyámos
 Győr 37, 41, 50

H

Hatvan 52
 Havasalföld (R) 126
 Hidasliget (Brukenaviensis; Pișchia, R) 99,
 126

I

Irland → Írország
 Írország (Irland) 147
 Izrael 134

J

Jánosföld (Iohanisfeld; R) 53
 Jordán (ISR) 215

K

Kalocsa 31, 50, 124, 167
 Karánsebes (Karansebesiensis; Caran-
 sebeș, R) 86, 99, 103, 104, 115,
 126, 129
 Karansebesiensis → Karánsebes
 Karthago (TUN) 145
 Kassa (Košice, SZK) 39

Katalinfalva (Catharinfeldensis; Ravni Topolovac, SRB) 54, 99, 126
 Kisbecskerek (Kiss-Betskerekiensis; Becicherecu Mic, R) 53, 100, 126
 Kiskomlós (Osternensis; Comloşu Mic, R) 99, 126
 Kisősz (Gottlobiensis; Gottlob, R) 99, 126
 Kiss-Betskerekiensis → Kisbecskerek
 Kistelek 169, 173–175
 Kiszető (Chizătău, R) 26
 Kolozsvár (Cluj-Napoca, R) 60
 Konstantinápoly (İstanbul, TR) 145
 Kömlő 167
 Krassó (Crassoviensis; Caraşova, R) 32, 86, 99, 103, 115, 126, 129
 Kudric (R) 180

L

Labacum → Ljubljana
 Laibach → Ljubljana
 Lanzendorf (A) 57
 Lázárföld (Lazarevo, SRB) 54
 Lippa (Lippensis; Lipova, R) 99, 103, 126, 129
 Lippensis → Lippa
 Ljubljana (Labacum, Laibach; SZL) 79, 107–109
 Lombardia (I) 11–12, 146
 Lugos (Lugosiensis; Lugoj, R) 100, 126
 Lugosiensis → Lugos

M

Magnó-Betskerekiensis → Nagybecskerek
 Mainz (D) 146
 Makó (Makoviensis) 24, 31–34, 48, 99, 102, 103, 126, 128, 129, 148, 151, 154, 196
 Makoviensis → Makó

Malenicfalva (Veliki gaj, SRB) 180
 Marienbad (Mariánské Lázně, CZ) 24, 57, 103
 Maros (Marusinus, Mureş, R) 86, 103, 104, 115, 129
 Marusinus → Maros
 Máslak (Blumenthaliensis; Maşloc, R) 99, 126
 Melk (A) 58
 Mezőberény 196
 Milánó (Milano, I) 16
 Mollyfalva (Molin, SRB) 54
 Moszkva (RU) 61
 München (D) 14

N

Nagybecskerek (Magnó-Betskerekiensis; Zrenjanin, SRB) 54, 60, 99, 102, 103, 126, 128, 129
 Nagyjécsa (Nagy-Jetsensis; Iecea Mare, R) 99, 103, 126, 129
 Nagy-Jetsensis → Nagyjécsa
 Nagyikinda (Kikinda, SRB) 54, 175, 177
 Nagyősz (Triebsvetteriensis; Tomnatic, R) 99, 126
 Nagyszentmiklós (Nagy-Szent-Miklósiensis, Szentmiklós; Sânnicolau Mare, R) 22, 99, 101, 126, 127
 Nagy-Szent-Miklósiensis → Nagyszentmiklós
 Nagyszombat (Trnava, SZK) 139
 Nagyvárad (Oradea, R) 25, 33, 75
 Nagyzám (Jamu Mare, R) 180
 Narbonna (Narbonne, FR) 146
 Németország (Némethon) 31, 135, 149
 Neo-Aradiensis → Újarad
 Neo-Besenovensis → Újbessenő
 Nicea (İzmit, TR) 144

Ny

Nyitra (Nitra, SZK) 75

Nyitra vármegye 44

OOravica (Oravicensis; Oravicabánya;
Oravița, R) 99, 103, 125, 129

Oravicensis → Oravica

Orczidorfensis → Orczifalva

Orczifalva (Orczidorfensis; Orțișoara, R)
99, 126

Orodiensis → Arad

Osternensis → Kiskomlós

P

Padé (Padej, SRB) 175, 176

Palota (Palotensis) 99, 126

Palotensis → Palota

Pancsova (Starcsova, Starcsoviensis, Tárco-
va; Pančevo, SRB) 100, 126

Párdány (Međa, SRB) 53

Parisiensis → Párizs

Párizs (Parisiensis; Paris, FR) 92, 120

Párma (Parma, I) 146

Pécs 26, 62

Pécska (Pecica, R) 126, 129

Perjámos (Periam, R) 128

Pest (Pesthiensis, ma Budapest része) 24,
25, 31, 32, 34, 35, 44, 51, 57, 77, 92,
98, 120, 125, 133, 136, 142, 143,
162, 168

Pest-Buda → Budapest

Pesthiensis → Pest

Posonium → Pozsony

Pozsony (Posonium; Bratislava, SZK) 24,
25, 76, 108, 149**R**

Radna (Radnensis; R) 100, 126, 183

Radnensis → Radna

Rékas (Rékasensis) 99, 103, 104, 126, 129

Rékasensis → Rékas

Róma (Roma, I) 9, 13, 23, 38, 88, 115,
144, 155

Románia 60

S

Salzburg (A) 147

Sarkad 169

Sion (ISR) 28, 134

Spanyolország 144

Starcsova → Pancsova

Starcsoviensis → Pancsova

Svédország 147

Sz

Szabadfalva (ma Temesvár része, R) 53

Szaderlakiensis → Zádorlak

Szakálháza (Szakálháziensis; Săcălaz, R)
53, 99, 125

Szakálháziensis → Szakálháza

Szárca (Szártsensis; Sutjeska, SRB) 99,
126

Szártsensis → Szárca

Szeged (Szegediensis) 22, 23, 25, 35,
54, 55, 60–62, 64–66, 99–103,
126–129, 154, 168–169, 172, 174,
175, 189, 190, 203, 204, 207

Szeged-Belváros 55

Szeged-Tarjánváros 62

Szegediensis → Szeged

Szentandrás (Szent-Andrasiensis; Sân-
andrei, R) 100, 126

Szent-Andrasiensis → Szentandrás

Szentanna (Sântana, R) 25, 33, 59, 99,
126

Szentes 197, 198

Szenhubert (Szent-Hubertiensis; Sveti
Hubert, SRB) 99, 126

Szent-Hubertiensis → Szenhubert

Szentmárton (Szent-Mártoniensis; Sănmartin, R) 99, 126

Szent-Mártoniensis → Szentmárton

Szentmiklós → Nagyszentmiklós

Szóreg (Szőregiensis; ma Szeged része) 99, 126, 169, 172, 173

Szőregiensis → Szőreg

Sztamora (Felsősztamora, H; Stamora Română, R) 55, 56, 180, 185

T

Tárcsova → Pancsova

Temes → Temesvár

Temeshidegkút (Zábrani, R) 126

Temesvár (Temes, Temesvarinum, civitas Temesvariensis; Timișoara, R) 19, 20, 23–26, 30, 32–39, 41–44, 47–49, 52, 54, 55, 58–60, 73, 75, 77–79, 99, 100, 103, 106, 108, 109, 125, 126, 143, 148, 152–154, 160–162, 165, 167, 169, 177

Temesvariensis → Temesvár

Temesvarinum → Temesvár

Temesvár-Gyárváros (Fabricensis; Temesvár része) 19, 53, 99, 126, 130, 161

Temes vármegye (comitatus Temesiensis) 25, 26

Terrassa (Egara, E) 145

Toledo (E) 145

Torda (Turda, R) 54

Tornya (Tornyensis; Turnu, R) 22, 102, 103, 128

Tornyensis → Tornya

Torontál (Torontalensis) 53, 54, 86, 103, 104, 115, 129, 178

Torontalensis → Torontál

Törökbecse (Novi Bečej, SRB) 54, 180

Triebsvetteriensis → Nagyösz

Trient (Trident) 7, 15–17, 21, 23, 26, 42, 43, 45, 47, 71, 76, 78, 80–82, 107,

109, 111, 112, 116, 139, 147, 157, 158, 171, 178

Turin (Augusta Taurinorum; Torino, I) 145

U, Ú

Újarad (Neo-Aradiensis; ma Arad része) 22, 99, 100, 103, 125, 126, 129

Újbesenyő (Neo-Besenovensis; Dudeștii Noi, R) 22, 26, 100, 101, 126, 127, 129

Újbuda (ma Budapest része) 143

Újpécs (Peciu Nou, R) 100, 126

Újpécska (Pecica, R) 53

Újvár (Uivar, R) 53

V

Vatikán (Vaticano) 7, 14, 17, 61–63, 66, 68, 134, 191

Verschetz → Versec

Versec (Verschetz, Werschetzensis; Vršac, SRB) 55, 99, 103, 125, 129, 180, 183, 185

Vetero-Aradiensis → Arad

W

Werschetzensis → Versec

Z

Zádorlak (Szaderlakiensis; Zădăreni, R) 99, 126

Zichyfalva (Zichyháza, Zitsidorfensis; Opština Plandište, SRB) 22, 55, 103, 128, 180, 185

Zichyháza → Zichyfalva

Zitsidorfensis → Zichyfalva

Zrenjanin → Nagybecskerek

